CSALOG ZSOLT

Parasztregény

SZÉPIRODALMI KÖNYVKIADÓ BUDAPEST

T. c. Csalog Zsolt Budapest
Kedves Uram! De szeretnék én még beszélgetni Magával! Úgy emlékszek azt mondta hogy író is. Volna nekem vagy három kötetre való témám, eltudom gondolni és mondani szépen, csak nem tudom hol kezdjem el írni és nem is szeretek írni, éntõllem sajnos soha meg nem lesz írva. De ha valakinek lediktálnám nagyon szép könyv lenne belõle. Úgyis számított még Tabra jönni, szánjon rá pár napot nem bánja meg! Az uram is szeretettel várja. Mi elég jól vagyunk bizony sokat rettegünk most a Tiszától, sokat ránk ijeszt és sok kárt tesz de azért mi csak szeretjük. Most pedig zárom levelem szeretettel búcsúzom a viszontlátásig.
Muharos Bálintné. Tiszatab IÇJO*. november 24.*

Régi Matvejek, Patonaiak

Idesapám mesélte, û meg a nagyapjátul hallotta. Hogy az ezerhétszázas évek derekán gyöttek ûk Oroszországbul. Hogy ûnekik a nevek is orosz, „Matvej". A nagyapám nagyapjának az anyja egy grófi családnál vót szakácsnõ, Oroszországba. Aztán oda járt egy nagyon híres magyar muzsikus. De hogy ki, azt nem tudta mán senki az én idõmbe. Aztán azt a magyar muzsikust szerette a grófné. De az meg szerette az öregnagyanyánkat is! Három gyereke lett ennek a szakácsnõnek tûle. De mán a grófné annyira szekírozta ûket, hogy el kellett gyönniök. Azt mondta a muzsikus, hogy gyöjjenek el ide Magyarországra, itt vesz nekik házat meg fődet, hogy itt íljenek. Meg pízt is adott nekik. Valami uraság vót itten, ismerős avval a muzsikussal, az idehozatta űket. De mire elővergődtek Oroszországbul, csak az egy fiú − nagyapámnak az apjae? vagy nagyapja? −, az maradt meg. Megvót a két jány is, de − elhülyűlt. Ollyan borzasztó hideg vót az úton, mikor gyöttek kocsin meg szánkón meg mindenhogyan, hogy a kezek, az ujjaik is lefagytak, a két kisján meg, mire ideírtek, elnyomorodott, megtébolyodott. Mer ollyan úttalan utakon gyöttek.

Már ezerhétszáznemtomhánytul van itt bejegyezve a Matvej név. De hogy honnat gyöttek, az nincs az anyakönyvbe, nincsen semmi, csak így egy szájhagyomány szerint tudom hogy Oroszországbul. Sokáig ílt még az a két hülye nõ, a kisjányok, akik az úton meghülyültek. Az anyjok egy orosz nõ vót, az apjok meg valami nagy muzsikus, nem tudjuk a nevit, de magyar származás vót. Nagyon sajnáltam én azután, idcsapámnak is mondtam, hogy hogyan nem érdeklõdte meg, hogy hogy hittak az û öregnagyapjokní? Hát mindegy most mán. − No így kerültek a Matvejek Tabra.

Idesapám nagyapjárul azt tudom csak, hogy mikor pici vót még, az eggyik hülye nagynénje kirántotta a bõcsõbül aszt valami ficamja lett, olyan nyomoríkan, bicegve ment. Pedig derík szíp emberek vótak ezek a rígi Matvejck. Van nekem eggy unokaöcsém, Matvcj Sanyi − csudára szeretem is, ha testvírcm vóna se szerethetném jobban −, nagy magos egyenes ember, no ûrá mondta mindig idesapám, hogy ollyan mint

ezek a legelsõ Matvejek vótak.

Én Matvej nagyapámat mán nem ismertem. Mán û nem ílt mikor én megszülettem. Se nagyanyám, Matvej nagyanyám, már eggyik se ílt mikor én születtem, már én ennél a háznál születtem. Nem ípp ebbe a házba: az udvaron keresztül vót egy kis nádtetõs ház − nem is kicsi, rendes két szoba vót, vót ekkora hosszú, csak valamivel alacsonyabb vót, meg nádtetõs ház vót, de szíp, elíg szíp nagy ablak vót rajta, mint ennek a mostaninak az alja − hát az akkor még nagy vót, hogyne, nagynak számított! Elíg rendes ház vót az. Mán akkor ük nem íltek. Nem tudom hogy mikor halhattak meg, nagyapám tán kilencszázhat körül halt meg, azt hiszem.

Nagyanyám gazdag jány vót, de Matvej nagyapámék nem vótak gazdagok, vót egy kevés födjök, de nem sok vót, meg házok. Idesapám amikor a Matvejháztul elkerült, annyit hozott, hogy a házat vettík meg, mikor szíjjelment a vagyon, nagyapám meghalt. Nagy házat vittek pedig addig. Hát vót háromnígy fejõs tehén, öt hízót, hatot is öltek, Miklós napra, Sára napra, Sándor napra, húsvítra, pünkösdre, mer csak õsszel, Miklós napra kettõt, a többit elosztva, csak eggyet, hogy mindig legyen friss húsok. Hát rengeteget kerestek a Társulatnál, a fuharozással. Ûk napszámra nem is mentek. Meggazdagodhatott vóna Matvej nagyapám, de − szegíny nyugodjon! − û meg Honti jedzõnét szerette, oda hordta el a pízt. Bizon nem nagyon vettek fõdet, abbul a sok pízbül. Na, jól fírjheadta a jányait, úgy hogy mindnek annyi jutott a vagyonbul, hogy egyegy kis házat tudott venni magának. Meg tûpízt is adott, kistafírozta a jányait, gazdagon, bûsígesen. De hát sokat kerestek, rengeteget, hát három fogatot elõ tudott állítani nagyapám, meg egy hátas lovat, az mindig vót. Árvízkor meg aztán − amennyit ki látott mondani, annyit keresett. Mer gyerek is vót elíg a kocsira, nagyapám meg megin külön elment õrnek, puskával járt, aszt ű is sokat kapott.

Nagyanyám Lovas Sára vót, az û nagyapja vót nevezetes: Lovas György. Ezernyócszáz negyvenkettõbe ûneki adtak Tabon elõsször fõdet az urak. Sok fõdet, mer minden düllõnek harmadánál több a Lovas György nagyapóé vót. Valamennyit idesapám is jussolt még Lovasféle fõdet, másfél vagy két hódat, Kútvõgyet meg a Nagynyíri Võgyet. De az mind ott vót a düllõ szílin, mer a Lovasfõd az elsõ vót minden düllõbe. Nem is vót jó: Aki ment ki kapálni, mind ott haladt el

mellettünk, sokat kellett köszönni, meg mind hozzászólt a dolgunkho − idesanyám ezt nem szerette.

Három fia vót Matvej nagyapámnak, meg nígy jánya. Megvan még most is a rígi Matvejféle ház, csak az elejit vettík újra azúta. Két szobakonyha vót, mint a többi mind, „kétvígu ház”, úgy mondták az ollyat, csak még a vígibe is vót egy szoba − az vót a fiúgyerekeké. Mer mán iskoláskortul nem hattá nagyanyám hogy a fiúk a jángyerekekkel háljanak, viszont ûvelök se hálhattak, kaptak akkor külön szobát − no hát ez nem nagyon vót még akkor másutt. Ahogy aszt idesapám nõsült, kilencvenötbe, elõgyött idesanyám, akkor ûk kapták el a legínszobát. Sándor bátyám is megnõsült hamarossan, ûk is egy szobát kaptak, az öregek a jányokkal vótak a harmadikba, a legkissebb fiút meg kitettík az istállóba, Laci ott hált azután.

Matvej nagyanyám, Lovas Sára hamar meghalt, ötvenkét éves korába. Nagyapám kikapós vót addig is mán, de amúgy eggy okos, jóhumorú ember, ha hívatták a Társulatho valamiér, mondta mindig:

− Jaj, anyjuk, mellik zsebembe van mán egy kis hazugság? Jól van, ebbe is van, amabba is kicsi − maj helyrehozok akkor mindent!

Kikapós vót azelõtt is nagyapám, de aszt ahogy özvegyen maradt, elrosszúlt nagyon aszt nem sok pízt hagyott maga után. Sándor bátyám vót vele mint házas, meg két nagyobbacska jánya még, Julcsa meg Teresa, ûket aszt Nagy Eszter ángyom, Sándor bátyám felesíge adta fírjhe. Idesapámék akkorra elgyöttek ide lakni, kilencszáz hétbe már.

Matvej Sándor bátyámat, a mostani Matvej Sanyi apját ismertem, szerettem is. Mikor idesanyám a Matvejházho került, még legínkedett û − idesanyám sokat mesélt rólla. Egyszer a kom jávai valahunnat az Alvígrül lopott egy pelenkát, száradt a kötílen aszt leakasztotta Sándor kapcának. Matvej nanám olyan szelíd szavú asszon vót, mondta a fiának:

− Jajj jajj lelkem gyerekem, mir csináltál íllyet! Elhoztátok most avval a tejit annak az asszonnak!

− Nem baj idesanyám, − aszondja Sándor − csak tejbe ne gyöjjek!

Ott vicceltík aszt a legínyek, hogy na hátha maj tínleg tejbe gyön. Hát, egy pár nap múlva, csak lesik ám Sándor bátyámat: ott ücsörög, húzgálja a vállát, egyengeti magát − hát mi van evvel?

− Mi lelt tíged fiam? Hát mir nem mígy dogodra, vagy a faluba vagy valami?

− Jaj idcsanyám! − aszondja Sándor. − Rettenetes bajba vagyok. Nem akartam mondani, de mán szít szakadok! − Hát ollyan vót a két mejje, akar a dinnye! Teli vót tejjel!

Ott rítt neki nanám, − Hát mit csináljunk neki gyerekem? Hát én nem tudom, hogy most ki kelle fejni, vagy borogatni vagy micsoda, − nahát elhítták akkor a bábaasszont. Szígyelte rettentõ Sándor bátyám, mer csúfolták a legínyek is, a komjai, meg Erzsi néném is otthol vót, megtudták a jányok is aszt nevettík Sándort. Szígyelte, hát hogyne, legínyember, aszt tejre hozták, még meg közbe szenvedett is hozzá, hát még a hónalja is teli vót! Szaladt akkor nanám a zsidó bábaasszonyír, aszt az aszondta, fogja Sándor a kapcát, fejjen rá tejet, aszt vigyík oda vissza, ahunnat ellopták. Hát aszt hogy attule, vagy mástul, de csákugyan eloszlott a teje Sándor bátyámnak.

Laci vót a harmadik fiú, û meghalt fiatalon. Valami gígebajba halt meg, daganat gyött a torkára. Hogy mi vót az a daganat − nem tudták. A bábaasszon se tudta, nem is gyógyította, de Soltész János bátyám, Orvos Soltész János se nyúlt hozzá, azt mondta ezt ki kék venni, ű meg késsel nem gyógyít. Vigyík fel Pestre, ottan kivágják, meggyógyul még, de ki kék venni. Dehát − Óó, − aszondták

− akkor nem lessz egísz ember, ha valami ríszit kiveszik! − Hát oszt inkább megfojtotta a daganat, mint hogy kivegyík. Csak állt Laci a tükör elõtt aszt nízegette mindig, mind a két ódalt ilyen nagyra feldagadt, ott nízte magát a tükörbe, simogatta a nyakát, aszt mondta, hogy ûtet ez meg fogja fojtani. Meg is fojtotta. Nem diftéria lehetett, mer eggy év is kellett hozzá míg betegeskedett, azután meghalt. Huszonhárom éves, szíp derík gyerek vót.

Sándor bátyám is meghalt eiíg fiatalon, azt mondták hogy megfázott a fuharba aszt hcktikás lett, abba meg is halt. Emlíkszek, csak így súgva mondták, a háta mcgett: − Hektikás ... − Most mindenki a betegsígit tárgyalja, kiterigeti még a bélit is a másiknak, egyébrül se tunnak má beszílgetni − no akkor nem így vót. Valósággal szígyeltík a betegsíget. Még a halálrul jobban lehetett hallani, ha így valakirül gondolták, meg is mondták neki:

− Aa, maga nem soká íl mán! Öreg is, meg sovány nagyon! Meglássa, nem soká húzza!

De hogy a betegsíget hangosan tárgyalták vóna − nem. Itt a sarkon lakott Forgács Péter bácsi, rákja vót, elíg soká ílt vele, kéthárom

esztendõt is szenvedett − de û azt soha nem említette, hogy beteg vóna. Csak úgy a háta megett sugdosták egymásnak, mint mikor megszólunk valakit: −Rákos, csúnyanyavalyája van! − De û maga nem mondta. Annyit megtett, hogy nem ivott senkinél, ha úgy el is ment tanyázni valahova, nem ivott soha − hát erre az ezelõtteniek is ügyeltek, hogy ne fertõzzík egymást.

Julcsa néném, idesapám húga is meghalt fiatalon. Aszondták tályog vót a hasába. Hogy aszt az miféle vót nem tudom, de gondolom vakbél lehetett az, mer aszt elfakadt a tályog aszt genny gyött el Julcsa nénémtül. Ezek a furcsa nevû betegsígek vótak ezelõtt, hektika, rossznyavaíya, tályog − mán átkeresztelõdtek azúta ezek mind. A tályogot sokat emlegettík, ha szidták is egymást: „A tályog öljön meg!” Ha kicsi gyerek halt meg − „megölte a kelevíny”, níhány hetes, mondjuk még két hónapos, akkor mindre azt mondták. Nem tudott kitisztulni a bélé, bennmaradt az a szurkos bélsár amit még az anyjába magába szedett, aszt „megölte a kelevíny”. De mennyit!

Teresa néném asszonkorába halt meg gyerekágyba. Azt mondták benne maradt a gyereknek a „mássá”. A kicsinnyé is meghalt, meg û is, körülbellûl tizenhétbe, kicsit emlikszek rá, magos szõke asszon vót, más mint idesapám. Hozott nekem níha két deka savanyúcukrot.

Erzsi néném Szûrszabó Ignácné lett, Eszter néném Korcsmáros Bálintné. Eszter vót a legkissebb Matvejjány, idesanyám nagyon szerette, kisján vót még mikor idesanyám a házho gyött. Kis húmcút eleven ján vót, elkûdtík minden reggel negyed liter pájinkáír vagy felír, mikor mennyien vótak fröstökre − aszt hozta hazafele a pájinkát, benne a nyelve az üvegbe.

− Micsinász te Eszter?!

− Hát begyugtam, mer kilotyog! − de jó nagy híjjá vót má mindig!

Eszter néném soká ílt, nígy éve halt csak meg. De megvilágtalanodott elsõbb, hályog lett a szemin aszt nem vetettík le neki. Pedig nagyon kérte a fiát, hogy vigyík orvosho − de nem vittík. Én is mondtam a menyinek is:

− Vigyétek el, aszt ha nem akartok rákõtteni, hát legalább mondja azt a doktor hogy gyógyíthatatlan! Úgy mégis belenyugszik!

De nem bírtam rávenni ûket. Ugy halt meg azután világtalanul Matvej Eszter néném.

Hát ennyit lehet mondani a Matvejekrül. Ez nem mind, mer a

mostaniakat nem is lehet elõsorolni, elíg sokan vannak. De az ezelõtteniekbül is maradt ki − hát nem tudom mindet. Azt mondják, egy valamikori Matvej István egyszer kenyeret pirított, aszt görbe lett a kenyér; hogy visszaegyenesítse, rátérgyepelt a pirítósra. Meg úgy is hallottam ezt emlegetni, hogy nagy szél fútt mikor Matvej István frostokolt, aszt hogy el ne vigye, azér térgyepelt a pirítósra.

Szólás is lett ez Tabon: „térgyepeli, mint Matvej a pirítóst". De mán hogy mellyik vót ez a nagy eszirül nevezetes öregapám, azt má nem lehet tudni.

Idesanyám rokonsága, a Patonaiak, azok Derzsen laktak.

Patonai nagyapámék tizenhatan vótak testvírek. Özvegy lett öregnagyapám, hat gyerekkel maradt el, aszt elvett egy özvegy asszont, annak is hat vót, az tizenkettõ, na akkor még ugye ezt keveslettík, hát még kellett nígy, a magoké. Ebbül a tizenhatbul aztán vót Derzsen minden, píztárnok, jedzõ, kondás − a Patonaiakbul minden kitelt.

De még egy betyár is vót köztök, nagyapám egy testvírje, Sándor bátyám.

Otthon lakott egyszerre háromnígy nõs fiú is, meg még az öregek, meg hozzá a fiatalok akik még nem házasodtak − no jó egy páran ugye. Ott lakott Sándor bátyám felesíge is, Sára néném a fiával, − nohát Sándor bátyám szegíny û nem sokat vót otthon, betyárkodott, járt szanaszíjjel, ment egísz Gyöngyösig, Gyuláig, mindenüvé, csak a maga falujába nem − hát ott azér nem lopott soha, azt azér nem tette meg. Mikor idesanyám olyan nagyobbacska kisján vót, akkor járt níha haza Sándor bátyám, hordta a sok pízt. Mondta is neki az anyjok, nagyöreganyám:

− Adja mán, − aszondja a fiának − te rossz teremtís, nekem is! Itt tartjuk a családodat, aszt nem adsz?

− Ides, − aszondja Sándor bátyám − ebbül magának nem adok. Mer ehhe vir is ragadt!

De a felesíginek hozott azér, rengeteg mindent. Ruhánakvalót vígszámra, gyönyörû csizsmát, meg adott pízt is, vett disznót, tehenet míg otthol vót − jószágot mindig az apja nevire, hogy el ne vegyik.

Otthol vót egyszer Sándor bátyám két napig. Akkor gyöttek írté a pandúrok. Bezárta az ajtót, az ablakho állt, aszt úgy lövõdözött rajok kifele! Azok meg kintrül lûttek be! A felesíge meg fíltette, hogy golyó

íri az urát, aszt odaugrott, odatartotta a két kézit − aszt ût írté. Szítlûttík a jobbkezit tisztára. Így megjárta szegín Sára ángyunk.

Csak elvittík azután az urát is, elzárták tíz évre.

Mikor idesanyámat kilencvenötbe idehozta idesapám, akkor gyött elõ Sándor bátyám a börtönbül. Tudták hogy szabadul, csak nem tudták a napját, még úgy rettegtek hogy csak meglegyen az esküvõ addig − no meg is lett. Mán itt vót idesanyám, akkor gyött ki Sándor bátyám. Gyött Szolnokbul érre fele, a Búszerzõ csárdának − híres betyárfíszek vót az is, lerombolták aszt a csendõrök −, aszt begyött Tabra. Kérdezgette itt a faluba, hogy ismerike Patonai Sárát. De nem ismerte senki, hát pár héttel elõbb hozták elõ idesanyámat, nem tudta még senki a nevit, û meg nem tudta idesapámét. így aztán ment tovább szegíny, Derzs fele. Hát januárba, gyalog − megfagyott aszt Abád alatt az Apasírnál, ott leltík meg holtan. Csak aztán hallotta meg idesanyám, hogy ûtet kereste eggy ember, hosszú fehír haja vót − rögtön tudta akkor hogy a Sándor bátyja vót. De mán az akkor messzi járt, vagy kuporgott a hó alatt csonttá megfagyva.

Derzsen temettík el aszt idesanyám nagybátyját, Sándor bácsit. A felesígit, Sára nénit ismertem még, vót is egyszer itt nállunk a fiával. Nem emlíkszek mán a fia nevire, de nem Sándor vót, nem az apja nevire kereszteltík.

Derzsi nagyanyám árva ján vót, de vót nagyon jó mostohája. Öt gyerek vót ott, egy meghalt, Róza, nígy lett azután, Klári a legöregebb − Kaláris, úgy mondták −, akkor gyött Eszter nagyanyám, meg még kettõ: Zsófi, Bálint. Újra megnõsült nagyapó a nígy gyerekkel, de kapott fáin asszont, hát jólkeresõ iparosember vót, asztalos. De nagyon szerette a jányait az új anyjok.

Akkor még a lábbeli csizsma vót vagy papucs, visellõnek meg bocskor, ha jutott; úgy mentek nyáron is csizsmába templomba. Csak még az iparosjányok meg a gazdagabbak kezdtík akkor a cipõt, amit az urak hordtak − „topánka”, úgy hittak. No meg is vette a cipõt mind a három jánnak a mostohájok, de nem merte mindjár megmondani az urának. Mán abba jártak ríg templomba nagyanyámék, csak az úton visszafele kifûztík, levettík aszt mezítláb írtek haza, mer öregnagyapót még csak akkor kezdte rávenni a felesíge:

− Halljae kend! Ezeknek a jányoknak mán topán kék!

− Nem uradzunk! − aszondja öregnagyapám.

Nahát mit csináljanak akkor? Hordták haza tovább is a kendõ alatt a cipõt a jányok. Egyszer aszt Kaláris − mán eladó ján vót − megunta: û nem veti le! Rajtahatta, úgy gyött haza − csak ki kell egyszer úgyis tudódni!

− Na, ha meglátta kend, − aszondta a mostohaanyjuk − tudja meg akkor: megvettem mán! Mer az én jányaim ne járjanak alábbvalóan mint a másik! Hát iparosember kend! Mit akar a pízivel?!

De nem haragudott aszt öregapó, örült inkább hogy jó anyjok van a gyerekeinek.

Nagyra vót az öreg Porkoláb a három szíp jányával. Kalárist a poroszlai bíró fia vette el, de úgy várták hogy nagyanyám még jobban megy fírjhe, mer magossabb vót, elíg szíparcú is, szíp kerekarcú, feketeszemû, meg ollyan fekete haja vót, hogy még a fõdön is húzott belüle. Úgy vót mindig, hogy eggy ágat feltett kontyba, avval tele vót a feje. Két ágat meg visszakötött. Úgy hogy kétágba le vót vóna eresztve, de a vígit vissza felkötötte, aszt úgy írt le csípõig neki. Az valami csudálatos vót! Még hetven éves korába elgyött hozzánk gyalog Derzsrül szüretre az unokatestvíremmel − de a Zsuzsanna úgy elfáradt! Aszondta neki nagyanyám:

− Ugyan kisjányom, mire hozzáfogtunk vóna gyönni, mán ide is írtunk!

Meg a fogával törte a diót, itt a szüretelõknek. Kilenc gyereke vót!

Úgy várták, majd jól megy fírjhe. Na aztán mi lett a szíp jánbul? Hát elvitték Poroszlóra is a bálba, sok udvarlója akadt, meg bámulója annak a gyönyörû hajának, meg magostermetû vót, oan nagy derík vót. Ászt ILLYEN kicsi emberhe ment hozzá! Ahun tizenhatan vótak testvírek! Hogy nem tudta öregnagyapám, hogy agyonüsse? vagy micsináljon vele?! De hogy Rózával, a legelsõ jányokkal úgy jártak mán, hogy elígette magát szerelembül, hát nem mert szólani. Hazament nagyapám a katonaságtul, mán akkor õsszel el is vette Esztert. De alig is udvarolt neki − hozzáment. Pedig ollyan jó partijai lettek vóna − aszt ehhe ment. Nagyon okos ember vót Patonai nagyapám, a Patonaiak mind nagyeszû emberek. De viszont akkor eggy alacsony, görbelábú, szõke göndörhajú fiatalember vót, az én szememnek szíparcú, de mán nagyanyám mellé nem illett egy cseppet se.

Nagyapámat szerettem jobban, nagyanyám olyan mogorva vót.

Nem vót kedves. Hát hiába szíp valaki ha nem kedves − én nem szerettem mint gyerek. Általába én a férfiakat jobban szerettem, így társalogni is vélek, azokat jobban rendes korlátok közzé tudtam szorítani, de a nõk − hát azoknak a száj okkal nem bírtam aszt ezt nem szerettem.

Nagyanyám húga, Zsófi néném aszt elíg jól ment fírjhe, bár özvegy emberhe, Szalókra, de szíp derík ember vót Koltai Laci meg gazdag is, egy kisjánnyal maradt özvegyen. Szíp öregembernek ismertem mán én, idõsebb is vót jóvalmint Zsófi néném, de jó ember vót nagyon Koltai sógorom. Zsófi néném alacson termetû, de szíparcú, csinos vót, gesztenyeszín hajú − hanem elcsúnyult azután: himlõs lett szegíny, aszt nagyon elpocsíkolódott az arca. Szerettem ûket, sokat is jártunk hozzájok, mer útba estek ha Derzsre mentünk. Ugye míg busz nem vót, gyalog jártunk nagyapámékho, gyalog trappoltuk le nígy órahossza alatt a tagosi utat, aszt félúton megpihentünk mindig Zsófi nénémék Szalókon.

A Patonaiak mind jóeszû emberek. Öt fiú van most is Patonai, de három doktorált belûle. Van egísz csapat unokatestvírem, meg a másod −, harmadunokatestvírek is − de mind olyan okossak azok! Patonai nagyapám mán a kilencvenes évekbe a gyerekeit mind iskolába járatta − mondjuk a jányokat nem, de a fiúkat mind. Hat osztály vót akkor meg két ismétlõ, de a fiúk azt mind kijárták. Dani bátyám tanító lett, Balázs bátyámat is gimnáziomba adta nagyapám de az megszökött, Sándor bátyám, a legfiatalabb meg villanyszerellõ lett, elsõbb kovács, aszt kilencszáz húszba kitanulta a villanyszerellíst − hát az nagy szó vót akkor! Meg mind olvastak is a Patonaiak, mind úgy szerettík a könyvet! Nagyapám nagyon − má derzsi nagyanyám nem annyira, az nem olvasgatott, û hímzett. Meg Karcagra tervezte a tányírokat, minden minta után kapott hat tányírt − hát most népmüvísz vóna derzsi nagyanyám biztos!

Balázs bátyám se vót buta ember, amér otthatta a gimnáziumot, csak gyerekneklegínnek vót rossz nagyon. Avval nemigen bírt nagyapám, pedig û nagyon szigorú igazságos ember vót, ha jó is. Mulatós vót Balázs bátyám meg kikapós, meg a testvírjeit is örökké bosszantotta: Kirakta nekik nagyanyám egy tálba az ítélt, û meg beleköpött, hogy ne egyen a többi. Illyen pimaszságokat csinált mindig, hát nagy bûnei mondjuk nem vótak, de legínkorába bizony

amihe hozzáfírt elvitte otthonrul, hogy legyen mibül múlatni.

Kiment aszt Balázs bátyám Amerikába, kilencszáz tizenegybe. Ott dógozott sokáig, csak a tizennígyes háború után bírt hazagyönni, hozott akkor elíg sok dollárt. Egy rîszit mindjár beváltotta, adott nekünk is kõccsön egy tehénre valót, meg bevásárolt: eggyik nap vett egy lovat meg kocsit de másik lovat má nem írkezett venni a kocsiho, mer másnap lepecsételtík a pízt. De olyan hirtelen vót ez, mindenkinek vinni kellett a pízit, lepecsételtík aszt megfeleztík. No akkor az az ember követelte vissza a lovát, vagy még pízt. Aszondta, hogy Balázs bátyám biztosan tudta a pecsételíst, csak azér vette a lovat hogy a pízitül szabaduljon. Per lett belûle, el is bukta Balázs bátyám, pedig hát úgy tudta ű is a pecsételíst előre, mint a többi − hát ki tudta azt? No akkor fogta ami dollárja még vót, elindult Pestre hogy beváltsa. Ászt ahogy utazott a vonaton, hát elkezdi ám ott mesélgetni, hogy vót mint vót Amerika, hogy járt itthol a pecsételíssel, hogy bukta el a pert, meg hát hogy ű most megy fel egy Klájn nevű tabi zsidóho aki Pestre költözött, majd az űneki segít beváltani a többi dollárt. Megszóltál akkor ott mellette eggy ember:

− Oo, − aszondja − a Klájn Izidorho megy? Hát az nekem testvírem! De nem ott lakik mán ahun maga mondja, elköltözött onnat is! No nem baj, − aszondja − majd én elvezetem magát Pesten ûhozzá!

Megköszönte szípen Balázs bátyám, aszt ahogy beírt a vonat, elindultak eggyütt. Bementek egyszer egy kapualjba, akkor aszondta az idegen ember:

− Na adja a dollárt, aszt itt várjon rám, felszaladok megnízem itte a testvírem, gyövök, de innét ne mozduljon! Vagy hogyha szóllok, gyöjjön!

Odaadta a dollárt Balázs bácsi, aszt várt. Várt fél órát, meg várt estig, akkor arra gyött egy rendõr, annak szólt. A rendõr aszt megmutatta neki, hogy az eggy átjáróház.

Szípen hazament Balázs bátyám Derzsre, aszt elállt cselédnek. Annyija maradt jóformán, hogy mink megadtuk a kõccsönt aszt vett egy tehenet. Még ami ruhafélít hozott is magának, abbul is kíntelen vót eladni, annyira píz nékül maradt.

Pedighát világjárt vótí Node mit jelent az is? Annyit, hogy ugye kivitte Amerikába a hajó a többivel, ott elment egy munkahelyre, kalapált egy vasat kilenc esztendeig aszt hazahozta a hajó. Szóval nem

mondhatni hogy attul ollyan nagyon megokosodott vóna!

Dani bátyám tanító lett Igaron. Úgy nagyon sok dogom ûvele nem vót, még kisján vótam, iskolás, akkor Tabra udvarolt, de aszt Igaron nõsült, meg nem is sokára meghalt, harmincöt éves korába. Ángyom aszt Füredre kötözött a két árvával. Szerettem ûket mer jó vót ángyom, rokonszeretõ, nem mutatta mifelénk hogy û úriasszony, jártak is hozzánk, meg leveleztünk soká. A fiuk detektívnyomozó vót Kecskeméten a második háború alatt, utánna jól megvertík meg tíz évre elzárták. Nyóc év után mondták neki hogy adjon be egy kérvínt, akkor elengedik a többi idõt. De azt felelte: Nagyon szípen megköszöni, de û eleget akar tenni a büntetísinek, û nem akar a demokráciának adóssá maradni. Kapott akkor szigorított börtönt a vígire is. Aszondta azután is, hogy isten látja lelkit, ü soha senkit nem bántott, ûneki nem is az vót a reszortja, û kiadta az elfogató parancsot ha valakit elõ kellett hozni, ez igaz, de aszondta a politikai bûnösöket a németek kivettík az û kezibül, azokat û ha akarta vóna se bánthatta, mer még a kihallgatásukat se hallgathatta. Hát, én nem vótam ott.

Dani bátyám jánya hozzáment egy fõhadnagyho, leventeparancsnokho. Emlíkszek, száz pengõt adott idesanyám, hogy vegyek Gabinak stafírungot, nászajándíkot, hát abbul sokminden telt, szíp halóingek, törülközõk, asztalnemû nagyon sok szíp minden. Most ípítészmírnök mán az ura, van má tíz éve is hogy írtam nekik Miskolctapolcára. „Özvegy Patonai Dánielné" − így írtam a borítíkra, aszt visszagyött Gabitul a válasz, hogy meghalt az anyja. Nagyon restelli hogy nem értesített, tudomisén mi mentsíget hoz hát erre ugye nem írtam má többet neki. Nagyon bántott, hogy így szerettük ûket, aszt nem is értesített mikor meghalt az anyja. Most meg mán a címje sincs meg, az ura nevire se emlíkszek.

Balázs bátyámnak két gyereke nyõtt fel.

Eggyik vót Zsuzsanna − nahát ûvele nagyon sokat vótam eggyütt íletembe, ûvele mindig, hát nagyon szerettük egymást. Velem egykorú Zsuzsanna, három héttel vagyok csak öregebb. Derzsen ha olyan helyre mentünk, ahun engem nem ismertek, úgy mutatott be hogy a nagynénje vagyok. Na, gondoltam, megállj Zsuzsanna, erre ráfizetsz! Megyünk megin, nagy társaság, Zsuzsanna mondja:

− Muharosné, a nagynéném Tabrul!

− Igen, − mondom − a nagynénje vagyok, három héttel öregebb

nálla, de meg is látszik, mer én sokkal írettebbeszû vagyok mint û!

Hú de haragudott! Kieggyeztünk akkor, hogy mind a ketten abbahagyjuk ezt a játíkot.

Ide gyött Zsuzsanna Tabra fírjhe, aszondta azér hogy a közelembe legyen − hát valóba, szomszídok is vótunk soká, Tálas Andrásné lett, itt lakott egísz közel. De sok bolondságot megcsináltunk mink eggyütt, míg fiatalok vótunk!

Fiatalasszonyok vótunk, hát örökké vidámak − na megyünk egy reggel a Tiszára vízír. Lakott itt nem messze egy kovácsmester, Forgács Flóri bácsi, tíz évig û vot a kovácsunk, de nem fizettünk neki pízt sose, hanem az uram lefuharozta, úgyhogy rendbe vót mindig a számlánk. Mondta aszt az uram, ahogy indultunk:

− Hallode, − aszondja − vigyél mán el eggy ekevasat Flóri bácsiho, add be hogy élezze meg, aszt gyövet hozd is el mer kell!

− Jó, − mondom − maj Zsuzsanna viszi a kannát, én meg az ekevasat.

Elindultunk. No oszt, hallottam én mán emlegetni, hogy Flóri bácsiék az utcai szobát ki szokták adni így magános uraknak, meg azt is hallottam hogy most az új jedzõ lakik benne, dehát ugye nem vót vele semmi dogom, nem ismertem a jedzõt, nem vettem én figyelembe se. Odaírunk Zsuzsannával Forgácsék elé, mondom:

− Én most ide bemegyek, beviszem az ekevasat, várjál meg!

− No, − aszondja Zsuzsanna − nem tom nem a jedzõhö mígye!

− Azám, − mondom − most jut csak eszembe! Hány óra is van? Hétre adtam randevút a jedzõnek! El ne kíssek mán!

Nyitok be a kiskapun − ott áll a jedzõ. Aszittem megdermedek! Nem láttuk a kaputul, ott állt, hallott minden szót! Félreáll, utat enged, aszondja:

− No, háromnegyed hét, még van negyed óra idõ. Visszamenjek addig?

De én annyira mentem be, le is vertem a nagylábomujjárul a körmöt − hát mezítláb vótam −, majd elvittem a küszöböt, úgy mentem befele! Csupa vir lett a lábom, ott kötöztík be, Etelka néni, meg Flóri bácsi két öregján testvírje.

Zsuzsanna meg elfutott! Úgy megijedt, hogy meglátta a jedzõt: elszaladt, be a falu fele. Ott gondolta megvár, megállt ahogy az üzletek vannak, elmálékodott − akkor utolírte a jedzõ. Meglátta Zsuzsanna,

megint nekilódult, meg se állt a Tiszáig! Ott tanáltam aszt rá.

Egyen meg a fene, − mondom − mit jár a szád!

− Te is bolond vagy, − aszondja − hát te mondtad a randevút!

Ott leültünk a parton, míg ki nem nevettük magunkat nem bírtuk a kannát se megmeríteni.

Elíg fáin fiatalember vót az új jedzõ, még nõtlen akkor. Kérdezte aszt Forgácsnétul, Etelka nénitül:

− Míllyen asszony az, aki reggel az ekevasat hozta?

− Oo, az egy nagyon rendes, komoly asszony! − aszondja Etelka néni.

− Iígen? − aszondja a jedzõ. Mosolygott aszt, akárhánszor meglátott. De vót azér ollyan rendes, hogy nem juttatta eszembe mit beszíltem.

Nohát Zsuzsannával mindig íllyen bolondságokat csináltunk. Az uram is de sokat viccelte − mer fílõs is vót Zsuzsanna. Hittük egyszer, gyöjjön segítsen gyûteni. Mentünk aszt hárman Akolhátra, ott vót a színánk, gyönyörû nagy rít. De benn vót az az ártérbe, úgy kellett oda menni: át a Gónátlaposson − ha a Tisza kigyött, abba mindig megállt a víz. Az uram ideát kifogott, aszt neki a víznek, gyalog! Én tudtam má hogy mily, mer elõttenap is ott gyûtöttünk, de hogy Zsuzsanna fílõs vót, az uram elhitette vele hogy csak térgyigérõ.

− Jaj Bálint, hát itt víz van, − aszondja Zsuzsanna hát én nem megyek!

− Nem baj az, hát térgyig se ír! Mit akarsz, hát ittmaradsz magad? Gyertek csak, majd én megyek elõl!

Hát, felfogtuk a ruhánkat, elsõbb csak térgyig, combig, de aszt mind feljebb, kötözködísig! Utoljára mán a hónunk alá vettük, hát írt a víz majd hónaljig, csak íppen hogy fel nem emelt! Zsuzsannán meg még bugyogó se vót! Sipított kegyetlen! Hátraníz Bálint, rákiált:

Zsuzsanna!! Nem szígyelled magad?! Hát ki van a segged! Ereszted le azonnal a ruhádat?!

− Jaaj, ebadott, egyen meg a fene! Belecsaltál a nagy vízbe, hogy felfogódzkodjak!

− Le ne engedd mán, − mondom Zsuzsannának − hát had beszíljen! Huncut kutya, hát csak incselkedik, le ne engedd azír!

Óó, de vidámak is vótunk akkor még!

De Zsuzsannát nagyon szeretem most is. Oan nagyon egyszerû,

nagyon jó asszony.

Balázs bátyám másik gyereke Balázs vót.

Olyan jó kis ügyes gyerek vót Balázs, eláłlt kubikra napszámosnak, még kisgyerek korába, aszt ahogy keresett mán annyit, ültetett tyúkot, eladta a csirkét, addig-addig hogy lovat tudott venni. Akkor lóval is kubikolt, gyûtötte tovább a pízt, úgy hogy eggy év alatt két lovat összeszerzett! Télen avval fuharozott, addig dógozott a lelkem, hogy utoljára lett má nígy lova! De csuda szorgalom vót abba a gyerekbe!

Node akkor gyött a front. Elvittík a németek munkaszolgálatra a lovakkal, aszt odalett Balázs. Hazaszöktek eggy este, itt vótak a Zsuzsanna urával. Ászt Tálas András sógorom aszondta, û bizon nem megy vissza, nem bujkál, megvárja inkább míg hátramennek a németek, begyönnek az oroszok − mer itt vót majnem a Tiszánál mán akkor a front. De Balázs meg ollyan kötelessígtudó vót, û visszament hajnalba a Tiszán. Nem is tudta még szegíny, hogy itthonhatta a fiát, hogy teherbe hattá a felesígit. Kivittík mint munkaszolgálatost Németországba, ott aszt egy gránát elvágta a két lábát, elvírzett Balázs. Kilenc hónapra szíp kis fia született, de mán akkor û nem ílt. Hozott valaki levelet Németországbul, úgyhogy Mariska feketíbe vót mán ahogy kereszteltük a kis Balázst. De még elsõbb majd û is utánnahalt az urának, mer ahogy begyöttek az oroszok, az apósaik, Balázs bátyámék bedugták a kemencíbe; aszt ott kender száradt, annak a gõze majnem megölte, úgy húzták ki eszmíletlen Mariskát.

Sándor bátyám vót még idcsanyám testvírje, aki villanyszerellõ lett. De û is ípp harmincöt éves vót − hirtelen meghalt. Maradt tûle öt fiú − na azok az én gyerekeim lettek azután. Én neveltem ûket soká, de szíjjel szíledtek azok is, egy mírnök Pesten, egy meg nyomozó õrnagy most Szolnokon.

No az uram családja, a Muharosok − ûk meg Torontál megyébül kerültek elõ! Muharos István, az uram nagyapjának az apja agyonütött ott eggy embert. Cseresznyét enni felmászott az uraság fájára, a csõsz meg odament; Muharos István lehajintott hozzá egy szõlõkarót, de úgy eltanálta hogy meghalt a csõsz. Akkor aszt rögtön elszökött aszt idáig futott. Tizennyóc éves vót hogy elõgyött, itt megnõsült, lett is két fia, de egy verekedísbe agyonütöttík. Borbílyék vettík aszt pártfogásba a két gyereket.

Még akkor Borbí Géza úr nagyapja, Sándor úr vót. Kõmívesnek

taníttatta Sándor úr Istvánt, a nagyapánkat, János bátyám meg kertíszkedett, kísõbb meg megkapta a szeszfõzdét, pájinkafõzõ lett, ûk lettek az Alvígesi Muharosok, Istvánék meg a Felvígesiek. De tartjuk most is nagyon a rokonságot.

Nagyapánk aszt ípített. Rengeteg házat û ípített a faluba, még van níhány most is azokbul. Olyan vallásos ember vót, az soha nem káromkodott, pedig az isten egyfolytába csak ût verte. Meghalt a felesíge, újranõsült, nagy családja lett, sok gyerek, tönkrement, lábraállt, megin tönkrement − de ollyan türelmes ember vót, mindent kibírt.

Vót itt egy mírnök a Társulatnál, Kulifai. Annak a felesíge egy papot szeretett. El is hellyeztette magát innét a pap, szabadulni akart mán az asszontul, hát maga restellte mán hogy az mindig megy utánna. De ahogy a pap elment, az asszony úgy megõrült, hogy felgyútotta a Polgári Kört, ahun laktak. A bizottság meg kimondta, hogy vót a kémínbe egy vas, attul tüzesedett át a gerenda, úgy gyúlt fel a ház. így aszt mivel nagyapánk ípítette a Polgári Kört, fizetni kellett. Akkor az Urikaszinóba kaptak hellyet Kulifaiék. Átkõtöztek − felgyútotta azt is Kulifainé! Azt is nagyapánk ípítette! Megincsak ráfogták hogy û az oka, ugyanúgy: rossz vót a kémíny − újra fizetett!

No harmadszorra aszt felgyútotta Kulifainé a búzaasztagot a lógerba[1]. Azt mán az ura nem bírta. Fellûtt az égbe, aszondta hogy lelövi az istent, mer ezt mán nem lehet kibírni! Fellûtt, aszt összerogyott, ott halt meg Kulifai mírnök.

Hlyen szerencsítlenül járt Muharos nagyapánk. De újra kezdte mindig! Mikor az urak elszegínyedtek, adósságra vett tõlük sok fõdet, Tólaposon, Tóparton, Gyendai Rétbe, hát nagyon szegínkedett nagyapánk hogy ki bírja fizetni, de ki bírta, roppant türelemmel. Még ípített is két házat a Tópartra, eggyet apóssomnak, eggyet meg a másik fiának, Bálint bátyámnak, úgy halt meg aszt.

Szelíd csendes ember vót, istenfílõ, presbiter is, meg mindenbe nagyon rendes magaviseletû ember vót nagyapánk. A káromkodást nem tûrte, ha valaki olyan galádul beszílt, még az úton is megszólította Muharos István. Ha ípített aszt napszámost fogadott, mindig megmondta az elejin, hogy ne káromkodjon, mer û azt nem szereti. Egyszer aszt egy Sárándi ncvü ember azt felelte neki vissza:

− Semmi kõzze hozzá, úgy beszílek ahogy akarok! − Ászt hozzá is

fogott, ott cifrázta fenn az állványon.

− Akkor fiam fogjad a cókmókodat, − azt mondta neki nagyapánk − de RÖGTÖN! Ászt mehetsz. Mer az én házamat nem ípítik káromkodással!

De soha többé nem adott Sárándinak munkát! Úgyhogy íllyen nagyon rendes ember vót Muharos István, jó meg igazságos. De mind köztiszteletbe álló emberek vótak a Muharosok. Ennyit tudunk rólluk.

Az uram szülei hamar meghaltak, elsõbb az apja, de nemsoká az anyja is, Bálint bátyám nevelte a két gyereket, nagybátyjuk. De engem az úgy bánt, hogy azokrul az öregekrül még egy fénkíp se maradt! Ahogy az uram testvírje, Miklós bátyám is meghalt, Bözsi ángyom minden iratot elígetett, befûtöttík, elpusztult minden. Azt se tudjuk, Bálint szülei mikor születtek, mikor haltak meg, Bálint még a nagyanyja nevit se tudja! Kérdeztem egyszer Bálint bátyámtul, meg kértem hogy mondja el a családot aszondta rá:

− Óo, hát még ezt se tudjátok? Hogy lehet az? Hát ílylyenek vattok? No íllyen a fiatal, ugye nem törõdik −

Ászt vígeredmínbe nem mondta el, nem mondott semmit. Hát ugye hunnat tudhatnánk? Csak tûle! így aszt nem tudunk semmit.

Mer én amit hallottam a rígiekrül, azér azt megjegyeztem, meg úgy megbecsültem mindig a rígi dogokat. Még amíg fiatal vótam tán nem annyira, de most hogy mán öregszek, nagyon. Ezelõtt úgy csudálkoztam még, hogy az apósomnak a húga úgy ragaszkodott vóna a rígi bútorokho. Mindig gyött ide ríva, hogy ûtet hogy bántja, hogy az anyja kaszlija Miklós bátyámík van, hogy az ût illetné! Úgy nevettem még magamba: − Óo, hát ennyire ragaszkodik! No most má jobban megértem ût is.

Abbul a bútorbul, amivel fírjhementem, nem sok maradt, azt elvitte a beadás. Azt még idesanyám kapta ahogy û fírjhement, kilencvenötbe a nagyapja csinálta. Egy kanapé, meg az én ágyam van má csak azokbul. De a benti kis kaszli még öregebb, ezernyócszáz ötven körül kíszült, Lovas Mari nénémé, nagyanyám testvírié vót. Nincs benne az év, arrul tudom csak, hogy van egy Zsoltárom is, az is az üvé vót, ezernyócszáz ötvenkettõbe nyomtatták ki − na akkörülli lehet a kaszli is. Mer csak megcsináltatták a bútort jánkorába Mari nénémnek is, csak û aszt soha nem ment fírjhe. Öreg kort írt, én is ismertem még, idesapámék viseltík gondját, úgy örököltík a pár bútort meg tán két

hód Lovasféle fõdet. Tizenhétbe halt meg Mari néném, még arra nagyon emlíkszek, térgyepeltem az ágyán aszt lestem, hun gyön ki belûle a lílek. Nem vót benn senki, idesanyám kinn beszílgetett Katona Rozi nénémmel a ház előtt, akkor halt meg Mari néném. Mentem ki aszt jelentettem:

− Idesanyám, nem lílekzik má Mari néném, de a lelkit nem láttam kimenni!

Begyött akkor idesanyám − hát tínleg meg vót halva szegín kis öreg.

Ászt most itt õrzöm a kaszli ját.

De ahogy öregszek, valahogy fontossabb nekem is mán az a rossz öreg bútor is, meg a sok törtínet rólluk.

Legfontosabb a Tisza

Én úgy gondolom, hogy a mi falunkba tán legfontossabb a Tisza. A nevünkbe is elõl a Tisza van − TISZAtab −, meg hát itt minden csak a Tisza között történhetett, úgy körûi vagyunk véve a nagy kanyartul. Ahogy Burátul gyön, elmegy Tab mellett, megy le egísz Súlyig; akkor ott hirtelen visszafordul, gyön újra Tab alá a Tisza, úgy megyén azután tovább.

Még én emlíkszek a tutajokra, a tizennígyes háború vígéig jártak még azok is erre. Gyöttek rajtok a szálasolájok, hozták a szíp fericskaalmát − így hittük, kis sárga alma vót az, feketepontos. Ha kötött ki tutaj, szaladt idesanyám, vitte a búzát víkába, aszt hozta a víka almát. Szíjjelkapkodták hamar, hát itt akkor még nem ollyan sok gyümõcsfa vót, nekünk vót a szõlõbe, de íllyen finom fericskaalmánk nem vót, ezen a tájon ollyan nem termett. Hozták a sok gyönyörüszíp fát is a szálasok, rakták ki Nagyháton, onnat vette meg aki ípített.

Vót sok haszna a Tiszának. Ezelõtt a vizet mind onnat hordtuk, de az ítellevet onnat hozzuk most is. Húslevest, bablevest nem is fõzünk másba, ha lakodalomba szakácsasszon vótam is, mindig Tiszavizet hozattam fõzni. De rígen azt is ittuk. Ha zavaros vót is, lehiggadt oszt megittuk. Tûzrevaló fánk is csak a Tiszárul vót, a kubikokba rengeteg termett. Kisújszálláson jártam iskolába, bizony ottan nem vót tûzrevaló, kijártunk a gyepre ganyét szedni aszt avval tüzeltünk − no Tabon íllycn nem vót, mink bûvibe vótunk a fának.

Halász vót mindig háromnígy is Tabon, de még akkor azoknak vótak legínyeik. Bontáék vótak ezelõtt halászok, meg Kockás Gábor bácsiék, kisján vótam még akkor nagyon. De rengeteget fogtak! Fogtak itt olyan harcsát, hogy a farka a kocsirul lelógott! Szûrszabó Bálint bátyám is halász vót, az uramnak unokatestvírje, az anyja meg az anyósom egytestvírek vótak. Û gyerekkoraiul mindig csak halász meg vadász vót, még meg tavaly télen is ment vadászni a hetvennígy esztendejivel, gyalogolt egísz nap a fiatalokkal, aszondta nem fáradt. Szíp kis öregember most má beteg nagyon.

Szórakozásra is a Tiszapart vót nekünk. Ott sétáltunk a Tiszagáton, nyócan-tízen egycsapatba cimborák, összefogtunk aszt mentünk, a fiúk meg gyöttek utánnunk, ûk harmonikáztak, mink énekeltünk! Kétszer

egy héten este vót térzene is, a Sebestó szílin vagy a gát tetejin húzták, mentünk akkor aszt hallgattuk. Híres jó bandák vótak itt, nígy is egyszerre, Cicis Jani bácsi, Morzsa Elemér, Mici Gyuri, nem is emlíkszek mindre, fõkípp míg György grófnak megvót a birtoka sokat muzsikáltatta ûket, hogy szórakozzon a falu. Meg vótak majálisok, mán mikor én még meg se vótam rendeztek majálist a parton, a gáton belõl − még akkor jó sok hely vót, messzebb vót a gátho a víz.

Még az én emlíkezetemre is a Tiszagáton belõl vót a ríkunyhó,* ott laktak a rívíszek, akik Sûlybe, Túlatiszára hordták a nípet ladikon. A ríkunyhó körûi meg nagy fícfás vót − most semmi sincs belûle, annyira elmosta a víz, a ríkunyhót a gáton kívül kellett hozni, mán a gátig leszakadozott a fõd. Idesapám mondta, meg Katona Sándor bátyám is emlíkezett még rá, hogy az û gyerekkorukba hogy vót: Most ahun a Tisza közepe van, ott vót egy csárda. De hát az már rígen, ezernyócszáz hetven körül megszûnt, elszaggatta azt is a víz.

Most mán rí is csak egy van, lentebb, a Nagyrí. Abba is mán alig van mozgás − de rígen nagy vót a forgalom, mer míg kövesút kevesebb vót, mindegy vót hogy merre mennek a fõdúton, mentek aszt a Nagyrínek, keltek ott át. Tartozott egy csárda is a Nagyríhez, kinn egísz a malomnál, a falu alatt, mégis nagyon jólmenõ csárda vót az, jártak ki a legínyek is múlatni, meg akik ott átkeltek, piacozni, vásárokra − nagy forgalom vót ott ezelõtt!

Vót Tabnak rígen túl a Tisztán is terûletje, úgy hittak: Akolhát. Nincsen meg mán, átadták Heves megyéhe Pélynek, ahová Törõcsik Mari való. Ahogy az urammal megesküdtünk, vettünk ott is egyköblös fõdet, egy nyilast, eggy illetmínt, ezerhatszáz kodrátot. Árterüllet vót, mentetlen az, de sokan mégis feltörtík, nem sokszor járta víz, védtük az árvíztül, sokszor meg is menekedett, csak ha falut veszílyeztetett, olyankor ráeresztették a Tiszát. Adósságra vettük az akolháti fõdet, no szidott is érte Bálint mindig, hogy én akartam. Û haragudott Akolhátra, mer az elsõ esztendõkbe ha mentünk át, mindig megáztunk. Kaptunk ott ollyan essõket, hogy majd bele fúltunk, úgy mentünk vissza a ríhe mint az elázott ürge. Az uram nem szerette Akolhátat, de én meg nagyon. Jó fõd is vót, szerettem benne dógozni, meg szerettem azt is hogy remek Tisza vót ott, meg is fürdhettünk kapálás közbe.

No nem ollyan nagyon vót divat akkor még a fürdís. Bizony idesanyám még meg nem fürdött vóna, még felsõszoknyába se

nagyon! Hát meghalt itt nagyon sok ember úgy, hogy egyszer se fürdött meg a Tiszába! Hacsak a lábát bele nem áztatta, de még oan is vót hogy annyit se tett meg. Úszni ugye nem tudtak − mondjuk a halászok igen, de más aszt nem −, hát nem szerették a vizet. Én meg szerettem mindig, most is pancsolok sokat − ha megírem veszek is még fürdõkádat. Mer bajos így a nagymosakodás egy liter vízbe, hát ha nyárba jó porossak vagyunk, galuskának lehet kiszaggatni utánnunk a vizet! De valahogy a fürdís mégse vót divat. Nahát azér meg külön is megszóltak hogy fürdõruhám vót, Akolháton abba kapáltam.

− Hogy a fene a szemírmetlenjit, − aszondja − hogy ott leseti magát a férfiemberekkel! Ki van combja, mindene! Aa …

Mer jány, asszony ha fürdött is kevés ezelõtt, csak ingbe fürdött. Hát csukott bugyogója se vót még legtöbbnek, csak az ingünk alját tûztük össze, úgy mentünk a vízbe. No én aszt − fiatal ján vótam még − vettem fürdõruhát. Szerettem mindig a szípet, meg ami hellyes, jó − praktikus, most így mondjuk.

Szerettem mindenkipp Akolhátat. Ha ott kapáltunk, kinn is háltunk. Vittünk ki vaslábat, azon fõztünk, vagy serpenyõbe − de nem lehet itthol ollyan jót fõzni, mint odaki Akolháton lehetett! Mán ollyankor, hogy így imittamott felhúzhattunk egy sárgarípát, karalábét, zõdsíget nyárba, fõztünk csudás lebbencslevest, de jó is vót melléülni! A Nagykaszállóba vót odaát a csõszkunyhó, Pap Miklós bácsi vót a csõsz, fõzött û is nekünk:

− Na, ha ideadjátok a szalonnátokat, fõzök nektek halat! Vótunk níha tízen, tizenöten is, összeadtuk a szalonnát, fõzött Miklós bácsi, de remeket!

Meg, hogy mindig ott vót a Tisza, az engemet úgy gyönyörködtetett! Csak nagy dísze, szépsíge vót Tabnak a Tisza, mindenkipp!

Azt én csak idesapámtul hallottam, hogy ezernyócszáz-hetvenhatba vót itt nagy árvíz. Akkor begyött a faluig a Tisza, itt a társulati hivatal elõtt fogták a halakat az úton, gyönyörû nagy halakat, akkor mindig halat ettek! Itt erre mindenütt vízbe vót akkor a falu, csak a Pattancs nem, a határbul meg a Verestanya maradt ki, meg a baltarátosi domb vót száraz. Ahogy megszûnt mán a folyás, oda ladikáztak ki az emberek, ott várták ki a vígit.

Akkor, hetvenhatba történt, hogy Szapári gróf hítta Kunhegyest is,

segítsen az árvizet fogni. Ászt azt üzente vissza Kunhegyes, igyák csak meg a tabiak, az övüké. De olyan mírges lett erre Szapári gróf, hogy Taskonynál átvágatta a gátat. Ászt szaladt a víz Kunhegyesnek! Úgy hogy ûk egy nappal hamarább vízbe vótak mint Tab. Lefutott a Mirhón Kunhegyesnek az árvíz, elment egísz Karcagig, Kisújszállásig, csak úgy fordult meg vissza Tabnak. Megüzente Szapári, hogy ezt meg nekik kûdi, igyák csak, ez az û porciójok.

Hát ma mán ugye ezt nem tehetné meg eggy úr se. Rengeteg sokba lett ez a grófnak, mer nagyon sokat kártalanított azután. A maga cselídjeivel, írnokaival íratta fel, hogy kinek mennyi karja lett, aszt û adott nekik évi kenyeret, vagonszámra adta a búzát a szegínyembereknek, akiknek mindenöket elvitte a víz. Sokba került, de viszont megmutatta a gróf, hogy Kunhegyesnek is kötelessíge védeni a gátat.

Nyócvannyócba vót a másik víz, akkor is megszaladta a falut. Akkor nállunk szakadt át a gát. Ennek még emlíke van máig: Ahun akkor a tõtís kiszakadt, ott lett egy nagy forgó, egy mily gödör, de abbul a mai napig se szárad ki a víz. Kisján koromba még nem láttuk soha a fenekit, de azután száraz esztendõk gyöttek, pár nagyon aszályos év, jól be is van rakódva mán, tele van kákasással nyõve − öthat éve láttam, mán csak kötísig írõ gödör vót. De ha egyéb nem, egy kis tocsogó most is van a hellyin.

Ahogy a temetõ fele megyünk, ott is van egy nagy gödör, azt úgy híjuk hogy BalogTisza. Hogy mér BalogTisza − nem tudom, ezt valahogy sose kérdeztem kiskoromba, most meg mán nincs kitül. A rígi árvizekkor az is mindig megszaladt vízzel, de meg a Tiszával eggyütt nyõ abba a víz, úgy látszik a Tiszának eggy erirül táplálkozik. Az se szárad ki soha égiszen, vót mán úgy hogy keresztül lehetett járni rajta nagyon sok ideig, de csak egy nyomot kellett ásni akkor is, aszt ott vót a víz. Most az árvízkor jól felgyött, most magos megint, a fenekit vígig víz lepi.

Idesapám jól tudta ezeket a rígi dogokat, az árvizeket különössen, û ugye hetvenkilencbe született, a nyolcvannyócas árvizet má gyerekkorba átílte − hát a hetvenhatosrul û is csak hallott, de û nagyon jól megjegyezte így a rígi dogokat, aszt elmesélgette nekem. Oo, még rígebben törtínteket is, mer a hatvanhármas nagy ínséget emlíkszek ahogy mesílte, hogy meleg tél vót, nem vót se fagy, se hó egy szem se,

nem zsírozta a hó a fõdet, aszt nyáron se lett egy csepp esõ se, meghasadozott a fõd, nem vót mezõ, kipusztultak a jószágbul is, szedték a ríten a gyíkintüvet, azt ették, de maj meghaltak íhen − így beszílte idesapám. De a Tiszárul különössen sokat tudott, mer legnevezetessebb is vót, meg ahogy az Armentesítõ Társulatnál vót û fuharos, ott ugye mindig a Tiszárul folyt a szó, meg mindig be vótak ûk fogva kíszenlítbe ha gyött a Tisza.

Mesélte idesapám: Ezelõtt ha felgyött a Tisza, a túlatiszaiak mindig megkíséreltík, hogy átvágják a gátunkat. Mer akkor ugye megmenekül az az ódal a víztül. Egyszer is éjjel három sûlyi ember gyött át ladikon csákányokkal, hogy megbontják a tõtíst. De õrség vót ugye, nagyapámék kinn ícakáztak puskával, eggyik õr leste mán ûket, várta mán hogy kikötnek. Ászt ahogy lípett ki az elsõ, egycsapásra agyonvágta Mónus Kis Jakab, a másikat meg beletaszította a Tiszába, azt elvitte a víz. A harmadik tudott csak visszamenekülni. Az isten se fogta érte törvínbe Kis Jakabot, nem kérte számon senki se. Jakab bácsit ismertem is még kisján koromba − mutatta idesapám hogy na û vót −, de nagyon öregnek mán.

Hát mentek át ilyenkor ugyanígy Tabrul is, sûlyi ódáira gátat vágni. Vót mindig aki vállalta a faluér. Nem kûdtík ûket, vagy legalábbis nem hivatalossan, ha tudtak is róla úgy tettek mintha nem hallanák. Aki megnyeri, megnyeri − aki nem, azt agyonü.ik. Ennek nem vót törvínye. Egyszer karácsonkor gyött ránk a víz. Kisján vótam még, kilencszáz húszba, a templomba vótunk karácson másnapján, aszt elkezdtík féreverni a harangot istentisztelet közbe − gyött a Tisza. Elõzõ évbe vótak benn a románok, aszt bunkerokat ástak a gát errülsõ ódaián; úgy maradtak a bunkerok, nem lettek eltömve, ott tört át a víz, de mint egy marhaderík, ollyan vastagon szakadt! Meglátta valamellyik õr a dohánbeváltónál, onnat szaladt, féreverette a harangot − hát nagy riadalom vót. Ha fél órát késnek, vagy nem figyel az õr, biztos hogy vígunk van, kitágul a lyuk aszt szítmegy az egísz gát. Szaladt ki mind a níp a templombul, vitték hamar a homokzsákokat, estek neki a lyuknak aszt tömtík el.

Meg mégegyszer gyött a víz jánkoromba, huszonötbe, akkor meg húsvítba. Még akkor nem vót megmagosítva a gát. Abba az évbe nem vót locsolkodás, mer mind kinn vótak a legínyek a tõtísen. Mink is mentünk ki vizet nízni, mondták is:

Na gyertek, gyertek, locsolunk, most van hozzá víz!

De nem mertünk közel sc menni, csak ahun kövezett vót a gát, onnat níztük, hogy karózták le a rõzsét, hordták megé a fõdet. De mán akkor csapkodott a gát tetejin a víz! Ha egy kis szél gyön, vígunk! Ott rítt, imádkozott a falu, hogy csak amarra fújjon a szél, Sûlyön szakadjon el a gát, odaát! − De nem lett nagy baj azután.

Harminckettõre emlíkszek még, akkor nagy veszíly vót. Itt is nállunk, de még inkább Taskonynál, ott majd elszakadt a gát. Az uramat is odavezínyelték kocsival, én meg ípp terhes vótam János fiammal. Két kis csikónk vót, hónapos meg hetes csikók, vinni kellett azokat is a kancákkal, a kissebbik bele is pusztult − hát mindig mentek, mindig csak mentek, nem vót kifogás majnem huszonnígy óráig aszt elpusztult a kis ártatlan. Hordták kocsikkal a fõdet, követ, aszt úgy álltak hogy mán a vígin ha felmentek a gátra, a lábokat csapdosta a víz, má sodorta valósággal ûkct! A fõmírnök, Berecki órjásinagy vaskarót ütteteit a gátba, nagy erõs láncot tettek rá, aszt a derekára kötötte, hosszúra eresztettík, úgy szaladt a fõmírnök a gáton errearra, mutatta hogy hová tcgyík a követ. De borzasztó örvínlett a víz, gyött a hullám, keresztülcsapott a gáton, utánna ahogy húzódott vissza, mindig utánnaszakadt egy darab a gátbul. Ollyan víkon maradt mán utoljára, hogy nem bírtak lovaskocsival se menni a tõtísen. Mán úgy rimánkodtak Bereckinek, hogy mán most gyöjjön onnat, úgyis minden menthetetlen! De azt mondta hogy ûneki addig ott kell lenni, míg csak egy kicsi remíny is van.

Ügy megõrizte az isten azér ûket, hogy egy nagyon szörnyû nap meg ícaka után lecsendesedett a szél, azután meg elkezdett apadni a víz. Akkor aszt már rohamosan csendesedett.

Harminckettõ május elejin vót ez. Össze vótam kíszülve, hogy ha elgyön az órám, szülnöm kell, elvisznek tiszteletes úrék Mezõtúrra − akkoriba ment oda fírjhe a jányok. Elvisznek, hogy majd ott meglessz a kicsi. De aszt megszületett itthol, május tizennegyedikén, szípen nyugodtan, május elsõ hetibe megtért a víz.

Vót akkor halhínk is rakva − szokás vót ez árvízkor, majnem minden háznál ípítettek halhít. Rõzsébül csinálta az uram az udvaron, mielõtt elment, órjási nagy oszlopokat leásott, lccsömöszöltc, aszt rakta közíjök a rõzsét, keresztbe is, mindenhogyan, magosra, vót vagy öt méter hosszú, beípítettík az eperfát is, meg körülfogták kötíllel.

Annak a tetejibe pakoltunk fel azon az kakán. Mindig vót sütve elõre egy kemence kenyér, három nagykenyér meg egy kis cipó, meg felvittünk ódalszalonnát, zsírt, sót, cukrot. Én még pakoltam el veteminmagokat is bádogdobozokba, babot, uborkamagot, tökmagot, mindent, hogy ha az árvíz el is visz mindent, abba esetleg megmarad. A pízt meg zacskóba tettem, úgy viseltük a nyakunkba.

Most, hetvenbe nem vót má halhí, nem csináltunk. Én nem tudom, csudát vártunk? Tán azér hogy több most mán a lehetõsig, gépek, motorcsónakok, helikopter, ebbe bíztunk − hát még harminckettõbe nem sok íllyen remíny vót! Pedig most is nagyon nagy vót a veszíly. Még a gát magossága bírta vóna, még tíz centit, másutt húszat is bírt vóna, de úgy át vót ázva, hogy nem lehetett tudni, mikor hun mállik szíjjel. Tocsogó vízbe jártak a gát tövin az õrök, úgy szivárgott át a tõtís. Két hónapig, majd háromig szípen vídekeztek, de mán a kimerüllísig. Még meg az vót a mentsígünk, hogy nem vót szél. Esõ vót, de szél nem. Mer ha szél is fú, akkor menthetetlenül odavagyunk! Mer nagyon sokkal magosabban vót a víz mint a falu!

Nahát aztán nem kellett annak árvíz se: sokat megölt a Tisza.

Az öreg Dónáték mind a ketten belehaltak. Akolháton vót Donát bácsi csõsz, aszt a felesíge ebídet vitt neki. Mikor hozta vóna visszafele a Tiszán által az öreg, borzasztó szél támadt aszt felborultak a ladikkal. Mind a kettõ belehalt. Matvej Sándor bátyám kisgyerek vót meg, û látta a gátrul:

− Jaj idesapám, nízze mán, ott meg beleesett valaki a Tiszába! Ahun van a nagy szoknyája! − mer az öregember lemerült hamarább, Panni nénit feltartotta még a bûszoknya. De mán akkor nem tudták kihúzni ût se.

Kifogták Panni nénit hamarább a rívíszek, az urát csak pár nap múlva Süly alatt, jól lehozta mán a víz. Vártak még eggy ideig a temetíssel, de aszt hogy az öreg Donát nem lett meg, eltemettík Panni nénit − û katolikus vót, hát katolikus temetõbe. Na akkor meglett az ura is. Az meg református vót. De nem engedte be Fülöp Imre tiszteletes urat a katolikus pap a katolikus temetõbe, a boncháznál prédikált tiszteletes úr, tovább nem ment, pap nélkül temették az öreg Donátot a felesígc mellé.

Mónár István bácsi halt bele egy karácsonkor a Tiszába. Tuskókat szedett ki, aszt belerántotta egy tuskó a vízbe. Bizony û soha nem is

lett meg. Kerestík halászok is, meg cipót is úsztattak, de nem tanálták.

Szokás vót az is: ha jány megesett, ment a Tiszának. Egy Zsíros-ján vót íllyen, az is így vígezte. Meg Kalapos Margitot tudom, rólla nóta is vót:

Szíp Kalapos Margit lement a Tiszára, Telemertté kannáját, letette a partra. Kiment a testvirje, nem gyõzte benn várni, − csak eddig tudom, nem emlíkszek tovább. A nõvíre megvan most is Kalapos Margitnak, de restellem tûle megkérdeni, hogy van a vígé. Kalapos Margit nem megesett, ha mást szeretett, nem akihe szánták. Pattantyús István vót a võlegínye, a szülei ezt pártolták, de û másikat szeretett. Nem mondta û azt István bátyámnak, hogy nem szereti, nem szólt egy szót se! Csak megölte magát a Tiszába. Szíp ján vót, aszondja István bátyám tetszett is neki, dehát nem vette vóna el û erõszakkal, ha tudja ezt! De hát nem tudta, hogy az anyjáék kénszerítik. Szíp legín vót pedig Pattantyús István, szíp fekete szemû, fekete hajú, meg jó kiállású, de ugyanollyan szegínyember, mint a másik, akit Kalapos Margit szeretett − mégis a Tiszának ment a kisjány.

Lcgínt is tudok aki így halt meg: Demeter Gyula. Ü meg azér, hogy roppant szekánt vót az apja. Komisz ember vót Demeter András, mindenkihe, az egísz családjáho, ütötte is a jányait meg a fiát. Kisján vótam még, tizenöt éves tán, aszt a gátrul níztük vígig a Demeter Gyula halálát. Tót Mari vót ott, meg a Gyula húga, Demeter Bözsi, Szûrszabó Eszti is, meg Bálint, az uram, akkor udvarolt − mentünk fel a gátra. Ászt ahogy felírtunk, Demeter Gyula ípp ereszkedett befele a ladikbul a vízbe. Bözsi ollyan vicces ján vót, aszondja:

− Egy pillanat, aszt majom a víz alatt!

− Mondhatom, Bözsi, − aszondja Bálint − mer Gyula bátyád ugrik ípp a Tiszába!

Úgy emlíkszek, a kalap ahogy a fej in vót, szípen a víz tetejin maradt, úszott lefele. Gyula meg lemerült, mer követ kötött a lábára. Még elõtte láttam ahogy kíszült, kötözte át a követ, kérdeztem is még:

− Mit csinál, Gyula bátyám?

− Semmit, − aszondja − ne kíváncsiskodj! El akarok utazni!

A nagyapja, az öreg Korcsmáros rítt nagyon, siratta Demeter Gyulát, szidta nagyon a vejit, hogy az az oka, mert ollyan a családjáho hogy az bírhatatlan! Rítt nagyon az öreg, mer szerette az unokáját.

Még egísz kisján koromba − begyött egyszer idesanyám, egy

hajnalba, begyön aszt nagyon rí. Felébredtem rá, kérdezem, mér rí?

− Kípzeld, − aszondja − Rózsa Zsuzsa nekiment a Tiszának! Ászt utánna ment a szeretõje, Csákó Károly is! Ollyan hatodik éves lehettem akkor.

Rózsa Zsuzsa lement a Tiszára, aszt beleugrott. Ki is fogták holtan, kifektettík a víz szélire, úgy szóltak aszt Csákó Károlynak. Csõdörös vót az, nem idevaló, ide vót vezírelve mint huszár. Gyött haza a járatásbul, úgy mondták meg neki hogy Rózsa Zsuzsa meghalt. Ment aszt szaladva Károly a partra, nem szólt egy szót se, ott feküdt Zsuzsa a víz szélin letakarva, felhajtotta Csákó Károly a takarót, megnízte, letérgyepelt, ott csókolgatta − akkor aszt felkelt, elkezdett szalanni, hiába mentek mán utánna, ott a Hebri Járójánál belement û is a Tiszába.

Feltartották szegín Zsuzsát három napig, hogy majd egygyütt temetik el Károllyal, de Károlyt nem tanálták. Mondta akkor is valaki, hogy pinteken sült cipóval keressék, emlíkszek is ahogy úszott lefele a cipó, bele vót dugva egy szál gyertya, úgy vitte a víz, ott lesekedtem én is a többivel − de aszt nem írkeztünk kivárni hogy meglelje, mer harangoztak a Zsuzsa temetísire, mentünk oda. Temettík el Zsuzsát, nem engedte az orvos mán hogy várjanak. Hát tavasz vót, meleg mán. Ahogy aszt a Balog Tiszánál vittük Rózsa Zsuzsát a temetõ fele, akkor húzták a hírharangot, hogy megvan Csákó Károly. A Dohánbeváltón alól tanálta meg a cipó. Ott sendergett egyhelyben félóra hosszáig, úgy keresték meg a halászok: ott vót felakadva a gallyba. Kifogták ût is.

Hírt adtak aszt Csákó Károly szüleinek, apja-anyja elõgyött. Rettenetesen rítt az anyja, siratta − hát hogyne, egygyes gyerek vót Károly, szerették nagyon a Kokát. Nem tudták akkor még, hogy halt meg. Megmondták aszt nekik, hogy önkínt ment Károly, hogy a szeretõje nekiment a Tiszának aszt û meg utánnament. De mindjár nem rítt annyira az anyja! Nem vót mán olyan rosszul mint addig!

− Hát ha û ezt annyira szerette, hogy minket elhagyott írté, akkor nem is érdemli hogy sirassam!

Így tudódott aszt ki, hogy hogyan is törtínt a dolog. Írt haza Csákó Károly hogy megnõsül, elveszi Rózsa Zsuzsát. Vót neki menyasszonya otthol, de hát ezt jobban szerette. Gyönyörûszíp ján vót Zsuzsa, de nagy család, aszt roppant szegínyek! Visszaírt a Károly anyja, hogy ne tegyen addig Károly semmi ígéretet, míg ûk azt a jánt nem látták, meg

a családot meg nem nízték. Megmondta aszt Csákó Károly Rózsa Zsuzsának, hogy az anyjáék egyellõre nem eggyeznek bele a házasságba, de ne búsuljon mer azér û csak elveszi. Mégis valahogy fílhetett Zsuzsa, hogy nem veszi el Károly, aszt belement a Tiszába.

Beszílték aszt, hogy gyereket várt vóna, suttogtak a faluba − de azt mondta Bodnár doktor, hogy tegyék csak nyugodtan a fejire a koszorút meg a fátyolt, mert ez a jány megérdemli. Hát ugye û megvizsgálta. Úgy is temettík el aszt, koszorúba-fátyolba Rózsa Zsuzsát. Csákó Károlyt meg melléje. Most a tavaszon leltem meg ípp a sírjokat, víletlenül hogy arra mentem. „Csákó Károly − Rózsa Zsuzsanna” − eggyüvé temettík ûket.

Most a nyáron is halt bele valaki a Tiszába − a cigánprímás. Ráállt egy kûre, meg akart mosdani. Ott csak bokán fejül írt neki a víz, de hogy megmozdult alatta a kû, kifordult alóla, ott mindjár mily vót a Tisza, aszt vitte magával szerencsítlent. Nem is lett meg. A halászok meghaltak mán, akik meg vannak öregek, Porkoláb Sándor komám uram idõs is, meg beteges nagyon, Fekete Lajos csak velem eggyidõs de beteg vót ípp, nem mehetett, hát nem vöt aki keresse. Szûrszabó Bálint bátyám, az uram unokatestvírje ment ki, íppen szél írté, de fel tudott kelni mán, ût kivitték aszt û magyarázta ott hogy hogy keressík, de nem vót aki a hálót kivesse. Úgyhogy Kûtelken fogták ki aszt a prímást, sokkal azután.

Hát így szerepel, ennyit jelent a Tisza Tabnak.

Én szeretem nagyon. Nagyon szerettem mindig a Tiszapartot, mer sok szíp vadvirág vót ott, tavasztul õszig mindig. Van egy kik fajta, azt íletembe sehun másutt nem tanáltam, csak a kubikba: olyan mint a harangvirág, csak sokkal nagyobb, de remek illata van! De szeretem télen is a Tiszát − általába: szeretem a telet, olyan jó fáradtságot érzek akkor magamba −, kimegyek aszt hallgatom mikor zajlik. Az van ollyan szíp! Pedig rémületes is, különössen mikor tele van a Tisza! Ahogy csattog, zúg, megy egymásnak a jég, gyûrõdik egymás hátára! Ügy elgondolom, hogy ott is bizony a kissebb szenved meg, a nagyobb ott is uralkodik, lenyomja a másikat a víz alá. így ha zajlik télen, kimegyek most is még minden évbe, nízem sokszor eggy órahosszát, míg össze nem fagyok, meg hallgatom.

Idesanyám története

Szegíny jó idesanyám mondta sokszor, hogy írjam meg az û történetit. Az û szenvedísit. Mer sok szenvedís jutott idesanyámnak.

Nemcsak ûnéki, mer soknak − rígen a szerelembül nagyon sok szenvedís lett. Most má máskípp van ez talán, de rígen sok tragédia vót a szeretetbül.

Nagyanyám apjának a húga halt így meg, Porkoláb Rózának hittak. Nagyanyám mán olyan hároméves körüli kisján vót, mikor ez megtörtínt. Egy német óráslegíny járt az országba, aszt elvetõdött ûhozzájuk is. Mer ezelõtt úgy vándoroltak a segédek. Azt mondta az óráslegíny, hogy û mindig iparoshelyen száll meg − idesanyám nagyapja meg nagyon híres jó asztalos mester vót. Aztán ott aludt a mûhelybe Stefán, csináltak neki ott ágyat, ott aludt. Onnat járt be a kastílyokba órát rcperálni, meg újakat is csinált, nagyon szíp órát csinált az öregnagyapónak − dédapám? ükapám? nem is tudom mi vót −, annak is. Na Róza meg mán olyan tizenhét éves ján vót, az öregnagyapó húga. Nagyon szíp ján vót a Porkoláb Róza. Aztán − megszerettík egymást. Azt mondta ez a fiatalember, hogy û csak eggy év múlva tud írtegyönni, de pontossan eggy év múlva itt lesz. Legyen Róza nyugodtan, û elveszi. Három hónapig vót Derzsen, addig udvarolgatott Rózának, tanította németül, az meg hát tanította vóna magyarul, de nagyon nem kellett, mer Stefan elíg jól tudott mán magyarul, mer talán ez vót mán az utolsó stációja. Azt mondta hogy hazafele menet száll még meg egy pár helyen, ahun órákat javít, még pár órásmesterbe elmegy, de eggy év múlva itt lesz. Igen ám, de nagyon eltelt az idõ, mer beteg lett Stefan. Valószínû hogy tífuszos lett, még itt Magyarországon, aztán nem tudott gyünni eggy évre. Közbe meg Rózának több kírõje vót. De nem ment fírjhe. Ászt vígre egy ispán is megkírte. Hát jóállású ember vót ugye, a Szilasi uraságnál ispán, egy parasztjánho! − mer û csak parasztján vót − hát a szülei szekírozták, hogy menjen hozzá. Mán eggy éve, mégse gyön Stefán − azt mondták Rózának, hogy egy hetet adnak még neki, ha nem gyön addig a fiatalember, akkor hozzá kell menni az ispánho. Mer íllyen partit nem szalajthat el, íllyen jó alkalmat.

Nem gyött meg. Akkor mán elmúlt egy hónappal is az esztendõ. Ászt egyszer eggy este, szalad be nanám, mint kisján még, aszt mondja, kiabálja:

Öregmama! Róza meg magára dûtötte mindet aszt meggyútotta!

Ahun íg ni!

Hát leöntötte magát olajjal. Ászt felgyútotta, meggyútotta. Úgy ígett, az udvaron, mint a fáklya! Semmit se tudtak neki csinálni, ott ígett el szegíny a szemek láttára.

Alig hogy ez vót, pár hétre rá gyött kocsin Stefán, apjaanyja gyött vele, hogy meg is esküdnek. De mán akkor el vót Róza temetve. Mondta Stefán, hogy û három hónapig nagyon súlyos beteg vót, mikor gyönni akart. Aztán meg még sokáig lábbadozott, úgy hogy egy fél esztendõ eltelt a betegsígivel, nem tudott gyönni, se írni nem tudott az utolsó idõbe. Aztán most meg mán mikor jól vót, hogy most mán elgyöhet, akkor meg csak meg akarta ûket lepni. Aztán ez lett a meglepetís. Hogy Róza el vót temetve.

Sokat hallottam ezt a Rózát idesanyámtul, meg nagyanyáméul is hallottam még mesélni, dehát ugye íí se emlíkezett vóna rá ha nem emlíkeztetik, mert ollyan pici vót még akkor, azt se tudta megmondani hogy mivel öntötte le magát Róza. Csak mondta hogy „mindet rádûtötte aszt ahun íg ni!”. Kiníztek az ablakon, hát úgy ígett, mint a fáklya. Idesanyámtul meg nagyanyámtul elhallgattam sokszor ezt a törtínetet, aztán mostanába meg mán kutattam is utánna, de senki nem emlíkezett rá. Eggy öreg nagybátyám vót még, nagyapámnak unokatestvírje, az mondta hogy û emlíkszik, hallott róla, gyerekkorába meséltík a Rózát. De másoktul, így idõsebbektül is hiába kérdeztem, nem tudtak mán róla, nem emlíkeztek rá. Se nóta nem vót Rózárul − mer még azt is kérdeztem. Pedig még egy óra is vót a Stefántul. Patonai Dani tanító lett, annak jutott ez az óra, amit Stefán csinált. De az hogy hova lett, mi lett α sorsa − nem tudom. Mer aszt mikor Dani bátyám meghalt, még én jártam azután náluk Füreden vagy kétszer, de mán az órát akkor nem láttam.

Szegín Madarasi Sárit mán én is ismertem, mán én asszon vótam mikor az meghalt. Mikor menyasszon vótam is itt vót a lakodalmamba. Mer az egísz környíket összejárta. Oan hibbant vót. Azt mondta nagyanyám, hogy az is a szerelembe õrült bele. A cselédjekbe vót szerelmes. A cselédjekbe lett szerelmes, nem adták hozzá aszt megörült. Ászt úgy járta itt erre a környíket. Nagyon járt nagyanyámho is Derzsre, meg ide is eljárt, idesanyámho. De ollyan jóindulatú vót, hogy idesanyám mondta este hogy

Jaj, Sára néném, de jó vóna, ha elmenne Derzsre! Kukoricát törnék

hónap, ha elgyönne iclesapám segíteni!

Reggelre itt vót nagyapám kocsival. Odáig szaladt Sára néni! Nagy derík asszon vót, oan mily hangja vót. Azt mondták, hogy le kellett vóna kötözni. Akkor belehalt vóna, aszt nem öregkoráig járta vóna itt a világot, szegínke, mint az õrült.

Mikor menyasszon vótam, akkor is Tabon vót. Elgyött hozzánk, idesanyám meg mondta neki hogy

Na Sára néném, hónapután esküdik a jányom!

− Ez a pici?! − aszondja.

− Ez.

− Hogy a fene egyen meg − aszondja − de hamar fírjhe mígy! Na majd elgyövök a lakodalomba!

− Gyöjjön Sára néni, adok egy pár cipõt! − mer mindig mezítláb vót, télen is, ha adtak neki cipõt û eladta, aszt ment a hóba, fagyba, mindenbe, mezítláb.

No osztan mikor gyöttünk az esküvõrül, itt állt a társulati saroknál. De a társulati urak is kigyöttek mind, engem megnízni. Nízte Sára néni is a menetet, aszt egyszer nagyot kiáltott:

− Az háljon a menyasszonnyal, aki az urak közt a legmagosabb!

Összeníztek − hát Török úr, a píztárnok vót az! Jaj istenem de resteltük a dogot! Én ugyan nem oan nagyon, mer nem is nagyon vettem figyelembe hogy mit mond Sára néni, de Bálint haragudott, meg is fenyegette. De û meg visszafenyegette, aszondja:

− Jó, otthol vagyok én Matvejék, ne fílj − aszondja − tíged onnat kidúrlak!

De azután csak megszerette Bálintot.

Na ez vót az eggyik ilyen eset, errül sokat nem is tudok csak annyit, hogy a cselédjüket szerette vóna, nem adták hozzá, ütöttík-vertík írté, aztán beleõrült. Mer a cseléd oszt megnõsült. Hát látta hogy nem adják hozzá, hiába vár Sára nénire, aztán megnõsült aszt ez meg belezavarodott.

Idesanyám mondta el, hogy ûneki egy kis barátnõje meg hogy járt. A kisjánt Rozikának hittak, tizennígy éves vót, tizenkilencedik a nénje − idesanyám meg tizennyóc éves vót. Aztán csak elíg a hozzá hogy a kis Rozika szerelmes lett a nénje võlegényibe, Pozsgai Imrébe. De ollyan szígyellõs szende kisján vót, nem merte û áztat ki se mutatni, csak mikor megcsinálták a csigát, akkor vettík észre, hogy a kisján

másnap jár a faluba, aszt hí mindenkit újra csigát csinálni.[2]

− Hát mir? Hát megcsináltuk az este a csigát!

− Azír mer Pozsgai Imre engem vesz el! Engem szeret. Nem igaz hogy Julcsánkat szereti, hanem engem!

Ászt úgy elcsudálkozott rajta mind, hogy ollyan bátran beszíl, az a halkszavú kisján, meg hogy azt mondja hogy ûtet szereti. Hát meglepõdött a võlegíny is, hogy hát û soha − mint kisjánnyal úgy néha incselkedett vele, meghúzgálta a haját, meg hogy − „ne süsd le a szemed mindig, ha legínnyel beszílsz!” − meg így beszílgetett hozzá de az soha eszibe se vót, hogy û hitegesse. De mán annyira vót, annyira járta a falut, meg mondta mindenkinek, hogy „Julcsánkat úgyse veszi el, engem vesz el”, hogy orvost hittak hozzá, Füredrül hoztak hozzá doktort. Az meg azt mondta, hogy ha nem akarják hogy úgy járjon mint Madarasi Sári, ha nem akarják hogy szaladós bolond legyen, akkor kötözzík le. De akkor egy fél év alatt meghal.

Akkor azt mondta a võlegíny meg, a menyasszonyának, hogy ne haragudjon, de ha Rozál jobban lessz, azt veszi el. Mán csak azér is, hogy kiípüljön. Hogy nem azér, hogy û abba szerelmesebb, hanem azér hogy íletbe tartsa. Hogy mihelyst azt a kort eléri, rögtön elveszi, ha a tizenhat évhö közel lessz, akkor elveszi. Ügy hogy szerencsítlen lett aszt mind.

De bizon meghalt Rozika, egy fél év se kellett neki. De úgy kiabált, aszondja idesanyám, hogy roppant sajnálnivaló vót. Kihallott az útra, mindig hítta Imrét, mindig annak kiabált! Hát az sok idejit ott is tõtötte, este különössen, meg ott hált ícaka, mer nagyon sajnálta azt a kisjánt, dehát − belehalt. Utóbb mán eggyáltalán nem bírták megetetni se. Mer úgy vergõdött, hogy ne egyen. Ebbe belehalt.

Ezek aztán még megesküdtek. Jó íletek lett, hogyne, jó, szíp, lett öt családjuk Pozsgai Imrééknek, igen. De el is kerültek azok aztán, messzire, csak nem otthon laktak. Nem tudtak otthon ük lakni. Elkerültek fiatal házas korukba, csak hallott róluk aztán idesanyám. De szíp jó íletek lett. Hát szerette û azt a jánt, akit el akart venni, a Julcsát, dekát bizon Rózáikat meg sajnálta. Azt mondta hogy csak azt veszi el, ha kijavúl. Vagy ha vóna rá kilátás, aszt nem tizennígy éves vóna, rögtön elvenné. Hogy íletbe tarthassák. De nem. Azt mondta az orvos hogy nem lesz jobban, hanem ilyen szaladó bolond lesz. Ha megkötözik az ágyho, hogy ne tudjon menni, meghal, ha meg nem, ha

sajnálják hogy ott kötíl közt vergõdik, akkor ilyen futó bolond lesz. Hát lekötöttík inkább a szülei.

A szerelem. Igen.

De idesanyámat akartam mondani, meg idesapámat.

Patonai nagyapám − Patonai Balázsnak hittak − az egy oilyan nagyon rendes, akkurátus ember vót, jólelkû, az úgy tudott bennünket szeretni! Vót kilenc gyereke. De mindet imádta, szerette! Idesanyám vót a legelsõ. Talán ûtet szerette legjobban. Mégis tönkretette az íletit.

Mer neki az adott szava többet ért, mint az ílete! Azt mondta: Ü inkább meghal, de û az adott szavát míg él, nem szegi meg.

Úgy törtínt a dolog, hogy behítták nagyapámat tínleges szolgálatra. Aztán, észrevettík a katonák, hogy û ollyan szelíd termíszetû. Másképp olyan kemínyen beszílt, de csak szelíd termíszetû vót, vallásos nagyon. Észrevettík a katonák: este imádkozott. Nahát aszt attul kezdve ollyan szekáláson ment keresztül, hogy mán azon vót: agyonlövi magát. Nem bírta a katonaságot.

Matvej nagyapámat, Matvej Miklóst akkor hittak be, ilyen újonckiképzísre. Mint õrmester szerelt û le még legínkorába, akkorára meg mán nõs vót, úgy hogy mán idesapám is megvót, mán nyóc éves vót akkor, tán kilencedik, mikor behítták újra nagyapámat. Oszt ott megtudta, hogy Patonai nagyapám is ott van, közeli község mihozzánk ahová való, hát mint földi, felkereste. Ászt elpanaszolta neki Patonai nagyapám hogy hogyan szekírozzák a többi katonák. Na aszt û pártját fogta. De úgy megszerettík egymást, hogy utoljára Patonai nagyapám azt mondta Matvej nagyapámnak:

− Én bátyám nem tudok magának máskípp elíggé hálás lenni, de megígírcm, hogy ha nekem jányom lesz, a maga fiának adom!

Elfogadta Matvej nagyapám az alkut, aszt evvel váltak el. Persze még nõtlen vót akkor Patonai nagyapám.

Még meg különöskíppen összehozta a sors ükét, avval, hogy az Ármentesítõ Társulatnál vót Matvej nagyapám itt Tabon fuharos. Vót hun hét lova, hun kilenc − azért páratlan, mer egy hátas ló vót. Aztán eljártak Füredig is, fizetni. Vitték a sok pízt a Társulat munkásainak, meg mindent úgy intéztek, kocsival. Meg idesapám − mán akkor nagyobbacska vót − û hordta lúháton az üzenetet, Füredig − még telefon nem vót akkor, csak kilencszázötbe gyött a telefon. Na aszt clíg a hozzá, hogy ha Dcrzsrc mentek, Patonai nagyapáméknál szálltak.

Meg hát Patonai nagyapám is gyött sokszor Tabra.

Aztán egyszer üzente Patonai nagyapám, hogy megszületett a menyasszony. Idesanyám. Sára nevû lessz a kisján, meghítta Matvej nagyapámékat a keresztelõbe. Persze vittík a võlegínt is magokkal, meg a kis Lacijokat − már itt vót három vagy nígy gyerek, nem is tudom, mer itt is vótak kilencen. Hát nem vót mit egymás szemire vetni, nagy családdal vót mind a két nagyapám. Hát nagy keresztelõje vót idesanyámnak.

No azután aztán mindig számot tartottak rá Matvejék, hogy Derzsen van a menyük. Hát idesapámnak nagyon tetszett, û majnem tíz évvel öregebb vót ugye, û mán mindján meglátta benne a szíp kisjánt vígig, míg csak felnyõtt.

Viszont idesanyámnak meg iskolás korátul vót egy nagyon kedves szeretõje, Kis Zsiga nevû. Oszt azt meg behítták katonának. Idesanyám mán akkor tizenöt éves vót, kilencvennígybe − a másik õszön már fírjhö ment, kilencvenötbe. Kilencvennígybe õsszel vitték be Kis Zsigát, osztan hát nagyon fogadkoztak, azt mondta idesanyám: szó se lehet rúla, hogy û ahho a tabi fiúho menjen, 0 nem megy hozzá, mert hát nem szereti. Nagyon sokat rimánkodott idesanyám. Hogy inkább kûdje szógálónak nagyapám, ha sok a gyerek, nem akar mán neki kenyeret keresni, megkeresi û a kenyérit, csak ne adja fírjhe ahho akit nem szeret! De azt mondta nagyapám:

− Kisjányom, csak úgy menekülsz meg ettül a házasságiul, ha a võlegínyed lemond rólad.

De idesapám meg ám nem mondott le. Aszondta: Neki kell.

Behívatta nagyapámat a derzsi tiszteletes úr is − úgy emlegettík a nevit, hogy „az öreg Gyüre”, Gyüre László asziszem, az vót ott a pap −, az is beszílt neki. De nagyapám nem hajolt rá. Aszondta: Szó se lehet, hogy û megszegje a szavatl Ha nem bírja a család rívását nízni, elpusztítja magát, de míg û il, addig a szavát nem szegi meg! Értsík meg, û ezt megígírte, a võlegínnek kell, hat menni kell idesanyámnak!

No aztán, Kis Zsigának megsürgönyöztík ezt. Bécsbe vót akkor mán, elsõbb a vegyes huszároknál, azután átkerült a testõrsíghe, mer nagyon szíp derík ember vót. En is ismertem, mán öreg korába, de még akkor is nagyon szíp mutatós ember vót, pedig lehetett mán akkor hatvan éves mikor elõsször beszíltem vele. De látni láttam már elõbb is, mer ha én elmentem az édesanyám falujába, mutatták, hogy mellyik

vót az. (Fia is vót, szíp, úgy gondoltam hogy na majd hozzámegyek én a fiáho! Dehát nem vót Derzsen akkoriba bál. Mer mindig verekedtek! Csuda haragudtam írté, mer szerettem vóna elmenni, de nem bírtam, mer be vót tiltva két évre a bál. Hát én tizenöt éves koromtul tizenhétig vártam − én is fírj he mentem.)

Elíg a hozzá, hogy a testõrsíghe tettík Kis Zsigát, mer szíp ember vót. Ászt ilyen külsõ testõrök vótak azok, úgy hogy nem a király szemílye kórul vótak, de azér Bécsbe a testõrsíghe tartoztak. No, aztán nyáron, nem tudom, születésnapja vót-e a királynak vagy mi, csak ki kellett nekik vonulni díszbe. Díszszemlét tartott a katonaságnak Ferenc Jóska, aszt megakadt a szeme ezen a szíp szál barna legínyen. Megkérdte hogy hová való, aszt aszondta:

− Remílem, Bécsbül viszel haza menyecskét! De a Kis Zsiga azt felelte hogy

− Bocsánatot kérek, felsiges uram, otthon hattam a mátkámat!

− Hát akkor − azt mondja a király − rendbe van.

No osztan, erre gyött hogy megsürgönyöztík, vagy valahogy hírt adtak a fiúnak, hogy mikor lessz a kézfogója idesanyámnak. Az meg elszökött. Elszökött a kincstári lovon, aztán mikor az kidûlt alóla, lopott másik lovat, úgy hogy mire a kézfogó vót, itthol vót Kis Zsiga. Egísz kaka avval táncolt idesanyám! Egyszer se ment el a võlegínyivel! Azt mondta: Ha nem tetszik neki, gyöjjön haza Tabra, de û avval táncol akit szeret!

Uú, annyira táncoltak, mesélte idesanyám, még a papucsa is elszállt, messzire! Papucsba táncoltak, kinn az udvaron, még akkor jó idõ vót, õsszel. De bizon reggelre már írtementek a fiúír, aszt megvasalva vittík el a kézfogórul.

Hát, nem vót semmi remíny a kiszabadulásra, ugye, hír se gyött, mindent beszíltek, hogy fel is akasszák, mer két lú kidöglött alóla, ellopta a kincstári lovat, meg katonaszökevíny lett − mindent mondtak. Vígre aszt el is lett ítílve, de csak három esztendõre. Mer ahogy û azt a lovat lopta, megírta, ott levélbe meghagyta, hogy az árát megtéríti a lúnak, meg hogy maj vissza is gyön, û csak erre az eggy ícakára szökött el.

Másik esztendõbe, hogy, hogy nem, ugye a királynak is van azér egy kis esze, valahogy eszibe jutott a Ferenc Józsefnek, hogy tavaly û beszílt egy fiatalemberrel. Ászt kereste, hogy hun van az, akivel û

tavaly beszílt. Vót még ott ollyan, aki vele szógált, emlíkezett hogy kit tüntetett ki a király a beszídjivel, aszt mondta, hogy el van az zárva.

− Hát mir van elzárva?

No lett osztan nagy keresís. Hozták aszt elõ Kis Zsigát.

− Na fiam, mir vagy elítílve?

− Azér felsiges uram − aszondja −, mer hírt adtak hogy a mátkám fírjhe megy, hogy mikor lessz a kézfogója, én meg elszöktem a kincstári lovon, agyonlovagoltam, agyon lovagoltam egy másikat is akit meg loptam, úgy mentem haza a kézfogóra. Ezért vagyok elítílve.

Aszondja a király:

− Azonnal szabadon kell engedni − aszondja. − Én is sok szíp lovat agyonlovagolok egyegy szípasszonyír!

Így aztán nem tötött csak jó fél esztendõt Kis Zsiga a börtönbe.

De mire hazagyött, már akkorra idesanyám rígen Tabon vót.

Idesapám, idesanyám

Ezelõtt eggyik falu meg másik falu öltözködíse közt is nagy különbsíg vót. Idesanyám Tiszaderzsrül gyött, hát harmadik falu ide, de mán nagyon más viseletbe vót idesanyám, nem úgy ahogy Tabon jártak. Hogy mi vót a különbsíg, nem tudom, ezt nem hallottam, csak a törtínetet mesílte idesanyám. Hogy hogyan járt a templommal. Fülöp Imre esperes úr vót az itteni pap, de hogy az esküvõ Derzsen vót, a lakodalomba meg nem tudott ott lenni esperes úr mer nem vót idehaza, hát nem látta még idesanyámat. Csak majd karácsonkor, mikor az új cimborájai elvittík elõször templomba, Matvej Erzsi néném, meg Teresa néném, azután Erzsi néném barátnõjei, vélek egykorúak, Hajas Zsuzsa néném, Rigó Rozi néném − az is nagyon szípen járt, divatos vót, pedig nagyon szegínyek vótak, inkább nem ett, de ruhájai gyönyörûk vótak −, nahát ûk vittík karácsonkor idesanyámat magokkal. Dehát tiszteletes úrnak idegen vót még idesanyám. Aztán ahogy adta vóna oda úr vacsoraosztáskor a kenyeret, megállt a keze.

− Legyen szíves kérem, mondja el az úrvacsoravételi imát. Mer addig nem szolgáltatom ki a sáframentomot.

Hát idesanyám csak két évvel elõbb hattá el az iskolát, könnyû vót neki, elmondta. Vót vóna az nígy irkalappal, olyan hosszú imádsága vót idesanyámnak, ismertem, mer aztán mikor halálos beteg vót már, akkor is vett úrvacsorát, akkor is elmondta, onnat tudom milyen imádsága vót. Tiszteletes úr vígighallgatta, nem szakította félbe, csak a vígin adta a kenyeret idesanyámnak.

Mikor aztán a bort adta esperes úr, akkor meg idesanyám kérdte meg, hogy elmondjac az úrvacsoravétel utánni imát. De azt mondta rá esperes úr:

− Nem kérem, köszönöm, szüksígtelen. Meggyõzõdtem rólla, hogy református.

Hát azt hihette elsõbb, hogy tán valamcllyik katolikus közsígbül gyött elõ ez az asszony, aszt csak úgy belopakodott.

Este gyött aszt tanyázni esperes úr a felesígivel Matvej nagyapámékho, aszt meglepõdött rajta, hogy ott tanálta idesanyámat.

Miklós! − aszondja. − Ki ez a fiatal teremtís itt?

A menyem, tiszteletes uram! − aszondja Matvej nagyapám.

− Ugye lelkem, teveled mondattam el az imádságot? Énvelem, tiszteletes uram! De tudtam jól, nem rígen tanultam!

Hát nagyon nehíz helyzete lett vóna itt idesanyámnak, de áldott jó anyósa vót. Mondta is, hogy jobban szerette, mint az igazi idesanyját. Mer oan közlíkenyebb vót, de csendes beszídû, oszt tudta hogy nem szereti a fiát idesanyám, aztán úgy magáho karolta mindig − így kedves kisjányom, úgy − pedig ûneki magának is vót nígy jánya, még azok azután mentek f írj he. így aszt nagy nehezen megszokott itt idesanyám.

Nem mondta soha, hogy û nem szereti az urát, vagy idesapámnak se mutatta. Aki kívülrül nízte azt mondta vóna, hogy nagyon szíp íletek van! Mer soha nem veszekedtek. Soha! De ha egy hónapra ment el idcsapám, akkor se kísírte ki a kapuig, soha. Se nem kérdte meg hogy mikor gyön haza. Nem érdekelte. Akar merre ment! Nem törõdött vele. Sokszor idesapám visszagyött, elment egy darabon, visszagyött.

Hallode anyja, legalább a kapuig kisírj ki!

Nem szólt rá, csak összeszorította a száját, nem szólt egy szót se. Soha nem kísírte ki. Én nem tudnám megtenni, én akar mi dogom van, teszem félre ha megy el az uram, kimegyek a kapuig vele, nízek utánna. Meg ha már ott van az idõ hogy mán gyönni kell neki, akkor is de sokszor kinízek a kapun! Pedig én se vótam ollyan jajdenagyon szerelmes bele! Mi a fenét is szerettem vóna rajta, rossz kutya vót mindig, de hát azér

Nagyon csinos asszon vót idesanyám. Szíp nagy barna szeme vót, meg veresses szõke haja mint az apjának, derzsi nagyapámnak, kis kerek, szíp piros arca − de azér ollyan szomorúság vót mindig a szemibe! Szomorú vót, hogy még a virágot se bírta a háznál. Nem tûrte! Ügy hogy énnekem sincs ültetve egy szál virágom se. Mer û nem ültetett, aszt engem se szoktatott hozzá, nem is tanultam meg azt a babrálós munkát. Az ugye csak ollyan, nem lehet belevágni a kapát aszt húzom − én inkább kukoricát kapáltam mint virágot. Nem haszonlesísbül, hanem ahho vótam szoktatva, nehezebb munkáho. A virágot én nagyon szeretem, hozok is mindig vázába, ha nem is ültetem, ha így a mezõn már nincsen, piacon veszek, de valami virág mindig kell legyen a háznál. De idesanyám idejibe nem lehetett. Nem, aszondta, nincs ûneki ollyan kedve. Nincs ollyan virágos kedve.

Hát csak tönkre vót menve az ílete, hogy nem ahho ment akit

szeretett. Úgy idegen nem vette ezt észre, mer tisztelettel beszílt idesapámho, meg nem veszekedtek ûk különben − csak nem is érdekelte cggyátalán. így aki idegen látta, azt mondta vóna hogy remek íletek van, egy hangos szó nincs soha. Hát nem vót. De halk se.

Idesanyám errül sose beszílt. Idesapám se, soha nem beszíltek errül míg gyerek vótam. Egyszer megkérdeztem idesanyámat. Mondtam neki, mit hallottam Derzsen, hogy ûneki milyen nagy szerelme vót. Akkor ráhagyta, hogy hát igaz. De csak úgy, egy szóval. Mikor mán asszon vótam, inkább beszílt róla, de idesapám akkor se. 0 nem szólt egy szót se, soha. Csak tûrt mindent. Mer biztosan nagyon szerette û meg. Hát az û ílete se lehetett valami virágos. Mindeggyik nagyon szerencsítlen vót.

Egyszer, mán asszon vótam, nagyon meg is bántottam idesapámat. De akaratlan! Mer mink Bálinttal mindján összehörböltünk mindenen; vagy û felcsattant, vagy én valamiér, csaholtunk valameddig egymásra − de az csak addig tartott, vígé is vót. Idesapám csak elhallgatta mindig, hogy Bálinttal civakodunk. De egyszer azt mondta rá:

− Hát, halljátok, má harminc két éve ílek anyátokkal, de ezalatt ennyit nem zsörtölõdtünk, mint tik!

− De nem is bíkültek ki sose! − Csak úgy kiszaladt a számon.

Idesapám nem szólt rá semmit, csak kiment az ajtón. Csak utóbb mondta, hogy ketten vótunk:

− Kisjányom, még énnekem íllyen nehéz szót nem mondtál. Ez nekem annyira fáj, hogy míg ílek, nem felejtem.

− Idesapám! − mondom. − Nem úgy gondoltam én! Csak azt akartam evvel, hogy hát aki nem haragszik, nincs mér bíküljön!

− Nem, − aszondja − tökíletes igazad vót! Mer én még nem bíkültem íletembe! Nem is haragudtam, nem is bíkültem, nem is örültem! De ezt a szót többet ne halljam.

Hát én csakugyan nem bántani akartam, nem is vót eszembe az û íletek! Oszt szegíny, hát û nagyon magára vette. Hát így vót, igaz. Haragba se vótak ûk soha, meg nem is örültek egymásnak. Ez vót az igazság.

Idcsanyám azt a nótát szerette nagyon, hogy

Nehéz avval egy vánkosán fekünni,
Kit nem tudunk tiszta szívbül szeretni.

Így valahogy van.

En mán tudom, mer ma sokat próbállom,
Még az ellensígemnek se kívánom.

Nem danolt û, csak el-elmondta párszor. Egyszer meg hallottam tûle, hogy mondta: ez az û nótája. Nem tudtam megtanulni se jól ezt a nótát, mer hallani se szerettem. Mikor má felfogtam ésszel, hogy mér mondja, hogy mér ez az û nótája, hát ollyan víghetetlen sajnáltam írté, hogy nem bírtam még hallani se ezt a nótát.

Idesanyámnak nígy jánya lett, nígyen születtünk testvírek. Margit, Zsófi, Eszter, meg megin Eszter − én vótam az utósó. Margit nevû vót a legelsõ, arra ráejtette Nagy Erzsébet az iskolába a csepegõt. Egy cément edént − de nagy, mint egy hordó, mint egy cement hordó − olyanba vót a víz. Azon vót csap, aszt úgy ittunk a csapbul. Mán az én idõmbe nem vót meg ez a cément, akkor mán ollyan nagy bádogtartály vót, mint most ez az essõvizes vashordó minálunk, de annál is úgy, csaprul ittunk. Tolakodtak a gyerekek, aszt Nagy Erzsébet azt mondta Margitnak: Nem te leszel itt is az elsõ! − mer elsõ tanuló vót, harmadik osztályos vót mán akkor, de mindig elsõ vót. Mer úgy ültettek bennünket ezelõtt, ahogy tudtunk, aki legjobban tudott, az elsõ vót mindig.

Nem te leszel itt is az elsõ! − azt mondta Nagy Erzsébet, aztán nekidûlt − erõs nagy tohonya ján vót − aszt rádûtötte a cement csepegõt Margitra. Eltört a bal combja, meg meghúzódott egy ér a szívitül, három hónap múlva halt meg. Nem tudom hányba halhatott meg, nyócba, tízbe − nem tudom. Én még nem vótam meg, mikor û meghalt. Zsófi vót még csak, azt hiszem.

Margit, Zsófi − azután születtünk még mink, a két Eszter. Kilencszáz ötbe született Eszter, körûlbellõl − igen, mer akkor vót oda idesapám telefont csinálni, amikor Eszter testvírem született. Oszt szegíny idesanyám azt hazudta neki hogy fiú. Nagyon örült neki idesapám, egy hétig gyönyörködött a fiába. De úgy megharagudott, mikor meglátta hogy kisjány! Úgy megharagudott, hogy elment ennivaló nékül egy hónapra telefont szerelni. Hogy alig tudta magát szegíny feltartani, de nem akart elfoganni idesanyámtul semmit. Ollyan mírges lett! Hogy mir csapta be! Hát szereti û a jányát is − de mir kellett azt hazunni hogy fiú!

Eszter meghalt pici korába − szegín Zsófi tömte meg pattogatott kukoricával, abba halt meg három hetes korába. Idesanyám elment,

itthatta a kisjánt, ment a Tiszára vízér. Ászt rítt nagyon a kiest, Zsófi meg − lehetett oan nígy éves − hogy ne ríjon, teletömte a száját kukoricával, hogy egyen pattogatott kukoricát. Nem rögtön fúlt meg, de a kis tüdejire rakódott az a kukoricapehe − szóval csak megfúlt, három nap alatt belehalt. Zihált, kapkodott, húzott, aszt meg is halt bele.

Én ezerkilencszáz kilencbe születtem, február negyedikén. Ollyan hóvihar vót, hogy idesapám a bábaasszont a hátán hozta a társulati saroktul, ollyan hófúvás vót! Csepp kis asszon vót a bába, Kopasz Zsuzsa néni vót a neve, de csak úgy hittak hogy Gólya mama. A nyaka közt hozta elõ idesapám ícaka, Gólya mama meg mírgelõdött, hogy ilyenkor kell gyónni:

Hát hihetetlen, hogy íllyenkor is járjon a gólya!

De sokat hallottam tûle felnyõtt koromba:

− Na ebadta, maj bele fúltam miattad a hóba, mikor születtíl!

Mer û vót énvelem aztán, mikor az én gyerekeim születtek is, mind a nígyhe û bábáskodott. Ügyes pici asszon vót, ezervalamennyi gyerek gyött a világra a kezin. No, Szitás sógorom meg, Zsófi ura ût szidta azután:

− Maga az, aki két íllyen jó embert szerencsítlenné tett evvel a két jánnyal! − már hogy Zsófival meg énvelem, ûtet meg az uramat.

Hát így lettünk Zsófival ketten, idesanyám két jánya.

Idesapám nagyon jó vót, nagyon szerettem. Otet szerettem jobban mint idesanyámat. De meg is vót minden okom rá, mer idesanyám mán engem egy cseppet se szeretett. Zsófi szegíny, û rimánkodott neki hogy szoptasson, hogy ne haljak meg. Mer még szoptatni se akart. Úgy hogy Zsófi nevelt engemet, tulajdonkíppen. Mer annyira nem szeretett idesanyám. Nem tudom mér! Nem szerette eggyátalán hogy születtem. Valószínû − mer hát egyebet nem árthattam neki, kicsi koromba! Hát mit ártottam vóna? Idesapám meg nagyon szeretett, ûneki meg én vótam a mindene. Û jobban is az ölibe vett. De idesanyám nekem soha nem mondta, hogy *kisjányom.* Ugye már amikor felnyõttem, jobb is vótam; ha botba elmentem, má mikor asszon vótam is, nem a gyerekeknek igyekeztem − annak is hoztam egy kis cukrot −, de idesapámnak dohánt, idesanyámnak is cukrot; idesanyám: „mm, jó van”, ha odaadtam neki, de idesapám a fejemre tette, így, szinte ráejtette a kezit a fejemre:

− Kis cselédem, te csak gondolsz énrám …

Én mindig elláttam bûven dohánnyal, így én vótam a kedvence.

Idesanyám soha, û énnekem egy karácsonra vett csak egy brosstût. A nénémnek is vett. De nekem csak odalükte:

− Nesze te, − aszondja − pedig te nem érdemled meg. Hát a gyerekkorom − az nem nagyon jó vót. Mer hiába hogy nagyon szeretett idesapám, mindig irigy vótam Zsófira. Mer û mán nagyján vót, aszt mégis idesanyámho húzódhatott. Meg annak mondta hogy *kisjányom,* aszt ez engem roppant szerencsítlenné tett! Mindig Zsófi vót példakípnek állítva:

Látod, te! Az a jó! Nem ollyan, mint te vagy! mindig ez vót a jelszó. Hogy én míllyen lehettem − hát nem tudom. Tudja a jóisten, mér haragudott rám.

Egyszer eltört idesanyám egy fazikat. Én meg örültem nagyon, hozzáfogtam táncolni, boldogan:

De jó, hogy nem én törtem el! Most jaj de kikapnék!

Hát nagyon kikaptam. Nagyon megvert idesanyám! Hogy én ûtet kinevettem! De akkor egyszer idesapám is közbeavatkozott:

− Ide figyelj! − azt mondta idesanyámnak. − Ha ez a ján nem kell neked, tudd meg, te meg énnekem nem kellesz többet! Mér kellett ezt a kisjánt most íllyen nagyon megverni?!

Amire jól emlíkszek még így apró korombul − hogy kitört a háború. Idesapámat nem vittík el mindjár, csak tizenhatba. Hanem a szomszídbul ment el Szûcs István bátyám. Nagyon jó szomszíd vót, nagyon szerettem én is István bátyámat, mer oan tréfás ember vót, úgy emlíkszek rá, hogy így a nyaka közzi vett aszt szaladt velem! Meg játszott is velünk gyerekekkel sokat.

Jó leszel te kedves menyemnek! − azt mondta nekem. Mán akkor vót két fia meg egy jánya neki. Hubert grófnál vót kocsis.

Na aszt dobolták kifele, hogy kitört a háború, mellyik évtül, míllyen korosztály menjen be. Hát û abba beleesett. Úgy elõttem van most is, ahogy mosdott a konyhába, hogy megy el.

Na aztán, szeptemberbe − egy kis malacot ölt Rozi néném, Szûcs István bátyám felesíge. Adta neki a gróf. Öltik a malacot, aszt ípp aznap levél gyött. A mi Zsófink hozta el.

− Rozi néném, levele gyött! Tábori levél.

− Elolvastad-e?

− Nem, − aszondja Zsófi − nem olvastam, idesanyám azt mondta, nem szabad elolvasni a más levelit.

Úgy az ajtófélen, kívõl egy kis padka vót, ülõke, vályogbul csinálva, szípen be vót meszelve, meg letakarva rongypokróccal. Oda leült Rozi néném, aszt elkezdte olvasni. Hát, egyszer csak elhajintja a levelet, rí nagyon. Hát Matvej Józsi bátyám írta, komja István bátyámnak. Azt írta:

„Kedves komám asszony, meghalt komám uram. Eltemettem, aszt azonnal írok is. Három lövíst kapott, az arcába is, szívibe is, úgy hogy rögtön meghalt. Nagyon sajnálom hogy nekem kellett megírni, hogy az én kedves komám meghalt, de hát mit csináljak, csak tudatni kell.”

Matvej Józsi bátyámnak meg ez vót az utósó levele. Û meg rákövetkezõ nap halt meg.

Azután aszt úgy beletörõdtünk valahogy a háborúba, vagy tudomisén. Íltünk abba is. Tizenhatba elvittík idesapámat is. Sokat dolgozott akkor idesanyám, íletibe se annyit, mer nem vót túl kapkodós asszon, de akkor sok vót a baj. Bornyúkat hagyott itthol idesapám, megerõsödtek, azokkal fuharoztunk. Zsófink nem sokat segített, mer beteg lett, felkerült Pestre kórházba, onnat aszt fírjhe is ment. Bizon nagyon nagy nyomorúság szakadt ránk. Miránk még nem is annyira, mer két tehén táplált bennünket, el is adtunk a tejekbül, meg pízt kerestünk az igájokkal − de általába, a falura nagyon nagy nyomorúság vót. Jegyre adtak sokmindent, vagy ha nem is jegyre, de csak úgy kiosztották. Sárga cukrot kaptunk, emlíkszek rá − jaj de nagyon örültünk neki, szerettük a sárga cukrot, gyerekek. Meg olajmécsesünk vót, vagy zsírt ígettünk. Bádogbul vót ilyen kis kerek csinálva, mint egy bokszos katulya, teteje is vót, meg fogója, kis csöve is, abba húztunk perdit, olyan gyapjú ruhadarabot, azt mondták a gyapjú a legjobb bele. Ászt olyannál olvastunk, én avval tanultam meg olvasni. így ment a háború.

Meg eljártunk a postára. Rengeteg levél gyött, sokfelõrül. Paksi Miklósné vót a postás, de nem kellett kihordani neki a házho, mer minden este mentünk a postára, az vót a dogunk. Paksiné olvasta, kiabálva − de hallom most is! hogy kinek van levele. Jaj de boldogan hoztuk hazafele! Pedig hát vót abba rossz is. Vót abbul jajgatás is − de hallom még!

Én nagyon megsínylettem, hogy idesapám oda vót. Mer û nagyon

szeretett. Nehezen vártam, hogy hazavergõdjön, hát rendkívül szerettük egymást. Idesanyám hordott magával fuharra, mindig mentem vele, hajtottuk a marhákat csak ültem mellette a kocsin szomorúan. Hiánzott idesapám.

Gyött aszt haza, fáradtan, hogy vígé lett a háborúnak. De nem sokat mesélt.

Idesapám csendes vót amúgy is. Akik nem nagyon ismerték, bizon még tán azt is ráfogták, hogy mulya. Pedig nem vót az, eggyátalán! Nahát én nagyon szerettem, még ha hiba lett vóna benne se látom meg esetleg. De mulya biztos hogy nem vót. Lehet hogy azér is mondták rá, amér elvette idesanyámat, annak ellenire hogy nem akart hozzámenni − dehát ennek is megvót a magyarázata: û is a szípet szerette ugye, azér vette el. Hát csendes vót, kevés beszídû idesapám, de azér az egy nagyon okos ember vót. Sok szava eszembe jut, megmaradt bennem, mer voltak olyan komoly, bölcs mondásai. Például ha valahova mentem, elmagyarázta:

− Ötözz fel kisjányom, szípen mosdjál meg! Nem csak azér, hogy szebb legyél, azér is kell: szívesebben tekint az ember egy rendes, tisztessíges õtözetü jányra; de azér is, hogy megtiszteled vele azt aki hitt, hogy nem akárhogy állítol be a házáho.

Meg ezelõtt, ha sütöttünk, járt kenyér csõsznek, pásztornak is. Idesapám tartotta számon, û szólt mindig, hogy süssünk mán a héten valamellyiknek, meg û vigyázott, hogy azé legyen a legnagyobb kenyér. Elmagyarázta ezt is. hogy mér így kell. Mer azok szegínyebbek mint mink. Meg azok õrzik a vagyonunkat, érdemlik. Meg általába, ha ad az ember, akkor mindig a legnagyobbat adja.

Sok íllyen dogot tûle tanultam meg, hogy még most is eszembe van. Sokat lehetett tûle tanulni így, meg engemet különössen tanított, énvelem tudott leginkább beszílni.

Arra is emlíkszek jól: háború után, hogy rendbe gyöttünk kicsit, ípítettünk. Mán akkor nem is kicsi vótam. Akibe addig laktunk, azt kilencszáz hétbe vette idesapám, még nem vótam meg. Az udvaron keresztbe vót a kis nádtetõs ház, aki rakta, nem tudta a hasításra tenni, mer darabportája vót csak, aszt rajta vót a Varga Miklós bácsi dohánpajtája is, nem fért tüle. Miklós bácsival meg nem bírt alkudni, aszondta neki:

Köpjön kend eggyet, aszt ahová esik, oda ípít! Mer én azér ezt a

rossz pajtát nem bontom el! − Hát így építkeztek valamikor.

Na így lett az a rígi kis nádas ház keresztül az udvaron. Nem vót azér az kicsi, csak alacsony vót, ilyen vót akkor a divat. Dehát nem fért be egy kocsi mögéje, nem vót hely hátramenni, pedig hátul ugyanakkora kertünk vót, mint elõl. Nem nagy, de szíp jó kert vót, sokmindenünk vót benne, meg gyönyörû gyümölcsös. Hát aszt idesapám megunta a kis ügyetlen keresztbeházat, meg a szoroskodást, nekifogott építeni. Nem így akarta û, ahogy lett, ha görbe házat akart, az utcára két szobát, mer hátul nem mehettünk a kúttul. Hozzá is fogtak, az alapot úgy ásták meg. Mégse úgy lett. Solti Sándor bátyám, az alsó szomszíd nízte a munkát, aszt átszóllott a kerítísen:

− Mit csinálsz, szomszíd? Nem tudod, hogy a szegínyembernek a háta görbül, nem a háza?

Idesapám nem szólt semmit, behúzatta az alapot.

Hiába könyörögtem neki, mindig hallgatott rám − akkor nem. Hogy ûtet ne csúfolják egy íleten át! így lett újra kicsi ház, akibe most is vagyunk, tizenhárom és fél méter. Emiatt, az egy szó miatt! Hlyen is vót idesapám.

Karácsonkor idesapám adott kenyeret. Idesanyám meg kalácsot. Megvót ennek is a jelentõsíge. Mer ugye mégiscsak idesapám vót a kenyérkeresõ, oszt az nyútotta a kenyeret, jelezve, hogy û adja nekünk az íletet. Idesanyám meg a kalácsot törte meg. Ugy tört belõle mindnyájunknak egy darabot. Ez meg annyi vót, hogy ugye hiába hogy az ember adja a kenyeret, de a jobbat csak az anya tudná adni. Hát körûlbellõl ilyesfélít jelentett ez. Ugy hogy szóval nem magyarázták ezt meg, de ilyesmit jelentett. Láttam én ezt több helyen is, hogy így csinálják. Máskor nem vót fontos, hogy ki vágja a kenyeret, de karácsonkor idesapám.

Paraszt maradtam

Érdekessen tanultuk meg mink az ábécét: palatáblánk vót, elsõbb azon írtunk. Az szerintem okosság, jó az! Nem tudom megvane még a palatáblám, nem láttam mostanába.

Még meg úgy tanúltunk, hogy mutogattunk a betûkhöz. Mán a fiaim nem olvastak úgy. Em betû, E betű, Ká betű − de sebessen tudtam mutogatni! Mint a motolla, úgy járt a kezem! Első vótam mindig!

Mellettem ült Sipek Etelka, û vót a második. Keresztapja vót Hubert gróf, aszt persze azt szerette vóna hogy Etelka legyen az elsõ. Az öreg Huszár tanítóhoz is felgyött a gróf, azt mondta neki:

− Hát Pista bátyám ez lehetetlen, hogy az Etelka, az én keresztjányom az ollyan buta vóna, hogy nem lehet elsõ!

− Mondtammán, hogy nem lesszü − aszondta az öreg. − Mondtam, punktum!!

Ugy hogy nem ültettek lejjebb Hubert gróf kedviér se. Soltísz Rozikám is segített vóna neki pedig. Ilyen finom dógai vótak Etelkának, táska, tolltartó, ceruzák, ilyesmik, a gróf vette neki − Soltísz Rozi meg kitanálta, hogy majd û az Etelka ceruzáját beteszi az én tolltartómba, rámfogják hogy elloptam, oszt engem leültetnek, Etelka lessz az elsõ. Egy harisnyatartóér meg csipkés bugyogóér csinálta vóna ezt Rozikám − hát nagy szó vót az még, csak Etelkának vót még akkor íllyesmi, hát nekem mindig vót kis bugyogóm, de csipke nélkül, a többi jányoknak semmilyen nem vót. De ollyan becsületes vót Etelka, hogy mikor mán a tolltartómba vót a ceruzája meg a radírja, odagyött aszt szólt:

− Esztikém, vegyük ki − aszondja. − Nem bírom megtenni!

Etelkával még ma is nagyon jóba vagyunk. Egy leventcparancsnokho ment fírjhe Türökszentmiklósra, mint hadnagy szerelt le az ura, de mindig tegezõ viszonyba vótunk azér, nem nízett el a fejem felett akkor se, mikor nagyságosasszonnak csúfolták. Soltísz Rozikám meg komaasszonyom lett kísõbb, három gyerekit is kereszteltettem, de sok bajunk vót egymással még azután is.

Csak elsõ maradtam, pedig beteges is vótam nagyon kiskoromba, reumás vótam. Még tán iskolás se vótam, hogy egyszer nagyon

megfáztam. A harmadik szomszídunkba vót egy velem eggyidõs fiú, Szólád Jani, nem szabad vót nekem ûvele játszani, mer idesanyám nem engedett fiúkkal sose, dehát csak elszökdöstünk níha. Aztán, a Jani apja rìszeges vót, az anyjának meg hát mindig akadt vígasztalója, múlatgatott idegenekkel a kocsmába. Ászt egyszer elzavart minket Szólád Lajos bátyám, hogy keressük meg a felesígit. Télen vót ez, egy dílelõtt, kis mamuszba, egy szál szoknyába vótam, egy kis kendõ vót a nyakamba kötve hátra, keresztbe, úgy mentünk keresni a Jani anyját. Vígigjártuk mind az alvígesi kocsmákat, úgy tanáltuk meg Ideslyukúnál − így hittak azt a kocsmárost. Ott táncolt Mari néném, táncoltatták a dohányosemberek, akik hordták a beváltóba a dohánt − gondolom derzsiek vótak, mer mind nagy bundábaszûrbe vót −, na ezekkel múlatgatott ott Mari néném. Csak az ablakon át níztük, mer nem sokat törõdött velünk, se el nem kûdött, se be nem hitt minket, csak az ablakon át hujjogott ki ránk. Ászt bizon dílután tanál tak meg ott minket összefagyva, engem mán úgy hozott haza egy ember a hátán. Ászt ebbül kaptam ollyan reumát, hogy égiszen tíz éves koromig engem mindig, minden télbe fürdõztetni kellett. A Koloprul hoztak át iszapot, a túlsó Tiszapartrul, azt a híres kik iszapot, abba pakoltak, az vette aszt ki belûlem, tíz éves koromra.

De azér elsõ osztályba is, meg vígig mindeggyikbe én vótam az elsõ.

Elsõ osztályba Gazsó Margit vót a tanítónk, udvarolt neki idesanyám öccse, Patonai Dani, fiatal igari tanító. Gazsó Margit apja Debrecenbe vót tanár, tanította Dani bátyámat, onnat ismerte Gazsó Margitot, aszt udvarolgatott. Tanítónénike úgy szeretett engem, hogy sokszor még ott is aludtam nálla. Csak azután Dani bátyám megnõsült. Elvette az igari jedzõ jányát − tudomisén mér, tán hogy ott vót ugye kéznél, mer áá, nem vót szíp ángyom! Áldott jó vót, az mindig sepert, kotort − dehát nagyon csúnya, szeplõs is vót, gümõs is, minden vót. Gazsó Margit meg nagyon szíp vót! Dani bátyám mégis elpártolt, én meg hát kiestem tanítónénike kegyeibül.

Vizsga elõtt vótunk mán, még fölmentünk, de mán nem tanúltunk, csak meséket mondott Gazsó Margit, azt hallgattuk. Egyszer rámszól:

− Hallod-e Eszterke, nem figyelsz énrám!

− De igen, − mondom − figyelek.

− Még visszafeleselsz? − aszondja. − Láttam hogy lestél ki az

ablakon! Cseréljetek csak helyet Kozma Zsuzsannával!

Hát, meglepõdtem, Zsuzsanna vót a harmadik tanuló! No, helyet cseréltünk, de úgy gondoltam én, hogy hát csak tréfa lessz ez. Hát egísz évbe én vótam az elsõ!

− Csak te ne légy olyan vidám, − aszondja tanítónénike − most má nem vagy elsõ!

Jól van, − gondoltam − majd a lleszek hónap!

Másnap ahogy megyünk a vizsgára, állok elõre. Aszondja Gazsó Margit:

Eredjél csak vissza, harmadiknak! Megmondtam, hogy leültettelek!

Mán akkor megdöbbentem. De azér még mindig azt gondoltam, hogy − na majd a templomba!

De bizon ott se. Jancsó Géza vót a vizsgabiztos, nyugalmazott szolgabíró, û kérdezgetett minket sorra, vizsgáztatott. Ászt ahogy kísz lett, elõvett egy hatalmas nagy gyönyörû Bibliát, aszt aszondja:

− Kisjányom, ezt azír kapod, ezt a szíp nagy Bibliát, amír egísz esztendõbe te vótál az elsõ! − avval fogta, odaadta Kozma Zsuzsannának.

Hát û nem tudta ugye, ki vót az elsõ, ki nem, neki csak azt mondták, adja annak, aki legelõl van! Na erre aszt elkezdtem kiabálni:

− Nem igaz! Nem û vót, én vótam az elsõ! Egísz éven át!

De ríttam rettentõ! Jancsó Géza még az ölibe is vett, hogy ne ríjak, ne kiabáljak, de nem bírtak ám elhallgattatni, csak mondtam a magamét:

Én vagyok az elsõ! Csak tennap ültetett le tanítónénike, mer Kozma Zsuszanna anyja vitt neki tojást! Láttam, hogy a kendermagos tyúk tojássát kaskába vitte be!

Próbáltak azok mindent. Adtak vóna egy szíp nagy imakönyvet. Nem vettem el!

− Nem kell! Enyim a Biblia, az elsõ én vagyok, nekem nem kell egyéb! − hát tudtam is, hogy az nem nekem lett szánva, ha Sipek Etelkának, a másodiknak! Vette vóna vissza a vizsgabiztos mán a Bibliát is Zsuszánnátul − de Zsuzsanna se adta! Elsõbb csak súgták neki, hogy engedjen, azután meg kínálták neki az imakönyvet, hogy adja a Bibliát − de nem. Csak Zsuzsannának maradt a Biblia. Sajnálom máig.

Hát íllyen botránt csináltam a templomba. Idesanyám szígyellte

nagyon, dehát azér csak nekem adott igazat. Mer hát tudták, a szülõk tudták ugye, hogy én az elsõ vótam, Sipek Etelka második, Kozma Zsuzsanna csak a harmadik. Borzasztó meg vótam sértõdve, hát hogyne! Aszondta az öreg Huszár, fenyegetett az ujjával:

− Ebadta, te mindig lázadó leszel!

De így is lett valóba, mer azóta is csak így lázadok, nem bírom elhallgatni, ha valaliun igazam van, meg még most is az a szám van aki akkor vót.

Szígyellte nagyon tanítónénike is, de ki is kapott nagyon a botrányér, pláne hogy a kendermagos tyúk tojását is kitálaltam. Õ tanított még második osztályba is, csak szerettem azér azután is. Év elejin, mihelyst felmentünk, mindjár az elsõ helyre akart ültetni. Nem akartam menni. Aszondtam: Engem û leültetett, nem ülök oda többet! Úgy hogy tiszteletes urat hítta át Gazsó Margit kisasszon, tiszteletes úr bíkított aszt össze minket, úgy ültem vissza az elsõ helyre.

Harmadikba Huszár tanító úr tanított. Nagyon aranyos öregember vót, a fél száját nyitotta csak ki, úgy énekelt de nagyon szeretett énekelni. Olyan különös jó hangja nem vót, ahogy így visszaemlíkszek rá, de szeretett énekelni, aszt rengeteg énekre tanított minket. Egyébre nem is nagyon. Mán akkor elíg öreg ember vót, oan jó kövír, tokás, ió nagy piros orra vót, szerette nagyon a bort. Ászt egy kicsit lustácska is vót mán, hát amit nagyon muszáj vót megtanította, utánna meg énekeltünk. Sokszor meg is rótták az egyháznál, hogy hiányos a tanítása. De mink gyerekek nagyon szerettük, mer énekeltünk.

Huszár István ötven esztendeig tanított Tabon. Két esztendeig, az elejin, lcgín korába valahun másutt, utánna vígig itt. Mesélte aszt, hogy mikor Tabra gyött, majd mindenki kukás[3] vót itt.

− Jaj istenem, de sok itt a szegínyember! Hogy ílek meg? − aszondja. − De mikor mán az ötvenedik disznótorba jóllaktam, úgy gondoltam: csak lesz valahogy!

Harmadik vígin mondtam Gazsó Margit tanítónéninek, hogy én szeretnék elbúcsúzni a tanító úrtól − mer akkor ment má nyugdíjba az öreg Huszár.

− Búcsúzz cl Esztikém, valamit hát írjál, − azt mondta Gazsó Margit − aztán majd elmondod a vizsgán!

írtam aszt gyönyörû búcsúbeszídet. Ahogy vígé lett a vizsgának, elmondtam a templomba, elköszöntem az öregtül. Hát, nagyon tetszett

mindenkinek. Annyi pízt adtak az urak, hogy egy mázsa búzát vettek belõle idesapámék. Ez vót az elsõ keresetem! írással kerestem.

Harmadikba, míg Huszár tanított, megin elsõ vótam, meg én vótam mindig a vigyázó, én is kérdeztem fel a leckét. Ászt egyszer is a többek közt nagyon rosszak vótak a fiúk, aszt odamentem hozzájok hátra, ott pereltem velõk, hogy csend legyen, mer mindet felírom. Erre gyött be tanító úr. Mírges lett, legelsõbb engem vert meg. Mondom neki:

− Hát tanító úr kérem, hát van ennek értelme? Hogy engem megver?

− Hínye a kutya teremtísedet, még ezt mered kérdezni? − aszt még rámhúzott vagy kettõt!

No oszt ez a szó még visszatért. Itt a Vízüggyel átellenbe van egy palatetõs ház, azt vette meg Huszár huszonhatba, oda vonult nyugdíjba. Mikor mink esküdtünk, ípp elõtte pakolództak ide. Ászt ahogy gyöttünk az esküvõi menetbe, ezen az ódalon, a Társulat mellett, mer itt vót a járda, û a másik ódáiba kiállott a kapuba a felesígivel nízni. Mink meg odamentünk hozzájok Bálinttal köszönni, megállt addig a menet. Ászt aszondja az öregúr:

− Na, hát ennek van valami értelme? Amit most csinálsz?

Mondom: − Hát, még nem tudom.

− Azír, − aszondja − mer ha mán tudod, agyoncsaplak!

Aranyos öregember vót nagyon, jó szomszídok is lettünk, sokszor átüzent, hogy menjünk át tanyázni. Mer amúgy nem akart neki a felesíge bort adni, mer hamar berúgott − nagyon öreg vót már; de ha ott vót Bálint, szígyelte eldugni elõlök Jolánka néni. így aszt ittak Bálinttal. Míg csak én fel nem okosítottam tanítóné asszont:

− Tessék csak mondani nyugodtan, hogy nem adok eggyikõjöknek se!

De csak tanyázgattunk velõk azután is.

Vót aztán még több tanítóm Tabon. Kis ideig tanított Juhász Kálmán rektor úr, fiútanító vót különben ü. Gyönyörû hangja vót! Csak szegíny úgy eliszákosodott, hogy Bondor Vince tiszteletes úr aszondta neki, menjen el Tabrul. Hátha esetleg úgy még szokik le valamit az italrul mer má nagyon le vót romolva. Úgy ment mán ki temetísekre is, kántorkodni: mikor az öreg Pínteknét temettík, Juhász Kálmán ráborult a fejfájára aszt úgy siratta. Hát ugye nem lehetett

hagyni.

Vót azután még Ökrös Imre tanító úr. Olyan furcsán beszílt, csak dünnyögött, polipos vót nagyon. Sashalomra ment az nyugdíjba, ott láttam még egyszer, közel lakott Szitás sógoromékho, aszt Bálinttal elsétáltunk egyszer hozzá. Kint vót ípp a kertbe. De mán akkor kilógott az orrábul a polip, ollyan csúnya vót! Kinn kertíszkedett az öreg úr, megálltunk ott, csak lestünk befele a kerítísen, nem szóltunk neki. Meglátott, odaballagott, níz. Aszondja:

Ni! Ez a Batvej! Em meg az a rossz Buharos! Hogy a fene egyen meg benneteket, mir nem gyöttök be!

Nagyon örült aszt, hogy látott minket, kedvesen fogadott.

Csak u azér vót rossz tanító, hogy sok gyereke vót. Oszt nagyon lusták! Mindig mivelünk iskolásgyerekekkel pucoltatta a tyúkólat, dagasztottunk kenyeret, fûtöttünk, seprettünk − minden mivelünk ment! Különössen a jobb tanúlókkal, aki ugye tudta a leckét. Meg verekedõs is vót, − Fene a szõrös fületeket! − aszt jaj de ütött minket, irgalmatlanul! Nem szerettük úgy, mint az öreg Huszárt.

Amikor idehaza bevígeztem az iskolát, kûdött idesapám Kisújszállásra polgáriba.

Vót mán ott is pártfogóm, Fülöp esperes úr. Üneki az öreg Huszár vót a sógora, húga vót Húszamé Fülöp Jolánka, hát sokat járt át ide Huszárékho, ismerõs vót Tabon. Be is dicsekedett esperes úr az ottani tanároknak, hogy van itten egy kisjány Tiszatabrul, hogy az míllyen remek tanuló, maj meglátják a tanár urak, meg így, meg úgy. Szõke Balázs, Vadai tanár úr, az igazgatónk Vadainé Bíró Mária, Tábik Matild az osztályfõnökünk − no ezeknek mindnek jól be lettem harangozva. Hát aszt szegín majdnem felsült velem! Gyött év vígé, mentünk vizsgára, ott furakodott akkor is esperes úr:

− Na ezt a kisjánt kell elõsször kérdezni!

− Hát mondd el fiam a tizenkét apostol nevit! − aszondja Sajtos tiszteletes úr, aki a hittant kérdezte.

Hát én azt soha íletembe nem bírtam megtanulni. Egyszerûen ezt az eggyet nem, nem bírtam! Mer amit én egy hallásra meg nem tanultam, azt ugyan magolhattam − hiába. Ezt kíptelen voltam! Máig se tudom!

Mondom nekik: − Engedelmet kérek, − mondom − én ezt nem tudom.

Hát ugye nagyon megrestellte magát esperes úr, hogy úgy feldícsírt

engem, aszt most nem tudok! Meg is lepõdött nagyon.

− Hát hogyhogy nem tudod?

− Hiába, − mondom − én ezt az eggyet soha nem bírtam megtanulni, hiába próbálom! Nem tudom. Tessenek akármit kérdezni mást, mindent tudok, ezt nem!

Na akkor kérdeztík a kilencvenedik zsótárt, a huszonnegyediket, huszonharmadikat, hatvanharmadikat, − csak így a szám ját mondták be, nem mondták hogy mivel kezdõdik, mi az elsõ sora, de hát mindet tudtam így is, mer még az öreg Huszár ezt megtanította. Kérdeztek mást is, minden félít − mindenre kitûnõen feleltem. A vígin nagyon megdícsírtek:

− Nagyon jól van kisjány! − aszondja Vadai. − Hát ezt az eggyet nem tudtad, hát van ollyan, amit nem bír az ember megtanulni, hát jól van, elnízzük, úgy vesszük mintha nem is kérdeztük vóna. Mert a többi szíp vót, hát nagyon jól tanulsz!

Akkor megkönnyebbült Fülöp esperes úr is. Aszondta rá:

− Termíszetes! Hát tabi!

De evvel a szóval engem úgy meghatott! Ez nekem jobban esett, mintha azt mondta vóna: Ez okos kisjány, sokat tud! − nem; aszondta: Termíszetes hogy tud! Mer tabi!

Kaptam is nagy eggyest. Akkor még az vót a legjobb.

Kisújszálláson azér sokat is szenvedtem. Mer vigyázó vótam, mindig nekem kellett kiabálni, hogy „csengettek”.

Ászt kinevettek, mer nem bírtam kimondani. Ugye a kunok *e* betûvel mondják, nem *ë,* ha *e* − csak én mondtam egyedül, hogy „csengettek”! Ászt ezer mindig csúfoltak. Na ez lett aszt a baj Salgótarjánba is.

Hogy a második polgárit elvígeztem Kisújszálláson, akkor költöztek sógoromék Salgótarjánba. így akkor én is átmentem oda, nállok mégis vót helyem, nem kellett fizetni lakásér. Salgótarjánba jártam aszt a harmadiknegyediket.

Ott meg a magyartanárnõ mondta, hogy én nem szípen beszílek, mer nagyon mélyen mondom az *a* betût. Mondatta volna velem, hogy „Karcag”. Hát valóba, mi majdnem *o* betűnek mondjuk − de nem bírom máskípp! Magyarázta Ili néni, hogy olyan könnyeden, oan félhangon mondjam ki − de egyszerűen nem bírtam. Ászt aszondta erre, hogy ollyan szígyenletessen csúnyán beszílek, csupa palóc

vagyok!

Megálltam − de az úristennek többet én egy szót nem szóltam. Ili néni rimánkodott, veszekedett, aszondta beír egy ötöst, megbuktat, − nem szóltam arra se semmit.

− Na majd itt áll addig, míg nem szól! Vígé lett az órának, ott álltam, nem szóltam.

− Maga is kimehet! − aszondja. Nem mentem ki.

Mán nem tudta mit csináljon velem. Behítta akkor az igazgatót. De annak se mondtam hogy mi bajjom! Gondoltam: Ili nénit se árulom el, de nem is szólok egy kutya szót se. Ha palóc vagyok, hallgatok!

Akkor hozták a tiszteletes urat. 0 nagyon szeretett, mer tizenhármán vótunk csak református gyerekek, akik akkor konfirmáltunk, kevesen − én ott is konfirmáltam, Tarjánba. Szabó Dezsõnek hittak azt a papot, de én máig se tudom, hogy ugyanaz vóte, aki a könyveket írta, vagy másik valaki. A kora összevágna, fiatal házasember vót akkor, huszonháromba, harmadik polgáriba jártam akkor − no, nem tudom. Gyött akkor Szabó Dezsõ tiszteletes úr is:

Jaj, hát mi lelt kisjányom! Hát te ollyan jó kisjány szoktál lenni, nekem legkedvessebb tanítványom! Hát mi lett veled?

Na akkor elsírtam magam. Hogy nagyon meg vagyok bántva, mer Ili néni azt mondta hogy palóc vagyok.

− Itt úgy beszílnek, hogy három hónapig azt se tudtam hogy magyarok közt vagyok! − mondom. − Hát ha a Nagyalföldön palócok laknak, akkor hol laknak az igazi magyarok?!

Akkor biztos meg lettem vóna büntetve, lehet hogy tán kicsapva nem, csak megbüntetve valamivel, vagy lerontották vóna a jegyem, de − püspökladányi vót az igazgató. Ászt aszondta:

− Igaza van ennek a kisjánynak! Kérem, tanárnõ, − azt mondja − a Nagyalföldön laknak az igazi magyarok!

Így aszt én nyertem. Enyim lett a baktertojás.

De nem bírtam elvígezni a polgárit mégse. Mer sógorom vizsga elõtt hazazavart. Valami csekílységír − valaki vendig vót nállok, nem tudom ki, beszílgettek, aszt sógorom azt mondta, hogy Törökszentmiklós ötven kilóméter Tabtul.

− Nem, − mondom − sógorom, csak harminchat! De nem − ötven!

− Dehát − mondom − BIZTOS tudom, harminchat! No erre hazazavart. Aszondta, amér ût meghazudtoltam, rögtön pakoljak

aszt gyöjjek.

Két hét lett vóna csak a vizsgáig, dehát nem vótam ott. Kerestek ott elsõbb, meg kerestettek még Tabon is, itthonrul írtam aszt, hogy el kellett gyönnöm. Nagyon sajnálták, azt írta az igazgató, hogy szívessen helyet adtak vóna, mer eggyes vót majdnem mindig a bizonyítványom, hát két hétre csináltak volna valami szállást − dehát én meg szígyelltem odamenni panaszkonni. így aszt nem lett meg a nígy polgárim.

Azt mondták idesanyámék is, csak maradjak most mán itthon. Most mán tudok kapálni, majd megílek így is. így maradtam parasztnak.

Olyan sok födünk nem vót, a kapállást még valamennyire megcsinálták idesanyámék, nagy szükség nem vót rám be is mentem mindjár a Dohánbeváltóba írójánynak. Az azt jelentette, hogy összepréseltík sotúval a dohánt bálokba, mint eggy asztal, összehúzatták mázsásra, mázsatízre, kilencvenöt kilóra, így, akkor azt ponyvába tekertík, úgy hittük „arc”, meg megin a tetejin vót a „tükör”, na arra kellett ráírni hogy hova menjen a bál, meg hogy hanyadosztályú − ez vót a munkám. Elíg jól is kerestem, nem tudom má hány pengõt, de egyszer egy heti keresetbül vettem egy õtözet szíp dohánszín ruhának valót.

A Dohánbeváltó vót az eggyetlen emeletes ház Tabon, nem tudom mikor ípült, gyerekkoromba má megvót. A Kompakt van most ott. De akkor még nagyobb vót, még vót hozzá hat nagy raktár, tán harminc méteres is vót eggy. Emeletes vót mind, három sor dohányasztag vót bennek. De akkoriba még télen be se fért minden a pajtákba, az udvarra is rakták a dohánt. Dógoztunk a szabad ég alatt is, hordták télen a meleg bort, meleg kalácsokat, sütöttík a szíp kis kalácsokat a hentesek, Szûrszabó Ignác, Skoflik, Szommer, Szûrszabó Miklós, Fábián zsidó, vót sok hentes akkor, azok hordták ki a sok kis kalácsot meg pogácsát melegen a kinti munkásoknak − hát ugye níha még a hó is belepett minket. Ruhafélít nem adtak, de adtak még fél napszámot a napszámra hogy odaki dolgoztunk. Sok munkás kellett, jártak rengetegen, Gyendárul is jányok, minálunk is hált két gyendai kisjány. Vót bûven munka, mer vót sok dohány. Itt is rengeteg termett, meg hordták nagy körzetbül, Szentmiklós, Fegyvernek, Szolnokrul is, Burárul persze, Taskonybul a Nemes gróf rengeteg dohánnyát, de még Derzs, Szentimre, Szõlõs, egész Füredig ide tartozott!

Nahát így ment a dohánbeváltó, utolsó iskolám. Bejártam majd két évig, két nyáron egy télen − második õszön aszt fírjhementem.

Hogy az utolsó évem sógorom miatt darabba maradt, nem lett meg a polgárim, maradtam paraszt. Nem panaszkódok, mer én evvel jól a hellyemen érzem magam, meg egy cseppet se érzem magam kissebbnek. Engem ide rendelt az isten, itt tõtöm be ami rám van szabva, ki van mírve a másik meg a másik pozícióba. Aztán ki tudja, több hasznúe az ottan, mint én itt?

Nemríg törtínt: Kinn szedtem az úton a dudvát a malacnak, kinn az árokparton. Gyön egy autó, megáll a Vízügynél, kiszáll három nõ. Nyútózkonnak, nevetgélnek, összeállnak ott cigarettázni, aszt lesik ám, hogy én meg szedem a dudvát. De látom: nevetik. Na megálljatok, gondoltam, szóljatok csak valamit, majd adok ennetek! Megpakoltam magam, aszt gyövök elõ, erre ûfeléjek. Odaírek, köszönök:

− Adjon isten jó napot! − így szoktam az uraknak köszönni.

Fogadták, − Jónapot kívánok.

Aszondja akkor az eggyik: − Kérdezhetek-e valamit, kedves néni? − egy égiszen fiatal jány.

Hogyne, lelkem, kérdezzen csak, majd én felelek!

− Hát, − aszondja − mi a néninek a foglalkozása? Gondoltam: Anyád segge, hát látod!

− Megmondom kedves − mondom neki. − Amint látja is, parasztasszon vagyok. Még meg született paraszt! Meg nagyonis a hellyemen érzem magam! Most magok engem kinevettek, láttam. De ám én meg magukat nevetem ki! Hogy sorbaállnak lúkolbászír! Mer nekem még most is van jó disznókolbászom, ha nem hiszik gyöjjenek be, jóltartom mindnyájukat!

− Jaj néni, de megmondta! − Pirultak nagyon.

Meg bizon kedves! Nem lehet engem büntetlenül kinevetni!

Hát várták vóna biztos, hogy most majd én míllyen zavarba gyövök, hogy fogom én most szígyelni hogy dudvát szedtem az árokba! Pedig ollyat nem csinálunk. Dehogyis szígyellem! Összeszedem én az úton is a malacomnak! Szóval nincsen énnekem avval semmi bajjom, hogy paraszt vagyok!

No, azír ez a polgári, ez nemigen vót még szokás akkor, különön jángyereknek, hát ez ritka vót nagyon. Ez valahogy még úgy furcsaságnak is számított, valami nemjót is éreztem én ebbül. Böröc

Julcsa néném jut eszembe. Nagyon jó asszony vót, meg remekül sütött-fõzött, tûle tanultam én lakodalmi fõzíst. Vótunk hárman egyszerre ûmellette, akik még nem vótunk szakácsasszonyok, Lõrinc Istvánné Muharos Róza, Muharos Marika Tálas Ferencné, meg én, mink vótunk a tanúlók. Szípen elmagyarázgatta Julcsa néném, hogy mikor mellyik ítélt tegyük fel, hogy osszuk be az idõt, hány szemílyre kell számolni, mit hogyan kell felkíszíteni − így, Egy háztul három szemíly, mindre egy tyúk, egy levél csiga, egy kiló hús, így kielégítõ. Meg két liter bor, annyit számoltak − sört még akkor nem ittunk.

− Úgy kell azt lelkem, hogy dike mire harangoznak, itt legyetek! Hozni magatokkal laskaszedõt, húskavarófát, szitát, azon át szûrjük a csigalevest! − no így, mindent, apróra. Meg remek kenyereket sütött, gyönyörû kalácsot! De azt azér nem tudott mán akkor se szebbet mint én. Két teknõbe dagasztottunk Muharos Ferenc lakodalmára, mind a ketten önnállóan, de az enyim még foszlósabb lett, meg hamarább kelt. Meg is mondta Böröc Julcsa néném:

− Na ezt mán nem kell tanulni kedves!

No de, ami bántott engem nagyon: hogy mindenkit tegezett Julcsa néném, aki a keze alatt tanúit, csak engem magázott. Lehettem húsz vagy huszoneggy éves, û meg hát sokkal öregebb. Ászt olyan sértõ vót ám ez, hogyha a magunk formájú, az idõsebb nem tegezett! Ilyenkor tegezni kellett, mint ahogy mink, ha mán úgy nígy-öt évvel idõsebb vót valaki, hát feltítlen magáztuk! Mondtam aszt neki:

Julcsa néném kedves! Hát Rózát is tegezi, Marikát is, engem mir magáz? Engem nem szeret úgy?

− Aa kedves! − aszondja. − Tudja, maga ollyan kis FINOM, ollyan félig izé!

Ászt ez úgy meg is maradt, ezek a rokon asszonyok engem mindig evvel öltek, hogy én ollyan „félig izé” vagyok.

Hogy aszt hogy értette ezt Julcsa néném, hogy tán félig bolond vagyok, csak félig normális, vagy máskíppen valahogy, vagy tán annak a nagyon kis iskolának a szagát érezte rajtam − nem magyarázta el.

Ennyi Tab

A templomiul erre Felvíg, amarra Alvíg.

Felvíg vót a Kisút, Nagyút − mind a kettõ rígi rísz. Lovas György nagyöregapám háza megvan még majd abba az állapotba Nagyúton, az vagy százhúsz éves ház, most renoválják.

Külön rísz a Pattancs, ott nincs túl rígi ház, a múlt század vígin lett kiosztva portának. Az a legmagossabb rísze a falunak, de árvízidõbe nem vót még ott ház.

Külön van a gát tövibe két sor, órjási portákkal, az a Sásomódal. Rígi rísz az is.

Rígi az Alvíg is, csak eggy új rísze van: Boszora. Azt csak a tizennígyes háború után osztották házhelynek. Addig Szilvás düllõ vót a neve, emlíkszek is rá hogy sok õsziszilvája vót ott Domonkosné nagyságos asszonnak − Sembera Paula vót az különben, tót jány, idegyött mint libapásztor, aszt elvette Domonkos Mihály úr.

Kiosztották most má Bárci Gyula portáját is, az a Bárcikert, Bura fele az út mellett, ott laknak a fiamék. Közbe van egy kiosztatlan rísz, a mi kapunk elõtt, most ípül oda az elsõ ház. Ilyesmi a Sárközikert is az alvígesi ríszen, az meg egy Sárközi nevû emberé vót, ott van most a Kompakt.

Nohát ennyi Tab.

Ebbe aszt ugye sokfajta ember lakik.

Tiszteletes úr tudná megmondani, hányba vót itt elõsször katolikusnak háza. Tab ugye református falu, sokáig nem hattak másnak házat ípíteni, egy Demeter nevû görög vót csak idegen − mer száz váltó forintot adott a templomra, annak engedtík hogy ípítsen, senki másnak.

Cselédnek gyöttek kísõbb a katolikusok. A napszámos nem vót ollyan lekötött, meg ollyan lenízett se vót, református ember napszámos vót sok, tán kétharmada is a közsígnek az vót − de cselédnek református nem állt el, úgyhogy kíntelenek vótak az uraságok másfelõrül hozni cselédet. Na így lett Tabon mégis sok katolikus. Mikor kisján vótam, sok vót mán.

Nohát ugye valamennyi idegenkedís a katolikussal mindig megvót, csak nem vót az egísszen tabi. Elsõ sorba is ûk más valláson vótak.

Meg cselédek vótak. Meg hát sokba másak vótak! Szinte ábrázolta a kétféle embert, hogy ezelõtt a reformátusok háza mind fehír vót! A katólikusoké meg mind ki vót pingálva! Ûk magok ahogy kifestegettík, meg színesre meszeltík, pirossal elhúzták az alját, kicifrázták az elejit. A református háza meg mind egyszerû fehír vót, sárga házok csak a nagygazdáknak vót.

Még az úton is meg lehetett ismerni a katolikus embert. Ruhárul is: hát a reformátusság sokkal szebben járt. Ha ócskább vót is a ruhája de divatossabbra vót megvarrva, a katolikus sokkal tovább használta a bûszoknyát is. Meg azután − a református ember köszönt. Egymásnak is, idegennek is. A katolikus nem köszönt. Ott ha átment az ember a határon, észrevette a köszönísrül. − Most mán ez nem látszik úgy, hát má jóformán senki nem köszön.

Vallásossabb is vót valahogy a katólikusság, hívõbb emberek vótak, jobban betartottak lüinden kis ünnepet − csudálatos kippen nagypínteket alig! Akkor egísz nap is dógoztak! Minállunk meg ez vót tán a legnagyobb ünnep. Hát ugye ha nagypíntek nem lett vóna, az egísz vallásnak nem lett vóna semmi értelme!

Ûk lejjebb vótak mûveltsígbe is. Még az én idõmbe is egy tanítójok vót csak, az vót a kántor is. Mán akkor minállunk nígy vót! Igaz többen is vótunk, de ennyivel tán nem.

Szóval hát ûk sokkal masabbak vótak. Vallásossabb, szegínyebb, szerínyebb vót a katolikus níp, de a református meg õszintébb, vendígszeretõbb − én így tapasztaltam. Idegenkedtek egymástul elíggé.

Mink íppen nem annyira, valahogy nekünk úgy adódott, hogy sok dogunk vót katolikussal, mindig vót jóemberünk katolikus. A hátunkmegett való szomszíd református vót, de katolikus jánt vett el, Katona Rozi nénémet − hát ût vígtelen szerettem, nagy pártfogóm is vót mindig. Farkas Gusztiék hivatalnokcsalád vótak, ûk is katolikusok, de sokat jártak hozzánk, ûket is szerettem nagyon.

Az még ezelõtt nagyon ritka vót hogy összeházasodtak, de vót azér íllyen is. Tót Imre keresztapáin is katolikus jánt vett el, Tomká Marit − no csak a református egyházho adta a gyerekeit azér. Mán mikor keresztapám meghalt, járt keresztanyám azér katolikus templomba, addig nem nagyon. Ügyes asszon vót, oda vót a tizennígyes háborúba az ura, û meg fõdet vett azalatt, adósságra, azután aszt csekíly egy

kaska tojásbul öthat hódat kifizetett − meg is gazdagodtak! Mer neki mert vágni, olyan bátor asszon vót keresztanyám!

Nahát aztán vót cirkusz ebbül elíg, az összeházasodásbul! Sárándi Zsiga is katolikus jánt akart elvenni, Mónár Pannit, de nem hatták. Megverte az apja kötíllel! Nagy erõs legínt! Azt mondta Zsiga, û a Tiszának megy!

Eridj a Tiszának! Azt se bánom! Akkor se hagyom!

El is maradtak egymástul aztán.

Mink idáig mondjuk nem mentünk, de azér mikor a fiaim legínkedtek, azt mondtam nekik:

− Fiaim. Lehetõleg katolikus jánnyal ne is ismerkedjetek meg. Mer annak az a vígé, valamellyikõtök fel kell adja a hitit. Ászt nem biztos, hogy tik idõvel megéritek annak a jánnak, vagy nektek megéri az! Hát nem érdemes!

Bondor Lacika, az öreg tiszteletes úr unokája nõsült nemríg Debrecenbe, aszt katolikus jánt vett el. Nem mondta nekem, csak hozta a fénkípet mutatni. Nízem

− Hát − mondom − mi ez? Millyen templomba esküdtek?

− Jaj, − aszondja Lacika − tudtam hogy rágyön Eszti néni!

− Hát így kellett ezt? Hát az apja református pap vót, MINDAKÉT nagyapja az vót, hát hogy tehette? Erõssebb legínnek gondoltam!

Dehát a jánnak vót tökíletes igaza. Mer û eladó, aki megveszi, fizessen írté!

No, hát ma má minden van ugye.

Érdekes vót ez, az uram, míg vót lovunk, járt fuharba sokat. Vót aszt ollyan is hogy temetísre hittak, halottat kivinni. Elõgyött egyszer eggy idõssebb asszony, aszondja:

− Bálint bácsi meghalt anyukám, nincs aki kivigye, aztán azt mondta az asztalos hogy Muharos Bálint szokta kivinni a halottat. Úgy hogy akkor hónap tíz órára legyen kíszen aszt anyukámat kiviszi.

− Jó, − aszondja Bálint − kiviszem.

De azt hitte valahogy az asszony, hogy ezér tán nekünk az asztalos fizet! Vagy hogy Muharos Bálintnak kutya kötelessíge ez! Mer azt se mondta: „köszönöm” − semmi. Ászt ettül kezdve valahogy divat lett ez, úgy rákaptak, ha meghalt valaki csak szaladtak szólni:

− Bálint bácsi, hónap tizenegyre…

Úgyhogy pár évig akkor a fél temetõt a mi két lovunk hordta ki.

Ingyen! Meg se köszönte legtöbb. Csak nevettük Bálinttal − hát û nem szólt. A lovak meg mán annyira meg vótak szokva, ha mentünk velük kocsival, öt embert megláttak az úton: megálltak − megtanulták, ha közel ér a gyülekezethe megállítja ûket Bálint. Vagy ha lakodalmas menettel találkoztunk, mentek az úton danolva: megálltak, aszt szíp lassú lípísbe megindultak utánnuk, mint mikor halottat visznek. Annyit nevettük!

Na vót aszt ezek közt katolikus temetís is. Hát az elíggé más ugye. Ezek meg református lovak vótak, szokatlan vót nekik nagyon, alig tûrtík! Télen, hideg szélbe temettek egyszer, Bálint is mírges vót, unta is mán akkorra a halotthurcolást, a katolikus pap meg rengeteget beszílt mer sokat fizettek neki, a templomba is, templom elõtt is letettík, a temetõbe is egy sort imádkoztak − a lovak má nem akartak állni! Sírbehúzó meg kettõ vót csak, nem haladtak, rettentõ soká tartott! Még meg akkor megijedtek a lovak a lobogóktul − no akkor aszt Bálint is megvadult. Elkezdett kiabálni:

− Eltegyík azt a ruhadarabot onnat, mer rögtön közzivágok a lúnak aszt megyek haza!

Nem is ment akkor többet temetni, elmaradtak azután az ingyentemetísek.

Református, katolikus − vótak még akkor a zsidók. Elíg sok vót ezelõtt Tabon zsidó, bótosok, kocsmárosok, míszárosok, íllyesmik vótak. Mindnek vót neve adva − eggyik olyan csepp ember vót, úgy hittak hogy Matojták. Rendes nevit nem is tudom, így hittük csak, szembe is: − Matojták úr, hát tessék szíves hitelbe anni, mer ez meg az −

Egy meg vót a Télizõd, poshadtszínû se szõke se barna, nagy kesely ember vót, be vót zõdülve az arca csakugyan, valami betegsíge lehetett. Emlíkszek még Ideslyukúra − az meg kocsmáros vót, úgy kapta a nevit, hogy mindig énekelgetett a vendígeinek: „Ideslyukú vagyok én, jó pájinkát mírek én” − hát mindent elkövetett ugye hogy sok vendig legyen.

Vótak sokan, még külön zsidó iskolájok is vót, akkor szûnt meg hogy második osztályba mentem, úgyhogy másodikba má eggyütt jártunk. Tiszteletes úr kisfia hazament iskolábul elsõ nap, aszondja:

Édesapám! Tessék elképzelni, egy kisjánt meg úgy hínak az iskolába hogy Ejzum-Mejzum Remega! De ténleg úgy híják, tessék

megkérdeni Esztit!

Kérdezték aszt tûlem, hogy ki vóna az az Ejzum-Mejzum Remega. Mondtam tiszteletes úrnak hogy hát az EJZENBERGER REBEKA. Barátném lett az különben, szerettem nagyon Rebust. Jártunk is össze mint kisjányok, vót sokat minállunk − csak az az egy megvót hogy soha nem ett nállunk Rebus.

Harmadikba még a sahter fia is velünk járt. Úgy hittak hogy Grünfeld, de mi csak Komléinak mondtuk. Lenyírtuk egyszer a Komfel pajesszát − hát azt nem szabad lett vóna. Felgyött az apja, kikaptunk akkor tanító úrtul.

Mikor aszt a zsidókat pusztították, vitték el ûket − hát borzasztó vót azt hallani-látni, nagyon sajnáltuk ûket! Jó, hogy ugye nem vót köztök földmívesember egy se − de azér én nem mondhatom, hogy minekünk valami bajjunk lett vóna velõk! Ha mán ollyan nagyon akarták távolítani ûket, hát tán lehetett vóna valahogy máskípp, de így, hogy megölni, annyi embert! Hát ez borzasztó nagy kegyetlensíg, ezt én nem helyeseltem.

Sokat elvittek innét is. Pedig jó emberek vótak, szerettük is ûket. Ó, az öreg Fábián zsidóékat de sajnáltam! Két öreg, má nyócvan körûi vótak, aszt kinn álltak az üzletajtó elõtt, kiállították a csendõrök ûket míg gyön a teherautó. A míszárszék ahogy a téren van, a parókiával szembe, az vót a Fábián zsidóék házok, ott álltak elõtte kint a napon. Szegínyek próbáltak támaszkonni. Idegen csendõr vót velök, az ordított ott, hogy ne támaszkodjanak a falnak arra mentem ípp oda.

− Mit akar itt, − aszondja a csendõr − nem szabad ide közel gyönni!

− De szabad − mondom. − Mer senki se harapós itt. Én ettül a két öregtül el akarok most köszönni. Mer egyszer én bajba vótam, aszt ezek szívessen segítettek rajtam − hát elköszönök tülök.

Hát nem nagy dolog vót az. Oan két éves lehetett Bálint fiam, megfázott nagyon, mejjhártyagyulladása lett, aszt mondta valaki, hogy tegyek rá faggyút, fátyolhajat, az feloldja majd a belsõ izzadmánt. Mentem akkor Fábián zsidóho, aszt adott ingyen faggyút.

− Dehogyis kérek írté pízt, kedves Muharosné asszony, − aszondta Fábián − vigye csaki, szívessen adom, csak legyen jobban a kisfia!

Szóval hát nem nagy valami vót ez a segítség, de mégis úgy megszerettem érte ûket.

Elõgyött aszt még egy csendõr, az tabi vót, mondom neki:

− Õrmester úr! Adjon ennek a két öregnek karszéket! Nízze, má mindeggyik nyóevanon fejjül van, má nem bírják. Összeesnek, hát itt hencseregjenek a porba?

De az idegen csendõr nagyon akaratoskodott, hogy mit kípzelek, most ezeknek bûnhõdni kell, hordjam el magam. Mondom neki:

Ültesse le ûket! Lehet még az magoknak hasznokra! Hát ha kínozni kell is most ezeket, ne magok kínozzák!

Kihoztak oszt nekik két oan fonott nádkarszéket, aszt leültek Fábián zsidóék.

Piros õrmesternek ez mentette meg az íletit. Tanálkoztam vele azután egyszer Szolnokon, megismert, megszólított az úton:

Jaj kedves Muharosné asszony, de örülök hogy látom! − aszondja. − Megköszönöm magának az íletemet!

Mer az öreg Fábián Géza fia bentrül vígighallgatta akkor, amit kinn beszíltünk, aszt û hazakerûlt aszt elmondta a tárgyalláson:

− Ezt az õrmestert ne bántsák, − aszondta Fábián Géza − mer ez még enyhített a szüleim sorsán, le hagyta ülni ûket. Tíz órahosszát várakoztak ott autóra, hát nem is bírta vóna ki állva a két öreg.

Ászt ez a szó mentette meg Piros õrmestert.

Az öregek meghaltak Németországba, nem láttuk többé ûket. Elvitték a két fiokat is, megölték Sanyit is − az nagyon rossz vót, nagy bánata a szüleinek, ivott, meg egy cigányjánnyal vót összeállva, meg se nõsült −, no Sanyi is odamaradt. A testvírje, Géza hazajutott, de nem soká ílt az se, elmeháborodott lett, felakasztotta magát − nem Tabon mán, mer elment, Szolnokon tán, nem tudom.

Református, katolikus, zsidó − emmellett aszt vót ugye szeginyember, meg vót gazdag.

Parasztba aki gazdagabb vót, azokbul lett mindig a bíró − az bizon majdnem mindig a leggazdagabb ember vót. Ehhez még persze erkölcsileg is megfelelõnek kellett lenni − legalább hát látszatra. Vót azér abba mindbe kutyaság, de tekintílyes emberek vótak, az biztos. Okvetlen kellett vagyonuk legyen, hogyha valami hiba van, abbul fizessenek. Jámbor János vót bíró, rá is ment a Verestanyája; nahát ugye a veje is segített neki az adósságot csinálni, Bóna Bálint, az oszt még nagyobb valaki vót mán, nagyságos úrnak hívatta magát. Boldizsár Mátyás is vót bíró eggy ideig, vót egy gyönyörû csõdör csikója, azt kellett eladni, mer hiánzott a közsíg pízibül, azt helyre

kellett tenni. Aki mán bíró lett, elkutyúlt mind. Mind menyecskézett mán aki oda került, jól ílt a fene a bûrit, aszt egyébre se vót gondja! Szóval hát bírónak mindig csak köztiszteletbe álló, vagyonos embert tettek ezelõtt.

A sornak a másik vígin meg vótak a kódúsok.

Nem mondhatni hogy Tabon sokan lettek vóna, hát eltartotta a család a maga nyomoríkját, meg szígyen is lett vóna kéregetni. Egykettõre emlíkszek csak hogy ténleg a falu tartotta.

Zsódos Mihály bácsi vót ilyen kódúsféle. Az se kért sehun: elment ideoda tanyázni, aztán amit adtak neki eltette, megírte kevíssel. Mondták neki hogy morzsoljon kicsit − tudták hogy úgyis adni kell −, elpiszmogott ott aszt tettek a tarisznyájába. De kérni nem kért − esetleg egy katulya gyufát, arra nagyon rá vót szokva, abbul aszt pízelt. Gyenge szemû vót, nem annyira hogy ne tudott vóna dógozni, csak ugye lustácska vót szegíny, rokonja meg nem vót. Olyan maga szegínye, maga kódúsa vót.

Bolondunk is csak egy vót az én emlíkezetemre, Kis Klári néni. Ha krajcárt adtunk neki, vagy egy kis kenyeret, akkor táncolt. Azt danolta hozzá hogy „Szekíródal, járomszeg, Kis Kalári most veszett el az eszed”. Sajnáltam nagyon hogy úgy nevettík-csúfolták a gyerekek, vittem neki mindig krajcárt hogy ne danoljon, ne álljon szóba senkivel. Vót még aszt több bolond is, de nem idevaló, úgy jártak át máshunnat. Járt Madarasi Sári néni, meg a kúnhegyesi is, Cipó Káli, meg Janika gyött Burárul − az meg mindig võlegín vót meg regruta, körûi vót szalaggal a kalapja, danolt nagyon az úton! − Nem tudom mi lett aszt velõk.

Azér ha kimondott kódús nem is nagyon vót, vót mindig olyan szegíny öreg akit segítettünk, kosztoltunk. Nekünk vót Rigó Zsuzsa néném, elgyött minden vasárnap, evett, meg pakoltunk neki hogy egydarabig elíg vót. Meg emlíkszek vót egy beteg öregasszony, Botos Sándor bácsi anyóssá, annak a homloka folyt, a jányával lakott, az meg törpe vót, nagyon szegínyül íltek − nekik meg az egyház osztotta be hogy mikor ki vigyen. A község adott nekik tûzrevalót, de egyéb segíly akkor még nem vót, hordtuk nekik felváltva az ebídet.

De magyarba ilyen se sok vót. Cigánba vót aztán sok kéregetõ. Dádó Pista bácsi, Sánta Juli − az még meg tegezett is engem. Tudja csuda mér, én nem engedtem meg neki, csak tegezett − hát ráhagytam,

csinálja, de nem vettem jónéven. Mink ugye a cigánt általába tegeztük. Mondjuk az öregebbet nem, de a velünk egykorút meg a fiatalt azt tegeztük. Dehát azér û nem tegezhet vissza! Dolgozott különben a Sánta Juli ura, jószággondozó vót, most meg má nyugdíjjas, jobb nyugdíjjat kap mint mink mer tizenkét esztendõt tõtött, meg mellette dogozik még most is, bírja, jó erõs − Juli néni meg kéreget! Gyön, aszt mondja:

Adja má kutyácskám! Csak egy hagymát! Meg egy kis zsírod ha vóna kimaradva, amennyin megfõzök! − hát ezt ugye nem szeretem. Most má nem is adok, egynek se. De fiatal má nem is csinálja, dógoznak most mán.

Idesanyámmal járt a Dohánbeváltóba Cicis Rozi néni, eggyidõssek vótak − no idesanyám tegezte ugye, de annak megengedte hogy vissza is tegezzé, olyan nagyon rendes jó asszon vót − no azt szerettük. Tegezett aszt engem is. Egyszer hozott nekem tippant[4]. Egy hajnalba − meg akkor akartam fejni − kiabál:

Eszterkém, − aszondja − gyere mán ki kedves! Hoztam neked tippant!

Mondom neki: − Rozi néném kedves, nem kell! Van most tippanom!

Elkeseredett szegíny, azt mondja: − De engedj be azír a kapun!

Beengedtem, begyött, úgy mondta el:

− Hoztam neked két szíp tippant. Mer emlíkszel-e, hogy a télen elõgyöttem hogy hozok neked két kanna vizet? Tudtam én hogy cigánnyal nem hozatol, de annyira éhes vótam, má nem vót semmim! Oszt annyi mindent adtál, hogy egy hétig clídegíltem belûle. Azt mondtam akkor: Ha az isten meg hagyja írnem a tavaszt, hát amit tudok, azt adok. Hát ezír hoztam vóna most a tippant!

− Óó, hát akkor elfogadom, nagyon köszönöm! − Adtam persze ráadást hozzá, ennivalót, ruhafélít is − hát Rozi nénit szerettem. De û inkább kivétel vót − nemigen fogadtuk el hogy tegezzenek minket.

Van elíg sok cigán Tabon. Igencsak legtöbb kéregetett, télen szedtík össze a fagyos rípát, krumplit bengísztek, abbul íltek ahogy íltek. Válykot vertek, tapasztottak esetleg, meg hajtani mentek. Mondták is hogy azér van sok cigány itt, hogy az urak hozták elõ ûket, vadászatho, nyulat hajtani. Mer tabi ember nem nagyon ment, akar míllyen napszámír se − kivéve az uramat. Passzióbul csak, elfogadott egy

nyulat vagy egy fácánt, pízt nem − csak nagyon szerette a vadászatot.

Van elíg sok cigány, külön cigánsoron − Bíke utca az most. Ott laktak még a muzsikusok is, híres jó zenészek, nem szabad vót azoknak se begyönni a faluba lakni, ezelõtt tilos vót, hanem úgy csináltak hogy legvígin a sornak ípítettek takaros házakat. Cserepes ház is vót közte, szíp kis kert vót elõtte − szóval látszott hogy az má rendessebb család. Hát ük jó pízt kerestek, hintón hordták az urak ûket muzsikálni, de remek bandákat! Kellett is akkor jól tudni, az uraknak akárhogy nem muzsikálhattak!

Tab ezelõtt mindenbe elõl járt a környíken. Sokat számított a hét kastíly! Tisza, nagy forgalom, meg igen sok úr − az aszt vitte elõre a falut. Sehun itt olyan divatos níp nem vót mint a tabi! Ugye az úri asszonyok, úri jányok is jártak velünk, beszílgettek, sétáltak köztünk, templomba is eggyütt mentünk, ûtûlök átvettünk, eltanultunk sokat. Borbí Jolánka, Zitás Marica, Takácsi Pannika − ezek nagyon barátkoztak, vót mindnek parasztbarátnéja is, az járhatott a kastílyba, ûk meg gyöttek bálba is hozzánk. Zitás Marica két évvel vót öregebb mint én, de járt hozzánk, én is ûhozzájok, Valdek Marika grófnõ még többet gyött, mondta mindig idesanyámnak:

− Sári néni kedves, így tessék, ilyenre csináltatni a kis Eszti ruháját − aszt mutatta az üvét. Nem is bánta idesanyám, varrtunk nekem is ollyat − hát persze gyengíbb anyagbul, de azt a fazont.

Úgyhogy Tabon minden hamarább gyött mint más falukba. Hamarább gyött a paradicsom. A sok sütemíny, mindenfajta ítél. Meg a befõzísek − ezelõtt az se vót ugye, idesanyámnak vót tán tíz befõttesüvegje, az se lett tele minden évbe, pedig ott rohadt a rengeteg gyümõcs! Akkoriba kezdtek még csak befõzni.

Még a beszídbe is számított ez: mink az uraktul hamar eltanultuk a szót. Mennyi van most mán, amit rígen nem mondtunk! Még meg kisján koromba az öregek úgy beszíltek: „jau”, „vaut”, „Miklaus” − ez is annyira elkopott, elmúlt, hogy Fiser doktorné nem akarta el se hinni hogy igazat mondok!

Gazdag vót ezelõtt Tab nagyon. Vót hatalmas piac! A Sebestó mellett malacpiac − de biztos vót tíz kupec, vót úgy hogy száz malac is megfordult egy piacon! Csütörtökön meg vasárnap ahun most az ábécéáruház ípül, ott vót az asszonyok piaccá, ott álltunk öt sorba, annak a vígibe meg vót a tyúkpiac. Nagy vót az is, Fegyvernekrül,

Szentmiklósrul gyöttek kofák csirkét összeszedni, libát, hízott kacsát, mikor minek vót szezonja − − most meg magam állok, egyedül a piacon.

Burán ha valakinek egy kakassá vót, ide hozta. Ott annyira nem vót piac, mint most itt. A sûlyiek meg idejártak mindent venni, mer ott meg nem termett gyümõcs. Hordták a ríhe a hátukon a sok portíkát, veresmeggyet annyit vittek, amennyi csak termett itt! Elszoktak Tabrul ûk is, meg is szûnt mán az a rí amin gyöttek, kerülni má nem éri meg.

Sûlyön egyszer jártam, orvosnál, mer híres vót Bornemissza doktor. Fegyverneken vásáron vótam, nem ismertem senkit ott − eggyet csak, de kár vót azt is, csúnyaszájú vót. Abádon jártam többet mer rokon vót ott, Zsófi néném, de mást ott se ismertem − szóval nem sokat csatangoltunk ezelõtt. Gyenda pedig negyvenötig Tabho tartozott, mégis csak negyvennyócba vótam ott elõsször: meghíttak búcsúra. Cselédek vótak azok, legtöbb katolikus, pedig valamikor tabiaknak vót ott szõlõjök, soknak, Matvej nagyapámnak is − messzi vót, megunták, eladták, így lett külön Gyenda.

Burán többször vótam, oda jártunk pájinkát fõzni. Rokon is vót ott, kétfajta is, sokan mentek oda Tabrul fírjhe. Tán még Bura hasonlított leginkább Tabho: vendígszeretõ református níp − de azok csak borral kínáltak. Szokták is mondani: Ha Burán be nem rúgatnak, Fegyverneken meg nem vernek, Tabon meg nem rontanak − kimehetsz a világbul!

A buraiak kereskedtek, eljártak mindennel, hajón Pestig is; a kûtelkiek elmentek a világ szilire is kubikra, meg elálltak cselédnek − Tab mán inkább arrul vót híres, hogy kevés munkával, okossan vitte az íletit, szeretett jobban ílni. Csak elníztem: kûtelki jány, otthon az apjának húsz hódja vót, mégis gyött szógálni, urakho, orvosho, zsidóho minállunk semmibe se níztík az íllyet, a Polgári Körbe bálba se engedtík be a szolgálót! Elníztem Derzset is: a munkába szakadtak meg, az vót csak a virtus: ki dogozik többet. Meg is látszott: ott mán a negyven éves is fekete öregasszon vót. Ennél ugye a tabiak sokkal eszessebbek vótak, a névnapra, disznótorra vót inkább gondjok. Vidámabb, jobbkedvû níp vót ez, beszílgetõsebb, behítta az útrul is az idegent, ha más nem vót kenyeret-szalonnát tett elé meg jó szót adott − Derzsen nem kínálták meg ha ettek se. Jó födjük vót, több is mint Tabnak mer kevesebb vót az úr, de nem tudtak ílni vele. Jártak a

magokfestette setítkík vászonruhákba, vasárnap üldögíltek a ház elõtt a lócán − ennyi vót az íletük. Derzset nagyon ismertem, idesanyám faluját, sokat vótam ott. Jó vót ez − valahogy ott tudtam meg, míllyen is Tab.

Idehaza én nígy éves koromba mindenkit ismertem a faluba. Akkor még lehetett is: mindenki idevaló vót, nemigen vót ollyan aki akkoriba gyött lakni Tabra. Esetleg akit idehoztak fírjhe, de lakni cselédember gyött csak, annak is jobbára az uraság adott lakást − nem is igen tartottuk azt falusinak.

Nem mint most! Hogy fele a falunak igazán nem tabi! Nem is ismerem most, felit se.

Sokan el is mentek. Disszidáltak páran − nem is kevesen. A fiaim komjaibul több, egy keresztfiam, annak az öccse is − gyött is haza belûle. Kiment több úr is, aki még ötvenhatig ittragadt az akkor ment el. Borbí Samuka is most vót itthon, hogy a hétszázéves ünnepíly vót, de csak Pestig jutott, nem mert tán Tabra gyönni. Hazagyött Rátkai Micu is, halálos betegen, hazagyött hogy itthon akar meghalni. Kérte az orvost, mondja meg mire számíthat, kitart-e az útlevele addig hogy itthon meghaljon. Ha nincs sok hátra, nem megy vissza, akkor itthon fekhet Tabon. Dehát ugye az orvos nem mondhatta neki, azt nem szabadna. Visszament Micu, két hét múlva meghalt Svájcba. Rá egy hónapra meg az anyja halt meg Tabon. Még ípp csak vígigszenvedhette hogy a fiát elveszíti, aszt meghalt û is.

Kezdtík ezt má rígen is, háború elõtt: mentek úrnak Pestre. Kertlábas szomszídunk vót Cseppentõ Dani, egygyütt nyõttünk fel − elállott csendõrnek. Hazagyött fél évre rá − mán akkor tiszta úr vót. Tanálkoztunk, köszön, megáll. Aszondja:

Mondja kérem, kicsoda is maga? Ugye má tanálkoztunk?

− Az anyád füle − mondom. − Na tanáld ki! Nem tudott rágyönni.

− Eredj má fel a községházho, szerencsétlen, kérdd meg hogy ki a szomszídod!

De minden nap láttuk egymást addig! Hát ne vegyen észre ha nem akar, de mán íllyen marhaságot ne mondjon nekem!

Vagy az a másik kisgazdagyerek − ahogy meglett a téesz, felszaladt Pestre. Hazagyött aszt szabadságra, úgy láttam meg az úton, mondom neki:

− Jé, − mondom − Pisti, hát hazakerültél?

− Áá, neem, − aszondja − deehogy, hát ha nem laknának még itt a szüleim, ide se níznék! Úr vagyok Pesten, aszondja − meg se látom Tabot!

− Tökíletlen vagy, − mondom − nem úr. Úr vótál akkor, mikor hajtottad a gyönyörû két sárga lovatokat, az ötven mázsa búzát öntöztítek a hombárba, mindenbe nyakig vótál, akkor vótál úr! Most zsacskóbul kosztolsz az útfélen! De jól van, azír ne szígyeljed!

Nem vót ugye se szakmája, se semmije, hát mi lehetett? Villamoskalauznak bevettík vagy utcaseprõnek. Haza is gyött azután, úgyhogy most a téeszbe dolgozik.

A beadásos idõkbe rengetegen szöktek meg így. Az én két fiam is így került Pestre. Mikor bevittünk harminchárom mázsa búzát, aszt nem kaptunk érte annyit hogy egynek legalább télikabátot vegyek! Ment akkor mindenki Pestre munka után. Legtöbb oda maradt, nem gyött vissza fele se. Járnak haza most is, látogatóba − most má más azér: üres bõrönddel gyön mind aszt teli bõrönddel megy vissza. Csak több van falun most megin! A beadás alatt kicsit megfordult, akkor János fiam Sztalinvárosbul hordta nekünk haza a zsírt, de utánna újra helyreállt ami MINDÍG vót, miúta emlíkszek: ide mindenki üressen gyön aszt felpakolva megy el.

Nahát én többre is becsülöm mindenbe a falut a városnál. Pedig ismerem tán annyira a várost, mint a városiak a falut. A testvíreméknek vót Pesten eggy ismerõsök, Kodelka Dezsõnek hittak, nagy péksíge vót − na annak a felesíge könyörgött mindig Zsófiéknak, hagy gyöhessen el Tabra egyszer, mer û még nem látott falut soha. Legyöttek akkor autón. De nem gyõzött csudálkozni Kodelkáné!

− Ez disznó vóna? − aszondja a malacra. − De mér ollyan pici? Tán amannak a gyereke? Hogy tudja meg hogy mellyik az anyja, mellyiket szopja? − mer még egy herült hízónk is vót a koca mellett.

Mink csak magyaráztunk türelmessen, az ura meg mentegette, hogy hát városi asszony ugye, nem látott még disznót se csak felakasztva.

− Hát fel is szokták akasztani? Jé!

− Persze, hát a hentesnél, mikor mírik!

− Hát az ugyan ez?

Gyött aszt be a gulya, elõgyött egy gyönyörû órjási bika, úgy hittak: Gyémánt. Bemutattuk azt is Kodelkánénak, vígignízte jól, aszondta:

− Nahát, nem is tudtam hogy a bikának is ilyen szíp nagy tõgye van!

De ott ólálkodott, lesekedett mindenütt! Megtanálta a fogkrémet:

− Hát, még magának fogkrémje van? Hogy lehet az?! Azt hitte tán a lelkem, hogy mink itten fügefalevéllel járkállunk?

Esztike! − aszondja egyszer. − Tudja hogy én értem hogy magok mit beszílnek?

− Igazán?! − mondom.

Igazán! − aszondja. − Nagyon is hasonlít, majd úgy beszílnek magok is mint mink!

Hát ezt köszönhetjük a vonatjárásnak! − mondom. Azúta van ám ez, azúta tudunk mink is beszílni, miúta az urak lejárnak Pestrül! Sokmindent eltanultunk tûlük!

Jólelkû asszon vót, dehátNa ugye én valahogy soha nem is tudtam elájulni a városi ember elõtt!

Meg nem is értem, hogy lehet városba megmaradni, ílni. Itt a faluba nekem minden megvót ami kellett, amit szerettem. A községháznál a sétatéren van az a rengeteg bokor, úgy hittük hogy menyasszonvirág − mikor az virágzik, minden évbe én oda elmegyek, kiülök. Az le a FÕDIG tiszta virág, mintha egy gyönyörû menyasszony állna fehírbe, ollyan! Ott eggy órahosszát vagy felet eggy este minden tavaszon elüldögílek, nízem, gyönyörködök. Van íllyen városon? Az a nyugodtság, amit én ott kapok, mindennel felér! Nem tudom, hogy a pesti ember hogy tud meglenni a nyócadik emeleten − nem lát egy fát, nem érzi azt a jó levegõt, mint mikor itt ícaka leszáll a harmat, minden fának külön illata van benneezt a városi ember aranyér meg nem kapja! Én nem írigykedek rajok.

Ez egy kedves emlík

Ez nekem egy olyan kedves emlík!

Nem is Bálint vót tán az indító, mer udvarolt nekem közbe más is, akkor tán egy másik legíny udvarolt. Pünkösdre esett abba az évbe Eszter napja íppen. Bementünk a templomba dílután, jó korán még, nem sokan vótak még a templomba, aztán így a kar elõtt leültünk, jányok, a cimboráimmal. Fenn a karba vótak a legi nyék. Ászt egyszer csak, ahogy ülünk, gyülekeztek mán befele, elkezdett rám hullani a bazsarózsa. A sok szirom, sok típett virág. De RENGETEGET összetíphettek! Má majdnem belepett a bazsarózsa! Láttam, hogy tiszteletes úr má gyön befele, aszt megáll egy pillanatra, nízi. Jaj, mondom, most én de kikapok! Csak húztam magam össze, közbe meg hullott rám a rózsalevél. Ahogy prédikált tiszteletes úr, mondta is, hogy befelé gyövet egy nagyon kedves jelenetet látott. Igazán szíp volt. Kéri mégis a fiatalságot, hogy a templomba ez többet ne forduljon elõ.

Kérdezte aszt tûlem, hogy − Ki szórta rád a rózsát?

− Nem tudom, − mondom − mer én nem níztem fel… − Ugye restelltem, hát már vótak benn, meg gyülekeztek, mán énekeltek, még mindig csak hullott rám a rózsa.

Hát ez is egy szíp vót azér az íletembe. Örültem neki, nagyon.

Ooj, istenem, de rígen vót! Bizon! Ott sétáltunk a közsígháznál körûlkörûl, jányok, ahogy a közsígháza, meg emez ódaion a patika van, a posta meg így vót bentebb, a kovács mellett, a gáton errül, ott ment így nígysarokra a sétatér, ott sétáltunk. A fiúk meg ott álltak, a legínyek a közsígházasarkon − úgy hittük magonk közt hogy szamársziget. Ott állt a sok legíny, ott mustrálta a jányokat. Hát egyszer, ahogy arra fordulunk, azt mondja Bálint, így hí magáho, int az ujjával:

− Gyere csak ide, te kis fekete jány! Hogy hínak tíged? Hát ugye öregebb vót, engedelmeskenni kellett. Odamentem, megmondtam a nevem:

− Matvej Eszter!

− Na, − aszondja − te leszel az én felesígem!

− Aa, − mondom − neem. Hisz maga ollyan csúnya!

− Nem baj az, − aszondja − ha csúnya vagyok is, azér engem fogol szeretni mindig!

Kérdeztem aszt a többitül, hogy ki ez a gyerek. Hát fiatal is még ez! Na mondják, hogy Muharos Bálint. Nem hallottam még hírit se. Ugye nem sokat vótam itthon, tizennígy éves vótam hogy hazagyöttem, úgy akkörûl, hát nem mindenkit ismertem. Mire mégegyszer körbementünk, azt mondja Bálint:

− Gyere csak, nízd meg! Ide van írva, a közsígházra, hogy „Muharos Bálint Matvej Eszter egy pár!” Na. Megértetted? Ez hivatalos!

− Nem − mondom. − Biztossan idesanyám se adna. De azér elhittem. Hogy milyen kis buta vótam azér! Hát bizon elhittem neki, hogy az „hivatalos”, most annak mán így kell lenni!

− Maj meglásd, hogy idead!

Hát csakugyan. No û attul a perctül mindig udvarolt.

Három év múlva mán a felesíge lettem. Ászt még mindig küzdök a vín csúnyával!

Az udvarlás még akkor elíggé a rígi fajta vót. Talán nem mondhatjuk hogy szabályok, de azér sok olyan szokás vót, akihe mindenki alkalmazkodott. Szerdán, szombaton, vasárnap mehetett a legíny a jányho, vagy ha mán olyan võlegínféle vót, akkor mehetett csütörtökön is. De más napokon ám nem mehetett, mer kinevettík, hogy mindig jár a jányok után, meg hagymát tettek a zsebjibe. Az én idõmbe mán nem annyira, de Zsófiék még igen. Hát tíz évvel elõbb vótak ûk, neki mán a háború elõtt udvaroltak, û mán ollyan tizenöt, tizenhat éves vót hogy kitört a háború, mán neki vót szeretõje akkor, Taba Lajos. Vette Zsófi Taba Lajosnak a GYÖNYÖRÛ rózsaszín szallagot! Annyit vettek, hogy körülírté a kalapot, meg a csizsma sarkáig leírt. Meg még egy darabot, kicsit, kirojtolták a két vígit aszt a Zsótárba tettík a jányok magoknak. Nagyon szíp vót ez, minden regrutának vót hosszú szallagja, eggyiké rózsaszín, másiké piros, vagy fehír, fehír is sok vót, de minden színbe vót a szallag. Akinek nagy gyásza vót, apja vagy anyja halt meg, annak meg fekete szallagja vót, bizonyos ideig, ameddig a gyász tartott. A templomba, szembe az orgonával vót a karzat, ott mind legínyek ültek hát ezelõtt dugig vót az is. Ászt oda a karzat szilire lerakták sorba a kalapokat, aszt az a sok szallag csüngött le. De NAGYON szíp vót, az a sokszínû szallag, úgy

hogy mint kisjány én azon úgy elbámultam!

Szabad vót utcán is beszílgetni, de este csak addig, míg a csorda haza nem gyött. Hétköznap leginkább úgy ment, hogy elment a kútra vagy a Tiszára a jány − hát ott lestík a legínyek. Mer tudta mind, hogy ki hova jár, kútra vagy Tiszára. Akkor elkísírte, visszakísírte, úgy beszíigettek. Meg a kapuba. Ha még nem járt be a legíny, akkor a kapuba beszíltek, de az aztán nem soká tarthatott, mer bizon kiszóltak, hogy

− Idebe is lakunk! − vagy hogy − Kísõ van má, befele! Te meg fiam hazafele! − ez is megvót sokszor.

Elsõbb még nem gyött be a legíny. Ha mán annyira haladtak, megkírdezte a jántul, a jány megkírdezte az anyjátul, hogy jónak látja-e, aztán ha a szülõ megengedte, akkor gyöhetett be. Hanem az elsõ tanákozáson még nem vót megengedve hogy begyöjjön. Aa, hát ollyan nem vót! Még ha annyira várta vóna is idesanyám, hogy jaj, csak ez udvarolna a jányomnak, akkor se mutathatta, nem mondhatta, hogy „gyere fiam, gyere”! − nem. Akkor is be kellett tartani az egykét hónapot, hogy csak úgy az úton kísírgesse, mire aztán meg lett engedve, hogy no vasárnap dílután vagy este elõgyöhet. Kísõbb mán aszt szerdán, meg szombaton is. De hogy hétfûn, meg kedden − hát íllyen nem vót. Meg pinteken! Hát akkor biztos vereshagymát kapott a zsebjibe!

Ha mán gyöhetett a legíny, akkor má megengedtík azt is hogy a szobába bemenjenek ketten. Legtöbb helyen kint ültek a konyhába az öregek − hát minállunk nem, mán idesanyámék se szerettek a konyhába tanyázni, vagy konyhába enni; nállunk idesanyámék bementek a kisházba, mink meg a legínnyel a nagyházba − így hittük a két szobát. De az megvót, hogy gyakran beníztek, hogy beszílgetünke. Persze beszílgettünk, hát ollyanrul szó se lehetett, hogy ott ne beszílgetís legyen. Vagy lehetett kípeslapot nízegetni nahát Bálinttal ugyan nem lehetett, mer ûtet semmiféle betû nem érdekelte, se kíp. Hát csak beszílgettünk. Azt se nagyon sietõsen, mer nem vót sürgõs fírjhemenni, mint most ahogy van, hogy tizenhat éves, aszt gyorsan eskünni nem. Aa, még nem is níztünk rájuk olyan nyíltan, az se nagyon illett. Mondjuk ez nem vót kötelezõ, de azér csak mondták idesanyámék is, hogy:

− Nem kell a szeme közzé vihogni! Ne nízzetek rá se!

Nahát ünnepen nem sok szabály vót, akkor mind gyöhetett a legíny. Húsvítkor mind gyött locsolkonni. Az udvarló közbe majd vígig itt ült. Mondjuk ahova kötelezõ vót, elment azér locsolni, rokonjáho, szomszédho, íllyenekhe, azt gyorsan beszaladta, aztán a szeretõjinél ült, leste hogy kik gyönnek locsolni. Hát örült az is ha sokan gyöttek. A jányos háznál vót bor, cigarettát tõtöttünk, elõtte mán egy héttel elkíszítettük. Pogácsa, kalács vót − torta nem vót még akkor. Ha gyöttek elegen, bizon tíz liter bor nem vót sok! Cigarettát sok dobozzal tõtöttünk, mer bizon vót ollyan szemtelen is, hogy belemarkolt aszt eltette. De nem is csak az: sokan gyöttek, sok kellett. Zsófiék, Szitás sógoromék akkor Sashalmon laktak, de legyöttek mindig megnízni, hogy husvítkor kik locsolnak engem. Hát, vótak ott kisgyerekek, nagygyerekek, cigányok, gróf fiúk, vót ott mindenki. Aszondta sógorom:

− Hát, olvastam kétszáznyit! De mán eluntam. Itt oszt mindenki vót!

A grófgyerekek hintón gyöttek. Gyöttek vagy nyócan egy hintón! Álltak is benne, meg ki hogy tudott. Borbí Géza még kisgyerek vót, de hozta Valdek Frigyes gróf meg Herman. Gyött Básti Miki − annak nem is tudom má hun vót birtoka, nem messzi pedig − de rígen vót!

Vót aki szappant olvasztott fel vízbe, jószagú szappant, avval locsolt − még akkor parfümmel nemigen locsoltak. De tiszta gümõ vót a fejem, úgy verte nímelyik, félliteres üvegbe hozták a szappanlét aszt jaj de vertík a fejemhe! De még engem is locsoltak vederrel, ment még az is, a kérõim úgy locsoltak. Egyre rá is szólt idesanyám, hogy − Ezt nem engedem tovább. Már ráhúztatok vagy hat veder vizet, nekem ez a jány jövõre is kell, meg mindig míg ílek, hát ne pusztítsátok el tülem! − Nagy, embernyi emberek vótak mán, huszonnígyhuszonöt évessek! A kiesebbeknek meg krajcár kellett, hát ezt is elunta idesanyám, hát sokallta, annyi krajcár elment, rengeteg!

− Menjetek fel a padra, − aszondja − aszt ott maradjatok! Hát én má nem gyõzöm krajcárral!

Felmentünk a padra. Mentek el a fiúk szomorúan. Sajnáltuk is, mer hát csak szerettük is hogy locsolnak! Kiabáltunk nekik:

− Te! Gyertek vissza, itt vagyunk a padon! Idesanyám haragudott írté:

− Gyere le, ebadta! Hát má nem álltad meg hogy ne szólj nekik?!

Hát ez is olyan játíkkal kezdõdött, ez a locsolkodás. Ki pallásra, ki ide, ki oda elbútt, a legínyek megkerestík, anná jobban meglocsolták. Vót egy mulya barátném, az szegíny bebútt a krumplisverembe − hát ott senki se kereste, ott is maradt. Ott ült dílfeléig, úgy gyött elõ. Utóbb aszt mindig idegyött mán, eggyütt búttunk el. Tudta hogy akkor meg lesz locsolva.

Én mindig azt hallottam kisjánkoromba otthon, hogy csúnya vagyok. Idesanyám mondta mindig, hát nemigen szeretett engem. Nem akart velem elgyönni a bálba se sose, mer hogy én olyan csúnya vagyok, hogy úgyse táncolok. Tálas Maris barátnémat vitte a keresztanyja, Teresa néném, azokkal mentem el. Mondta aszt Teresa néném idesanyámnak:

Nem gyötté el Sári! Láttad vóna − aszondja − hogy táncoltatták a jányodat!

− Aa, − aszondja idesanyám − nem hiszem én azt el, hát nem ollyan jány az, hogy hát

Mindig ezt hallottam. Ezer nem szerettem sose a tükröt, se a fénkípet. Nem is tudom, életembe hússzor nízteme tükörbe. A fénkípen igazán annyira csúnya vótam, hát azon nincs mit nízegetni. Meg úgy vótam vele, hogy megmosdottam, avval eleget tettem a szípítkezísnek. Hát csúnya vagyok, na. Pedig nem gondolom azér, hogy igaz vót ez égiszen, mer mindig kapós vótam. Vót sok kírõm.

Vót egy nagyon jó kírõm, második unokatestvírem, Király Zsiga. Tetszett is az nekem, gondolkoztam is hogy tán hozzámegyek. Vót neki szeretõje, hanem az egy gazdagabb legínhö ollyan hirtelen fírjhement, hogy nem is udvarolt neki az a fiú, csak elment, megkírte, másnap beiratkoztak, úgy hogy Király Zsiga is csak azután értesült róla, hogy Pap Margit, aki neki két évig szeretõje vót, fírjhemegy Dékán Sándorho. No, aztán engem megszólított Király Zsiga. Nem a házunkho gyött el, hanem megkérdezte hogy elkísírhete.

− Hát hogyne − mondom. − Hát rokon is vagy, gyöhetsz. − De nagyon szíp gyerek vót, meg hallottam is hogy jó is. Tetszett nekem nagyon, hát gondoltam majd kialakul valahogy a helyzet. Mer Bálintra meg sokat haragudtam, mer hát − szóval haragudtam rá. Mer ivott is. Meg ollyan rendetlen gyerek vót. Meg ollyan eleven, virgonc. Ászt hun tetszett, hogy olyan eleven, hun meg haragudtam írté, mikor hogy gyött sorja, szóval nagyon vegyessen vótam mindig Bálinttal.

No aztán, aszondta Zsiga, hogy hozzámennéke, mer ha hozzámegyek, akkor elgyön a keresztapjával megkírni engem. Hû, rögtön az jutott eszembe, hogy én még nem hallottam jánkíríst. Hát hagy gyöjjön, legalább meghallom hogy míllyen az a jánkírís! Akkor tõtöttem be a tizenhatot.

Ez tavasszal vót, úgy akarta vóna Zsiga, hogy má legalábbis áprilisba vagy májusba esküdjünk. De csak a kapuig gyött, aszondta maj vasárnap elgyön a válaszír, hogy mit mondok.

Szaladok be, nagy boldogan, aszondja idesanyám:

− Ki vót, aki elkísírt? Mondom: − Király Zsiga!

Û meg, egyem meg a lelkit, ott fõzött a kémíny alatt, serpenyõbe, fõzte a vacsorát. Itt vót ípp egy rokonunk is, eggy üdõs jány, Ambrus Julikám − úgy hittük csak hogy „Julikám”. No, újságolom örömmel:

− Idesanyám, fírjhemegyek!

− Ne mondd hát! Kihe?

− Király Zsigáho!

Aszondja: − Komolyan gondolod?

− Hát, − mondom − lehet hogy nem megyek hozzá, de azt mondta ha hozzámegyek, ha megígírem, akkor elgyön a keresztapjával megkírni. Ászt még nem tudom hogy milyen a jánkírís, hát legalább meghallom. Addig maj kitanálom hogy hozzámenjek-e.

A serpenyõ nyelibe vót egy lyuk. Oda vót bedugva a fakanál, mikor nem kavarta az ítélt, oda dugta idesanyám. Kivette a fakanalat a serpenyõ nyelibül − de ÚGY megvert!

Tudod-e má hogy míllyen a jánkírís?! Hát tudd meg, az egy rendes komoly ember! Avval nem lehet játszani! Ha elõgyön megkírni − hozzá kell menned!

Ríttam nagyon. Nemcsak a verísír − sajnáltam Bálintot! Na, mondom, ha íllyen a jánkírís, hát én nem akarom hallani mégegyszer! Nevette Ambrus Julikám:

Te aztán megtanultad a jánkíríst alapossan! Jól elkentek a fakanállal!

Bálint is észrevette a dogot, látta messzirül hogy kisír Zsiga. Gyött be nemsoká, azt mondja:

− Neked meg udvarlód van?

Jól van, − aszondja idesanyám − nem kell beszílni! Az egy rendes ember, nem kibeszílnivaló!

− Jól van, − aszondja Bálint − látom haragszanak, elmegyek. Vasárnap megin gyövök, addigra megbíkûlsz, ugye?

Mondom: − Én nem haragszok.

− Hát akkor mér rísz?

Tájíkoztatta aszt Julikám Bálintot, hogy megtanított idesanyám a jánkírísre.

Azután vót egy Kalocsa Dani. Az még Bálinttul is megkérdte, hogy el számíte venni, mer ha nem, akkor û elvesz.

− Áá, vegyed csak, egísz nyugodtan elveheted! Mondta aszt Bálint elõre: − Este gyön legínyed, kírõd gyön!

De nem gyött el akkor este. Ott vót, kitudódott, de belesett az ablakon aszt meglátta Bálintot, visszament. Pedig kért Pattantyús Mihályéktul jánkírõverset, leírva, hogy û azt megtanulja, aztán megkír engem, elvesz.

Tanálkoztam vele másnap. Gyönyörûszíp krizantínt vitt, nagy csokrot! Olyan kénsárga krizantín vót, hatalmas, nagy ritkaság vót még az akkor. De nagyon meg vót sértve Dani. Mondom neki:

Jaj Dani, de szíp virágod van! Add má nekem!

− Nem adom! − aszondja. − Maj visz neked estére a tyúkod!

− Mit beszílsz? Dehogy tyúkom, kakasom!

Nahát visszavitte Pattantyúsék a verset, û nem tanulja tovább. Ílyen szemtelen jánt nem vesz el! Mer aszondtam hogy nem tyúkom van, ha kakasom! Hát kicsit ilyen lüke vót Dani.

Na vót még Bõdi Pista is. Csordások vótak azok. Kiállt a kerítís tetejire, aszt úgy fútta hogy „Háromszor is beüzentem, Kati gyere ki!” Azt idesanyám ûzte el, nem szerette hogy bedudál hozzánk.

Hát, nagyon ki vótam fizetve a kírõjeimmel, eggyik lüke vót, másik ütõdött. Az vót Vidor Pista is. Én vótam az oka hogy udvarolt, mer nem táncoltatta senki a bálba, hát nõválaszba elhíttam én. Mondja is Vidor Pista, azúta is ha tanálkozunk:

− Eej, Esztikém! Mindig sajnálom míg ílek, hogy nem vettelek el! De tudod, ennek a bolond fejemnek köszönhetem!

− Hát, − mondom neki − ebbe igazad van. Ezt CSAK annak köszönheted …

Egyszer meg egy fináanc udvarolt, Bazsó Dénes. No avval csakugyan nagyon megértettük egymást. Olyan erõs barnaarcú, de szíp gyerek vót! Gimnáziumot is vígzett. Hordta nekem a könyveket,

elkérdezgette hogy hogy tetszett, mit vettem ki belûle − szóval nagyon jól kigyöttünk. Bálint ott ült velünk, hát ü nem tágított, mindeggy vót ha udvaroltak, ha menyasszon vótam, û gyött! Hallgatta szípen hogy mit beszílünk.

Hozott nekem aranyláncot Bazsó, meg könyveket, meg akart kírni. De idesapám ellene vót. Aszondta ne menjek hozzá, mer finánc csak úgy nõsülhet, ha van valami vagyon a jány nevin. Û meg nem akart vóna rámíratni mindent, hát két janya vót. Magyarázta aszt Bazsó, hogyhát neki nem kell a fõd, idesapám azután is ípp úgy használhatja, csak hát az államho valami be legyen jegyezve, hogy ennyi meg ennyi biztosítíka van a jannak.

Nohát errül tanácskozgattak, mikor aszt Bazsó beteg lett. Szolnokra vittík, onnat írogatta nekem a leveleket. Alig két hete hogy oda vót, gyön egyszer Matvej Róza unokatestvírem, azt mondja:

− Hallottad, hogy ez a Bazsó finánc beteg lett aszt Szolnokba vittík?

− Hallottam − mondom. De nem mondtam hogy ollyan võlegínfélím mán az nekem.

− Hát szegíny, − aszondja Róza − az má bizon nem nõsülhet amíg íl!

− Hogyan, hát mir?

− Kiheríltík! − aszondja. − Kiheríltík a kórházba!

Hát ugye, fogalmam se vót, mi lehet az! Csak a Bibliába olvastam, hogy az ollyan állatot akit kiherültek, még feláldozni se szabad istennek. Úgy képzeltem, valami torz, tisztátlan valami lessz az ollyanbul, valami szörnyû! Nem válaszoltam többet soha a levelire. Összecsomagoltam az ajándíkait, kövesgyûrût, láncot, mindent, elvittem a szemlésznének, azt mondtam legyen olyan jó adja oda Bazsó úrnak ha gyön vissza.

Elhellyeztík aszt Tabrul Bazsót, csak majd kísõbb gyött egyszer elõ, tizenkét év után. Nõs vót mán, eggy úriasszont vett el, én meg ípp várandós vótam a negyedik gyerekemmel, mán jól a vígin.

Jaj Eszterkém, − aszondja − maga még de fiatal! Hát így áll?

− Így, − mondom − hálistennek.

Aszondja Bazsó: − Megmondanáe most mán, hogy mir nem gyött hozzám? Mondom: − Nem.

− Dehát hogy lehet, − aszondja − mi lehetett az oka, hogy ollyan

hirtelen meggyûlölt?

− Ó, − mondom − nem gyûlöltem én, eszembe se vót.

− Mondja má meg legalább az urának, û majd elmondja nekem!

Elmondtam aszt Bálintnak. Az meg neki.

− Bebizonyítsam, hogy nem igaz? − aszt mondja Bazsó.

− Nem, − mondom − inkább elhiszem.

Bálintot idesanyám is nagyon szerette, pártolta mindig. Hát a vígin azt én is úgy gondoltam, hogy ez nagyon kitart, hát biztos nagyon szeret − hát ehhe megyek. Mer akar ki udvarolt, û azt mind kibûtölte. Pedig hát û nem is udvarolt! Tulajdonkípp azt se mondta soha hogy szeret! Csak ha valakihe hozzá akartam menni, akkor mindig megpirongatott. Ez ezír nem való hozzám, az azír nem, ez íllyen, amaz ollyan, vagy túl öreg, vagy túl gyerek − közbe meg mindenki rúlla beszílt le!

Bizon még nem is verssel kért meg! Csak elõgyött egy este, aszondja:

− Hallode én azt gondoltam, esküdjünk meg. Megnagykorúsítottak, azt mondta Bálint bátyám hogy amér arattam kiadja az aratóríszt, lessz újig való kenyerünk, meg van egy kis pízem a bankba az árvatörvínyszéktül, azon lovat veszünk, a födémet kiadják õsszel, − − ennyi vót a jánkírõverse.

De még meg − mezítláb vót! Mer otthonrul nem úgy gyött el, hogy û megkér, csak eggy ingbe, mezítláb. Egy komjátul kért magára kisujjast − bakkancsot is kért vóna, de kicsi vót neki a Tót Bandi bakkancsa − így oszt mezítláb gyött megkírni. Aszondja holnap elgyön írtem, aszt megyünk a közsígházho beiratkozni.

Idesapámnak is gyönni kellett, mer kiskorú vótam. Akkor tavasszal tõtöttem a tizenhetet, ahogy õsszel esküdtünk. Beiratkoztunk augusztus elejin, október tizennegyedikén megesküdtünk.

Két hónapig jártunk jegybe csak. Tiszteletes úréknak nem is mondtam hogy menyasszon vagyok, csak mikor mentünk a papházho bejelentkezni hogy hirdessenek minket. Jaj a gyerekek de haragudtak rám! János, Laci, Iduska, amér nem szóltam! Estére is mentem oda, mer bejártam fejni − vót egy nagyon rugós tehenök, csak én tudtam fejni, pár esztendeig fejtem −, hát mentem este újra. Elkaptak a fiúk:

Esztikém, gyere mán, hintázzunk legalább még eggyet!

Eggy óra hosszáig hintáztattak ott, má szídültem, könyörögtem, de

nevettem is − nem hagytak. Utoljára játszunk! Tiszteletes urék vettík aszt észre, úgy szabadítottak meg. Bálint meg kinn a kapuba mírgelõdött, hogy nem megyek.

Az öreg Tálas Ferenc bácsi, a mostani öregnek az apja − mán az unokája Debrecenbe igazgató fõmírnök − vót akkor ollyan hetven körülli. Ollyan jelkípessen beszílt az mindig. Ha gyött, bekiáltott: − Na, bemegyek ha süt a nap! − Engem hitt napnak. Hogy én vagyok a családnak a melegítõje, íltetõje. − Gyöjjön Ferenc bátyám! Itt vagyok!

− Bálintot meg: − No merre vonult a vihar? − Idesapámra aszondta: − Na, hát az öreg csõsz? − mer az öregek vigyáznak az erínyre, hát azokat csõszöknek mondta. No, gyön az öreg Tálas Ferenc, itt vót ípp Bálint is. Aszondja:

− Na, fiaim, hát ilyen komolyra fordult má a dolog?

− Igen, beiratkoztunk tennap.

− Aztán vettíle mán magos csizsmát, öcsém? − mondja Bálintnak.

− Vettem − aszondja Bálint. − Mir?

Na akkor tudod, hogy elsõbb fel kell próbálni! Ászt ha bû, ha nagy, − aszondja − akkor letenni, akkor meg ne vedd! Az nem való egy íletre, az soha a lábadho nem símul! Ha szûk, − aszondja − az még maj valahogy testhez áll, hozzád idomúi. Inkább szorítson!

Bálint nevette. De én csak hallgattam nagyon, hogy mit beszílgetnek, hogy hát míllyen okos öregember, hogy elmagyarázza a csizsmát − hát nem értettem semmit.

Nohát, azér ez nem úgy ment. Nem, arrul szó se lehetett! Egy becsületes fiatalember nem is kísztette arra a menyasszonyát. Mer úgyis tudta hogy az egísz ílet elõtte van. Bálint három esztendeig járt utánnam, de soha az meg se csókolt, vagy egy ollyan szót nem mondott! No, egyszer, hogy Király Zsigáho akartam menni, akkor egyszer mondta: Jól van, ha akarok, menjek ahho. De akkor ûtet fizessem ki. Mondom:

− Nincs énnekem pízem most.

− Nincs??? − aszondja.

− Nincs bizon. Még idesapámnak se. Meg különben mondom − ha gyöttíl utánnam, mir gyöttíl? Nem ígírtem én azér fizetíst!

Ászt akkor úgy ráfelelt:

− Jól van, − aszondja − én se kérek.

Hát nem tudtam én, hogy nem pízre mondja! Mondom

idesanyámnak is:

Még ez a Bálint, hát nem aszondta, hogy fizessem ki!

− Ejnye, ejnye! − aszondja idesanyám. − Hát hogy mondhatott í Ilyet?

− De − mondom − mondtam, hogy nincs pízünk.

− Ne is fizesd ki kedves akkor!

Nahát lehet hogy máma mán talán nevetsíges is ez, de énszerintem nem jobb ez a nagy felvilágosítás. Okossabbak tûle a jányok, de viszont nem szebbek meg nem jobbak. Csak kíváncsibb lesz tûle, aszt olyan lesz mint mikor arrul a piros almárul letörlik a hamvát. Az a mostani kisjány mán ha akarmíllyen tiszta is, nincs meg benne az az ártatlanság ha mindent tud! Meg nem tud ígyse mindent. Mer mindeggy az hogy mennyit hallott rúla, azt nem tudja elképzelni úgyse hogy mi vár rá! Úgyhogy énszerintem ennek semmi értelme. Meg azután, ha valaki valakit szeret, ki bír várni egykét esztendõt utánna, csendbe is!

Na, hallottam én, hogy ideoda eljárogat Bálint, meg is haragudtam rá. Nagyon mondtam neki:

− Ne gyöjj ide, hallom hogy oda mígy!

− Megyek − azt mondta rá. − Örülj neki, hogy megyek. Mer ide azír nem gyöhetek, amír oda megyek!

− Dehonnem, − mondom − gyöhetsz ide is, −

− Nem − aszondja. − Nem.

Varga János bácsiék lakott egy szógáló, hát ahho járt. Nahát én nem tudtam, mir megy oda! Csak haragudtam, hogy hát akkor vegye el azt!

− Nem akarom én elvenni, nem érted? Ne is beszílj íllyenrül, − aszondja − kisjány vagy még! Nem kell neked az íllyenrül hallani 1

Evvel vótam mindig kifizetve. Hogy hallgassak. Mer még én kisjány vagyok. De még asszonkoromba is, ha úgy valamit hallottam, − Nem kell neked még az íIlyet meghallani! − még akkor is az vót a jelszó. Nem íppen hogy kisján vagyok, de hogy nem kell nekem mindent tudni.

Nahát nem is tudtam semmit se. Mer úgy hogy amíg az én fiaim nem lettek meg, bizon nagyon kicsit tudtam, nem láttam én fiút, se kicsibe, se nagyba. De csakugyan nem, mer ugye még csak a szomszídba se vót pici fiúgyerek. Azután meg furcsa vót − ugye nekem meg jángyerekem nem vót. Vót, az elsõ kisjány vót, de hamar

meghalt, én meg olyan nagybeteg vótam, hogy a kezembe se járt a kicsi. Úgy hogy mikor a kisunokám született, Zsuzsika, ahogy fürdetem, mondom az anyjának:

− Hogyan, − mondom − nízzed má meg, hát én még íllyet nem láttam!

− Hát hogyhogy nem, − aszondja − hát kisjány ez! Ugye felnõtt koromba meg a fiaimat ápolgattam, hát akkor meg a kisjányon csudálkoztam el!

Szóval, nem is sokat tudtunk, de nem is ábrándoztunk annyit mint a maiak.

Hát így kerültünk össze.

No, Bálinték nem nagyon szerettek, mer nekem egy pár hód fõddel kevesebb vót, csak gazdagabbat szerettek vóna Bálintnak. A nagybátyja azér olyan igazságos vót, hogy mikor mán asszon lettem aszt beszílgetett velem egy párszor, azt mondta hogy pótolom azér azt a hiánzó pár hódat.

− Ee, te ügyvédnek kíszültíl! − mindig azt mondta. Úgy hogy az aszt nagyon meg vót velem elígedve. De az asszonyok nemigen bíkültek meg. Nahát nem mondom hogy haragudtak rám, mai napig is járnak hozzám, én is ûhozzájok, névnapokra összejárunk, úgyhogy ha nehezen is, csak befogadott a család, azér hogy szegínyebb ján vótam.

Idesapámnak akkor vót hét és fél hód szántófõdje, Bálintnak vót vagy tizeneggy. Nem sok különbsíg, csak azér mán ûket úgy írták hogy „kisbirtokos”, idesapámat meg csak úgy hogy „napszámos”, vagy hogy „földmíves”. Mán utóbb inkább földmívesnek, de míg gyerek vótam, csak napszámosnak. Nade engem nem a fõd érdekelt − azt hittik azír megyek hozzá! Több fõd, anná rosszabb: többet kellett dolgoznom! Valószínû szerettem Bálintot. Mir nem lehet elhinni? A bátyja is aszondta: Neki aztán mondhatom, hogy szeretem az öccsit! Mondom:

− Nízze, evvel nem engem gyaláz! Gondolkozzon csak rajta! Dehát nem szeretnivaló a maga öccse? Abba is van jóság is!

Októberbe esküdtünk, decemberbe kivettük a Bálint pízit a bankbul − veszünk lovat. Mán akkor én intéztem a pízt − dollárba vót, mind az árva gyereké, én alkudtam rá, tán egy hétig is, megírte, JÓVAL többet kaptam − hát Bálint nem értett ehhe. Én is vettem fel a pízt a bankba azt se tudtam, mellyik nevemet írjam alá, úgy kérdeztem meg Szabó

Tituszt, a banktisztviselõt: mit írjak? jánynevemet? asszonnevemet?

− Hát mán asszony? − azt kérdi Szabó. − Hát mán maga fírjhement Eszti?

− Hát, − mondom − persze!

− Mikor?

− Aa, − mondom − már rügen! Harmadik hónapja!

„Rígen”! Mer én azt mán nagyon sokalltam. De gyerekes is vótam még! De így a komoly dolgokat nagyon komolyan fogtam fel.

Boldogok vagyunk?

Bálint sohase mondta énnekem, hogy û szeret! Szígyelte vóna û áztat. Biztosan úgy gondolta, hogy szígyen az, ha û nekem hízeleg, vagy tudomisén. Pedig azír az csak hiánzik egy asszony íletibül. Mondtam is oszt neki:

− Bálint! Nem szeretsz te engem!

− Oogyan mán − aszondja.

− Mondjad hát akkor, hogy szeretsz!

− Öhön! − aszondja.

Nem, hát nem mondja. Akinek mondani kellett vóna, nem mondta; aki szerette vóna mondani, annak nem hattam − így telt el az ílétem.

Nem tudott semmibe se hízelegni. Meg nem tudott ajándíkozni se. Egyszer Tálas Bandival, a Patonai Zsuzsanna urával elmentek Kûtelekre. Bandinak kecskéje vót, azt eladták a vásáron. Na, vegyenek má valamit az asszonyoknak, hát, olyan kis csokoládét, most ilyen forintos csoki vóna az, egy-eggy íllyet hoztak, így a mellényzsebbe. Meleg vót, hát az ott megolvadt. Veszi elõ itthon:

− Nízd, kedves anyjokom, mit hoztam én neked!

− Te, − mondom − ez szít van lapulva, ezen rajta ültetek míg gyöttetek vígig! − Hát tudtam én hogy nem ültek rajt, mer felsõ zsebbe vót, arra nem is ülhetett, meg gyalog vótak, nem kocsin, de û, mint ittas ember, ezt nem írhette fel ésszel, csak szabadkozott:

− Hát hogy gondolsz ollyat! Ennivalóra csak nem ülök! Vigyáztam én erre, mint a kincsre!

Nahát, kis szítment csokoládé ~ íllycu ajándíkai vótak Bálintnak, ha ritkán hozott valamit.

Általába mint egy − mit mondjak? − mint egy tizenkét éves gyerek. Ollyan vót. Ez meg a kúnhegyesi vásárba vót, Patócsékat fuharozta oda. Szûcs vót Patócs, aszt árultak, szíp kis bekecseket, lajbikat, ujjasokat, ollyat is hogy az egísz birkabûr vót, meg vót úgy is hogy szövet vót, csak a belseje vót birkabûr − sok szíp holmijok vót. No elvitte ûket Bálint. Hát, alig hogy lepakoltak, û eltûnik. Mikor má esteledett, aszt Bálint sehun, megijedtek Patócsék: úristen, ez be van rúgva, valahun alszik! Hun leljük meg?

Hát utójára megleltík a kalandáriomosnál. Ott állt egísz nap!

Hallgatta, ahogy ott a kalandáriomos a kalandáriomot verte, eggyiket a másikra, ahogy ott kiabálta:

Ez itten egy álmoskönyv! Benne van a megfejtís! Ez meg itt egy nótáskönyv! Ennek elõl van az eleje, hátul van a hátulja! − aszt ezt hallgatta Bálint egísz nap, ítlenszomjan! Észrevette a kalandáriomos is, hogy ott áll, álló nap, aszt MÉGjobban kiabált! Aszondja Bálint, csak úgy habzott a szájjá! „Elõl az eleje, hátul a hátulja!”

Hát csakugyan, mint egy tizenkét éves! Ilyen gondolkodású! Mondom aszt neki:

− Bálint, hát felnõtt vagy tán mán! Hát még most se tanútad meg, hogy hun az eleje, hun a hátulja? Hát csak tudnod kell, hogy elõl van az eleje, ha ollyan valamit csinálsz!

Jól van, na − aszondja − egye meg a fene! Hát hallgattam egísz nap, aszt jól van!

Ott állt, aszt csak spekulált, hogy mir kell azt mondani, hogy elõl van az eleje, hátul van a hátulja...

Nem hiába, hogy mint a gyerek, de nagyon szerettík a gyerekek mindig Bálintot. Meg û is a gyerekeket. Ha szüret vót, elsõbb egy kocsi gyereket vitt ki, csak azután a hordókat. Vót hogy tizenöt, tizennyóc gyerek is lett a szüreten! − Na gyertek gyerekek, szüret van! Hozzatok kaskát, kaptok szõlõt! − Hát nem mondom hogy egy nagykaskát tele adtunk nekik, de egykét napra valót, tíztizenöt fürtöt mindnek. Papónak híjjá mindenki − de mindenki a faluba! Gyön eggyik asszony, mondja:

− Hallod-e, az unokám meséli, hogy ,,Papó elhitt bennünket szüretbe, Papó néni meg szedte nekünk a szõlõt”!

A gyerekeket roppant szerette. De tûrte az öregeket is. Mindig vöt vagy öregünk, vagy gyerek akit dídelgetek, aszt Bálint ezt ollyan szípen tûrte. Azt mondta:

− Másnak más a szenvedíllye, a tied ez. Ha neked jó úgy is hogy egy pár harisnyád van − mer ha másik is van, másnak adod −, nekem mir ne vóna jó?

Úgyhogy az íllyenekbe nem korlátozott. De másba se, semmibe! Nem mondta û azt nekem soha, hogy „hová mígy”, vagy „mikor gyössz haza”, vagy „hun vótál ennyi ideig” − nem. Én azér beszámoltam mindig, attul kezdve hogy behúztam a kaput magam után, hun jártam, kivel beszíltem − ez ollyan akaratlan vót,

hozzászoktatott még idesanyám. Neki mindent el kellett mondani, amit a faluba láttam meg hallottam. Idesapám is elmondatta, de û másír; idesanyám a szigorúság kedviér, idesapám meg szerette elhallgatni ha beszíltem. Aszondta, hogy sokat kell beszílni, meg ügyelni arra, hogy hogy fejezem ki magam. Mer hogy az a kellemes ember, aki szípen tud meg jól beszílni. Nahát ezír aszt csak beszíltem Bálintnak is, ha nem is követelte.

Hát nem gyerek? lllyeneket csinált:

Serves vót. De sokat szenvedett vele! Hiába rimánkodtam neki, hogy gyöjjön, operáltassuk meg − nem. Dehogy ment! Hanem inkább kivagdosta a babot két hód kukoricafõdbül! Mer eggyik nap babot tanáltam fõzni, utánna meg fájt a sérve − persze a babtul. Hiába könyörögtem, hát nem muszáj lett vóna azt neki megenni! Szíp, nagy bab vót, már be is kapáltuk − ment neki, mind kivágta. Egy szálig!

Utoljára mán nem is mertem neki mondani az operállást, mer annyira haragudott írté. Meg is lepõdtem, hogy egyszer mégis aszondja egy vasárnap este:

− Kíszülj, reggel megyünk a kórházba, megoperáltatom magam!

Nem tudtam, mi lelte hirtelen, csak örültem nagyon, hogy na vígre rálett, nem szenved majd annyit. Meg örültem, hogy nem nekem kell ráerõszakolni. Mikor Szolnokra értünk, kötött ki a hajó, aszondja, mégis:

− Na, mostan te engem a halálba hoztál! − Nekem mondja.

Hát, azután tudtam csak meg, mir vót az operállás. Hogy akkornap, hogy mondta, megfojtogatott egy fináncot. Ha ki nem veszik a kezibül, megöli!

Bajusz Jánossal kugliztak a Polgári Körbe, úgy ment oda két ríszeg finánc. Mán akkor az Iparoskörbül kilükdöstík ûket, úgy mentek át. Ászt ugye ott kötekedtek. Biztos gondolták hogy nem merik ükét eggyenruhásan bántani. Belekötött Bajusz Jánosba is az eggyik, na akkor Bálint neki! Bevágta az asztal alá, letört neki egy kis csont így a tarkójárul de mindján kilükte a nyelvit a finánc! Bálint rajta térgyepeit, meg is fojtotta vóna, úgy szedtík le rólla. Nahát aszt persze fiit, hogy valami baj lessz, ezer kellett a kórház. De nem lett semmi se, sose hittak Bálintot. Inkább még nagyokat köszöntek neki az úton a fináncok.

Egyszer meg Bodnár doktorral akaszkodott össze. Ideggyulladásom

vót. De az ollyan rettenetes fájás, hátamba derekamba, hogy nem bírtam mozdulni. Vagy ha mentem is ki, csak sivalkodtam, mer azt hittem mindjár összeszakad mindenem, mint a villám, úgy járt bennem a fájdalom! Gyött minden nap a doktor ótani. Tizenhárom napig, de szakadó essõbe, még meg ingyen − hát úgy, mert elõre nem adtam semmit, utólag adtam aszt. Bálint meg valahogy nem szerette ha beteg vagyok, nem is hitte tán, szóval mindig morgott, ha valami bajjom vót. Na, hogy utoljára gyött a doktor, beótott még, aszt elmagyarázta, hogy holnap má nem fog fájni, mán csak egy napig szenvedek. Bálint meg közbeszól, aszondja:

− „Szenved”! Mikor akarja!

− Hát nem úgy van az, Bálint bácsi, − azt mondja Bodnár doktor − bizony ez rettentõ fájdalom! Szeretném, ha egy transzport rohamot kõccsön átvenne! Majd úgy megtudná!

− Áá, − aszondja Bálint − csak bolonddá hagyja magát tenni ettül az asszontul!

Dühös lett a doktor, − Mit gondol, vín bolond, − aszondja − azér tanultam én vagy tíz évig? Hogy egy asszony bolonddá tenne? Meg gyónnék íllyen szakadó essõbe, aszondja − ha semmi bajjá se vóna?!

− Aa, marhaság! − mondja Bálint.

− Mit? Marhaság? Marha maga! − összevesztek, de csúnyán! − Megálljon, csak beteg legyen, oan inekciót nyomok a farába, hogy elszídül!

Ritka vót azér, hogy kiabált. 0 inkább csendbe haragszik, de soká. Én kiöntöm, egy-kettõ, aszt utánna nem neheztelek. Bálint máskípp; ha valakit kiválaszt hogy gyûlöli, nem mondja, de nem is bíkül. Nekem tán könnyebb.

A legtöbb mindent szereti. De amit meg kiválaszt nem szereti. Valami mindig van amit kiválaszt, csirke közt, kacsa közt − azt vágja, nem engedi magáho. Bornyúnk kétszer vót ollyan, hogy nem szerette. De akkor annak enni se adott! Ha a többinek adott is, annak egy szálat se. Azt az eggyet én etettem mindig. Hogy mir haragudott pont arra − sose mondta meg. De annyira haragudott, egy nap azt mondta: mámmá eltakarítsam a háztul azt a bornyút. Mondom: − Hát hogy adhatom el?

− Kétszáz pengõir!

− Ne beszílj mán, − mondom − íIlyen nagy állatot! hát két éves bornyú vót!

− Ne törõdj vele, még ha százat adnak, akkor se szóllok írté!

No jó. Hát, ténleg, fõztem a szappant a ház elõtt, gyön egy fiatalember. Hogy hallja hogy van üszõnk eladó. Van.

− Hogy adják?

− Nígyszáz ötvenír.

Nígyszáz húszír adtam el … Azt is csak azér: nem vót sok idõm mán estig. Tudtam, ha ottéri a reggel a bornyút, Bálint tán meg is öli! Nem vót lelkem eltaganni tûlc, csak megmondtam neki oszt hogy mit kereskedtem.

− Aa, − aszondja − ki vót az a bolond, aki ennyit adott írté?

Na, a pízhez általába nem vót gondja Bálintnak. Három süldõt adtunk el egyszer. Szípek vótak, többek huszonöt kilónál, hát úgy ezerkettõt gondoltam eggyír. Gyött a vevõ, alkuszok vele, ezereggyct kínált, azt mondtam még ötvenet adjon rá. Már adni akarja a pízt az ember − akkor belíp az uram.

− Bálint bátyám, − aszondja ez − ezeregyszázír kérem a malacot, de nem akarja adni a felesíge!

− Vidd el fiam ezereggyír! Jó lesz úgy, − aszondja Bálint − mink jó emberek vagyunk!

− Na, − mondom − százötven forint, a te pájinkád ára egy hónapra! Ászt odavan. Most nem kapol pájinkára valót!

De nem lehetne azt, hogy ne adjak. A fene se veszekedik írté, had vigye …

Vót mán úgy is, hogy beismerte, hogy û sokat elpocsíkol. A píz csak az én gondom, nem törõdik û avval hogy mennyi van! Az se érdekli ha nagy szûksígbe vagyunk, ugye neki akkor is kell a porciója, meg az se érdekli ha sok pízünk van. Más asszony azt se látja, hova fizetik az adót! Na minállunk meg az uram nem látta még soha.

− Csak jobb, − aszondja − ha tcnállad van a píz, mer ha énnálam vóna, azúta má nótáskönyvet árulnánk a piacon!

Ment egyszer Kunhegyesre, hogy Szalóciéknak hozzon benzint a csíplõgípjekbe. Mondtam neki, elmegyek én is vele, veszek neki egy pár ünneplõ csizsmát. Nem szerette, hogy megyek vele! De hát azért elvitt. Nahát, û elvígezte a dógát, gyerünk akkor csizsmát venni. Itt is vót egy suszter, amott is eggy, abba az utcába vót vagy három − hát bementünk egyhe. Mondom, csizsmát szeretník venni, hogy adják? Aszondja: huszonnyóc pengõ.

– Aa, – mondom – ez borzasztó drága, ezt nem lehet. Huszonnígy pengõt adok írté.

– Nem, nem, nem lehet, – aszondja a suszter – huszonnyóc.

Aszondja Bálint: – Nem írted hogy nem adják olcsóbban?! Vedd meg!

Hogy venném meg? Hogy annék írté annyit!

Hát úgy megharagudott, hogy otthagyott. Ezer, amír alkudtam! Aszondta, menjek gyalog ha akarok.

Jól van, eredj. Átmentem magamba a másik súszterho. Kérdem, hogy adna egy pár negyvenkettes csizsmát. Aszondja huszonnígy pengõ. Na, ez nekem való, megvettem. Hát ugye nígy pengõt nyertem, hát én azon egy gyönyörû kendõt vettem magamnak! Ugye egy pengõ ötven fillér vót akkor a napszám, hát akkor az píz vót! Vállamra vettem a csizsmát, összekötöttem fülinél fogva, elindulok, ballagok – na mehetek hazáig gyalog. Hun ríttam, hun szidtam, hun nevettem – hát ez kibánt velem! – De azért a város szilin megvárt. Elhozott, mégis. Haragudott még vagy egy hétig a csizsmáír, aszt elfeledte.

Most három éve vettem neki egy õtözet szíp fekete ruhát. Jaj istenem, de nehezen ment! Szalóci szomszídék vittek el minket autóval Törökszentmiklósra. De azt mondtam Bálintnak, ceigruhát veszek – nem gyött vóna el máskípp. Ott az üzletbe mondom neki:

– Nízd de szíp fekete ruha van, próbáljuk má fel! Neki nem kell.

Hát hogy kéne?! Az termíszetes, hogy nem! Csak próbáljuk azért!

Felpróbálta, mondom neki:

– Gyere csak a tükörhö, nízd de szíp vagy! De csínos! Hát, ez csuda jó neked! Vegyük meg!!

– Hát – azt mondja – ideadják ezt annyiér, mint a cciget?

– No, – mondom – lehet hogy valami kicsivel drágább, de nem túl sokkal.

– Egye meg a fene, – aszondja – akkor vedd meg! Hát, nem vót az íppen drága, ezernígyszáz forint vót.

De nagy baj lett! Rózsika, Szobotka tanárné elárulta Bálintnak az árát hazafele. Hát nem szólt hozzám három hétig Bálint!

Alig telt el egy hónap, Tóbiás Józsi – állatorvos most Besenyszögön, akkor még itt vót Tabon – elhitt bennünket a lakodalmába.

– Na Bálint, – mondom – most azt mondd meg, MIBE mennél,

hogyha ezt a ruhát nem vesszük?!

− Jól van, − aszondja − letelt az ára!

Nekem is vót szíp fekete új ruhám, neki is, aztán hát így fel tudtunk õtözni, rendessen. Mégis köztök lehettünk ugye. Akkor aszt nagyon boldog vót vele. Aj, de örült!

Hát íllyen gondolkodású. Neki jó vót, ha vót ruhája, de ha nem vót, úgy is jó. Mindig ha vettem neki új ruhát, aszondta: û az ócskába érzi jól magát.

− De én meg úgy szeretem, − mondom − ha te vagy a legtakarossabb!

Aa, de hát ezt hiába szerettem.

Szóval nehéz ût értelmes dologra rávenni. Én nem tudom, hogy tud ollyan dacos lenni, hogy még ha belátja hogy igazam van, akkor se csinálja! Na akkor ugye megcsinálom én. Ha valamit kérek, hogy csinálja:

Én nem csinálom. Csináld, ha akarod! Ha neked így nem jó!

Ezelõtt ha akartam, ha nem, meg kellett csináljam. De most má nagyon le vagyok én is strapáivá. Most mán, ha így felel vissza, nem hagyom:

− Errül Bálint szokjál le, mer most mán nem csinálom! Vagy úgy fordítom, mintha û tanálta vóna ki. Kérek valamit, − û nem csinálja. Neki jó úgy is. Akkor mondom:

− Hát dehonnem csinálod, hát tegnap azt mondtad, csinálod!

− Akkor megcsinálom − aszondja − ha azt mondtam.

Dehogyis û mondta… De máskípp nem megy, valahogy így kell csavarni, hogy az û ötlete vót. Ugy nincs baj. Akkor aszt ha beválik − aaj, övé a dicsõsíg! Ha nem válik be, úgyis az én bûnöm. Ha meg û valamit elgondol, akar jó, akar nem, RÁ KELL HAGYNOM. Jobb ha bele se fogok, hogy más útra térítsem. Û ha akarja, megcsinálja. Akkor ha útjába állok, kípes vóna magát elpusztítani. Ha û nem csinálhatja amit û akar! Jó, hát csinálja. Azt úgyse csinálja amit én akarok.

Mintha két ember vóna. Hogy az eggyik ollyan nagyon jó, a másik meg oly kemíny! Ennek a másiknak nem kell a szeretet se.

A macskánkat nagyon szereti. Bebújik mindig a hóna alatt, ott eszik mindig, nem nyávog, csak les rá. De máskor meg, ha úgy gyön kedve, oanokat üt az orrára, bicska nyelivel, majd ketté hasad! Sokszor úgy sajnálom mán.

− Most mir bántod szegín jószágot!

− Hát, − aszondja − ne dörzsölõdzík itt!

− Hát nem tûröd, ha szeret valaki?! Nem, ûtet nem kell szeretni!

Egísz íletibe egy madzaggal uralkodott rajtam. Hogy û megy aszt felköti magát! Mer én neki ne parancsoljak hogy ne igyon! Én meg nem tudtam ellene semmit, mer mindig csak szíp szóval hadakoztam. Magyaráztam, hogy hát nem az a jóbarát, aki azt mondja, hogy gyere komám igyunk! Hanem aki azt mondja hogy elíg vót mán! − Nahát aszt beszílhettem én, a szót nem értette Bálint sose.

A testvírem, Zsófi máskípp csinálta. Mikor Bálint fiam akart esküdni, meg vót vive a háromszáz liter bor. Na persze Bálint rájárt, a szomszíddal, Korom Mártonnal ittak akkoriba, kiveszegettek a hordóbul, úgy hogy egyszer mán vettem harminchat litert hozzá, hogy ne álljon darabba. De ám megin gyön át este Márton, aszt Bálint meg akarja kínálni, megy hogy bontsa kifele újbul a hordót! Két hét még az esküvõ, hát ha most megin hagyom, nem is marad akkorra semmi! Én meg harmadszor nem veszek bort mán! Bezártam a nagyszobát, ahun a hordó vót, eltettem a kulcsot. Márton kípes vót vígighallgatni, hogyan perelünk, nem szólt semmit, Bálint meg aszt annál jobban! Hogy û hozza a nagyfejszít, aszt ha nem nyitom ki szítveri az ajtót!

Na akkor gyött elõ Zsófi.

− Hát tik mit csináltok?

Veszekedünk! − mondom. − Hát kípzeld, most vettem teli a hordót a lakodalomra, hogy ne legyen híjjá a háromszáz liternek, aszt hogy Márton inni akar, Bálint bontaná megint fel! Mintha nem ma dílelõtt rúgtak vóna be! Hát én meg nem engedem, a lehetsígig nem hagyom! Ezt csináljuk!

Bálint meg, hogy − hát én mit gondolok, hogy beleszólok a dógába, hogy mi ûneki nem parancsolunk, ha nem adom a kulcsot azonnal, û megy aszt felakassza magát!

Kiszalad Zsófi − de nem tudom honnat kapott elõ ollyan hirtelen kötelet! − esik neki Bálintnak egy darab kötíllel:

— Gyere csak! Na gyere! Akasszad fel magad! − aszt teszi Bálint nyakába a húrkot! − Na gyere az anyád istenit, majd én segítek! Gyere ki, csináljad! Hónap nem lesz mán fene bajjod se! Asziszed hagyom, hogy eggy íleten át evvel kínozd a felesígedet?! Akaszd csak fel magad, majd én is rántok rajtad eggyet! − íllyen ílesbeszídû vót Zsófi.

Én nem könyörgök itt mint Eszti, énnekem nincsen ahho türelmem!

Te meg kifele innét, disznó! − mondja Mártonnak. Nem szígyelled magad, hogy itt tátod a pofádat míg tele nem öntik?! − Kizavarta mind a kettõt.

Szóval Zsófi máskípp csinált rendet. El is hallgatott akkor Bálint, pár évre elhallgatott! Korom Mártonnal meg haragszunk, nem beszílünk − nem is bánom. Mer ollyan vót addig, hogy az nem járt sehova inni, mer innét kitelt neki a mindennapi porciója. Hát ezt meguntam!

Szóval, így van, nagy gondviselíssel jó Bálint. Mer nagyon jó is, jó, mint a gyerek. De aszt ha megharagítaná valaki, maj megmutatná, míllyen tud lenni! Mint egy tizenkét éves gyerek, ípp olyan a gondolkodása. Tudtam én eztet, má jánkoromba, észrevettem, hogy ûneki hibája is van. De úgy gondoltam: maj megnevelem! No ebbe aztán egy ján se bízzon. Hogy maj megneveli az urát! Ha ideigóráig meg is tudja magáho szelídíteni, annak mindnek megvan tovább is a maga külön akarata, az azon az úton megy tovább. Azt arrul nem térítik le. Amellyíket meg letérítik, az meg semmibe se állja meg a helyit − én így gondolom.

No aztán, jó is û. Azér mégiscsak vót, vót ollyan eset, amikor û csak elismerte azt, hogy érek valamit. Azér hogy így nem dícsírget engem − mer û azt nem mondaná soha, hogy „jaj de jót fõztél!”, vagy „ez a ruha de jól áll rajtad!”, vagy valami −, azér csak meg tudja mutatni másba. Azt nem felejtem, mikor meglett a harmadik fiam. Hát ahogy ez tudott örülni neki! Úgy semmibe se mutatta még ki az örömit, mint akkor! Hogy az azt se tudta, ríjjone, nevessene, az CSÓKOLT, az KÖSZÖNTE, az ollyan BOLDOG vót, hogy neki HÁROM fia van! Akkor egyszer még köszönte is, még mondani is tudta.

Ü egy boldog ember. Gondtalan íl. Sokszor dicsekszik is vele, hogy ûnállánál nincs boldogabb ember. Hát lehet. Nem törõdik az adóval, nem törõdik a ruházattal, az innivalója minden napra megvan, politikába nem ártja magát − semmi gondja. Sosem felejtem el, mikor a fiam nõsült, akkornap esküdött. Felkelünk reggel, aszondja Bálint:

− Na, − aszondja − esküdik mámmá a gyerek. Hát az isten adná, hogy ollyan boldogok lennének, mint mink!

Mondom neki:

– Bálint. Az ESTE veszekedtem rád! Hát ollyan rízseg vótál, mint a KUTYA!

– Az este? Ó, a jóisten áldjon meg, – aszondja – még most is eszedbe van? Énnekem nincs eszembe. Az van eszembe, hogy ûk is íllyen boldogok lennének!

– Na, – mondom – hát adja a jóisten, hogy húsz év múlva a fiam is így érezze, ha te most így érzed.

– Ugyan, mi a fene bajjod van? – aszondja. – Hát hogyne vónánk mink boldogok?!

Iszik az uram

Sok szõlõ vót itt ezelõtt, nagyon sok embernek vót bora. De akinek szõlõje nem is vót, azért az alkalma annak is megvót. Nagyon nagy garázdaságok nemigen törtíntek azért a rízsegsígbül, Tabon így nagy verekedís se vót. Csak hát ittak.

Nahát − Bálint is.

Mindjár ahogy kikaptuk a pízit a bankbul, elõgyött egy kocsmáros, Galamb Rózsikának híjják. A kocsmatartozásír, még legínkorábul. Hát Bálint be se gyött, látta hogy gyön Rózsika, gondolta hogy ebbül baj lessz! Egy süldõt akartunk venni, annak az ára vót otthon − dehát, odaadtam a süldõ árát Galamb Rózsinak! Oo, még Bálintnak állt feljebb! Hogy én hogy pocsíkolok! Mondom neki:

− Igen! Te csak igyál! Én meg fizetek!

Aratás elõtt újra megcsinálta. Eladtam akkor az utolsó sütet lisztet!

− Na Bálint, két napig tart a kenyerünk, ha enni akarsz, akkor keress!

− Hát hun van?

− Eladtam a lisztet, kifizettem a kocsmaadósságot. Ezt fogom csinálni veled! A jüvõ héten az ünneplõ csizsmádat adom el, de az én uramra senki se fog az úton rákiabálni!

Jaj nagyon meglepõdött. Azután aszt ügyelt egy darabig hogy ne csináljon sok adósságot, mer ha elment inni, akkor én másnap összejártam a kocsmákat, fizettem, odaadtam az utolsó fillért is! Eleinte még zúgolódott, hogy én elpocsíkolom. Hogy én milyen könnyen adom, hogy én milyen könnyelmû vagyok!

El én, elpocsíkolom! Mer én nagy hasznát látom ám ennek! Te iszol, én fizetek! Azt úgy tudd meg: akar menynyit iszol, az mind ki lesz fizetve! Igyál Bálint, igyál! De én kifizetem. Ha a fejed alól a párnát adom is oda!

De azír csak ivott. Vót úgy három hónapig is, hogy a jószágnak nem tudott enni adni, csak reggel. Már megitatni nem tudott! Dílfelé kijózanodott, akkor esetleg még adott nekik, aztán vagy elment a kocsmába, vagy újra itthol kezdett inni − mikor milyen kedve vót. De este, dílután akkor mindig enyim vót az etetís. Má mikor a fiaim is oan kis legínkék vótak, oan tizennígy, tizenkét éves körüliek, sok hasznát

vettem má nekik a jószág körül; de bizon addig nekem kellett a sok jószággal bánni. Etetni, fûteni, fõzni, sütni, fiasdisznó vót, minden − ûtet nem érdekelte, ha û bennevót az ivásba! Két-három hónapig ez minden õszön így ment.

De hogy miket csinált mikor berúgott! Sokszor az egísz falu azon derûlt. Még meg û mesélte, útonútfelén! Sokszor mondtam neki:

− Ne meséld el! Hát kinevetnek!

− Nem baj, de velem nevetnek! Nem a hátam megett! azt mondta. − Úgyis nevetnének, mer figura a ríszeg ember! − De û még szinte büszke is rá, hogy − û valaki!

Egyszer egy dílután elment inni. Avval a tudattal, hogy majd û GYÖN, mer neki reggel menni kell fuharba. Gondoltam, nem lesz abbul semmi atyámfia, hogy te hazagyöjj idõre! De tívedtem, hajnalba beszól Bálint, hogy itthon van ám.

Hát, reggel kiabált át a szomszídbul Patócs Sándor bátyám:

− Bálint, gyere mán át, − aszondja − nízzed má, valami marha megvágta az ícaka a színánkat! Ászt telehordta az istállót DUGIG színával! Ez biztossan Sós Gyula vót vagy Fráj Pali! − mer ezek udvaroltak vóna a jányának, dehát nem nagyon kellettek Etelkának. − Biztossan mírgekbe csinálták! Átkértem Esztitül este a létrát meg a színavágót, hát, most kigyövök, látom: megvágta valaki az ícaka. De meg az ól is úgy tele van, hogy mozdulni se tudok! Az anyjok jóistenit, majd megtanítom én azokat a kölyköket!

Megszóllal akkor Bálint, csendessen:

− Ne szidja mán ûket, én vótam Sándor bátyám. Aszittem hogy otthol vagyok.

Ugy oszt elmesélte. Hogy hazagyött ícaka − csak ípp nem haza, ha Patócsík! Bement az istállóba, − Adok a lúnak, aszondja − hogy korán be tudjak fogni! − Kimegy, káromkodik, hogy nincsen szína, − Milyen nagy vágás vót még, aszt mind elpocsíkolták ezek a gyerekek! − Felmászott a SZAKADÓ essõbe a kazalra, megvágta, telehordta az istállót aszt lefeküdt nyugodtan.

Reggel − felíbred. − Né, − aszondja − ezek a gyerekek mán elhajtották a lovat! Mán odavannak fuharba! − mer Patócsíknak nem vót lovok. − De − aszondja magába tán valami baj van Patócsík? Ez az û tehenek! Hogy kerül ez mihozzánk?! − Egyszercsak szíjjelníz, észhegyön: − Hát, ez a Patócsík istállójuk! − No oszt átugrott a

kerítísen, hazagyött. De nem szólt akkor még, csak annyit hogy itthon van, etet.

Nevette aszt Sándor bátyám. − Hogy nem tört ki a nyakad! Abba a nagy esõbe, setítbe felmásztál, bolond!

Egyszer meg, László napja vót, aszt odavót valahun, reggel gyött hazafele. De nem bírt ám hazáig gyönni, a Dékán Bálint bácsiék kapújokba lefeküdt az úton, kívül a nagykapun. A kapun belõl meg Dékán Bálint bátyám feküdt. Az is László napon vót, de elõbb hazament, aludt mán − az tán ríszeg se vót, csak szeretett a levegõn alunni, kis füves hely vót ott, azér választotta − hát nem vót iszós ember Bálint bátyám. Nohát úgy aludtak testvíriessen, a kapu két ódaián. Reggel gyött a tehéncsorda, a tehenek tanálták meg Bálintot. Körülállták, aszt bõgtík csudára, hogy ott fekszik. Bakos Zsuzsa néném ment oda aztán, hogy meglátta a csõdületet.

− Jaaj, − aszondja − te rossz Muharos! Hát te fekszel itt? Nem szígyelled magadat, az úton fekünni?

Aszondja Bálint:

− Hát osztan! Fizetem az útadót! Ott fekszek le rá, ahun akarok!

Dékán Bálint bátyám beszílte aszt el ezt. De ebbül még szólás is lett: Fizeti, mint Muharos Bálint az útadót.

Egyszer megin László nap vót, Palotai rektorék vótunk köszönteni. Nahát én nem maradtam, nem vótam ott egy negyedórát, férfitársaság vót, gyöttem is el. Mondták, hogy maradjak mán, danoljak nekik, − Hát, − mondom − ha vóna még egykét asszony, akkor még inkább maradnék, hát így nem maradok. − Aszondta rektor úr: − Bálintka, de maga nem megy haza! Eszter ha elmegy, elmegy − jó; de maga ittmarad! − Nahát, ottmaradt egyedül az uram. Onnat gyött hazafele valamikor, de a templomnál, aszondja, ollyan rossz szél fordult rá, hogy lecsapta az Alvígre. Ott aszt bement valahova, aszt lefeküdt.

Hát, a Fiser doktor rendelõjibe ment be! Ászt ott lefeküdt aváróba a sezlonra, hasrafeküdt, aludt. Estefele elmondta azután! − arra ébredt, hogy rázza valaki.

Kálmán bácsi! Kálmán bácsi! Keljen fel! Mi a baj?

Û meg gondolkozott. Ki lehet minállunk Kálmán? Nincs is a közelünkbe, hát hun jár itt Kálmán? Egyszer felníz, hát Fiser doktor hajol rá.

Hát BÁLINTKÁM, hát maga az?! Mi a baj?!

− Nincs semmi se, − aszondja Bálint − csak álmos vótam, azt lefeküdtem.

− De itt, minállunk? Szítníz Bálint, aszondja:

Hát, úgy látszik, itt! Még dílbe gyöttem, csak most szólnak? De nem fogat húzatni gyöttem! Na isten áldja meg! − Felkelt, gyött el.

Másnap mondja Fiser:

− Eszterkém, tudja, hogy ott aludt nállunk? Tudom. Mondta a rossz kutya! Elmesílte! De azt nem bocsátom meg a doktor úrnak soha, hogy ki nem rántott neki vagy két zápfogat!

Mondta is még sokáig Fiser Bálintnak, ha tanálkoztak: Bálintkám! Ollyan rígen nem aludt nállunk! Mikor gyön mán?

Mer bement ám, ha eltívedt, bement akar melyik házho, bement, ment neki az ágynak, aszt feküdt, aludt. Sokszor hírt adtak, hogy

− Gyere, nállunk alszik Bálint!

Hát hagy aludjon, mit bánom én hogy ott alszik! Majd ha kialudta magát, megtanálja a kaput! Kifele se mutattam hogy merre menjen, hát befele se mutatom!

Gyön egyszer Deme Rozi. Elõgyön egy hajnalba, aszondja:

− Eszti tudode hogy hun van az urad?

Tudja az uramisten, mit tudom én! Elment mán vagy három napja! − akkor ténleg nem láttam három nap.

− Én megtanáltam! − aszondja.

Na, ha megtanáta, vigye haza! Mer azt tanulja meg:

Nem azé a pottíka, aki elhagyja, hanem azé aki meglelte! Meglelte, vigye haza, legyen a magáé!

Meglepõdött szegín Rozi, hogy most mit csináljon Bálinttal? Na visszament, felkötötte aszt hazairányította. Csak nem merte elfoganni!

Egyszer meg úgy járt, egy karácsony estéjin − bement eggyik házho. Még beszílgetett egy pár szót, annyi még futotta, de aszt elaludt. Mán ott elõ vót kíszítve az ünnepi ágy, fehír ágyhajat húztak, minden. Ászt aszondta az asszony, hogy hát feküdjön le. Az ágyba. Mer hogy én úgyse fektetem az ágyba itthon. Hát ténleg nem! Mer ahun eldõlt, ott aludt! Hát nem bírtam én vele, hogy cipekedjek, húzzam fel az ágyra! Ha neki ott jó, ott alszik. Meg nem is nagyon hagyta û magát bolygatni. Így összezárta a két kézit, aztán ha közel mentem hozzá, hogy emelem fel, akkor SZlTcsapta! De vót úgy, hogy ÜGY elTAnált, hogy majd elSZÍdültem! Hát, a fene kínlódjon vele,

feküdj, ha ott jó! Annyit azér mindig megtettem, hogy raktam alá valamit, ha hideg vót, hogy meg ne fázzon, meg betakargattam. De hogy én ágyba patyuláljam − hát nem.

Na, reggel, karácson reggelin gyön ez az asszony, nagy míreggel, hogy hát − jaj istenem ... − hogy Bálint belehánt az ágyába. Hogy menjek aszt mossam ki.

− Óó, − mondom − hisz ha én olyan bolond vónék! Hát, hogy akkor û feljelent. Megy a közsígházho!

− Nagyon okossan lesz − mondom. − Ugy maj megtudják, hogy az én uram a te ágyadba feküdt! Tudod, − mondom − maj ha az én ágyamba is a te urad beléfekszik, azt csinál benne amit akar!

Én nevettem, de û nagyon mírges vót. Hát ugye gyött karácsony, aszt belehánynak az ágyába − hát el is hiszem. No, addig osztópereztünk ott, egyszer gyött az ura Etelkáír. Mondom neki:

Józsi bátyám! Vigasztalja má meg Etelkát, hogy fogjon a mosásho! Hát még énvelem akarná kimosatni! Igaz-e, magát én még nem fektettem az ágyamba? Hát û akkor mir fektette oda az én uramat?

− Hát, − aszondja − mer megsajnálta. Mivel látta, hogy itthon a fõdön is aludt!

Na, − mondom − én nem fektettem oda! Õ feküdt! Megvan neki a becsületes ágya, mér nem oda feküdt?

Etelka csak addig-addig nyelvelt, adott neki az ura egy jó nyaklevest, lódította hazafele. Bálintot aszt kirakták.

Csak az iccakáim vótak nehezek. Ültem az ágyba, hogy ugyan merre lehet, hun esett be az árokba? Vót úgy hogy úgy aludt, nyakig állt a hóba! Semmi bajjá se lett. A sárba! Vót hogy letapostam körülte a sarat, úgy mentem közel hogy kihúzzam. Ászt aszondta hogy − hogy is mondta?

Inkább törne el a kezed, mint hogy így rángass!

Rögtön visszaengedtem!

Na Bálint! Ha soha be nem gyössz, én SOHA nem hozlak!

Azóta soha nem hozom haza. Addig ícaka is, hányszor körûjártam a falut, hogy hun lelem meg! Ászt hoztam haza, de hányszor! De akkor ÚGY megharagudtam rá, hogy én azúta egy LÍPÍST se teszek utánna. De meg se kérdem, hogy ugyan hun lehet. Se tûle, utánna, hogy hun vót. Hazagyön, annyit mond:

− Hazagyöttem.

Ládd, ez a baj − mondom. − Nem az, mikor elmígy! Az mán engem nem sért! Csak ha hazagyössz!

Jutott még az is eszembe, hogy én elválok Bálinttul. Egyszer még idesanyám is mondta: − Mé nem válsz el? De komolyan tán nem akartam soha, ha szó is esett rólla.

Egyszer nagyon haragudtam rá. Rípát eggyeltünk. Vittük a sort, párossan, dehát Bálint elmaradt tûlem. Másik sorral utólírtem, megin elhagytam. Persze ivott elõtte három nap!

− Hát Bálint, én ezt nem bírom! Hogy még ha dógoznál is, íllyen semmi munkát csinálsz! Én elvállok tûled!

− Oo, − aszondja − hát mit gondolsz te! Hogy mibe kerül az! Majd egísz évbe azír dógozunk, hogy az ügyvédnek adjuk? Majd − aszondja − dílbe leülünk aszt kiszámoljuk hogy mibe kerül. Ha nem sokba kerül, hát, ha akarsz, elválsz.

Csak egy nagy nevetís lett a vígé. Mit csináljak, sokszor mírgembe is elnevetem a dogot.

De sokat szenvedtem azért én emmiatt. Mer hiszen nem vót ez azér ollyan tréfa, mint ahogy mán így utólag elmondjuk! Elsõ sorba is minden asszony azt szeretné, hogy az û ura legyen a legkülönb. Ászt akkor meglátja ollyan állapotba! Hát sokat sírtam ezer. Aszondta idesapám is, mir nem vallok el tûle. Hát ez íllyen lesz mán egísz íletibe! De annál vallásosabb is vótam hogy elváljak, ez az igazság, még akkor nagyon hittem. Azután meg ût is sajnáltam. Hogy nem vót se apja, se anyja, hova menjen lakni! Meg úgy gondoltam: nekem ezt adta az isten, evvel kell megílnem. Lehet hogy szerettem is, hát biztos szerettem. Nem vót nehéz megbocsájtani neki, ha egy jó szót adott, én rögtön megbocsájtottam.

Egyszer vettem neki két új inget. Nízi, ahogy kiteszem az asztalra, aszondja:

− Mit csinálsz te?

− Hát, Bálint, − mondom − ülj le, aszt majd elmondom hogy mit csinálok. Na hallgass ide − mondom. − Akik kilencszáz huszonöttül harmincig házasságot kötöttek, azoké érvíntelen, ha újra nem esküdnek.

− Hát, − aszondja − akkor megesküdünk újra.

− Bálint − mondom. − Én NEM. Má három esztendõ úta semmit sc tudunk felmutatni, mer hát te iszol. Hát hogy gondolsz ollyat, hogy én

íllyen emberrel leíljem az íletem? Nem. Megvettem neked ezt a két inget, hogy legyen annyi jó ruhád amennyivel elõgyöttél, meg mindennel kielígítelek, azután − kísz. Azt veszel el akit akarsz, ollyan szabad vagy mint legínkorodba, te is, én is, aztán fordítsd a sorsodat ahogy tudod.

− Óó, − aszondja − hát ne bolondozz. Hát nem azír vettelek cl, hogy elhagyjalak!

Nem te hagysz el, értsd má meg! ÉN kûdelek! Elkûdelek Bálint! Hát ne gondold, hogy én majd tehelyetted mindig dolgozok! Te napokat odavagy kocsmába, én meg − hát nem. így nem lehet ílni. Ha tudtad, hogy nem javulsz meg, mir nõsültél meg? Hát fírjhemehettem vóna én jól, de még fírjhe is mehetek még!

− Jól van, − aszondja − ne azt hánd mindig, hogy fírjhemehettél vóna! − ezt nem szerette hallani.

No, nagyon megcsendesedett.

− Hát − aszondja − mikor kéne újra eskünni?

− Hát ráírunk még − mondom − eggy évig. Ennyi határidõ van neki szabva.

Nem szólt semmit.

Níhánszor aszt kírdezte utánna, hogy na mi lessz.

− Mondtam! Eridj el! Hát megmondtam!

Nem, hát û nem megy, aszondja. Ha nem esküdünk is meg, a falu csak úgy tudja azér, hogy a felesíge vagyok. Én nem megyek sehova, nekem jó helyem van!

Elhiszem, de nekem nincs! − no szóval lehetetlen vót lerázni. Igaz, nem is vót bennem akarat. Annyi hasznom lett, hogy vagy eggy évig betartotta: alig vót berúgva. Annyira a szívire vette ezt − hát nagyon nehéz lett vóna elválni neki.

Na, aszt közbe meg megírkezett a kis Bálint. Aszondja:

− Most akkor ez a gyerek törvínyes lessz?

− Hát hogyne lenne − mondom. − Hát csak eggyütt ílünk.

Jól van, ment minden tovább.

Elkûdöm dílelõtt sóír a botba. Várom, várom, nem gyön. Este aszt, kísõn má, hallom: nyílik a kapu. Kinízek: gyön Bálint. NÍGYKÉZLÁB! Vígig a gangon! Akkor nem szóltam neki semmit, hát hiába is beszílnék, ha rízszeg! Másnap hogy felkelt, mondom neki:

− Bálint. Hát ez borzasztó. Nem szígyelled te magad? Nígykézláb

gyöttél az este!

− Nízzed, − aszondja Bálint − má díl óta nem láttalak! Má MINDENHOGY gyöttem, csak hamarabb lássalak!

Na. Hát akkor má mit csináljak neki?! Intettem, elnevettem − jól van. Nem tudok rá haragunni! Ha így egy -egy jó szót adott, rögtön megbíkültem.

Többel jó

Ferge Sándor bácsinak vót egy komor csõdöre. Aztán, hát úgy el vót eresztve a többi közt, akkor hágta föl a kancákat amikor akarta, hát tele vót a Sándor bácsi istállója jószággal. Eggyet-eggyet eladott közüle, ha nem fért már − no egyszer is eggyet elvitt a vásárba. Kérdezte a kûtelki ember:

− Hát oszt bácsi kérem, − aszondja a vevõ − megye ez a lú eggyesbe?

Me?! − aszondja Sándor bátyám, mer nagyot hallott. − Me? Nem használtam én eggyesbe! Hármatnígyet fogtam be! Többel jó!

No ebbül aszt fennmaradt a szóllás, hogy „többel jó”. Sándor bátyám pedig csak a fogatra értette!

Ide való az is, hogy Borbí Gábortul megkérdeztem mer sokat rendetlenkedett az is − megkérdeztem tûle:

Mondja má meg a nagyságos úr, de égiszen õszintén! Hogy mellyik fajta asszont becsüli többre, mit gondol, melylyik ér többet? Azok, akik mindent megannak, vagy mink?

− Kedves Muharosné asszon. Magok az alap! Magokra lehet ípíteni családot, nemzetet. Magok a legértíkessebb! De ooo! − azok mennyivel több gyönyörûsíget adnak! Mer mit ér magába − aszondja − minden kedvessíg, ha nem kapok belûle egy kanállal se!

Hát így aszt nem tudtam meg tûle se, meg nem tudom még ma se, hogy mellyik csapat az értíkcssebb.

Már hogy a férfiaknak. Hát ugye az asszonyok, azok könnyebben fel tudják egymást crtíkelni. Csak ugye ott az a baj, hogy a látszatra is sokat adnak.

Szóval nagy bajom vót mindig, hogy én mindenkivel õszintén beszíltem, meg hogy elkezdtem én beszílgetni mindenkivel. Ez nagyon nagy baj vót a többi asszon szemibe. Nem azt mondom, hogy én arra nem sokat adtam, mer adtam azért. De ha belemerültem a beszídbe, engem nem érdekelt, hogy férfival beszílek vagy nõvel. Ez nem azt jelenti, hogy szabadon mindent beszíltünk − azér az nem törtínt meg soha. De abba mán sokat vitettem, hogy nem sütöttem le a szemem. − Na fene egye meg, hogy a szeme közzi níz annak az úrnak! − Hát nem is vót rá okom, hogy lesüssem a szemem! Mir sütöttem vóna le?

Nahát, vót énnekem bajjom ilyentájt is.

Az aratónkat, Anga Lajost elcsapta Bálint. Mer a gyönyörû árpát nem kötötte be, csak rudasra{5} hanta. Csak mégis takarossabb munka, meg nem vesz annyi szem kárba, ha be van kivibe kötve, könnyebb a gépnél is bánni vele, meg a kocsit is megpakolni − Lajos meg hát nem bánta, rudasra szedte csak.

Hát, Lajos, nem tûrlek tovább! − aszt elkûdte Bálint.

Hanem Lajos aszt úgy adta mán tovább:

− Igen, − aszondja − mer gazdaasszonyom nagyon kacsingatott rám, gazduramnak meg nem tetszett, oszt elcsapott!

Azon mód megmondták, nevettük nagyon.

Ez csak nevetsíg vót, de ríttam is máskor. Mer sokat pletykáltak énrám. Hun az eggyiket tanálták ki, hun a másikat, hogy dogom vót vele.

Eggyik este a ház élõt cseresznyéztünk. Ott vót az ölembe a tál, Bálint odahúzta mellém a kisszéket oszt úgy eszegettük. Hát, gyön Muharos Marika, rí nagyon:

− Mi lelt?

− Hát neked − aszondja − eltörte Bálint a két kezed? Csak lestünk. Szóváltás se vót köztönk, meg hát ilyen míreg, hogy eltörné a kezem, nem is vót Bálintba soha.

− Ezt a két kezemet törte el? − mutatom.

Meg se szorítottam! − mondja Bálint. − Nemhogy eltörtem vóna!

Jaj, − aszondja Marika − mindenki azt beszíli!

Nagyon elkeseredtem. Bálint még rám is haragudott! Azt mondta:

− Ezt meg ne lássam többet, hogy ríjjál! Míg ezen a két ágyon szeretnek, − eggyikbe a gyerekek aludtak, másikba mink − addig ne törõdj vele hogy mit beszílnek! Majd ha én szóllok, akkor má baj lessz! Nehogy azt hidd hogy becsapol, engem soha. Nem figyellek én, de úgyis megtudom! Hát csak legyél egísz nyugodtan, hiába ne rontsd a szemed. Maj ríhatsz akkor, ha én megtudok valamit!

Így nagyobb dolgokba azért mellém állt Bálint, mindig.

Bálint eljárt sokat otthonrul, de csak a borír. Úgy asszonyír nem.

Egy botossal, Lajtos Árpáddal perlekedtünk ípp ezen. Û aszondta, nincs ollyan ember, aki meg ne csalja a felesígit. Mondom

− Hát van! Mer az enyim engem nem csal meg!

− Dehonnem, dehonnem! Maj lehet, hogyha én utánnajárnék,

kigyönne!

− Hát, járhat utánna, íllyen nincs!

Nem hittem neki. Û rettentõ rossz vót, nahát még tán az idesanyjátul is kért! Nem vót û énhozzám szemtelen, mer odáig nem jutott el, de viszont hallottam rúla sokmindent, hát nem szerettem a magaviseletit. Mostanába mán beszílgetünk, most má szeretem − mer megöregedtünk. De ezelõtt bizon nem nagyon álltam vele szóba.

No, íppen hogy ezt beszíltük − akkor vótunk tizenhat éves házasok −, mennem kellett Pestre. A fogamat kellett kiszedni, mer eltályogosodott. De mindet, az íp fogamat is, tizenhatot húztak egy hét alatt! Oda vótam jó egy hétig Pesten. Hát utánna mondta el idesanyám, hogy idehozott Pál Józsi eggy asszont. Bálint ott járt, látta, aszt dícsírte, hogy derík szíp asszon meg mi, hát û azt se tudta hogy ki az. Ászt erre mondta Pál Józsi, hogy Bálint csak gyöjjön haza, û majd elhozza utánna azt az asszont. De aszondja idesanyám, nem ment ki se Bálint, kûdte ût hogy menjen, zavarja el. Idesanyám kiment, hallotta hogy valaki gyött a kerten át. Rászólt Józsira:

− Mit keresel te itt? − mer ollyan rossz magaviseletû vót Pál Józsi, pedig nagyon gazdagok vótak. Aszondja: Megyek is fiacskám, megnízem hogy nem loptad-e el a hízókacsát!

− Hát látja hogy nincs nállam! − mondja rá Józsi. Akkor vette észre idesanyám, hogy eggy asszony is van vele. Ott állt a kapuba.

Ászt akkor mondta Bálint, hogy zavarja el ûket idesanyám. Mer valahogy úgy magáhotért, hogy ebbül nem lesz jó dolog.

Hamarosan gyöttem haza Pestrül, aszt elmondta Bálint is.

Jaj istenem, − aszondja − majdnem rosszat tettem!

Hát nagyon állítja, hogy semmi se vót köztök. Vóte valami, neme − hát én nem tudom. De nem gondolnám azér. Nagyon szokás vót lesekenni, ha valaki féltíkeny vót az urára − de hát én inkább azt szerettem, hogy elhigyjem a szavát. Mer úgy jobb. Meg bízok is benne! Mer elíg szavahihetõ, ebbe nagyon komoly.

Nahát minállunk ez az egy lett vóna. De látni láttam sokmindent másutt.

Nagyon érdekes vót, hogy ollyan sok fiatalasszon hozzám hozta az íllyen dógait. Ilyenekkel engem úgy megterheltek sokszor! Nekem nem vót ilyen bajom, aszt akkor foglalkozzak a máséval! Gyöttek az asszonyok, eggyiknek ez a bajjá az urával, másiknak amaz, vagy

bíkítsem ki, vagy veszejtsem össze, meg hogy a szomszídja, meg hogy nem tudom ki − ha egyéb nem vót is csak elõgyött hogy kipanaszolja magát, ez így ment. Nevette az uram, aszondja

− Te megin panasznapot tartol!

− Mit csináljak, ha idehozzák a bajjaikat! Pedig én nem nagyon tudtam rajtuk segíteni!

No vót az sokszor, hogy valaki gyanakodott, hogy a gyerek tán nem is ûtûle való. Vót asszony, aki fogadkozott, hogy de az urátul, hát û nem is ismer mást az urán kívül. De vót ollyan is, aki nevette aszt beismerte, hogy bizon hát nem az urátul van. Egyszer eggy asszon − nagy, erõs, csúnya fekete asszon, de vót annak valami kihagyássá is, nem vót tán egísz normális; de valahogy annyira ragaszkodott hozzám, vagy elgyött, vagy az úton megállított na egyszer aszondja:

Jaaj, Eszti néném, − aszondja − kípzelje! Azt mondta nekem eggy ember, hogy „de szíp fekete szemed van”!

− Jól van, − mondom neki − ha ezt meghallgattad Terikém, „hát mondjuk még ez jól van. De többet ne fogadj el tûle íllyet, mer aztán a szemednél nemigen áll meg!

− Deehogyis, neem, − aszondja, hát û nagyon vigyáz magára!

Nahát, gyön elõ megint nemsoká.

− Jaaj, Eszti néném, baj van.

− Micsoda?

− Aa, hát csak elkezdett velem vacakolni, aszt kípzelje! Hát má terhes vagyok tûle.

− Mm, − mondom − hogy a fene egyen ki, hát hiába beszíltem? Hogy ne hallgasd meg! Mondtam neked, az egy rossz ember! Na most mit csinálsz? Megmondod az uradnak?

− Hát meg, − aszondja − azt hogy terhes vagyok. De azt nem mondom meg hogy nem tûle van.

− Háát, ez nem becsületes dolog − mondom. − Ûgyis kisül! Jobb ha megmondod.

Persze az ura is egy kicsit ollyan − szóval hibás vót. Nem mondta meg az asszon hogy kitül való, az ember meg vállalta a gyereket. Még nekem rimánkodott Terike, hogy én ne áruljam el! Mondtam neki:

− Nekem ne rimánkodj, én oda nem megyek azér a te uradhoz hogy elmondjam neki! Se másnak el nem mondom. Csak aztán a te szád el ne járjon! Mint ahogy nekem elmondtad, hogy másnak is kibeszíled!

Bizon hogy így lett! Utóbb hallottam meg: csak kiszivárgott. Hogy ki a harmadik gyerek apja. Nem tudom hogy ment híre, de csak úgy, hogy û elmondta, csak úgy. Mer mink itt ketten derültünk rajta Bálinttal − hát ûtûle aztán semmit se hallgattam el, így a más dógát is elmondtam neki, de el is lehetett. Mer û se vót szószátyár, nem vitte tovább a szót.

Jó messzi tûlünk, mer a falu túlsó csücskin laktak Marikáék − a nevit inkább nem mondom −, jó messzi, mégis vót többször dogunk egymással, mer az anyja rokon is vót távolrul, szerettem is, Marika meg sokszor elõgyött ha kapálláso segítsig kellett, hittük napszámba. Asszon vót mán akkor, hogy ez a nemszeretem törtínet zajlott, a másiknak,

a jómadárnak meg felesíge vót, Kálmánnak, meg két gyereke annak is. No az meg borír járt mihozzánk, leginkább úgy ismertem. De hogy messzi is lakott mind a kettõ, magamtul én soha észre nem vettem vóna, hogy ezek közt valami van! Csak aztán egyszer õsszel, Marikát elhittük kukoricát törni, aszt mondom ûelõtte:

− Még nagyon kéne egy napszámos!

Aszondja Marika, hogy híjjuk el Kálmánt. Hogy az egy gyorskezû ember − hát ismertük, ténleg az vót.

− De − mondom − hátha nem is gyön az el.

− Elgyön az − aszondja Marika. − Mondja csak neki, hogy én is ott leszek.

− No, − mondom − tán ollyan nagy vonzóerõ?

− Ollyan − aszondja.

No, törtük a kukoricát. Ott vót Kálmán is. Este, ahogy gyövünk haza, azt mondja nekem Marika:

− Hát, − aszondja − Eszti néni kérem, én megvallok most valamit − aszondja. − Mi Kálmánnal nagyon szeretjük egymást.

− Hát, íllyet, Marika! − mondom, de szólni alig tudtam! − Hát hogy gondolkozik? Hát gyerek van itt is, ott is, hát én nem is tudom

Nem bánja û, aszondja, û még a világon is keresztültör írté!

− De remílem, − mondom − plátói tán a szerelem?

− Óó, már rígen nem! − aszondja.

Én ezt soha máskípp meg nem tudtam vóna. Hát mér kellett énrám rakni ezt a terhet? Hogy én ezt most viseljem! Eltartott ez aszt még több mint eggy évig. De olyan rettenetes helyzetbe vótam!

Megmondtam Marikának: Én evvel most nem fogom körülszaladni a falut, megígírem. De csak abba az esetbe hallgatok, ha Poroszlainé, a Kálmán felesíge nem sínyli meg. Az uramnak meg rögtön beszámoltam. Meg mondta Kálmán is Bálintnak, hogy hát ez csakugyan igaz. Hogy û cl is fogja venni Marikát, elmennek, magával viszi a jányát, vót egy tette rossz fia, majd azt hagyja a felesígire − szóval el vót köztök rendezve minden. Hát borzasztó nehíz helyzetbe vótunk. Mit csináljunk? Szóljunk? Ne szóljunk? Hát legalább rajok szóltam:

− Idefigyeljenek, Marika − mer magáztam, ha rokon vót is. − Ha az eggyik elõgyön, a másik rögtön menjen el innét! Mer itt tanálka nem lessz!

Hát itt nem is rendetlenkedtek vagy valami, soha. Igen, de vót más is. Mert ám Kálmán otthol is üldözte a felesígit, még meg is verte. Nahát erre megmondtam neki:

− Ha még egyszer a felesígedet bántod, odamegyek egyenest aszt elõtted megmondom, hogy míllyen disznó vagy! Megértetted?!

Hát oszt egyszer gyön elõ ríva Margitka, a Kálmán felesíge. Hogy tûrhetetlen a helyzete, aszt hogy Marika sûrûn van nállunk, û nem hiszi hogy én ne tudjak rólla. Hogy lehet hogy elnízem amit ûvele csinálnak? Hát igaz, vagy nem? − Na akkor megmondtam.

− Igaz − mondom. − Margitka, most má megmondom, igaz, mer nekem Marika mondta. En nem láttam egyszer se, de igaz.

No oszt megmondta Poroszlainé a Marika urának is. Az is, a nagy mafla − hát nem lehet azt észrevenni? Én nem értem, hogy eggy ember azt ne vegye észre, ha a felesíge félrelíp! Ment akkor meg a Marika ura Kálmánho. Hogyhát igaze ez a dolog.

− Én nem mondok semmit, − aszondja Kálmán − eredj Eszti nénihe, û tud mindent mer Marika elmondta neki.

Û úgy számított, hogy rámuszítja, maj rám haragszik meg akkor Károly, rajtam tõtti ki a mírgit. Csak hát evvel mán ugye beismerte, hogy „Marika elmondott MINDENT”!

így aztán el is zavarták Marikát, megverte nagyon az ura. Gyön egyszer, hogy hát most má megyén, a csomagját kivitték mán az állomásra, megcsókolt, minden, hogy nem haragszik, mer hát ennek úgyis ki kellett egyszer pattanni. Megcsókolt, pedig annyi mocskot kapott nállunk! Hogy hogy tehet íllyet meg! De azt mondta akkor is,

hogy hát û szereti nagyon. Egy jelentíktelen, görbelábú, félkanál ember vót Kálmán, az úton se ment még az vígig csak szaladva! Soha ünneplõ ruhába azt nem láttuk! Nem tudom, két ellemit vígzette! Mondtam is Marikának:

− Maga ollyan mint egy dáma! Hát mit gondol, hogy majd míllyen lesz emez mellett? Mán akkor legalább ollyat választana, aki szípen járatja, nem dogoztatja!

De aszondta, nem bánja û, akar hogy kell majd Kálmánnal ílni, csak ûvele legyen. Hát, mit szóljon az ember?

Elköszönt Marika, elment. Csakhogy ugye a házípítésök darabba vót, tizenötezer forint készpízük vót otthol az ípítísre, azt û elvitte magával. Úgy hogy ment utánna az anyóssá. Visszahozta a pízt, de meg Marikát is. Nahát máig együtt ílnek. Aszondta ugyan Marika, hogy ha még egyszer összegyönnek Kálmánnal, ûket aszt nem választja szíjjel senki se − de azér csak együtt vannak az urával. Veszekszenek sokat, mer borzasztó nagyszájú Marika, ha nevet is elhallik a fél faluba, ha meg szidják egymást, szörnyû hallgatni is − de eggyütt vannak azért.

Hogy oszt Marika visszakerült, attul kezdve nem szól hozzám. Nem gondolom hogy haragunna, hát megcsókolt akkor is hogy elment, meg hát nem mondtam én ezt el a világon senkinek, Margitkán kívül, a faluba nem tudja senki se. Nem is haragszik az. Csak tán úgy gondolja hogy így becsületes, mer így rámhárítja hogy én tanáltam ki mindent. Engem ez se sért! Biztos van aki elhiszi, van aki nem hiszi − én aszt avval nem törõdök, ki mit hisz. Én tudom hogy vót.

Majd megbíkül Marika is ha akar. Neki rossz így, nem nekem!

Kálmánra, arra én haragszok, ahho én nem szóltok. Kálmán meg vót vadulva, hogy én mocskoltam meg tiltottam ûket, nekemgyött, a nagykést is rámfogta! Hogy ha énmiattam elmarad Marikátul, megöl! Mondom neki:

Majd adok ollyan pofont hogy észhötérsz! Mir engem ölsz meg? Hát tudhatod, hogy az nem neked teremtõdött! Annak van egy rendes ura, aztán ahho neked semmi közöd!

Dehát hogy û szereti!

− Hát jó van, szereted, de azér engem nem ölsz meg! − Hát beijedve azér nem vótam.

De Kálmán oszt megsértett. Azt mondta hogy „Maga is vót fiatal!”

− Az igaz − mondom. − Hogy vótam fiatal. De én azt nem tanáltam ki akkor se, hogy ha elmegy az uram itthonrul, akkor gyöhet a legíny! Ennyi eszem nekem nem vót!

Ászt ezer vígkípp megharagudtam rá. Ühozzá én nem szóilök.

Egyszer egy fiatalember − hát mondjuk öregebb a fiamnál, fiam nem lehetne, lehet hogy vagy tizenöt évvel vagyok nálla öregebb − leszáll itt a biciklirül, aszt köszön.

Kezicsókolom! − aszondja. − Eszti néném kedves, Bálint bátyámmal szeretník beszílni.

De nagyon udvariassan. Én má sokat hallottam elõbb is, hogy ez minden asszony után utánnaveti magát. Van pedig elíg szíp felesíge, mégis olyan kikapós híre vót. Csak ugye én nem ollyan nagyon vettem figyelembe ezt − meg még úgy tetszett is, hogy nahát míllyen rendessen szól.

− Hát, fiacskám, − mondom − Bálint bátyáddal nemigen beszílsz, mer nincs itthon.

Egy pár szót még ott a kapunál váltottunk, hát közbe meg itt megy el egy fiatalasszon. Köszön az is: − Kezicsókolom − de csak úgy lesütötte a fejit. Aszondja utánna az én fiatalemberem, a Pali:

Hogy szígyell a kis lotyó! − aszondja. − Öt évig jártam utánna, tessék elkípzelni, mire meg tudtam kapni! De − aszondja − akkor is csak úgy, hogy mikor nem vót otthol az ura, bementem hozzá, rányitottam, aszt aszondtam neki: ha nem adja meg magát, akkor szóllok az urának hogy vigyázzon a felesígire, mer behívott engem.

− Eredje kívül a kapun fiam. Nem sül le a bûr az arcodrul, te, − mondom neki − hogy íllyet csinálsz egy asszonnyal? Hogy így zsarolsz? Hát az íllyen tetszik teneked? Mer még azt megértem, − mondom − ha eggyet megszeretel, aszt utánnavágyol. De hát hogy öt évig − aszt így bánsz vele! Nem, énnekem többet még ne is köszönj! Nem szeretlek látni se!

Pár napra utánna tanálkozok a fiatalasszonnyal.

− Jaj kedves Eszti néném! − aszondja. − Láttam, hogy beszílt evvel a Palival. Tette vajon rám megjegyzíst?

Mondom: − Tett fiam.

− Mit csináljak én, − aszondja − mindig avval ijesztget, hogy ha nem engedelmeskedek neki, azt mondja az uramnak szóval elbeszílte û is. De kisült, hogy nem is kapott még semmit Pali! Ászt kis lotyónak

mondta az asszont! Hát ha mán megkapta vóna, akkor is köszönje meg aszt hallgasson. Fogja be a száját! Ne beszílje ollyannak, akit nem is érdekel! Ugye akadhatott vóna ollyanra, aki teliszaladja vele a falut − sok ember íllyen! Meg különbenis ne gyalázza, ha legyen hálás!

Kérdezi aszt a kis fiatalasszon, hogy mit csináljon û most. Mer hátha egyszer Pali maj tínleg ezt mondja az û urának.

− Hát ha nem igaz belûlc fiam semmi, − mondom − ha még nem törtínt köztetek valóba semmi, akkor mondd meg szípen az uradnak. Az egy rendes komoly ember, hát elmondhatod neki szípen, hogy tíged hogy akar ez zsarolni. Mer ennek ez a sorja, − mondom − terajtad egyéb nem segít! Ha az urad ezer elhagy, akkor ne búsulj utánna, mer akkor nem is szeretett. Ha szeret, megérti!

Gyött aszt boldogan az asszon, hogy elmondta az urának. Olyan fílve mondta el, meg úgy könyörgött neki elõre, hogy higyje el, û tiszta szívibül az igazat mondja, hígyjen neki! Elmondta azt is hogy én adtam neki a tanácsot, hogy szóljon. Ászt a vígin csak annyit mondott rá az ura, hogy Mir nem szóltál hamarabb?

Elkentík aszt Palit. Azt mondta Palinak az asszony, hogy û megunta mán ezt a sok hercehurcát, bánja a fene, gyöjjön el, ekkor meg ekkor várja, egymaga lessz. Ment is Pali − hát az asszony ura fogadta. El is kente fínyessen.

Pali azér il a gyanúperrel, hogy benne vót a kezem! Aszondja:

− Jaj Eszti néném, nem tudom − aszondja − nem maga irányította a dolgot így?

− Hogy fiam? − mondom. − Hát mi törtínt?

− Hallotta azt maga!

− Hát, nem nagyon hallók én semmit se, − mondom neki − mer nem is nagyon érdekel. Csak ha így magátul mond valamit valaki, mint te is.

De nem nagyon hiszi. − Maga nagyon haragudott akkor rám!

Most mán barátságosabban köszön, akkoriba íppen csak „jónapot”, úgy ment tovább, most megin mondja mán hogy „kezicsókolom”. Csak elfogadom mindig a köszönísit.

Ezelõtt válás nem vót sok. Ha nem is eggyeztek, azér csak tovább küzdöttek, ahogy tudtak. Én is azt mondom: semmivel se rosszabb így, mintha elválnak aszt különkülön gürcölnek az íletbc. Rossz a rosszal − de rosszabb egyedül! Úgy vótak ezelõtt, hogy nem azér esküdtek meg,

hogy váljanak is el. Meg okossan meglátta mindenki, hogy − kihö menjen? Kivel folytassa? Amannak meg más a hibája! Koccanás mindonhogy van! Nagyon két értelmes embernek kell annak lenni, hogy össze tudja eggyeztetni a szokását − ez a legnehezebb! −, meg tudja szokni a másiknak a termíszetjit, meg hogy egyforma legyen az ízlíse mindenbe hát íllyen aztán nem sok van. Még én azt hiszem mûvelt emberek közt se, így ahogy tapasztalom. Azt még megértem, ha valaki azér válik el, hogy valaki mást megszeretett; de csak azér, hogy az ura veszekedõs, vagy nem bírja hogy iszik, íllyesmikér elválni − nem. Szerintem nem rosszabb vele leílni az íletet, mint nélküle. Minállunk nem is nagyon vót válás. Tûrõssebb is vót mindig a szegínyember!

Egybe mégis változtam talán, ezt lehet jobban tudom most már. Hogy talán nem is mindig olyan bûnös egy asszony. Elítélem, aki nem hellyes magaviseletû, túlníz az urán, ha nincs is rá oka. Csak ezt nem lehet tudni, mi az oka; lehet tán mégis. Mer úgy gondolom: Mindenki azér megy a szomszídba kõcsönkérni, ami otthon nincs. Én nem kérek egy lábost, ha van nekem itthol elíg!

Én igazábul nem akartam Bálinttul válni soha. Nem is igen szeretek én semmit újra kezdeni. A varrásba is: Ha én egyszer megvarrok valamit, én azt nem bontom ki, ha nem jó is. Inkább úgy elhordom. Nem bírok kétszer valamit csinálni! Nem mint nímellyik, hogy − Jaj, ez itt nem jól van, ezt újracsinálom −, én egyszer csinálok meg valamit. Ha jó, jó. Ha nem, nem. De én újra nem kezdem.

Nem azt mondom, még sokkal jobban megvónék Bálinttal, ha ennyi rosszaság se vóna benne. Nem rossz û íppen, de még ennyi se kéne! Rossz szót eggyet se kaptam tûle, nem sokat sértett meg, józanon meg soha. De mir is tette vóna? A kötelessígemet elvígeztem, igyekeztem legalábbis, úgy gondolom hogy tiszta lelkiismerettel mondhatom hogy jó vótam hozzá, elnízõ, megbocsátó − hát nem vót neki amér engem szólítson. Ha lett vóna, amíllyen nehéz termíszetû, bizon könnyen megszólított vóna − de nem vót mir. Sokszor apróságokon felakadt, mondjuk példának hogy odaígett ítélem; hát û azt aztán egy hétig mondta! Egy hétig azon dohogott! Mondtam neki: − Most boldog vagy, van amír megszólíts! − De ki tudja azt is: mellyik jobb? mellyikõnk termi szete? Nekem az övé, lehet hogy neki az enyim a nehéz. Elválni nem akartam: Nekem mással se lett vóna jobb. Nem

hiszem.

Ezelõtteni parasztok

Igló Bálint, aki fclgyútotta Szõlõst, rokon is vót nekem − a nagyapám testvírje, Patonai Rozál vót a felesíge.

Nem sok oka vót hogy felgyútotta, csak nagytermíszetû vót, nehéz termíszetû ember, aszt valamiér megharagudott a szõlõsiekre, megsértette egy vagy két ember − felgyútotta a falut. Nyóc ház íget le, ezér valamennyit ült, letõtötte, kigyött − megin felgyútotta! Akkor aszt leígett fele.

Próbálkozott û másodszorra többször, de mindig észrevettík idejibe, jól elvertík ollyankor, a szõlõsiek is, meg így mondta Rozál néném: − a pandúrok, de csak újra kezdte! Egyszer aszt az én nagyanyám, Porkoláb Eszter, meg a sógornõje, Patonai Gáborné Tímár Eszter mostak Derzsen az udvaron. Ászt Szõlõs felõl fútt a szél. Azt mondja Tímár ángyom:

− Hallode Porkoláb Eszter! Nagyon nagy füstszagot érzek, büdös ígett szagot! Meg nízzed mik gyönnek a levegõbe! − mer ollyan nagy fekete pernyék ott lebegtek, hozta a szél.

− Na, − aszondja nagyanyám − Igló Bálint biztos felgyútotta Szõlõst!

Hát rihtig. Felgyútotta Szõlõst! Fele leígett.

Akkor majdnem agyonvertík Igló Bálintot, ha idõbe nem megy Füredrül csendõrsíg, agyonverik. Elvitték aszt a börtönbe hogy felakasszák, de megúszta mégis. Valami balkáni háború vót akkor, aztán hogy meghagyják az íletit, vállalta hogy elmegy a háborúba, még meg valami felderítõ szolgálatot is teljesít az államnak − hát gondolom kémkedhetett, így aztán megúszta, nem is sok idõre zárták el.

Meg is maradt, haza is gyött, kilencven éves koráig ílt. Vigyáztak aszt mindig a gyerekei, nehogy menjen újra Szõlõs fele.

Rozál néném is kilencvenen fejül vót hogy meghalt, ût ismertem még, Szõlõsön lakott. Ha Füredre mentünk, mindig megálltunk Szõlõsön Rozál nénémet megnízni. Nagyon jól elbeszílgetett még, el is mesélte mindig, hogyan gyútotta fel Igló Bálint Szõlõst − csak engem mindig úgy szólított hogy „Sárikám”, azt hitte hogy idesanyám vagyok.

Haj, úgy szerettelek Sárikám kicsi korodba is! aszondja. − Ászt

fírjhe mentél mán?

− Hát Sárikám nagyon rígen, mer én a jánya vagyok mondom.

− Úgy, a jánya vagy! − megértette, de egy kis idõ múlva újra: − Tudod Sárikám, mikor kisján vótál, mennyit vótál nállunk! − Hát nagyon öreg vót ugye mán. Van még a kamrába egy kis kancsó, azt û adta egyszer, Rozál néném. Aranyos kis öregasszon vót.

Én az Igló Bálint törtínetit a rokonságba hallottam sokat, de igaz vót mindenkipp, mer elmondta egyszer idegen is. Itt a temetõ fele ahogy megyünk, van külön három ház, cggyi'kbe lakott Férge Lõrinc. Annak a felesíge vót Kati néni − nahát az szõlõsi vót. Ahogy egyszer beszílgcttünk ûvele, elkezdte mondani, hogy gazdagok vótak ám ûk! Szíp házok vót Szõlõsön! − mer mán akkor csak íllyen kódusfélík vótak.

− De − aszondja Kati néni − vót ott egy Igló Bálint nevû, a fene egye meg a kézit! Az felgyútotta Szõlõst aszt mindenünk elígett! Aranypíziink is vót, − aszondja − de azt se leltük meg, biztoss akik ótottak elvittík!

Így mondta Kati néni. Úgyhogy akkor biztossan igaz vót ez.

Érdekes sorsa vót meg ennek a Férge Lõrinc bácsinak is. Állítólag − de nem is csak állítólag, mer valóba − Bárci Ida kisasszotinak a gyereke vót û. Megesett Bárci Ida egy szegín katonatisztiül, a testvírje meg, Bárci Elemér kihítta párbajra aszt megölte a katonatisztet. Ugy hogy nem vehette cl Ida kisasszont. Ahogy aszt meglett a gyerek, kiadták egy vincellérnek nevelni. Mikor úgy hétnyóc éves lett, visszavették Bárciék, de nem sikerûit nevelni rajta, visszament a vinccllérhc. Mikor tizenhét éves lett, újra megpróbálták, bevitték hogy ha egyébre nem is jó, maj belsõ inas lessz − de nem tudott az bizon megtanulni se írni se olvasni, vissza is ment újra, kondás lett. Béres vót aszt meg gulyás Lõrinc bácsi, Magyarinál õrizte a gulyát − még a rígi magyargúlyát − így telt az ílete. Úgy termetre, arcra csupa Bárci vót, nagy magos, egyenes ember, meg az a kimondott Bárci-orra − szíparcú vót, mer elíg szípek vótak ezek a Bárciak. Az anyja, Iduska nem nagyon, hát igen öreg vót mán hogy én ismertem, negyvennígy tavaszán halt meg, mielõtt a front gyött, akkoriba hogy a fia is.

Béres vót Lõrinc bácsi meg kondás, öregsígire majdnem kódús, így ílt. Csak mikor temettík, mondta tiszteletes úr:

− Palotába születtél, aszt kunyhóba haltál meg!

Igen, û kimondta, az öreg Bondor Vince, pedig akkor még a Bárciak megvótak!

Nahát ugye az ezelõtteni parasztemberek is sokfélík vótak, mint mindenütt az emberek. Lehet rólluk is beszílni, sok van akit érdemes említeni.

Legtöbbje szelíd vót ezelõtt, csendes jólelkû ember.

Vót nekünk egy darab szõlõnk Pattancson, hétszáz kodrát, aszt ha kinn dógoztunk, míg kisján vótam, bejártunk vízér Kozmáékho, nekik vót házok legközelebb. Két öreg cseléd vót, Kozma Bálint meg a felesíge, Mike Zsuzsi néném, de igen szegínyek! Ászt sokszor még ítélt is fõztek hogy behíjanak enni − Egyé kisjányom! − Úgy elõttem van most is az a rígimódi házok, bóthajtásos vót a gang, vályogbul rakva, három nagy cakkra, mindig óvasgattam hogy három cakkja van − mán tizenhatba azt elbontották pedig, hát avult vót nagyon, faágast tettek a bótívek helyett. Behíttak enni ha vízér mentem, leültem, ettem nállok, aszt Kozma Bálint bátyám mesélt közbe nekem, gyereknek. Hogy û alvígesi legíny vót, Zsuzsi néni meg felvígesi jány. Ászt szerették vóna egymást − dehát hogy gyöjjön û a Felvígre jányír? Hát agyonütik a felvígesi legínyek!

De én, tudod kis cimborám, én nem filtern, gyöttem! − aszondja, de oan jó gõgössen adta. − Nem filtern! Igaz hogy nem is bántottak, nem nyúltak hozzám se, de nem filtern én!

Aranyos két öreg vót, epíjök se vót keserû.

Anga Imre bátyám vót a másik íllyen. Mindenütt szomszíd födünk vót, mer a felesíge Lovas Zsófi vót, Lovasféle fõd vót az üvék is, eggyütt kapáltunk mindig. Odakint az öregember Zsótárbul énekelt, eggy öreg darabZsótárja vót kinn, a kunyhóba a nád alá feldugva. Ha kapáltunk, dílbe abbahattuk, akkor elõvette:

− Gyere kisjányom, énekeljünk eggyet! Tudod ezt az éneket?

− Tudom! − aszt énekeltünk egy jó sort, ettünk, úgy mentünk vissza kapálni.

Illyen vót legtöbbje ezelõtt.

Itt a szomszídunkba lakott két öregasszony − no azokho nagyon sok közöm vót nekem égisz íletembe. Katona Rozi néném vót az eggyik, neki a tizennígyes háborúba halt meg az ura, Szûcs István, három gyerekkel maradt el. Meg vele ílt soká az anyóssá, özvegy az is, addig is avval a legöregebb fiával lakott, aszt itt is maradt Rozi nénémmel

öregsígire. Valdek Hubert gróf kocsisa vót Szûcs István, onnat is vonult be, aszt olyan jó vót a gróf, hogy a kommenciót kimírte a két özvegynek tovább is, meg mindig kûdött õsszel egy jó ökörszekír tûzrevalót, rõzsét, fát, csutkaíziket, vót mindig; fûtenivaló télire. Nohát csak nehéz vót azér Rozi ntnémnek, a három gyerekivel, anyóssával, ezekre mindre û keresett, hát sokat nélkülöztek, meg amúgy elíg lusta termiszetû vót Rozi néném, ha menni kellett hát ment, csak bekereste szûken az ennivalót, de mikor azután a gyerekei nyõttek, bizon nem dógozott û tovább, mihelyst elkerülhette. Meg is hízott egyemmeg hatalmasra! De nagyon jó öregasszon vót, okos meg szípszavú, sokat segített nekem íletembe.

Az anyóssát csak úgy híttam hogy „nanám”. Nekem ugye nem vót Tabon nagyanyám, aszt ahogy hallottam Rozi néném gyerekeitül, mondtam én is neki így: nanám. Kicsi vótam még, háromnígy éves, de úgy elõttem van az a különös arca, borzasztó nagy orra nanámnak! El vót szegín nagyon torzulva, nagy csúnya orra vót, mintha három lenne! Kérdeztem aszt tüle:

− Nanám! Mir van kendnek három orra?

− Azír, − aszondja − mer szítverte Szûcs Miklós, egye meg a fene a kézit!

− Hát mir verte szít kendnek az orrát?

− Hát, tudod − aszondja − gazdaján vótam, Szûcs Miklós meg szegín legíny. De szíp legín vót, egye meg a fene a bûrit! Hozzámentem! Mondta idesapám: − Ne menj hozzá jányom, mert az egy vadember! − De gondoltam, maj megszelídítem. Csak ám nem lehetett! Hogy gazdáján vótam, kitanáltam: Mán én nem kendezem, hanem tegezem! Mondta Szûcs Miklós:

− Mari! Kendezzél, mer megjárod!

− Áá, nem kendezlek biz én, ha tegezlek! − Nahát akkor úgy orrbavert ököllel, hogy szíjjelhasadt az orrom. Vittem ám kötõbe haza idesapámnak! − Na idesapám, nízze meg, mit csinált velem Szûcs Miklós, amír nem kendeztem! De aszondta idesapám: − Jól tette! Mir nem adtad meg neki a titulát!

De úgy elõttem van szegín nanám, ahogy totyogott a nagyhasával, hajtotta befele az aprólíkot az ólba:

Hiss bé ólába! Hiss bé ólába! − így mondta. Ászt én úgy gondoltam, a kicsi eszemmel, hogy a csirke lábát mondja: „Hiss bé, Ó

LÁBA!”

Nanám! Mir van a kentek csirkéjinek Ó lába?

− Eriggy te! Te mindenre kíváncsi vagy, kis vacak. Hátrakötöm a sarkad!

Nanám, hát az hátul van! − szóval mindig ott akadíkoskodtam neki.

Katona Rozi nénémmel aszt nagyon megértettük egymást − a fiatalasszonyokat soha nem szerettem, mindig öreg barátnõjeim vótak. Pedig Rozi néném még katolikus is vót − na ez is eggy olyan érdekessíg vót benne, valahogy másmilyen vót mint mink! Az ura református vót, de û katolikus − nohát nagy ritkaság vót még akkor ez is. Sokmindent tudott is Rozi néném, amit mink nem, sok haszna is vót.

Egyszer, mikor itt a grófi kastílyt elbontották, ellepte a környíket a svábbogár. Gyön be eggy este Bálint, aszondja:

− Gyöjjenek csak ki anyám!

Hát, mint a katonák, nígyessivel, szíles sorba! De úgy ám, hogy nem vót megszakadás, mint a folyó! Az árkon is úgy ömlött keresztül a sok svábbogár! A kocsiút kozepin szípen kettéváltak, eggyik csapat gyött mihozzánk, másik Rozi néncmék, de rendbe, menetoszlopba! Mink aszt nyomtuk, ütöttük, tapostuk, mindent csináltunk − nem használt semmi. Ugy ellepett bennünket, hogy a kenyeret nem vót hova tenni, a két kaszli is teli vót vélek! Szenvedtünk tülök nagyon!

Egyszer aszondja Rozi néném:

− Aa, hát nekem má rígen nincs! Kûdjítek el!

− Hát hogyan? Mit csináljunk neki?

Na akkor elmagyarázta. Hogy este kíszítsek a kémíny alá tûzrevalót, ícaka gyútsam meg. Seperjek a lapátra amennyit csak bírok svábbogarat, lökjem be a tûzbe. Ha az elíg, akkor innét mind elmegy a többi. Mer az olyan családi íletet íl, ípp mint az ember! Ha ott valamellyiknek a családtagja megíg, az megy! Csináljam meg ezt három ícaka, azt mondta Rozi néném, nem lesz több svábbogaram.

Megcsináltam. Mind elment! De mind!

Egyszer meg patkányos világ vót, minden csupa patkány vót, nem tudtunk hova lenni. Rozi néném csak nevette: neki egy sincs!

Kedves Rozi néném, adok amit kér! Csak kûdje el a miénket is!

− Jól van, − aszondja − elkûdöm az íjjel. Csak ki ne gyöjjetek! Feküdjetek le este, hagyjátok nyitva az ajtót, majd én bemegyek aszt

elvígzem amit kell, de nehogy szóljatok hozzám, ne is lássatok! Figyelembe se vegyetek!

Hogy aszt mit csinált, nem tudom mer nem mondta meg. Annyit tudok hogy minden ajtónkra felírta krétával: KUNIGUNDA. Ezt tudom, mer ez ottmaradt rajta, a verõcén még nemríg is tanáltam egy ká betût. De nem lett azután patkányunk, egy szem se.

Rozi nénémnek vót egy testvírje, Katona János bátyám, az Pesten lakott. Ott is halt meg negyvennígyben, ráomlott az óvóhely, úgy ásták ki több nap múlva. Úgy tanulták meg János bátyámat, deríkig temette be csak a falrom, maradt ki neki kis hely, kapott levegõt, de rajta vót egy gerenda, azt tartotta hogy össze ne nyomja a fejit − de csak meghalt addigra hogy kibontották.

Mikor meggyött hogy János bátyám meghalt, azt mondta Rozi néném: û csak azon rí, hogy nem tudott vóna rögtön meghalni János, hogy lett vóna ideje imádkozni. Mondom aszt neki:

− Illyet ne mondjon Rozi néném, hát ki tudja mennyit szenvedett az ott, abba a tudatba hogy úgyis meghal! Hát ennél jobb sokkal, ha hirtelen meghalunk!

De nem, aszondja, û inkább eggy évig feküdjön nagybetegen, hogy tudjon gyónniáldozni, imádkozni, úgy haljon meg.

Ahogy aszt beteg lett Rozi néném, fél évre rá halt csak meg. De mán két hónap után azt mondta hogy jobb szeretne meghalni, mint így hiába szenvedni.

− Emlíkszik mit mondott? − mondom neki akkor. Látja, lehet János is sokat szenvedett! Pedig ugye elíg abbul kevesebb!

Hát nagyon rítt szegíny, hogy csak meg tudna halni. Pedig jó gondvisellõje vót, de hiába − a szenvedísbül nem lehet átkérni!

Derzsen halt meg aszt Rozi néném a fiánál, ott is temettík el, nem hozták haza, azután meg elment Pestre lakni István bátyám. Ászt ez nekem olyan rossz érzís, hogy Rozi néném olyan magányossan van ott.

Nohát ugye nem mindenkit szerethetünk egyformán, vót aszt másfajta is, sok.

Szokás nállunk, hogy aki megharagszik, nem szóll a másikho. Nekem három vót ilyen, hogy nem szóltunk. Kettõre én haragszok, azokra nem nízek rá se, a harmadik meg énrám haragszik. Hogy mér, azt nem tudom − sose kérdeztem meg! Rokonom is Fodor Istvánné, de huszonkét esztendeje nem szóllunk!

Egyszer, huszonkét esztendeje, kérdeztem tûle valamit. Ü meg nem válaszolt. Mondom neki:

− Margit! Nem hallod, vagy nem akarod? Aszondja: − Nem akarom.

− No kedves, maj ha akarod, szólsz, jó? Nem szólt rá semmit. Tizenkét esztendeig!

Akkor egyszer mentem Matvej Sanyiék, hát û meg ott beszílgetett a Sanyi felesígivel a kerítísnél. Elmondtam Sanyinak amit akartam, aszt indultam dogomra. Aszondja akkor Margit:

− Merre mísz?

Mondom: − A Tóalá, a szõlõbe.

− Akkor megyek én is, − aszondja − legalább addig beszílgetünk!

− Hallod − mondom − van mirül! Tizenkét esztendeje óta felgyûlt!

Nevette ídesded, aszt gyött velem. De úgy beszílgettünk az úton, mintha fél órával azelõtt váltunk vóna el a sarkon! Mindenrül − csak azt nem kérdeztem tûle, hogy mér haragudott.

Akkor pár napra rá, hogy újra tanálkoztunk − megin nem szólt Margit. Mit csináljak − nem is érdekel. Ennek is má tizedik éve! István bátyám mindig mondta:

− Hát ne haragudjatok mán! Eszti, te vagy a fiatalabb, bíkülj ki!

− Dehát − mondom − István bátyám, mit mondjak neki? Hogy „ne haragudj, többet ollyat nem teszek”? Ha azt se tudom mir haragszik! Én tudom hogy nem bántottam, hogyha û esetleg hallott valamit hogy én ezt vagy azt mondtam, mér nem kérdezte meg hogy mir mondtam, vagy mondtame valóba! Hát nem szólt egy kutya szót se soha!

Maradt aszt úgy. Nem szól lünk.

Na ugye nem mind ilyen jámboran haragudott mint mink Margittal, mer ahogy Csirke Sándor bátyám meg Csõsz Józsi bátyám csinálták, azt má rossz vót nízni. Hogy aszittem níha, megölik egymást! Hozzáfogott a szõlõ vígin a Zsuzsika ángyom kecskéje mekegni − na persze, mer elment Pestre ángyom, aszt ott vót a kecske nígyöt nap kikötve a fáho! − aszondja Csirke Sándor bátyám:

− Te, de mekeg a kecske!

Megismerte kendet! − aszondja Csõsz Józsi bátyám. Mir nem beretválkozott meg, így ráismer kendre!

− Elhallgatsz mindján! Az anyád jóistenitde szidta,

csúnyán, cifrán! Mentek egymásnak − de nem szerettem nízni-

hallgatni! Akkor egyszer meggondolták, leültek aszt kísz vót, ettek bíkébe egymás mellett. De én mindig úgy iszonyodtam, hogy maj csakugyan megölik tán egymást!

Nagy erõs ember vót Csõsz Józsi bátyám, mégis egyszer leesett a lábárul, kint a határba, úgy hozta be két ember. Ott nízte az úton Csirke Sándor, aszondja neki:

Na az anyád istenit büdös! Elvisznek, nem gyössz vissza most mán! Megdöglesz!

Nem szólt rá semmit se Józsi bátyám, nem tudott szólni, olyan beteg vót. Elvitték Szolnokra kórházba. De csak jobban lett, pár hónapra hazahozták.

− Na a jóistenit kendnek, − aszondja − hazagyöttem ugye! Maga megy el elõttem, elõbb megdöglik, meglássa!

No csakugyan, alig hat hétre rá − hol van Sándor bátyám? Bálintnak hiánzott, mer gyött mindig kártyázni este, aszt egyszerre elmaradt. Nízzük meg, hun van! Eltette Bálint zsebre a kártyát, megyünk át Csirkéikhe, hát − haldoklik az öreg. Itt má nem kártya lesz ma este! Azt mondja a jánya, mán vagy háromszor elállott a lílekzete. Még akkor egyszer hozzáfogott levegõt venni, ott óvastuk hogy hánszor lílekzik − de bizon aszt elhatta, nem mozdult többet. Meghalt. Nevette aszt Csõsz Józsi bátyám:

− A jó anyádat, − aszondja − na ugye hogy te haltál meg hamarébb? Jól van, tudtam én!

Nem telt el azután semennyi idõ se, meghalt Józsi bátyám is.

Ugye minden vót ezelõtt is, gyilkolództak is a rígiek, megvót az is.

Hogy a felvígesiek meg alvígesiek örökké verekedtek, bicskázták egymást, ez a mi idõnkbe nem vót mán, addigra elmaradt − nem azt mondom hogy nem került ollyan, de ez inkább még elõbb vót. Arra még emlíkszek, hogy Lõrinc Terus apját ásóval úgy fejbe vágták, hogy örökké nagyot hallott azután, Nagy Bálint bátyám meg ököllel vert agyon eggy embert − de olyan nagyon sok nem vót azér íllyen. Nagy Bálint aszt törvínbe se vót soha ezér, mer nem tabi embert ütött agyon, aszt a falu összetartott íllyenbe, fizettek sokat a doktornak is aszt úgy lett jelentve hogy szívbénulás ölte meg azt a burai legínt. Nem hitták törvínbe se Nagy Bálintot, de aszt csak bántotta a lelkiismeret, felakasztotta magát két évre rá. Illyenidõs jánya vót mint én, kicsivel öregebb, kisján vótam mikor Nagy Bálintot temettík.

Zsódos András bátyám öccse, Zsódos Gábor özvegyen maradt három kis iskolás gyerekkel, aszt újra megnõsült, elvette Bóka Borcsát. De bizony az új asszon nem pártfogolta a gyerekeit, mind világgá hajtotta ûket, aszt ezen Gábor bátyám úgy felbõszült, hogy elvágta Borcsa néni torkát. Magát meg agyonlûtte.

Zsódos András bátyámnak hogy õr vót, vót szolgálati revolverje. Gyöttek aszt a csendõrök András bátyámho:

− Zsódos bácsi, hun a revolver?

− Odabe van a téglás szobába, − aszondja − lóg a szegen a tokjába.

− Na gyöjjön, nízzük meg! Bemennek, felnyitják a táskát − üres.

− Hát, akkor nem tudom hun van!

− Nahát, − aszondja a csendõr − az öccsinél van. Agyonlûtte magát vele.

Megöltek egyszer eggy idõs házaspárt, Fazikas Zsigmondot meg a felesígit. De az sose lett meg, aki tette. Az öreg Bakcsõsz vót akkor a rívísz − nem tudom a rendes nevit, mer csak így hittak −, ût vallatták a csendõrök hogy kit vitt át a Tiszán. Azt mondta hogy nem vitt senkit. De mire aszt másodszor mentek vóna hogy elõvegyík, felakasztotta magát. Hát û tudott tán valamit − de sírba vitte.

Fazikas Zsigmond fia, Fazikas Mihály itt lakott Tabon, ûtet is gyanúsították soká, hogy û ölte meg apjátanyját. Mer hatalmas kutyák vótak a tanyán, hogy nem mehetett senki oda csak aki nagyon ismerõs. Még emlíkszek, huszonkettõbe, hogy Zsódos András bátyám Kisújszálláson rendõr vót, folyt a nyomozás, Fazikas Mihályt is vallatták, de persze nem vállalta magára. Aszondta Zsódos András bátyám, majd ü ráügyel, ha Fazikas Mihály a halálos ágyán lesz, neme gyónja meg hogy û vót. Nade hát ki vót ott mán mikor û meghalt, kit érdekelt ez addigra! Kilencvenvalahány esztendõs koráig ílt Mihály bátyám − hát tûle se tudódott ki semmi.

No szóval nem sok íllyen törtínt rígen se − ezelõtt is jobb szerettek nevetni mint sírni.

Jaj, aszt az a sok huncut ember! Amit a jányokkal vighevittek, ha kapáltunk, arattunk eggyütt! Dílbe a jányokasszonyok külön bandába aludtak aratáskor, a legínyek meg faragtak kis nyársakat, odalopakodtak, aszt a hosszú szoknyákat feltámasztották vele! Akkor aszt úgy feküdtek hogy alája lássanak. Az öreg Dékán Sándor vót híres huncut legíny míg az vót, nahát û aszt mindent elkövetett a marikverõ

jányokkal!

Egyszer aszt észrevettík a jányok, hogy kilíses Dékán. Oan csendes vót, nem is huncútkodott − rágyöttek aszt, hogy kilís van a derekán. Akkor a sok jány megrohanta, lefogta! Szitás Zsófi − olyan kis eleven portíka vót, kis csepp, az úgyse tudta vóna szorítani − lehúzta a gatyáját aszt mind kinyomkodta neki a kilist! De húszat legalább! Hogy tiszta vírbe vót Dékán Sándor bátyám! Jajgatott az, rimánkodott − de hiába, nem könyörültek rajta a jányok!

De leghíressebb huncut vót mind közt Vitális Gyurka bácsi. Én mán ût nem ismertem, sose láttam, az unokája ilyen idõs vót mint Bálint, hát sokkal énelõttem meghalt még, de a híre nagyon fennmaradt. Amiket û összebeszílt, most is mindenki meséli a faluba.

Rókát ûzött egyszer az öreg. Ászt egy nyárfára szaladt fel elûle a róka. − Nagy hatalmas sugár jegenyenyárfára, így mesélte − de fel egísz a leges leghegyibe, egísz a LEGCSÚCSÁRA! Ászt rálûttcm! Hopsz az anyja! Még feljebb ment két öllel!

De tudta mondani az öreg! Szûcs Miklós bátyámnak kezdte egyszer:

Hallja kend! Emlíkszik-e az én mostani hólyagmeggyfámnak az elõdjire?

Hát tudta Miklós bátyám, hogy puszta gyepre ípített az öreg, nem vót annak a meggyfának egyéb elõdje csak a fû. De kíváncsi vót, mi sülne ki ebbül, hát rámondta:

− Emlíkszek!

− Nahát, − aszondja Gyurka bácsi tovább − gyött egyszer Kunhegyes felõl egy hatalmas borulás! Beleakadt annak a hólyagmeggyfának a legfelsõ ágába! De lett ollyan essõ, hogy a deríkkötõláncot a Kótalaposrul felmosta a partra a víz!

Egyszer, ahogy a dolgát vígezte Gyurka bácsi a nádasba, ráment egy falka farkas. Felmenekült akkor meg a fícfára, onnat olvasta meg: íppen száz farkas vót!

− No, annyi tán mégse vót − aszondja rá Matvej nagyapám. − Hát ha csak csirke csipog száz, attul is megsiketül kend!

− Hát akármit mondasz is, de vót vagy ötven! Ötven? Sok ám az Gyurka bátyám! Gondoljon csak el ötven libát!

− De vót húsz, na! − aszondja Gyurka bácsi.

− Biztos? − kérdezi nagyapám.

− Hát pedig valami vót ott, higyjétek el, mer mitül zörgött vóna a nád!

Na ebbe aszt ki is eggyeztek vele nagyapámék.

Lidi néném vót asszonyba íllyen, akinek mindig kellett nevetni, Tamás Lajosné. De û nem is kíszakarva nevettetett minket, ha ollyan vót: örökké törtínt körülte valami hogy nevetni kellett − olyan félkanál vót. Egyszer a szõlõbe leltem meg a fán, szedte a cseresznyét. Nízem a lomb közt − hát nincs rajta semmi. Tiszta meztelen vót az öregasszony, csak egy fehír vászonkötõ vót a derekán megkötve.

Lidi néném! − mondom. − Hát maga meztelen van?!

− Hát! − aszondja. − Nem akadozik a gally a ruhámba!

− De hátha másba akad bele!

− Nem a! − aszondja.

Leültem a fa alá, úgy nevettem. Kiabáltam aszt Lódi Zsiga bácsinak − û vót akkor a csõsz −, gyöjjön oda mer íllyet még nem látott!

− Eejnye Lidi, − aszondja Zsiga bátyám − hát így vagy? Nem restelled magad?

− Jól van, jól, − aszondja Lidi néném − hát csak nem hasgattatom össze a ruhámat!

No pedig azér nem lett vóna nagy kár, hát majd rongyossan járt Lidi néni, öreg rongyokba mindig. A jánya varrt neki jót is, egyberuhát amíllyen most van mán, slafrokot, úgy hittük rígen − de azt nem szerette az öregasszony:

− Jaj kisjányom, − mutatta − látod, íllyen divatos ruhám van! De nem jó ez, − aszondja − felszaglik!

− Mér, hát mikor mosta a pizsamáját?

− Soha se!

Nahát ugye, akkor hogyne szaglott vóna!

Pedig még fõbíró is vót jó ideig az ura! Gyöttek egyszer, keresték a szolgabíróságtul. Beszóltak az udvarra, hogy keresik a fõbírót vagy a fõbírónét. Lidi néném meg a tyúkólat pucolta − akkor is meztelen! Hogy a tyúktetû ne menjen bele! Csak a fejit dugta ki, úgy felelt nekik:

− Nincsenek itthol lelkem, − aszondja − menjenek dolgokra! − Nem merte mondani, hogy û a fõbíróné!

Nagyobb gazdák a faluba inkább a Felvígen vótak. Az Alvíg szegínyebb vót, oda a vígrehajtók is többször mentek. Aki így jobban állt, a Hentesek, Sárándiak, Mikoláék még az öreg Mikola Pál idejin,

Lõrinc Gyula bátyámék, Lõrinc Istvánék − ezek mind a Felvígen laktak. Ezek se olyan nagyon nagy gazdák vótak, mondjuk még Lõrinc István sógórom nagyapjának vót tán negyven hódja − nohát mán István bátyámnak abbul lett tíz, meg hát amit szerzett hozzá közbe, mer elosztódott, szíjjelment a föd. Harmincnegyven hód Tabon má sok vót, Pap Jánosnak vót hetven, olylyan meg csak egy vót itt, hogy százhárom hódja vót: Víkony Gábor bátyám, felvígesi gazda û is, az anyósom tcstvírje. Nahát aszt − annyit dógozni, mint az az ember dógozott! Nappaltíjjelt eggyé tett, úgy hajtotta magát!

Gábor bácsit kétszer rúgta pofon a lú. Egyszer − még gyerek vót − ráhajintotta a macskát a lú farára, aszt kirúgta a fogát elõlrül. Meg mégegyszer má felnyõtt korába, akkor nem tudom mér rúgta meg, akkor meg ódalrul ment ki minden foga, de az álla kancájával eggyütt. Az én cralíkezetemre egy foga vót Víkony Gábor bácsinak − hát eleinte, de kísõbb az se vót meg mán. Még meg hozzá az a csúnya kappanhangja, ahogy az üres szájával beszílt − felit se értettük.

Egyszer valami érte az ujját is, tán akácfatüvis szúrta meg aszt elgennyedt. Egy hónapig szenvedett, akkor kizubbant neki, de rendbe nem gyött, mer akkorra má felment egísz a válláig a daganat − akkor ment csak orvosho. Azt mondták a doktorok, leveszik a keze fejit, el kell menni Pestre, de gyorsan mer megöli! Dehogy megy û odáig! − aszondta. Rátette egy tuskóra aszt levágta az ujját. Le! Csonka lett a keze, de meggyógyult szípen.

Egyszer meg rádûlt a fal. Bontottak valamit, dehát nem biztosítottak, eldûlt a fal aszt Gábor bácsi alája került. Kihámozták, aszitték halott. De kinyitotta a szemit aszt aszondta:

− Mit bámultok? Öntsetek le egy veder vízzel aszt jól van!

Öntöztík is, de bizon nem lett jól, bevíttík az istállóba, nem bírt mozdulni. Akkor meg: hogy húzzák meg a lábát − azt hitte, tán kiment a helyibül. Megfogták nígyen, meghúzták − elájult Gábor bácsi. Úgy vitte be mentõ Szolnokra. Ott aszt megmondták, hogy eltört a fara csontja, három helyt a medence. Ha beforr − jó, ha nem − nem bírnak segíteni, mozdulatlan kell fekünni hanyatt, úgy talán meggyógyul.

Két napra rá ment utánna Zsuzsika ángyom látogatni.

− Kocsit keríts aszt haza! − evvel fogadta Gábor bátyám. Hazarázatta magát!

Itthol aszt egy hét múlva mán az ablakho kellett vinni, hogy lássa a

lovát. Nem maradt fekve, nem nyugodott, nyár vót, aratás után, gyött a hordásidõ, Gábor bácsi kötelet köttetett az inára meg a hóna alá, aszt felhúzatta magát csigával a rakott kocsi tetejire, úgy ment hordani. Úgy forrt össze a fara ahogy akart − de összeforrt. Valahogy mindig égiszbe maradt Víkony Gábor, roppant szívós termíszete vót!

Zsuzsika ángyom, a felesíge is nagyon dógos vót. Kofálkodott csudára, befogott a kóllába[6] aszt û járt Szentmiklósra, Kisújra, Mezõtúrra, Pestre is, vitte az aprólíkot, vágott libát a piacokra, reggel hét órákkor má Kunhegyesen vót a zöldsíggel, kaka vót hogy hazavergõdött, odakötözte magát az ülísre hogy ha elalszik le ne bukjon, úgy ment! Az ura csak bíztatta:

− Le ne ess má! Ne aludj má!

− Nemnemncmnem! − aszondja Zsuzsika ángyom, de közbe aludt a bakon.

Dógoztak szakadásig. Hát igaz hogy száz hódjuk vót, de mikor aszt a bank hozta a húszas kamatokat, akkor aszt nyögtíkpöktík! Nem dógozott annyit senki más Tabon mint ûk! Jó hellyé vót nállok a cselédnek, ehetett amit tanált csak nem vöt gazdasszony. Zsuzsika ángyom mindig barangolt, aszt többet ett a cselédje fõztjibül, mint a cseléd az üvébül. Ha íheztek, Gábor bátyám mondta a béresnek:

− Üss agyon annyi csirkét, amennyivel gondolod hogy jóllakunk!

Fõztek aztán! Zsuzsika ángyom nem szólt érte, néha sipákolt, ha magkakast vert agyon valamellyik, de aszt megbíkült, ette û is. Elõgyött este:

− Na gyerekek, vane ennivaló? − melléült aszt jóllakott. Gábor bátyámnak mindene vót a lovai. Jó kocsis vót, nagyon tudott nígy lúval is hajtani! Száz hódja vót, de mindig az istállóba hált. Mikor újházasok vótak is! A gyerekeit is ott csinálta mindet, pedig aszt a jánya, Jolánka a legelsõ doktorált nõ vót Tabon! Szerette azt egy pesti úri fiú, Bükszegi Pista, de nem engedtík hogy elvegye Jolánkát. Nem vót Bükszeginek fillérje se, csak a rangja valamíllyen miniszter vót a nagybátyja −, Víkony Gáboréknak száz hódjuk vót, de viszont ugye parasztok vótak csak, dógoztak ípp úgy mint a cselédjek − hát nem engedte össze ûket a család. Bükszegi Pista aszt fûbe is lûtte magát.

Dógos vót nagyon Gábor bácsi, meg rendkívül jó ember. Becsûltík is annyira a faluba, hogy mikor aszt kulák lett, akkor se bántották. Börtönbe vót azér, nem lett meg a beadás aszt elzárták, de amúgy nem

bántották. Mikor nagyon szorították, má mint kulákot, hogy ekkorra meg akkorra be legyen szántva, két pár lova vót még, mindet kivitte, szántott estig eggyik párral, gyalog begyött hogy a lú pihenjen, jelentette hogy meddig jutott, ment vissza, fogta be a másik párat, szántott reggelig amazokkal. Lehetett hetven éves akkor. Utánna még a téeszbe is belement, úgy halt meg mint téeszkocsis. Sokon ment keresztül, mer mindent kibírt!

Az Alvígen sokkal szegínyebb emberek laktak, nem is tudok ott gazdag embert csak Boros János bácsit. Kilencven éves korába halt meg, körûlbellöl tizenhat vagy tizenhét éve, mer nem Barcikai tiszteletes úr temette, ha Kovács Dani. Nagyon jó ember vót János bácsi, de nagyon nagy hatalma vót ûneki, hát sok födje vót. Összeveszett egyszer még Borbí Györggyel is! Eggyütt mentek Törökszcntmiklósra, egy hintón, aszt összevesztek az úton, de nem János bácsi szállt le, ha Borbí György. János bácsi vót idõssebb valamivel, aszt aszondta:

− Nahát én nem ülök egy hintón a nagyságos úrral! Szálljon le, ha íIlyen a témája! − aszt otthatta az útba Borbí Györgyöt.

Világtalanul ílt Boros János a vígin tíz esztendõt. De azér járta a határt! Szõlõbe, kenderfõdre kijárt, irányította a gazdaságot meg û parancsolt azért! Szántottak kinn a fiai, egyszercsak ott vót Gábor bácsi, aszt mondta nekik, perelt velõk:

− Eej, − aszondja − má megint a csikót fogtátok eke elé, hát nem megmondtam

− Igen idesapám, hát a derest nem lehetett, czér meg czér − magyarázták ott a fiai, de azér csinálták, amit az öreg dirigált vakon! Kiadta nekik az aznapit, aszt ment vissza.

Egyszer gyött János bácsi a szõlõbül, otterte az uram a szõlõkapúnál, hozta az öreg a két kas gyümöcsöt, összekötötte kötíllel, úgy vette a vállára. Meglátta Bálint, megvárta, felvette a kocsira, elhozta a Sebestóig. Ott leszállott János bácsi, leadta neki Bálint a két kaska körtét, feltette a vállára, elköszöntek. Nízi aszt Bálint − hát visszafele indul az öreg, eltívesztette az irányt.

János bácsi! Nem jó fele megy kend, visszafele indul!

− Ejnye az istenit, − aszondja − hát igazíts helyre! Bálint aszt megfogta a kézit, megfordította.

− Na most így mehet a templomig, onnat meg mán eltanál.

Nem szokott pedig tívedni Boros János, a lábával tapogatta az utat. Attul hogy vak vót, mindent csinált, fát vágott, a tyúkokat etette, mindig haszna vót, az utolsó percig! Egyszer azt mondta eggyik este:

− Na gyerekek, má csak mámmá ílek!

− Ugyan idcsapám, − aszondja a fia − hát most ett meg egy nagy karíj pirítóst!

− Nem baj, azt má viszem magammal! Kérdtek tûlc: − Hát fáj valamije kendnek?

Nem fáj nekem! − aszondja. − Mir fájna? Meg lehet halni úgy is!

Meg is halt reggelre. Fájás nékül.

Egy fia ma is megvan János bácsinak, orvos valahun, doktor Boros Sándor. Egyszer láttam, olyanféle alacsony mint János bácsi vót, nagyon kedves ember.

Érdekes uraságok

Tabon ha valaki házat ípített, gyött mindenki, aszt segített. Mi is mikor válykot hordtunk, huszonnyóc kocsi gyött! A vályokrakásba, fõdhordásba, tapasztásba, meg mikor a tetõt hoztuk elõ Törökszentmiklósrul, abba mindbe segítettek, meg mikor saraltunk, csinálta a cigány a sarat a Nagygödrökbe, tíznél több kocsi hordta idáig, úgy aszt vittük fel a pallásra. Vót segítsíg, sok. A meszelísnél a rokonasszonyok mind ittvótak, mikor elõsször meszeltünk hogy szí ρ legyen, öthat sorral bemeszeltük mire fehír lett − ez mind úgy ment: összefogva a rokonság meg jóbarát. Jóbarát is! Híni se kellett, eggyik a másikátul meghallotta hogy Matvej Miklós házat ípít, akkor elogyött valaki megkírdeni, mikor hordjuk a válykot, aszt akkor egyszercsak gyött a sok ember. Bizon megfőztünk egyszerre két disznólábat krumplilevesbe, meg két ruháskosárral sütöttünk pampuskát! Elfogyott egy szálig, olyan sokan vótunk! Huszonnyóc férfiember, meg még több is, mer vót olyan ház ahun növendík gyerek vót, hát gyött az is, felhánni a válykot. A suttyógyerek kapott mind valamennyi pízt. De az emberek, kocsisok nem. Azoknak csak valamibe visszasegítettünk. Hát mink ugyanígy mentünk. Persze, aki ollyan magánakvaló vót, nem szeretett segíteni, az nem gyött. Bizon annak még tán a házát se ótották, hogyha ígett! De ezt a mi házunkat rengetegen ípítettík.

Idesapám napszámos ember vót, vót azér pár hód födje, de annyi nem hogy kisbirtokosnak jegyezzék, mindenütt csak úgy írták hogy „napszámos”, hivatalos papíron û úgy szerepelt, vagy esetleg hogy „földmíves” − ez jelentette hogy van azér valami kis födje. Ha tíz hódon fejül lett vóna, akkor lett vóna „kisbirtokos” − nahát ugye az nem vót, csak „napszámos”. De azért ez nem úgy vót, hogy napszámos ha ípített, akkor csak másik napszámos gyött − nem, gyött mindenki. Gyött gazdagabb is, akinek gazdagabb rokonja vót, vagy így jó embere gazdagabb, gyött az is mind. Még Hubert gróf is elkûdte a mindenesit, Kis Sándor bácsit, hogy kelle segítsíg. Mer hallotta, hogy az öreg Matvej ípít, hát ha kell valami, iga vagy ember, szívessen ad. Hogyne, itt Tabon az urak nagyon eggyütt vótak a parasztokkal, mindenbe. De mondtuk aszt, hogy köszönjük, vagyunk elíg sokan.

Így vót szokás, az uraság is adott segítsíget. Hát vót arra alkalom,

visszaadni: ha szõlõt kapáltak, elment az illetõ, dógozott egykét nap, osztan mondta, hogy

− Méltóságos úr is oan kedves vót, hát visszasegítettem − ez megvót. Hubert gróf különössen ilyen vót. Borbí Gábor nem annyira, az jobban a maga dógát vígezte, habár temetísekre az is eljárt. Nemcsak a cselédjiére, meg nem is csak ha az elöljárókközzül halt meg valaki, hanem szegínyember temetísire is. Elment, akit tiszteltbecsült, annak elment a temetísire.

Ezelõtt mikor március tizenötödiki banket vót is, a Polgári Körbe vót legnagyobb ünnep. Az Iparoskörbe is vót banket, de az Urikaszinóba nem vót semmi, mert a földesurak mind odagyöttek a Polgári Körbe. Óesztendõkor is, csak ífélkor mentek át az urak az Iparoskörbe, újévet köszönteni, a Polgári Kör vezetõsíge is, de mán eggy óra, fél kettõ − akkor má mind visszagyött mihozzánk, a parasztok közzé. Mindig azt mondta Borbí Gábor nagyságos úr is: valójába ûk is parasztok, úk is a fõdbül ílnek. Ük is azt lesik mindig, hogy merrül gyön a borúllás, mit hoz. Hát ténleg így is vót, aszt ott is szórakoztak velünk a Polgári Körbe. Jól szórakoztunk mindig, eggyütt az urakkal, mer nagyon rendessen tudtak azok viselkedni ha akartak. Nem szóltak azok soha egy rossz szót se − ollyanho, akihe nem lehetett. Ugye akihe meg lehetett, hát az ollyannak szóltak. Úgy van ez: a katona, meg a pap − oda megy, ahun kap!

A paraszttal jól kigyöttek az urak. iparossal nem annyira, az má más dolog. Na, hát hogy míllyen nagy vót a különbsíg ezelõtt az iparos meg a parasztember között: Az iparosok a Tiszagátnál megvettek egy házat, hogy ott lesz majd az Iparoskör. Ászt ugye, hát kíregettek rá, mer nem vót elíg pízek. Adott az uram is egy mázsa búzát. Nagy szó vót, bizony, hát az iparosok egy pár pengõt tudtak adni, egy mázsa búza meg huszonnyóc pengõ vót akkor! Úgy hogy mikor kísz lett az Iparoskör, egy táblára vót felírva a nevek azoknak, akik sokat adakoztak, aranybetûvel. Hát ott vót az uram is, ötödiknek. Na aszt mikor a felavatás vót, kíntelenek vótak oda is meghíni bennünket, mer hát sokat adtunk, csak resteltík ugye hogy ne híjának meg. Mint banketra szoktuk: sütöttem sütemínt, elmentünk. Hát, Bálinttal még csak vót aki barátkozott. Mert eggyik komja kerékgyártó vót, Peleskei Miklós, a felesíge Kocsis Eszti, egy kondás jánya. A másik komja meg Tarkó Feri, az is kerékgyártó − nohát neki így legalább köszöntek. De

énhozzám nem vót aki szóljon! Tarkóné, meg Peleskeiné − hát ugye ûk iparosnék, hát dehogy szóltak! A szomszédunkba Patócs lakott, szûcsmester, hát az mindig a mi pízünkön váltotta ki a bûrt, meg a festíkanyagot, mindent − meg is adta, becsûletessen, nem az, de viszont hát csak itt vót a tõkéje, minállunk! Ászt a felesíge is csak aszondta, jóval ífél után mán, hogy:

Jaaj, nem is láttalak Esztikém, − aszondja − hogy itt vagy!

− Maj meglátsz, − mondom − hónap, ha píz kell! − én is oszt rögtön odaszúrtam neki. Nem, hát nagyon bosszantott, nem is tudtam senkit megkínálni a süteményemmel, mer nem szólt hozzám a kutya se! Akik mellettem ültek se! Pedig se õtözetbe nem vótak különben, se tekintílybe − hát tekintílyem vót annyi a faluba, mint akarmellyik iparosnénak!

No, az asztalfõn ültek fiatal tanítók, doktor Kosári, a felesíge is − még akkor ugyan nem vót az, kísõbb lett Kosáriné, tanítónõ az is −, meg Palotai rektor is ott vót, avval is a menyasszonyaféléje, meg Farkas Guszti társulati írnok, aztán ezek mindennapos vendígek vótak nállunk, hát megláttak ott, hogy ülök csak mint Szép Mari az elsõ urával, nem szólnak hozzám − hát odagyött Majoros Juliska, aki Palotainé lett azután, azt mondja:

− Eszterkém, gyöjjön oda hozzánk, gyöjjön oda ülni! Látom hogy itt magáho nem szól senki se!

Így aszt felbiggyeszkedtem az elsõ helyre. A jedzõné húzott oda széket, − Ide üljön, Esztikém! − aszt körûlfogtak, igazán olyan kedvessen! Dehát az iparosok − azok oszt nem.

A cimborám, Szappanosné − mindig eggyütt vótunk gyerekkorunkba, aztán elvette egy suszter, szóm szidunk lett, majdnemszomszíd. „Kedves cimborám”, úgy híjuk egymást most is. Na û mondta egyszer, hogy

− Nagyon szeretlek, Esztikém, de hát vasárnap azér nem tanálkozhatok veled. Mégis, − aszondja − én iparosné vagyok!

− Nem baj, cimborám, − mondom − több a hétköznap mint a vasárnap! Csak én meg majd esetleg hétköznap nem látlak meg tíged!

De gyött azér, kérni harmados kukoricafõdet, aratást, mifene. Hétköznap − vasárnap nem. A banket vasárnap vót, ott nem vett észre û se!

Nagy divat vót akkoriba a kalap. Lett aszt Szappanosnénak is

kalapja. Hogy hogy nízett ki benne − na mindeggy. Mentünk Pestre egyszer, István királyra. Û kalapba, én meg csak úgy: selyemkendõ a fejemen. Olyan húsz évessek lehettünk.

− Hogy lehet az, hogy te kendõbe gyössz, Pestre! − aszondja Teresa.

− Hát talán csak nem kalapba gyövök, mit gondolsz! Nem vagyok én iparosné!

Aztán mikor hazafele gyöttünk:

− Na, − mondom − vóte eredmínye, hogy kalapot tettíl?

− Hát, − aszondja − mégis nem níztek ki magok közzül! De a kutya se szólt hozzád! − mondom. − Engemet

meg hittak cselédnek, hogy íliyen tiszta rendes asszon kéne szakácsasszonnak! Akkor csak érdemessebb vót hogy kendõbe mentem!

Mer valóba úgy is vót: Ez vót a szokásom, hogy sétálgattam le s fel, eggyik útrul a másikra Pesten, ha mán kiállásig vótam, a mozihíradóba beültem, azt vígigníztem, akkor megin mentem tovább − na egyszer csak megállt mellettem egy autó. Kiszólt egy úriasszony:

− Legyen olyan szíves, asszonyom, − aszondja − gyöjjön elõ egy szóra!

Odamegyek, azt mondja:

− Kérem, mir jött Pestre? Mer ugye nem pesti?

− Nem, − mondom − tennap gyöttem Pestre csak.

− Nem gyönne el hozzám szakácsnõnek? − azt mondja. Ilyen tiszta rendes asszon kéne! Nagyon jó hellyé lenne!

− Má ne haragudjon, − mondom neki − de én még nem vótam cselédje senkinek. Meg nem is leszek. Amíg egyébkínt megílek, addig lekötött munkára én nem megyek. Megílek otthol a magam háztartásába.

Hát kérte aszt az engedelmet nagyon. De nem, hát semmi, hát nem sértõ módon szólt hozzám.

No, az iparosok: Szóval nem szerettík ûket az urak se. Azt mondta rajok Borbí Gábor nagyságos úr is:

− Nem szeretem azt a félmûveltsíget, − aszondja − mindig csak „kérem”, „kérem”, ennyibül áll a mûveltsígök, evvel akarják mutatni! Jobb szeretem én, a szent jit neki, itt a parasztembereket! − aszt szórakozott inkább mivelünk a Polgári Körbe.

De szerette is, valóba, nagyon szerette a parasztembereket, mer mindenkivel szóbaállt, mindig köztök vót. Nem vót rossz ember Borbí Gábor, ha ment az úton is, megfogta az öregasszonyokat, − Ne kend menjen a sárba, majd én! − körûiemelte magán, aszt ment tovább. Hát vót neki is hibája is. Aszondták nagyon kurvás. Hát, meglehet.

Ismertem nagyon az urakat, vótam köztök eleget. Bejártam az urakho, már kicsi koromba, játszogattak velem, én meg nem filtern tõlük. Sokat, sokat vótam nálluk, jártam én majd az összes kastílyokba míg kisján vótam. Egyszer a Zibár gyerekei − a Vízügynél vót az szolga, horvát ember − annak a gyerekei megtanítottak egy csúnya versre. Na, mentem vele mindjár Török úrho, a píztárnokho a Társulatba, mondom neki:

− Török úr kérem, nagyon szíp verset tudok!

− Mondd el Esztikém! Mondd el! − aszondja.

− Elmondom egy hatosír!

Egy hatos nemtõm hányad rísze vót egy koronának, de ha kántáltunk is, igen mindenütt egy hatost kaptunk. A krajcár kevesebb vót, azt hiszem húsz krajcár vót egy hatos. Rögtön ideadta Török úr a hatost. Ászt elmondtam neki a verset:

− Lipitlapát, ajtó megett izél apád! Hát, nevette borzasztó.

− Hallode, − aszondja − menjél be a nagyírodára, aszt mondd el mindenkinek! De csak úgy, ha leteszik a hatost! Senkinek se mondd el ingyen!

Mentem boldogan, hogy a szíp versemér kapom a sok hatost. Hát mit tudtam én, hogy szípe vagy nem szíp! A nagyírodán sokan dógoztak, vagy nígy mérnök, meg még sok ollyan is, aki nem mérnök, csak ilyen nemtudommi, mérnökök mellett.

Tudok nagyon szíp verset, elmondom egy hatosír!

Na vót aki adta a hatost, vót aki meg mondta hogy hát û nem ad.

− Akkor menjen ki! Ingyen nem mondom el!

Csak leszurkolta mind az egy hatost, mondtam nekik is nagy hangon. Örültek azok is nagyon. Azt mondta akkor az eggyik úr − szegín, Csíkinek hittak, mérnök vót, meghalt a tizennígyes háborúba, nem tudom hová való lehetett, csak pár esztendeig vót mérnök itt − azt mondja:

− Hallode kisjányom! Ez ám nagyon szíp vers! − aszondja. − Eridj be az igazgató úrho, mondd el neki, hagy hallja û is!

Am meg egy vín göthös ember vót, a nevire se emlíkszek, mer csak igazgató úrnak mondtuk, a felesíge Kormos Anna vót, az angol királynõnek rokonja, Viktóriának, de tartották is a rokonságot, sokszor kaptak is onnat csomagot. De vígtelen fukar ember vót, meg mogorva, nem is nagyon fogadta a köszönīst se, meg hát nem ereszkedett le, hogy a többivel összeáll aszt beszílget − íllyen nem vót. Na bekopogtam.

− Nem lehet! Ki az?

− Én vagyok, igazgató úr kérem, − mondom − azér gyöttem, mer tudok egy nagyon szíp verset. Elmondom, de csak egy hatosír!

Menj innét kifele! − azt mondta. Utánna meg: − Na gyere. Itt a hatos. Mondjad!

Elmondtam neki is. Borzasztó dühös lett! Kiállt az ajtóba, aszt úgy kiabált:

Mit csinálnak velem az urak?! Bolondot ûznek énbelûlem?! Itt van, − aszondja − lyukas a cipõm talpa, azt se bírom megcsináltatni, aszt íllyenír kiadatnak velem egy hatost!

Szomorú vígök lett a hatosoknak. Hoztam haza egy marikkal − hát vótak ott lehet tizenöten is! Nem tudom hány koronát tett ki, lehet hogy nígy hatos vót egy korona, úgy emlíkszem rá. Hozom haza, mutatom idesanyámnak:

− Nízze csak mit hoztam! Milyen sok hatost!

− Hun vetted kisjányom?

Verset mondtam írté! Az uraknak! Ászt adták a sok hatost!

− Ászt míllyen vers vót az? Mondtam neki is boldogan.

ó de megvert… Istenem … De azér eltette a hatosokat.

Míg kisjány vótam is, Tabon mind ismertem én az urakat. De még ahogy jártam át Derzsre, idesanyám falujába, ott is vót ismerõs. Az ottani uraságot, Losonci Istvánt nemigen szerettík, mer gõgös ember vót, de vót egy fia, Losonci István az is, de csak „Pucki”, úgy hittak, az két évvel vót öregebb mint én, ismertem jól Tabrul is, mer Borbí Géza vót a nagyapja, aszt szeretett itt lenni. De nagyon kedves, jószándíkú vót, fél napokat elbeszílgetett a kukásokkal, mikor fûztík a dohánt − szerettük nagyon. Mán tizenhat éves vót, tizenhetedik. Egyszer mentem Derzsre, összetanálkoztunk az úton.

− Maga meg tabi kisjány, ugye? − azt mondja. − Maga Eszter!

− Igen, − mondom − az vagyok.

Gyöjjön mán be! − aszondja. − Lakik itt rokona! Mer Muharos Eszter néném Derzsen lakott akkor, kulcsár vót az ura az uraságnak − Na gyöjjön be! − aszondja Pucki. Anyuék nincsenek itthon, de nem úgy hívom én be, hogy mer magam vagyok, hanem gyöjjön, vannak ott gyerekek! Én meg verebíszek, ezaz.

Bementem elsõbb Muharos Eszter nénémékhö, Pucki is begyött. Oda hozta utánnunk az inassá a nagy tálca sütemínt, meg fagylaltot! Cukrászdát se láttam még abba az idõbe, nem fagylaltot! Ott beszílgettünk Eszter nénémékkel, aszt aszondja egyszer Pucki: û kimegy verebíszni a kertbe. Hogy kimegyeke vele. Vannak itt fiúkjányok, aszondja, akik összeszedik a verebet, û meg csak lövöldözi. Kimentünk. Gyönyörû, nagy kertjök vót, de csodás, hatalmas!

Ászt ahogy így játszunk ott a fák közt, bokrok közt mán eggy ideje, egyszer azt mondja Pucki:

− Na ide nízz, Eszter!

Aszt a fejinek tartotta a puska csövit, aszt agyonlûtte magát.

Tizenhat éves vót, tizenhetedik. Hogy mir tette, nem tudom. Csak azt tudom, hogy nagyon panaszkodott elõtte, hogy lenne û inkább egy nagyon szegín parasztgyerek, csak vele vóna apja-anyja. Mer û nem sokat van az apjáíkkal hát azok mindig utaztak.

Úgy folyt még az orra lyukán is a vir, a fülin is, jaj, ott ráborultam, még csókoltam is, hogy nízzen fel, hát ez csak serítes puska, nem fog meghalni! ílt még, így rázkódott mindene, de meghalt. Meghalt, nem ílt û lehet egy fél órát se utánna.

Aztán sürgönyt kûdtek a szüleinek Olaszországba, Velencébül gyöttek repüllõgépen Pestig Losonciék − borzasztó nagy szó vót ez is, hát huszonnígybe, vagy huszonötbe még! Én aszt a temetísen is ottmaradtam, vígig, ott vótam nagy anyámék, aszt virrasztani is ottvótam mikor az apjaanyja megírkezett. Hát azok nem vótak ílõk se valósággal. Ez az eggyetlen egy gyerekök vót! Hurcoltak ott engem, kérdezgettek, vallattak, hát én mondtam, hogy nem mondott semmit, rosszkedve se vót, annyit mondott hogy szeretne többször lenni apjával-anyjával, de mindig vándoroltak aszt û mindig egyedül van. Meg mondta még hogy Tabon szeret lenni jobban, többet is ismer, meg hogy ott a nagyapja, Borbí Géza, meg Gábor úr gyerekei, Buksi meg Lottika hát Lotti se sokat vót itthon, Buksi inkább, az egyetemet

vígzett már addigra − − hát ennyit mondott Pucki, ezt elmondtam nekik.

Ott vótam a tcmctísin is. Ott vót a derzsi pap, tabi pap, meg Fülöp Imre esperes úr is Kisújszállásrul. Nagy ebíd vót, az udvaron terítettek, nyár vót, nem tudom má mill yen hónap, de nyár vót hogy meghalt Pucki. Ott vót a tabi dalárda is, azokkal gyöttem oszt haza kocsin. Hát nagyon meg vótam ijedve meg rendülve. Az eggy oly kedves, jóindulatú fiatalember vót, meg elíg szíp derík gyerek is vót, de nagyon jó ember! Nagyon megsirattam.

Nem vótak mind egyformák az urak se, de sok jó vót azér köztök. Bárci Gyula nagyságos úr is nagyon jó ember vót, meg jó fizetõ. Nem szerettík tán annyira, mint a Valdek grófokat, mer ollyan hidegebb ember vót, nem vegyült úgy mások közzé, de jó fizetõ vót, pedáns ember, ha egy fillérje nem maradt is, az utósóig kifizette mindig a napszámost. No evvel ugye nem mindenki dicsekedhetett, mer Hubert is vót úgy hogy fennmaradt. Azután valamikor megadta û azt, általába, csak nem vót pontos. Máskor meg szinte ok nékül is adakozott, sokat, de a napszámosokkal bizonytalan vót. Pattantyús Istvánné vót egyszer így vele: Szõlõt kötöztek Hubertnek, aszt kétheti napszámot szípen kifizetett, a harmadikat nem. Nem vót neki, aszt nem fizetett. Bement hozzá kétszer is Pattantyúsné, mondta:

− Méltóságos úr kérem, ez a heti napszámom nincsen kifizetve.

− De, − aszondja Hubert gróf − ki van pipázva! Mondja Lajos − az intézõje −, hogy ki van pipázva!

No, − aszondja rá Pattantyúsné − méltóságos úr, ezt a heti napszámomat koporsószegre kõtse!

− Jaj! − aszondja Hubert. − Te is azt mondod, mint Zénó István? Az is azt mondta, koporsószegre kõtsem a napszámját!

De nem fizette aszt ki Róza nénémet, sose adta meg azt a hetet. Szóval vótak íllyen dógai, vótak.

A gyendai uraság, Vígesi Árpád megin másmilyen vót. Õ, ha mentek hozzá, hogy − Nagy családom van, adjon kõesõn egy kis búzát a méltóságos úr! − aszondta rá:

− Hát aztán én vagyok az oka? Mellyiket csináltam én a sok kölyök közzül? Ugye eggyet se! Na ha megcsináltad, tartsad is el!

De azér a vígin mindig adott:

Na adjatok ennek a bolondnak! − aszondja. − Meg ne add! Mibül

adnád meg?!

Ha meg valaki visszavitte a tartozást:

− Mir adtad meg, marha! Tán neked több van mint nekem?

Csúnya goromba ember vót, de adott azér − roppant szerette a parasztembert. Érdekes uraság vót Vígesi Árpád, ha arattak, mindig közzijök állt, û is aratott! Mindig ott vót velõk, aszt mondta avval a vontatott beszídjivel:

− Adjatok mán egy píípa dohánt, a fene ett vóna mes benneteket, rágyúúttok mind, én meg itt magam vagyok aszt nem bíírok füstölni! − Hát aszt kínálták, hogy vegyen a méltóságos úr. Utánna aszt adott nekik egísz bála dohánt is írté. Csak hát íllyen nagyszájú vót Vígesi Árpád.

Haladj mán, a fene ctt vóna meg, levágom a saarkad! Nem szíígyelled, hogy öregebb vagyok, aszt jobban kaszáltok? − De egísz nap is elkaszálgatott, ott a többivel. Nahát sokszor láb alatt vót, ugye, dehát nem szólhattak neki.

Goromba vót az a többi urakkal is, nemcsak a paraszttal. Ha jelentette neki az inas:

− Méltóságos úr, gyöttek a tabi urak!

− Eggyé meg a fene a csavargóit, ide a puskám, hagy lövöm mind agyon! Menntek hazafele?! Píszkos tekergõk, íllyen dologidõbe, itt?! Na fõzzetek nekik valamit, egye meg a fene, ééhes ez mind, hát azér gyött!

Ismerték mán a többiek, nem törõdtek vele. Letelepedtek, akar hogy ordított, aszt azt csináltak a kastílyába amit akartak.

Elvette azután a testvírjinek a jányát, egy húsz éves asszont. Akkor annak is kapálni kellett!

Na Pici, − aszondja Vígesi − gyerünk kifele! Mennyi a kapálnivaló, aszt itthon dögleni! dílig! Gyerünk ki, kapáljunk! Ne azok a szerencsétlenek dógozzanak miírtünk! Haragudott aszt szörnyen a Pici, de ment, hát muszáj vót.

Katolikus vót Vígesi, aszt Gyendán a katolikus templomot û faragta ki. Ilyen lombfûríszmunkával, de gyönyörû! Kidíszítve az egísz templom! Láttam, megníztem egyszer ezt Vígesi csinálta. De remek!

Jó uraság vót, ûnálla korán haza kellett menni, szombaton a cselédnek csak a takarítás vót, vasárnap meg még takarítani se szabad vót, csak íppen enni adni a jószágnak, arra meg vót külön pár ember.

De az aszt sokat keresett, hogy pótolva legyen, hogy nem bír templomba menni. Királyi kamarás vót Vígesi, nígylovas hintón járt, úgy gyött mindig Tabra. Úgy halt meg û még mint nagyúr, a negyvenes évek elejin.

Szóval nem úgy van az, hogy ollyan nagyon ettík vóna a cselédet ezek az urak. Kivéve mondjuk Magyarít. Mer az meg napszámost se fogadott. Magyari Kossá István, császári és királyi kamarás az is, báró Urai Etelka vót a felesíge − nagy úr vót. De az nem adott a falunak soha, csak annak a níhány cselédjinek adott kenyeret. Oda nem járt napszámos, ha a fene ott ett meg mindent, akkor se.

No vótak még azután a Szapáriak, de azok is hogy katolikusok vótak, nem sok közök vót Tabho, a birtokuk is inkább Taskonyba vót. Õk az ebadórul nevezetessek. Kilencszáz kettõbe Szapári gróf vót a pízügyminiszter, de olylyan pocsíkul bánt a pízzcl, hogy tönk szilire jutott. Nem hattá mégse a király, hogy a birtoka odalegyen, mer a királyné udvari asszonya vót a gróf húga. Aszondták, azér hogy a kincstár tönkrement, eggy ember még nem mehet tönkre, hanem legyen akkor ebadó, csak fillérekre elosztva, hogy a szegínyembert se nagyon terhelje. No így tanálták ki az ebadót − így meséltík. Ahogy jártunk Derzsre a Szapáriak birtokán keresztül, láttam még én is az útfélen a kivágott borzasztónagy évszázados akácfákat − azokat adták el a megszorult Szapáriak hogy pízt csináljanak. De Szapári grófot nemigen láttam, nem sokat jártak ûk Tabra. Szeretetotthon lett most a taskonyi kastíllyokbul, idióták vannak benne.

Bárci Gyula nagyságos úr nem vót gõgös, jó fizetõ is vót, nem tartozott soha senkinek. Meg kalapot emelve köszönt mindenkinek a faluba − de viszont le is tegezett mindenkit. Ászt én ezt nem szerettem, nem is álltam meg szó nékül. Jártunk át Akolhátra, neki is vót ott birtoka, nekünk is egy kicsike, sokszor mentünk eggyütt a hidason.{7} Megyünk egyszer így Bálinttal, várjuk a rívíszt, Bárci meg megszólít minket, aszondja:

− Na, nektek meg íllyen másfél lovatok van? − mer kiscsikó vót fogva a lú mellé, eves csikó, aszt sajnálta, mer szerette nagyon a lovat, sajnálta, hogy ollyan hamar befogtuk.

No, én meg nem állhattam meg, visszaszóltam neki.

− Nagyságos úr kérem. Ha jól hallottam, tegezett! Mindjár nekipirúlt! Mondom: − Hát ezt ne tessék többet, engedelmet kérek, de

ezt nem fogadom el! Mer hozzámillõ korú, aszt ha meghallja ezt más faluba való, aki nem tudja hogy a nagyságos úr mindenkit tegez, hát annak egy kicsit megbotránkoztató ez! Habár csak olyan félódalrul tegezõdünk is.

Ollyan lett mint a láng, nagyon megszígyelte magát. Kérte az engedelmet.

Meg mondtam azt is neki, hogy különbenis mást se tegezzen, mer ez rossz vírt szül! Ne tegezzen senkit!

Szóval hát én visszabeszíltem az uraknak, én nemigen hagytam magam. Borbí Gábor nagyságos úrral is, ûvele sokat hadakoztam.

Gyön egyszer az úton Borbí Gábor, én meg gyöttem két kanna vízzel a Tiszárul. Én gyöttem elõl, mer nem adtam meg neki azt az elõnyt, hogy na menjen a nagyságos úr elõl! Hlyen nem vótam soha! Nem nagyon adtam alább az áránál! Na, hát gyön utánnam Gábor úr. Aszondja egyszer:

− Hallode! De fáin asszon vagy te! Mondom: − Tudom!

− De fáin farod van! − azt mondja.

− Igaz-e? − mondom. − Ugye kéne? Aszondja: − Kéne!

A szájára! − mondom. − Hogy ne járjon mindig!

Hát, az anyja teremtísit, cl kellett szalannom! Mer a görbe botjával meg akart verni! Beszaladtam a kiszúgba, aszt be egy kapun, az öreg mama ott állt kinn, mondom neki hamar:

− Mondja hogy továbbszaladtam!

Akkorra ípp odabotorkált Borbí Gábor. Mán û akkor jó idõssebb vót, nem vót nagyon öreg, csak oan rosszmcnísû, elíg rossz lábú vót.

− Nem látott itt eggy asszont? − aszondja Gábor úr.

− Láttam én! Arra szaladt, nagyságos úr!

− Hogy a fene essen bele, − aszondja − még azt mondta hogy a számra adja a fenekit!

− Hát, nagyságos úr, − aszondja Bcdci Rozi néném − kap az aki nem restell! Hát nem mindenütt eresztik ám be a szíp embert se, meg a gazdagot se!

Na megálljon, tanálkozzak csak vele, de megverem! Tudom ám ki vót! Muharosné vót!

Akkoriba vót a választás, ezután vagy két hétre. Borbí Gábor sógorát, Losoncit akarták kípviselõnek, Borbí Etelka urát, a Pucki apját. Na, elmentünk választani a Körbe az urammal − hát gyön velünk

szemközt Borbí Gábor.

− No Bálint − mondom −, ez engem most megver. A fene egye meg, azt ígírte, hogy megver!

De nem vert meg. Gyön oda, köszön, elõre emeli a kalapot, kezet fog velünk. Azt mondja:

− Remílem miránk szavaznak?

− Hát nem, − mondom − nagyságos úr, nagyon tíved.

− Hát mir?

− Hát azír, − mondom − mer Derzsen, mikor az aratók kértík a szalonnát, mondták hogy mindig szoktak kapni, aszondta rá Losonci, hogy szarik nekik a kenyér mellé szalonnát. Hát én meg szarok neki voksot! Mondja meg neki!

Jaaj, drága Muharosné asszony, mit fizessek?! Amit kér, azt fizetek, de ha maga ezt elhíreszteli a faluba, maga le tudja a fél falut beszílni! A fél falu is utánna megy aszt nem a sógoromra szavaz!

− Legyen nyugodt, − mondom − nem mondom cl senkinek. Én nem szavazok rá, más meg oda szavaz ahova akar.

Hát énnekem nem kellett a pízek. Pedig bizon vót ollyan szerencsís, aki színát kapott, nagy darab kaszállót, de még búzát meg pízt is, csak ûrájok szavazzon! Hát én nem használtam az íllyen alkalmat.

Meg azután, hogy õszinte legyek, csak Losoncira szavaztam. Egye meg a fene, a másik se lesz jobb, ezt meg legalább ismerjük. Pedig csúnya kevíly ember vót, nem szerettük. Közellátási meg közílelmezési miniszter lett azután.

Valami nagyon jóba Gábor úrral nem vótunk, mer összeakadtunk még máskor is. Egyszer Muharos Bálint bátyámat − akkor vót törvénbíró − hítta vóna Borbí Gábor kezesnek. Én meg lebcszíltem. Mondtam neki:

− Bálint bátyám, ha ezt megteszi, rosszul teszi. Mit gondol, ha úgy sül el, se háza, se fõdje nem marad! Hát ne tegye magát akarattal kódússá! Ne restellje megmondani: Menjen magaformájúho!

El is hántotta Bálint bátyáin. Mondtae hogy én mondtam, vagy nem mondta, clárúltae hogy ki adta neki a tanácsot − nem tudom. De inkább csak azt mondhatta, hogy ûneki családja van aszt arra gondol, û nem lesz kezessé senkinek.

Nem sokra rá márciusi banket vót, ott vótunk az urammal, meg eggyütt vót az egísz család. Tálas Ferenc a felesígivel Muharos

Marikával, Lõrinc István a felesígivel Muharos Rózával, Muharos István Pap Margittal, a felesígivel, meg Hentes Sándor felesígestül, aki a mi keresztkománk lett − mind a nígy gyerekemet û kereszteltette, én meg az üvékét, de mán nekik csak kettõ lett. Ott ült egy csapatba a család, mikor begyött Borbí Gábor az ajtón. Vígigníz, aszondja:

− Aa, de felbiggyeszkedett ez a szar Muharos család! Csak níztem az emberekre, hogy ki szól mán valamit, de

mind lehajtotta a fejit. Hát, én meg felálltam, mondom:

− Nagyságos úr! Szígyellje el magát ezír a szóír! Hát, ki akart löketni írtc!

− Rögtön ezt távolítsák el innét!!

Persze, nem távolították. Azt mondták: tagok vagyunk, Körtagok, nem lökhetnek ki. Meg ha én megsértettem, biztos megvót rá az okom. Û se dicsekedett, hogy mér mondtam én ezt, a kezessíget se akarta szóba hozni, én meg nem líptem vissza!

Azt mondtam, meg újra azt mondom! Szígyellje magát! Ki meg nem tesznek, a magam jószántábul elmegyek ha akarok, de ha nem akarok, próbáljon meg kilüketni!

Azután el is felejtkezett û errül, vagy úgy tett mintha elfelejtette vóna. Mer ha tanálkoztunk, − Na, hova, menyecske? − meg így beszí Igetett hozzám, meg kalapot emelt mindig ha köszönt. Mikor meg mán begyöttek az oroszok, negyvennígy telin, elgyött Borbí Gábor István napra Lõrinc Istvánékho. Osztan, hogy meglátott, felállt, odagyött aszt bocsánatot kért, amér û énrám haragudott, amér azt mondtam neki a sok níp elõtt hogy szígyellje magát. Hogy hát û most bocsánatot kér!

− Nem érzem magam megtisztelve − mondom. − Mer nem azír hurcolta ezt az orrába húszegynéhány esztendeig, hogy majd alkalomadtán bocsánatot kér tûlem! Hanem azír, hogy maj ha egyszer a keze közzi kerülök, akkor aszt maj jól elrántsa a nótámat! Úgy hogy nagyon kár vót bocsánatot kérni!

Mer ugye hát lett vóna addig ezer alkalma bocsánatot kérni! De inkább úgy gondolta, ha valamiér odahajt maj minket a nyomorúság, kérni valamit, majd akkor ellátja a bajjunkat. Csak ez ugye nem sikerült, mer mink meg úgy igyekeztünk, hogy megíljünk a magunk szemetjin!

De akkorára már szegíny vót Borbí Gábor, hát ûtet is sok csapás írté, még elõbb, rossz termísek, minden, bizon nagyon rosszul ment

neki. Ellenõr lett itt a társulati hivatalnál Gábor úr, hivatalt vállalt még negyvenbe. Mondta is az uramnak:

− Bizon Bálint, ez nekem ollyan, mint mikor maga elmegy a födje mellett fuharba. Hát muszáj mennem, − aszondja − mer a megílhetís hajt. Örülök, hogy ide bedugtak aszt pízt keresek.

Bizon hát egy földbirtokos úr is úgy vót csak, mint mink. Hallottam egyszer, hogy Erzsike nagyságos asszon, Borbí Gábor felesíge, meg Bárci Gyuláné a hátam megett beszílgettek a moziba. Hogy hívatalossak Miklós napra a kormánzóho, de hogy menjenek? − eggyíknek bundája ócska vót, a másiknak cipõje kellett vóna, − mittudom mi még, ott sorolták. Mer ugye mán ha a Horti nevenapján megjelenik, akkor ott mán mutatni kell! Ugy hogy ûnekik is csak megvót a magok gondja. Nem is irigyeltem én soha senkit, ükét se. Ippen íllyen gondjaim vannak nekem is, gondoltam, ha a harisnyát meg bírom venni, a kendõ lyukas. Ugyanaz!

De nem mondanék azér mégse rosszat Borbí Gáborra, mer rossz nem vót. A Borbílyokat itt csak úgy hittak: Géza úr, Gábor úr, Sándor úr − nem mondták vígig a nevöket, csak:

− Hova mísz? − Megyek Gábor urék. − Vagy: − Gézáékho − még ez is elõfordult. Még a szemökbe is mondtuk így! Nagyon közvetlenek vótak, hát szerette ûket a níp, nem nagyon titulázgattuk ûket. Még leginkább én nem szerettem ûket, azt mondhatom. Jártam a Borbíkertbe egy párszor, a sírkertjekbe, amikor Borbí Balázst temettík is, meg egyszer csak úgy besétáltam oda, akkor megláttam egy sírkövön az írást: „Borbí Gézáné − a jánynevire nem emlíkszek mán −, meghalt ekkor meg ekkor, nyócadik gyerekível gyerekágyba” − így valahogy. Szóval mikor Jolánka született. De engemet úgy elfutott a míreg, ahogy ezt olvasom! Hát ez a Géza úr, a fél falu a szeretõje vót! Mán az aljaníp csak, mer más ugye nem állt szóba vele − de azér a fél falu a szeretõje vót! Ászt mégis úgy tönkretette a felesígit! Hogy NYÓC gyereket kellett szülni annak a szerencsétlen asszonnak, míg csak bele nem halt! − Hogy mir haragudtam meg ezért annyira, magam se tudom. Pedig má nem vót meg akkor Géza úr se, huszonvalamennyibe halt meg û is, emlíkszek mer itt vót Horti a temetísin.

Hát mind nem vótak azér jók az urak se, igaz, mer ott vót Návai szolgabíró, Akolháton vót annak is birtoka − nahát az kutya eggy

ember vót. A leventéket agyusztálta mindig, amelyik nem ment leventébe. De ollyan pofont adott, hogy szítütötte a gyerek a kályhát! Akkor meg azér adott neki másikat, arra meg összerakta! A sógoromtul, a Patonai Zsuzsanna urátul is tudom, mer azt is nagyon megverte. Hát ez vót a nagy szenvedíllye, úgy adta a pofont, hogy nekiessen az illetõ a kályhának. Kegyetlen rossz vót! Olyan kemíny makacs urat, olyan igazságtalant nem is tudok másikat Tabon, mint Návai vót! Hát a többi verekedõs igazán nem vót, de nem is tûrte vóna a tabi ember az ollyasmit.

Egyszer azér Návai is megjárta, a taskonyi Nemes gróf béresivei. Ment a béres az ökörszekírrel az úton, aszt nem jól tért ki Návainak. Návai meg nem restellte, felment a szekírre aszt megpofozta a bérest.

− Térj ki elûlem te piszkos paraszt! − azt kiabálta. − Nem tudod, hogy én Návai szolgabíró vagyok?!

Nem szólt semmit a béres, csak szípen leeresztette a nígyellõt[8] − mer fel szokták kötni, ha nem kell −, aszt jól a nyaka közzi cserdített vele Návainak!

− Én meg, úgy tudd meg, Nemes grófnak az elsõ béressé vagyok!

Beidézte azután Návai Törökszentmiklósra a bérest, hogy majd ott a hivatalba jól elkeni. De ám Nemes gróf ment helyette. Aszondta Návainak:

− Igaza vót annak az embernek! Jól tette, ha a nígyellõvel jól vígighúzott rajtad! Hát csak abbul állsz, a verekedísbül?! − Megvídte a béressit, úgy hogy Návai nem is bírt semmit csinálni neki.

Én úgy tapasztaltam, hogy valahogy ezek a kissebb urak komisszabbak vótak mindig, mint az igaziak. Vót itt egy mérnök, Diksnájder, most is megvan még, nagy tisztelõm, csak nem úgy híjják mán: kikeresztelkedett, magyarosította a nevit Dunaira. Sváb vót û inkább, katolikus ember, nagyon is templomos, de soha nem szerettem. Hallottam egyszer, hogy kétszáz pengõ árú ajándíkot vett karácsonyra a két gyerekinek, egy egísz szobát rendezett be nekik. Ászt ugyanakkor vót, hogy mink meg így ki regettünk a szegíngyerekeknek karácsonfára − ez minden évbe vót, sütöttem kalácsot, meg segítettem feldíszíteni a karácsonfát, szóval sokat dógoztunk írté. Na, ahogy így mentünk házrul házra, a Diksnájderhe is elírtunk. Ászt két pengõt adott. Mondom a másik asszonnak, aki velem vót:

− írjál be Bözsikém öt pengõt. Majd én hozzáteszek hármat, mer

nagyon szígyellem, hogy a mérnök úr csak két pengõt adott, a gyerekeinek meg kétszáz pengõ árú ajándíkot vett!

Aszondta Diksnájder hogy kidob.

− Majd a maga házábul kedvesem! − mondom neki. Még maga csak árendás házba lakik, a közsígébe! Igaz hogy pillanatnyilag a magáé, de annyira azér nem, hogy kihajintson belûle! Meg elsõbb is maga sértett meg minket, a két pengõvel, csak azután én magát a hárommal!

Még ezután lett egy tanálkozásunk Dunaival. Mentünk egyszer Zsuzsannával a kútra. Ászt megáll egy hintó a Társulatnál, meg kellett nekünk is állni, mer keskeny pallójárda vót csak, a nagy sárba nem térhettünk le, hát megálltunk ott, míg kiszállnak a hintóbul. Leszállott Dunai mérnök, meg egy másik úr, nem tudom ki vót. Ez a másik meg adott a kocsisnak, Majoros Józsi bácsinak valamennyi borravalót. Dunai meg rászóllott, aszondja:

Ugyan Sanyi, mir adsz az öregnek! Hát annyit keres, hogy tajigával tolja minden fizetískor a pízt!

Ott hallgattam, mellette. Ászt valahogy úgy elümmögtem magam − hát nagyon nem tetszett hogy ezt mondja!

− Talán nem tetszik, amit mondtam? − azt mondja nekem.

− Hát nem, uram − mondom. − Magábul se lesz sose Dunai, Diksnájder marad míg íl! Mer ha magyar úriember vóna, gondolkodás nékül anna még a milliomosnak is borravalót, ha az valami szolgálatot tesz!

− Nem fogná be a száját? − aszondja.

− Még az uramnak se, nemhogy magának! − mondom. Otthon fekszik egy beteg, tüdõbajos gyereke ennek az embernek, eggy éve doktoroztatja, hogy tolná az íllyen tajigán a pízt?! Legfeljebb a doktornak!

− Ne hadakozz vele, − aszondja a másik − valóba, hát ha ez a szokás, hát mér ne adjak?

Mentünk mink meg tovább Zsuzsannával, otthattuk ûket.

Mikor begyöttek az oroszok, Patócsék gyött el Diksnájder, a szomszídba, idegyött a kerítíshe aszt odahítt. Kért nagyon, nehogy feljelentsem, hogy û míllyen vót ezelõtt. Nehogy ûtet ezer bántsák.

Hát ez is: Vagy tíz esztendeig az orrába hurcolta, hogy én ütet megszólítottam, megszígyenítettem! Most meg eszibe jutott! Hát mit

csináljak neki? Mondom aszt:

− Uram, soha. Attul nyugodtan alhat, legyen egísz nyugodt.

− De maga nagy komunista biztossan! − aszondja. Vagyok a csudát, komunista! Csak azt pártolom mindig, aki pártolni való, aki rászorul!

Persze, na, vót hibájok az uraknak is. De itt nem úgy ment, hogy hódszámra becsültík vóna az embert! Mer most is halt meg nemrígen, két éve gazdag ember, aszt három behúzója vót, mer nem szerette senki. Még az útonjárókat is megszólították, hogy menjenek sírtbehúzni, száz forintot kap mindenki, meg még a kocsist is lehítták a kocsirul, mer rém soká tartott vóna a temetís − nem ment senki. Hát ugye vígrehajtó vót, meg egy fertelmes buta ember, akar a nemtommi, nem szerette senki, nem vót a temetísin a kutya se. Nem avval törõdtek ugye, hogy gazdag ember, no akkor hát menjünk a temetísire!

Vagy vót a patikás, Gál Béla. Több mint negyven esztendeig vót patikás Tabon, mégis két cigány ásta ki a sírját! Mer egy csúnya, mord ember vót, nem lehetett szeretni!

− Na, mi a fene lelt mán, döglõdöl, hogy a patikába gyössz?! − így beszílt.

Hát annak a temetísin a falu nípe közzül senki se vót.

Akkor viszont meghalt Pazsa Kis Sándor, nahát az egy teljessen szegíny ember vót, mindenes vót az öreg Valdek Frigyes gróféknál, csacsifogaton hordta a vizet a konyhára, meg fát hordott, ilyesmi vót csak. De az meg aranyos jó becsületes ember vót! Mikor meghalt, RENGETEGEN mentünk a temetísire! Ott vót az egísz falu! Korneli grófnõ is elgyött, Blaskovicsné, akinek a fia, Blaskovics Miki romániai nagykövetünk vót − ismertem azt is, egy nagyon szemtelen valaki vót gyerekkorába −, no ott vót Korneli grófnõ is. Û meg áttért katolikusnak, mán asszon korába, mikor a szülei meghaltak, mer addig nem mert. Ászt tiszteletes úr nagyon szípen prédikált a Sándor bácsi temetísin. Avval kezdte, hogy ha most eggy idegen ember gyönne az úton, mikor megy a halottas menet, azt mondaná: Tiszatabon nagy halott van; gazdag, nagyhatalmú ember halhatott meg, hogy ennyi níp van a temetísin. Pedig tán a legszegínyebb vót a faluba Pazsa Kis Sándor! De a legbecsûletessebb vót, tisztakezû, mindenkihe jószavú, állhatatos a hitbe − többet írt az ollyanoknál, akik úgy cserélgetik a vallásukat mint más ember az ingit!

Rángatózott nagyon Korneli, szuszogott, hát értette hogy ezt ûrá

mondta tiszteletes úr.

Meghalt az öreg Bencsik. Kondás vót a közsígnél vagy negyven esztendeig. Saját háza se vót, haszonbéres házba, meg a község lakásába lakott hun itt, hun ott az öreg. Csúnya vót szegíny, mint az adomába az ördög, de aranyos, tisztessíges ember az is, jóindulatú, meg nagyon jó pásztor. Mikor û vót a kondás, mindig kint fialt meg nyáron a disznónk, aszt õsszel a kis süldõk gyöttek haza − û ezer a malacokbul kapott minden évbe eggyet, amér felnevelte nekünk a többit sûldõkorig. Szerettük, nagyon, jó szóga vót, soká. Mikor a felesíge ment jelenteni hogy meghalt, azt mondta a tiszteletes úr:

− Nízze Bencsikné, magok nem a saját házokba laknak. Hozzák ide a templomba, a cínterembe az öreget, aszt onnat fogjuk temetni.

Nagy szó vót ez akkor, csak Domonkos Mihályné nagyságos asszont, nem is tudom mán kicsoda Paula vót, ût temettík csak a templombul! Szinte felzúdultak rajta, hogy − Még a templombul temetik az öreg Bencsiket! − De azt mondta tiszteletes úr, negyven éves szóga megérdemli. Mer ollyan ez, mintha negyven esztendeig fõbíró lett vóna.

Szóval, nem lehet azt mondani, hogy hódszámra vót a megbecsüllís, mer embersígre vót. Jó, hát ugye nemcsak a temetísbül áll az ílet, de hát azér ott látszott meg, mint az ípítésnél, ott lehetett megtudni hogy ki míllyen ember vót.

Urak szeretõi

Tabon divat vót elíggé a menyecskézís. Mint másutt is − biztossan másutt is így íltek, én ugye nem tudom, de itt divat vót, ez biztos. Nem azt akarom mondani, hogy rosszabb vót a tabi asszon mint más − de ugye itt sok vót az úr. Az meg tudott fizetni. Hát csak vót aszt ugye ollyan, akit megszídított a píz! A fene menjen marikverõnek, eggy ícaka megkeresem az árát! − hát vót íllyen közte, persze vót. De vót aszt olyan is azér, szegín jánba is, aki osztan nem állt szóba vélek.

Vót aki az urakho is bejárt. Meg vót itten egy ház. Megvan még most is, az Alvígen, most renoválták át, egy kicsit magosították − Paula néni lakott benne. Még megvót az öregasszon mikor én ján vótam, még fiatalasszon koromba is, de én lehet hogy háromszor se láttam íletembe, meg hogy miféle Paula vót azt se tudom, mer ha csak az Alvígen vót is valami dogom, idesanyám mindján mondta:

− Paula néni fele ne menj!

Mán az öreg Borbí Gézának is û szerezte a nõket, odavitte ûhozzá, ott vót a tanálka. Még Géza úr után is a fiatalabb nemzedíkeknek, tán még Samukáéknak is. Én nem tudtam, idesanyám mér fiit úgy Paula nénitül. Na aszt csak megtudtam kísõbb, hogy ott szinte árulják a nõket. Ha valakit meglátott valamellyik úr, akkor szólt Paula néninek, hogy neki az kell. Akkor ugye Paula néni vagy meg tudta szerezni, vagy nem. Mer ollyan is fordult elõ, hogy megvertík az üregasszont. Öreg vót mán akkoriba, hogy aztán valamik”! − û maga is rosszalkodott-e, vagy volt-e eggyátalán ollyan kiállású hogy valaki megkívánta vóna, hát azt nem tudom.

Nade hát Paula néni is csak az uraknak szógált, nem hallottam soha hogy parasztlegínyek is jártak vóna oda. Csak Géza úrék, Gábor úr, Herman gróf, ezek. Herman egyszer még Tót Etelkát is odavitte, de elmenekedett Etelka. Így ment ez. Nem mondhatnám, hogy a falu olyan nagyon bántotta vóna az illyeneket, nem sokat törõdtek velõk, esetleg apja-anyja bántotta írta a jánt, vagy az ura a fiatalasszont, de a falu nem túlságosan üldözte. Nem is sokra becsülte, de nem is üldözte. Mondjuk a Polgári Körbe nem engedtík azér be, nem kapott meghívót az íllycn, de egyeb nemigen vót.

Sõt, vót ollyan is, hogy az apja adta cl: a Sajdik-jányok. Az anyjok

meghalt, az apjok meg rìszeges vót, aszt tizennígy éves vót az öregebb jány, akkor az apja eladta ûket borér. Mind a kettõt! Rózát meg Margitot, Balázs úrnak meg Gábor úrnak. Utánna meg az egísz falu szerethette mán ûket, aki csak fizetett. Kísõbb azér fírjhementek, jó idõs korba mán, olyan harmincnegyven evesek is vótak tán − körûlbelõl, mer most hetven meg hetvenvalahány.

Árván maradt egyszer két jány, Bernát Eszter meg Bernát Teresa. Az öreg grófné, Valdek György anyja fogta fel ûket. No azután, Eszter nagyon rendes ján vót, de szerette vóna ût magának az öreg grófné testvírjinek a fia, Pál gróf − nem tudom ki vót az, Pesten lakott, itt nyaralt csak aszt meglátta Esztert. De nem boldogult Bernát Eszterrel, mondta a jány hogy van ûneki szeretõje, ahho akar fírjhemenni,

Márton Ferenche. Fírjhe is ment hozzá, született is gyerekök, csak aszt az urával tortint valami, eltörött a gerince az erdõn. Hazahozták, de alig vót benne ílet, az öreg bábaasszon lefûrìszeltette egy sütõteknõ vígit, abba tették Márton Ferencet, úgy feküdt mozdulatlan. Rítt nagyon az anyja, siratta a fiát, eggyetlen gyerekit − ugy vót hogy nyomorík lessz, vagy meg se marad. Akkor aszt elõgyött újra Pál gróf. Azt mondta, kigyógyíttatja Márton Ferencet, ha az asszony az üvé lessz. Hát ugye Bernát Eszter akkor se akarta, hát errül szó se lehet! De ám rimánkodott neki az öreg Mártonné:

− Nem bánom én kisjányom, soha szemedre nem vetem, csak a fiam jobban legyen, ne haljon meg!

Fel is ment aszt Bernát Eszter Pestre, ott vót soká a Pál gróf anyjaik, az ura meg kórházba. Meg is gyógyult Márton Ferenc, annyira hogy két boton járt, úgy került haza.

Bernát Eszter testvírje, Bernát Teresa mán elrosszúlt, nem is ment fírjhe. Megesett még az öreg grófnénál, lett egy jánya − na azt is Eszternek kereszteltík, mer szerette nagyon a nénjit Teresa. Teresa néni jányát, Bernát Esztert még én is ismertem, elíg öreg asszonnak mán. Mentem egyszer a Társulat fele − még iskolás se lehettem −, aszt ott a sarkon az árokba bele vót esve eggy asszony: Bernát Eszter néni. Mentem be szaladva, Mike Zsófi néném lakott legközelebb, futok be hozzá, mondom:

Zsófi néném, Eszter néném meg az árokba esett!

− Mer belelükte a porció! − aszondja Mike Zsófi néném.

− Porció? − mondom. − Hát ki az a porció? ? Eej, hát akit a porciós

üvegbe mírnek!

Emlíkszem, lestem azután mindig Bernát Eszter nénémet, úgy elõttem van: azt a rígifajta fúvott üveget, porciósüveget vitte mindig, takargatta a kötõje sarkába, Toronyi Eszter − azt meg Hubert gróf levitte magával az Alsóudvarba. így mondtuk: „Alsóudvar”, mer vót az öreg grófnak, az apjuknak, Frigyesnek a kastélya, megette, a kövesúton túl a György grófé, ami meg Húbertnak vót, a malom fele, az vót az Alsóudvar. Toronyi Eszterrel jóba vót má legínkorába is Hubert, mán akkor elébb megesett Eszter néni, utána vitte oda magáho a gróf. Hintón járt akkor Toronyi Eszter minden hová. Még egísz gyerekasszon vótam, lehet akkor õszön mentem fírjhe, láttam egyszer a piacon Toronyi Esztert, ott gyött keresztül hintón a gróffal. Majoros Zsuzsa néném csak megállt, nízte ûket, aszt rákezdett a nagy szájával:

Az anyja istenit, − aszondja − hát hintót keresett vele! Nem borzasztó? Az enyim meg még egy rántásra valót se keresett! − Ászt elkezdte ütni, pofozni magát: − Hazamegyek, a fogammal típem szít! Hogy hiába takargattam mostanig, nem hozott egy rántásra v ilót se!

Nem értettem az egíszbül semmit, azt hittem meg van ez az asszony bolondulva! Ott nevettík a nípek a piacon. Megmagyarázták aszt nekem is.

Na, Hubert gróf aztán megnõsült, elhagyta Eszter nénit, haza kellett pakolni az Alsóudvarbul. Erdélyi grófnõt vett el Hubert, Betlen Katát, gyönyörû szõke asszont! Csak ámultunk, hogy kapott íllyen szípet! Nem vót csúnya arcú Hubert se, csak az anyja megcsudálta a kutyabûrdudásokat[9], aszt ollyan lett Hubert is: hátul rángatta, a vállával nyomkodta a dudát, elõl meg a dobot verte, szakasztott mint a dudások, úgy verte magát hátul is, elõl is a gróf. Fene tudja, mit szerettek rajta az asszonyok − hát ugye a jómódot, gondolom. Ez a gyönyörû nõ is hogy hozzáment! Szíp szõke, kíkszemû vót, aszt fogadkozott a gróf, hogy szereti nagyon. De bizon elûztík a grófnõt Eszter néniék, olyan háromhónapos terhe vót az asszonynak Húberttul, úgy ment el. Erdélybe szülte meg a gyereket, ott is nevelte, de aszt belefúlt a tóba a kisfiú fürdís közbe. El is vált Hubert Betlen Katátul, következett megint Eszter néném. Akkor meg íptttetett neki a gróf a faluba, mint egy kis vár, ollyanszerû házat, tornyokkal − most az a pártház −, ott vótak Eszter nénivel.

Hát az nem vót szíp dolog, hogy a felcsígitül elvált, úgy hogy

tiszteletes úr akkor azt mondta, hogy nem engedi meg hogy Hubert legyen az egyházgondnok, fõgondnok. Déliât addig rimánkodott a gróf, hogy csak visszaengedte tiszteletes úr. Mer sokat adott az egyháznak, meg jó ember vót különben, vígtelen jó. Mikor Szûcs István bátyámat elvittík a tizennígyes háborúba, öt esztendeig a teljes kommencióját kimírette, de még azután is minden évbe kûdött tûzrevalót Rozi nénémnek hogy özvegy lett, meg eltemettette minden halottját Rozi nénémnek, anyóssát, jányát, kifizette a temetíst. Tarkó Bözsi nénje tüdõbajba feküdt, annak meg mindennap ebédet kûdetett a gróf. Tót Zsuzsa néni varrónõ vót a kastílyba fiatal korába, aszt ezer öregsígibe û is minden nap ebídet kapott, meg látogatta is a gróf, a felesígivel is míg vele vót, meg Eszter néni idejibe is, sokszor elõgyött tanyázgatni Hubert Zsuzsa nénémhe. Pattantyúsné nagyapja negyvenöt évet szógált a gróf tanyáján, Verestanyán, de mikor beteg lett, MINDEN NAP gyött a gróf, de MINDEN NAP, faggatta az öreget: − Hogy van Bálint? Mi hiánzik Bálint? − Amikor meg meghalt, ollyan koszorút vitt neki, hogy kocsi bírta csak. Gyönyörû zõdbül, meg nemtommillyen virág vót benne, de gyönyörû, remek vót! Szóval jó vót nagyon Hubert amúgy. Úgy hogy csak visszaengedte tiszteletes úr is gondnoknak.

Vígig Toronyi Eszter nénémmel maradtak mán azután. Eszter néném nem vót szíp, inkább hogy csúnya vót nagyon. Ollyan szürke bûre vót mint a fõd, mint a hal bûre ollyan vót, csúnya asszon vót na! Még meg nagy hordó hasa − hát ugye mán abba az idõbe, hogy én ismertem. Vele meg a temetõbe akaszkodtam össze egyszer. Valami temetís vót, nem tudom mán kié, ott vótam, aszt gyön tiszteletes úr, Hubert gróf, Eszter néni, meg még páran a környezetükbül. Esett nagyon az essõ, nagy vizek vótak a sírok közt, hát felhúzódtam egy sír ódalára, hogy elengedem ûket. Ahogy Eszter néni odaért ípp, megcsúsztam, le a sírrul, bele a pocsolyába. Szítcsaptam a vizet! Felcsapta jól Toronyi Esztert, hát bizon a szíp selyemruha csupa sár lett. Megijedtem, akarom ípp kérni a bocsánatot, de ki se nyithattam a számat, rámripakodik Toronyi Eszter:

Nem tudsz jobban kitérni, te! − aszondja. − Ollyan gõgös vagy, mán azt se tudod ki vagy?!

Na, hát ha így, én se maradtam hátrább:

Tudom a! Muharos Bálintné vagyok! Hát maga kicsodáné?!

Megállt a szó mindenkibe, de tiszteletes úr is meglepõdött:

− Ejnye, ejnye Eszti!

− Úgy hát! − mondom. − Én rendessen félreállok, hát nem tehetek rólla, belecsúsztam a sárba, hát nem akarattal! 0 meg akkor

Na ennyi tanálkozásom vót Toronyi Eszterrel.

Hát, vótak ezek a dogok.

Eggyik távoli rokonomnak, Matvej Ilonkának is vót ílylyesmi dóga Huberttal. Benn vótam egyszer segíteni tiszteletes úréknál, fõzni, mer vendígek vótak − szoktam ollyankor menni. Ilonka meg idegyött, engem keresett, még dílután. Nem vótam, hát várt. Mondták neki, hogy korán nem gyövök, hát fõzni vagyok benn, biztos fel is szógálom a vacsorát, vagy legalábbis a szógáló kézire kíszítem, tálcákra − de Ilonka csak várt. De hogy mit akar velem, azt meg nem bökte ki. Idesanyám aszt elvesztette a türelmit, aszondja egyszer neki:

− Mondd má meg Ilonka, mit akarsz Esztivel! Csak hallgatsz itt!

− Hát, − aszondja − haragba vagyok a gróffal. Aztán látom, Esztinek kalapemelve köszön mindig a gróf. Hát meg akarom kérni, menjen be hozzá, bíkítsen ki vele!

Mán akkor tudtuk mink, hogy bejár a grófho, szeretõje Húbertnak. Az ura vitte be, az adta el a grófnak, hogy a tanyát fizessík vele. Hát aszt nagyon idegessek lettek idesanyámék.

− Jaj, − aszondja idesanyám − ez a jány amíllyen, hogy mindenkinek megtesz mindent, még bemegy csakugyan a grófho!

− Hát, akkor ide ne is gyöjjön haza! − aszondja Bálint. De én nem hiszem hogy bemegy, maj meglássa hogy nem megy beí

− Dehát, − aszondja idesanyám − majd úgy gondolja hogy szívessíget tesz vele Ilonkának, aszt megteszi!

Na, Ilonka nem gyõzött várni, elgyött a vígin elébem. A Lénárték házok megett tanálkoztunk össze. Mondia aszt Ilonka hogy mit tanált ki, mi vóna a kívánsága. Haza se gyöjjek, menjek a grófho. Mer hát ugye a píz elfogyott, hogyha a gróf haragszik, nem ad tovább.

− Eridj mán be Esztikém, − aszondja − terád hallgat a gróf! Neked mindig megemeli a kalapját!

− Nahát Ilonka, − mondom − látod, EZlR nem megyek be. Mer én azt akarom, hogy nekem ezután is kalapot emeljen! Maj ha elsõbb magamat eladtam, akkor megyek tígedet árulni! Maj ha jártas vagyok mán az íllyen dogokba! Addig várjál.

Hazagyöttem, örültek nagyon, kérdtík, tanálkoztam-e Ilonkával.

− Tanálkoztam.

− Mit mondott?

− Hát, − mondom − tudomisén, valami haszontalanságot! Akkor mondták, hogy ûk má tudják mit akart. Na, akkor

elmondtam én is, mire jutottunk.

Hubert akkor nem ismert még engem. Tiszteletes úrék vótam megint egyszer, ott tanálkoztunk össze, û meg presbitergyûllísbe gyött. Meghallotta aszt, hogy valaki a nevemen szólít.

− Matvej Eszter? Maga Matvej Eszter? − aszondja a gróf.

− Az vagyok − mondom.

− Akkor a Matvej Ilonka fajtája! ó, elöntött a míreg!

Rokonom, távolrul, − mondom − ez biztos. Sajnos! De FAJTÁJA, az nem vagyok, ezt vegye tudomásul a méltóságos úr! És ezt többet nekem ne mondja! Meg ha nekem ezután is nem emeli meg a kalapját, hát én biztos nem köszönök soha! Énnekem igenis kalapemelve köszönjön, mer én − mondom − nem vótam még senkinek a kapcája!

Csak úgy hátrált tûlem Hubert!

− Nem szabadna íilyen szigorúan bcszílni! − aszondja tiszteletes úr is.

− Egye meg a fene, − mondom − ne mondja hogy én az a FAJTA vagyok!

De aszt nem is − hát mindig a legnagyobb tisztelettel beszílt velem azután Hubert.

Meg mikor mán ollyan nagy nyomorúságba került, tanálkoztam vele egyszer, ötvenbe, ötvenegybe, így, aszt rítt nagyon. Ahogy a festíkes van, meg a darálló, ott vót két kûoszlop az úton, annak támaszkodott a gróf aszt ott rítt. Mer leköpdöstík a gyerekek, meg lelökdöstík a járdárul. Nem is csak gyerekek, mer Kún Zsófi is, akinek û eggy esztendeig hordatta az ítélt, mer meg vót operálva, valami bélbajja vót, külön fõzetett neki a gróf aszt hordatta minden nap − hát az vót hozzá a legkutyább, agyon akarta verni. No akkor hát pártfogásba vettem Hubertet. Meg adtam is neki, mikor nem vót semmije. Hát énhozzám ugye mindig tisztessíges vót û.

Eggyütt vótak akkor má vígig Toronyi Eszter nénivel. Negyvenötbe ki lettek ûzve az Alsóudvarbul is, a kis tornyos házbul is, Sárándi Zsiga bátyámék házokba húzódtak meg, meg Kozmaéknál azután, kis

parasztházba. Beteg vót soká Eszter néni, agyvérzíssel feküdt, de olyan hûsíges gondvisellõje vót a gróf hogy csuda, hordta utánna a bilit. Ott ápolta, szólongatta, „Ester”, így mondta neki, mer selyp vót, pösze vót kicsit a gróf. El is temette Toronyi Esztert, rendessen, még ílt azután is pár évet egyedül, még akkor elõgyött egyszer Betlen Kata is meglátogatni. Úgy halt meg, csak azután Hubert gróf.

Vas Juli néném története is illyesmi vót. Ü meg az intézõnél vót cseléd, aszt megszerette az intézõ, Pakucs Béla. Fírjhement azér Horvát Károlyho, de csak pár hónapig íltek eggyütt, csak kivit^ e az intézõ, az Ajtóson vót tanyája, oda vitte Juli nénémet. Ott tartotta nagyon soká, csak ha a felesíge kiment a tanyára, akkor Julinak nem szabad vót kigyönni egísz nap. Bent vót egy szobába.

Hanem azok ollyan kedvesek vótak egymással aztán is, Juli néném meg Károly bátyám! Jártam én sokat tanyázni Hajas Rozi nénémhe, avval meg Vas Juli rokon vót, ott vót sokszor ü is. Ászt ahogy egyszer ott ülünk, beszílgetünk, hát, gyön Horvát Károly. De úgy meglepõdtem! Juli néném meg ugrott fel:

− Add ide Karcsikám a kabátod, − lesegítette, eltette ide ülj kedves!

Meg Károly bátyám is: − Hogy vagy, Julikám? − hát nem vót semmi harag köztök. Horvát Károly még hitte tán akkor, hogy visszamegy majd Juli ühozzá − de bizon nem ment. Aszondta, û szereti nagyon az intézõt.

Károly bátyám nincsen má meg, az intézõ se, az Pesten halt meg, negyvenötbe, még meg úgy, hogy a ravatalon vót, aszt a bomba beleütött a házba, úgy hogy ott ígett el a ravatalon Pakucs Béla. Siratgatta sokáig Juli néném. Û megvan még, Pesten, öreg mán.

De azér mind között György gróf vót a leghíressebb, Virág Marival.

Roppant szerette György úr is a parasztembereket, idesanyám mesélte, míg legín vót minden parasztbálba ott vót, táncolt, sorba minden parasztjánnyal, bû gatyába, a sarkantyújával remekül kiverte a nótát! Meg hát parasztszeretõje is vót, Virág Mari.

Nagy úr vót pedig, vilmonti és valdeki gróf Valdek György, gyönyörû vót a kastéllyá, hatalmas kertje, vadassá is, abba õz, dámvad, vaddisznó, meg azután vót egy majma is, meg kõszáli sassá, meg borzasztó sck kutyája! Eggy ilyen rendes ház vót, alacsonyabb mint ez, de rendes ház, csak a kutyáknak, vót abba vizsla, házõrzõ, agár, minden fajta kutya, minden fajtának külön gondozója vót − hát nagy úr

vót György gróf.

Én mint kicsi jány, kíváncsi vótam ugye a majomra meg a sasra, hát énnekem azt is meg kellett nízni. Ott lábatlankodtam a prádés istálló körül, azon gondolkoztam, hogy tudnék hozzáférni a majomho − gyön egyszer a gróf. De káromkodik borzasztó, szidja nagyon Nájfelt, a mindenest. Megijedtem, elhúzódtam hogy ne lásson. Ott tanálkozott Nájfellal az istállónál, odamegy − puff egy pofon Nájfelnak, puff egy másik balrul is, csak úgy harsogott! No erre meg, megkapja Nájfel is a grófot, fõdhöteremti, rátérgyel a mejjire, kimér az is két pofont a grófnak!

− Te is ennyit adtál, az anyád istenit! Erre aszt a gróf má rimánkodni kezdett.

− Jánoskám, kedves Jánoskám, ne bántsál, hagyjál, nem nyúlok hozzád többet!

− Na, akkor jól van, − aszondja a mindenes − feleresztelek, de ha mégegyszer pofozol, duplán adom vissza!

Csak lestem. Feleresztette, ment a gróf vissza a kastélyho, de ordítva, hítta Faragót, az inassát:

− Hozd ki a nagy hatlövetû puskámat! Lüvöm agyon Nájfelt!

Kíváncsi vótam nagyon, agyollövi-e most csakugyan! Dehát nem adták oda neki a puskát. Elmaradt jó soká György úr, úgy gyött aszt vissza vígre puska nékül.

− János! János! Nem szólt rá senki. JAAANOOOS!

Egyszer aztán visszakiált mégis Nájfel:

− Méltóztassík!

− Gyere elõ, − aszondja a gróf − gyere elõ. Itt van tíz korona, − aszondja − eredj el, igyál valamit.

Így ment. Nem vót azér ütõdött György úr, dehogy, csak hát hirtelenmírgû ember vót. De aztán nem tartott a haragja. Ha kérte a puskát, sose adták oda, elbúttak aszt kiabálhatott. Tudták hogy elszáll a haragja, akkor meg ugye minek lõjön le valakit csak úgy, mírgibe!

Meg nem vót rossz ember se György gróf, úgy hogy a többi jányokat se abajgatta, fogdosta, hát ugye û nagyon fiatalon összekerült má Virág Marival. Csúnya ember se vót György úr, meg tisztessíges vót, tudott az tisztessíges lenni.

Olyanféle idõs vót Virág Mari, mint idesanyám, vagy egy kicsivel öregebb. Idesanyám nagyon szerette, mer nagyon jólelkû asszon vót.

Nem vót û rossz, csak nagyon megszerette a grófot, a gróf meg ûtet. Ászt aszondta a grófnak, hogy û mint jány nem áll vele szóba, inkább a Tiszának megy, de nagyon szereti is, hát adja fírjhö ût a gróf valakihe. így is lett. Udvarolt Virág Marinak egy fiatalember, nagyon szegíny, Hajas Laci, aszt aszondta neki a gróf, ha elveszi Marit, ad neki két fias tehenet. Boldog vót nagyon a fiatalember, hát ugye nem tudták még akkor, hogy a gróf jár Virág Mari után. így aszt fírhement Virág Mari. Meghítták a grófot is a lakodalomba. Mikor aszt felkontyolták a menyasszont, karonfogta a gróf, elvitte. A ház mán elõ vót kíszítve nekik. Nagyon szíp szõke ján vót Virág Mari, de igazán gyönyörül így aszt az urával nem is hált egyszer se, csak György gróffal.

Nem messzi vót ez a ház, ahun Virág Mari lakott azután, a Matvejféle házho. Idesanyám fiatal menyecske vót ott akkoriba. Odajárt Virág Mari ühozzájok tejír.

− Jaaj, ebadott! − aszondta Virág Marinak nagyanyám. Hát mir tettél mán íllyet! Hogy azt a jó embert otthattad! Tudott rólla az urad, hogy ott akarod hagyni?

− Nem tudott, − aszondja Mari − de viszont a gróf kifizette.

Hogy aszt miket adott a gróf Hajas Laci bátyámnak, nem tudom. Csak két fias tehénbe vótak megeggyezve, de valószínû egyebet is kapott û, mer bûkezû vót nagyon György gróf. Virág Marinak meg vette ezt a házat, ott lakott û soká, mer a kastélyba nem vihette a gróf. Az öreg grófné, az anyja, Borbí Etelka nem tûrte. Aszondta Györgynek:

− Ide nem hozod! Se szobajánnak, se semminek! Ha szereted, tartsd el magadnak!

Hát a gróf nagyon szerette. Ott vót Virág Marival sokat, ha valamerre kifáradt, gyött oda, ott lakott, egísz napokat meg egísz heteket is ott vót hogy haza se ment a kastélyba, úgy íltek mintha az ura lett vóna Virág Marinak. Bálákba is elvitte György úr Marit, a faluba − hát mán az úrikaszinóba nem vihette magával, de bálba sokat eljártak, míg meg nem házasították a grófot.

Az öreg grófnõ erõltette, rákínszerítette hogy nõsüljön, mer hát gondolom oan huszonnyóc körûi vót mán György úr. Csáki Margit grõfnót vette el aztán. Katolikus család vót ez, Csáki Albin püspök vót Margit grófnõ testvírje, aszt katolikus hitre eggyeztek Györggyel. Az

apjáik haragudtak is írté, mer azok meg nagy reformátusok vótak, az apja holland származás, az anyja is a Borbík közzül való − de mán ezt se bánták azér, csak Virág Maritul megszabadítsák Györgyöt. Pedig Mari nem züllesztette le a grófot! Mer kípes vót György gróf napokig ott elolvasgatni Marinál, tanyázgatni, szípen, csendbe − szóval nagyon szípen íltek ûk! Ahogy aszt a gróf megnõsült, vígé lett ennek.

Mikor mán ez vót, hogy megházasodik, hát megmondta Marinak. Hogy most má meg kell neki nõsülni. Kellett annak egy esztendõ is, amíg valamennyire bele tudtak nyugonni, mer nagyon szerettík egymást! Még legínfõvel az utolsó ícakát is ott tõtötte György gróf, egísz íj jel húzatta a bandával, hogy

Rácsos kapu, rácsos ablak
Mán én tíged itten hagylak!

Fírjhezadta még utánna György gróf Virág Marit, másodszor is, a szalóki bíróho. Lackó, vagy Palkó nevû vót az, húsz hód fõdet kapott a gróftul, hát úri módon kiházasította Virág Marit a gróf. Mer annyira szerette, hogy aszondta: menjen el a falubul. Menjen el, mer ü nem bírja látni! Nem akarja a felesígit se megszégyeníteni, ha meg látja, akkor ki tudja, rávetemedhetnek megin hogy újra hozzá jár. Elment aszt Virág Mari Szalókra.

Tanálkoztam azután én egyszer Virág Marival, õrsön a fürdõbe, öreg korába mán, ollyanforma idõs vót mint én most, én meg hát vagy huszonöttel fiatalabb. De ollyan teste vót akkor is még, mint a szobor! Nem az a lógó, kövír nemtommi, ha szíp formás vót! Csak úgy elníztem ott, hogy öreg asszony, aszt míllyen szíp csinos! Aztán, egyszer megszólított:

− Hallod-e kisjányom! Mer úgy látom hogy jányom lehetnél − aszondja. − Ismerõs vagye te Tabon?

− Odavaló vagyok − mondom.

− Ismerede Patonai Sárát?

− Ismerem − mondom.

− Nem az a te anyád?

− De igen, az.

− Azér, mer én mán tennap is figyeltelek, hogy ahhoz hasonlítói! A modorod is, meg hát sokmindenbe nagyon hasonlítói anyádra, csak íppen nem vagy ollyan szíp. − Ezt mindig mindenki hozzátette, hogy nem vagyok ollyan szíp! − Én meg, − aszondja − a Virág Mari vagyok.

Gondolkozók. Mondom:

− Hát én nem ismerem. De van tán más neve is?

− Van, − aszondja − de én Tabon csak úgy szerepeltem, hogy Virág Mari.

− A György gróf szerelme?

− Na, látod, az vagyok! − aszondja. − Nagyon szerettem anyádat, nagyon rendes kis asszonka vót, jó, szelíd, szígyellõs, − aszondja − de jól el tudtunk beszílgetni. Hát semmi ollyanrul, ûvele arrul nem beszíltünk.

Na, énnekem aszt ott a fürdõbe elbeszílte Mari néni az ílete sorját. Mer hallottam mán én idesanyámtul is, de Mari néni ríszletessebben is elmondta. Elmondta, nem szígyellte. Aszondta, û nagyon szerette Györgyöt, nem azér hogy gróf vót, de vót az ollyan kedves hozzá, hogy nagyon. Elmondta, hogy û nem tanált abba semmi bûnt se, hát û tiszta szívibül szerette a grófot. Elmesélte, ahogy egísz íj jel ríttak mind a ketten, míg húzták a cigányok, hogy „Rácsos kapu, rácsos ablak, én mán tíged itten hagylak”, húzták reggelig, ûk meg egymás karjába ríttak. „Elmegyek én messzi tûled, ídes rózsám isten veled!”

− De hidd el kisjányom, − azt mondja Mari néni − hidd el, hogy utánna SOHA TÖBBET a gróf énnekem az ARCOMAT se látta! De soha! Mert a fejemet is félrefordítottam, ha láttam! Azután meg úgy akarta, hogy menjek inkább el, ne tudja hogy ott vagyok. De egy vagyont vittem magammal, húsz hód vót a hozományom!

Elszegínyedtek aszt György grófék, nagyon tönkrementek. Mán mikor a jányának, Marika grófnõnek az esküvõje vót, a többi urak adták össze neki a hintókat. Egy gazdag zsidó úr vette el elsõbb Marika grófnõt, ügyvéd vót, de az apjának gyára is vót. Úgy emlíkszek rá, mikor mentek az esküvõre hintón, de külön hintóra szállt a menyasszon meg a võlegíny, aszt aszondta Marika grófnõ:

− Még most elválunk drágám, de azután soha többet!

Debizon másfél év után elváltak, aszt Marika nyomba meg is esküdött egy másik úrral, egy királyi közjedzõvel. Valami doktor Valaki, úgyhogy nem rangos vót, nem fõúri rangba mint ûk − hát addigra mán nagyon le vótak csúszva György grófék.

Elkezdtík még tízbe, tizenkettõbe, eladták elsõbb a Baltarátát, utánna Verestanyát is, így, lassan-lassan. De azt kikötötte György gróf a banknál, hogy csak tabi embernek lehet eladni, amíg csak az venni

bír, nem szabad másnak! Nem is vett senki, egyedül tán Hubai Béla a Verestanyábul, burai ember. Na a vígin má semmijek se vót, tûlünk hordták a tejet, tejfelt, tojást, csirkét, korpával ha megfizettek írté − elszegínyedtek. Aszondta rá Borbí Géza:

− Ihen kék neki megdögleni! Mer nem vót jó neki Magyarországon a gulyás, Bécsbe ment különvonaton gulyáslevest enni! Most majd megenné itthol is!

Hát ennyi vót György gróf, meg Virág Mari.

Hát az íllyet mondjuk megértem, aki ennyire szerelembül csinálja, annyira hatással vannak egymásra, hogy így megszereti, aszt az üvé lessz − megértem. Ez más azér, mint pízér, vagy erõszaknak engedni − hát ez nagyon más. Vót ugye ez is, az is, vót sokminden.

Ahogy az urak elmúltak, elmentek, utánna se lett azér ez nagyon más. Palásti Lajos kondás vót, aszt törvénbíró lett − na akkor rákezdett û is menyecskézni. De vígtelen buta ember vót, a sáros cipõt se törültem vóna hozzá! Ugrott ki egyszer a menyecskétül a kerítíscn, aszt fölakadt a nadrágjáná fogva, hajnalba akasztották le az úton járók. Szóvá is tette Szappanosné a következõ gyûllisen, Hentes Teresa û meg jánkorába Pap Gyula fõj edzõnek vót a szeretõje, fírjhezment aztán Szappanos súszterhe, de aztán is járt hozzá a jedzõ, nevire is íratta a gyereket, meg taníttatta, tanítónõ lett Pap Klári, Szappanosné meg ápolta az öreg jedzõt mikor beteg lett mán − no, fölál Szappanosné a gyûllísbe, aszondja:

− Hát nekünk míllyen törvínbírónk van?! Hogy fölakad a kerítísre! A fene egye meg, míg kondás vót, azt se tudta hogy van micsodája, most meg azt se tudja hova tegye!

Én vagyok a legfáinabb asszony

Mikor a negyedik gyerekem meglett, feküdtem az ágyon, mozdulni nem bírtam, csak csukott szemmel hallgattam, hogy rí. Kérdem a bábaasszont:

− Mama! − mondom. − Nem fiú ez a gyerek? De erõs a hangja!

− Ne kíváncsiskodj! − aszondja Gólya mama. Felõtöztette szípen a picit, akkor behítta a három nagyobb

fiamat, Bálintot, Jánost, meg még egy árva gyereket neveltem akkor, inokatestvíremet, Patonai Árpádot, azokat is megmosdatta, rendbetette, odaállította ükét az ágyho. Azt mondta:

− Esztikém, te vagy a legfáinabb asszony a faluba. Nízd meg, de gyönyörû nígy fiad van!

Az örömtül én akkor úgy SIKOLTOTTAM, hogy rögtön vizes ruhát tettek rám!

Mán hogyha azt mondta vóna Zsuzsa néni, hogy − Na! Má megin fiú! − hát el lettem vóna örökre keseredve. Mer nagyon kisjánt vártam, hogy az nem vót, azt szerettem vóna. De így, hogy így mondta Zsuzsa néném, hát én nagyon boldog vótam.

Ipp nemríg kérdezte az uram:

− Mondd má meg, mikor vótál a legboldogabb?

− Hát, − mondom − mikor a legkissebb fiamat kereszteltettük, aszt nígy gyerekkel vótam egyszerre a templomba!

A keresztanyja vitte elõl a kicsit, a három nagyobb meg fogta a kezem. Mind a háromnak szíp fehér ruhája vót, a kis árvának is csináltattam akkorra újat, aszt fogta a kezemet Árpád, a másik kezem a kisebbik fiam, a nagyobb meg megint Árpádnak fogta a kézit. Úgy mentünk a templomba. Felzúdult mindenki, ahogy belíptünk:

− Úú, de sok gyerek!

Mer az egyke vót nagyon a divat. Mán akkoriba nagyon, sokan betegek is vótak miatta. Hát én nem, énnekem nem is vót hálistennek semmi bajjom.

Nem vagyok irigy, nem is vótam soha. De azokat nagyon irigylem, akiknek sok szíp gyerekük van. Meg úgy szeretném minden fiatalasszonnak megmondani, hogy csak vállalják a gyereket! Ha egy gyerekök van, a lelkiismerete is bánja, meg még az az egy gyerek is!

Meg ritkán is sikerûi be az az egy gyerek.

Nekem nígy se sikerûlt. Nígyet szültem, egy maradt.

Azt hiszem, hogy mindenkinek, aki mán értelmes, felnyõtt ember, annak van egy célja. Aztán minden reményit abba veti, hogy azt a célt el tudja érni. Énnekem az vót a célom, hogy szíp nagy családom legyen, meg csendes ílet. Eggyikbül se jutott.

Legelsõbb kisjánt szültem. Nehezen született, vasárnapra virradó lettem beteg, szerda este lett meg − hát akkor még nem sokat segítettek. Nígy napig ílt a kicsi. Azt mondta a doktor, hogy kimerült − hát meg is halt bele.

Nahát én íppen átvíszeltem, nehezen, nagyon nehezen. December hetedikén született a kisjányom, aszt rettenetes hideg tél vót. Csütörtöki nap vót a piac, aszt gyöttek be az emberek a piacrul engem meglátogatni, Hentes komám uram, Nagy András koma, meg többen is gyöttek, aszt ûk mondták, milyen szörnyû hideg van. Hogyha köptek, mire a fõdre írt, megfagyott! Akkor nagyon meg is fáztam, mert ahogy a kisjányom meghalt, a nagyházba vót kiterítve, aztán mikor magamra maradtam egy kis idõre, oda kitámolyogtam hogy lássam, − de hát nagyon súllyos beteg vótam én akkor, rá meg még át is fáztam, hát nagyon beteg lettem akkor. Nem is bírtam tíz napig meg se mozdulni.

Mejjhártyagyulladást kaptam. Itt meg azt mondta a doktor, hogy tüdõbajos vagyok. Felkûdtek Pestre, ott állapították aszt meg hogy mejjhártyagyulladásom van, a hátamon vót megjegyezve hogy meddig áll bennem a víz. De nagyon lepusztultam, úgyhogy csakugyan elhitte mindenki hogy tüdõbajom van. Hamar elmúlt a tél, február elejivel elment a hó, február közepin remek szíp idõ vót mán − de hiába, nagyon gyenge vótam, erõtlen. Még nyáron is beteg vótam.

Hát ennyi vót csak a kisjányom, az elsõ gyerekem. Úgy hogy nekem még a kezembe se járt. Szípen eltemettík, harminchatan gyöttek sírt ásni, dehát én a temetísen se lehettem ott. Csak majd a nyáron láttam meg a sírját.

Na a második gyerekem Bálint fiam vót. Az meg ollyan csudálatossan született, hogy mikor meglett, aszondja a bábaasszony:

De csudállatos, − aszondja − két burok van! Hát hun a másik gyerek?!

− Hát azt én kérdezhetném, − mondom neki − hogy hun a másik gyerek! Hát ahogy az eggyik a világra gyött, ón el nem sinkeltem a

másikat se, hát hova tette a mama a másikat?

No ez vót az eggyik érdekessíg, fel is kûdte Gólya mama Pestre a két burkot, tökíletessen kifejlõdött burok vót a másik is, csak abba nem vót gyerek.

Úgy két nap múlva meg észrevettem, hogy a kisgyereknek foga van. Belenyúltam a szájába, hát a jobb ódaion, alúl-fejûl vót egy zápfoga. A szomszídasszonyunknak mutatom:

− Rozi néném kedves, tessék csak megnízni, ennek a gyereknek foga van!

Tapogatja, û is, hát csakugyan:

Csakugyan, − aszondja − két foga van! De meg ne mondd a bábaasszonnak, mer kihúzza! Ászt akkor nem lessz okos a fiad![10]

− Hát − mondom − csak nem hülyül meg attul, hogy a fogát kihúzzák!

− Nem hülyül meg, − aszondja Rozi néném − nem, de nem lesz tudós se! − Ászt a piros cérnábul, amivel stikkeltem, a kézire kötött egy hurkot a kicsinek, a bal csuklójára.

− Na, − aszondja Katona Rozi néném − idegen nem viszi el most mán a fogát, csak a bába viheti el. Meg ne mondd neki!

De amikor egy hetes lett Bálint fiam, csak nem álltam meg, elmondtam Gólya mamának, hogy a kisgyereknek meg foga van. Aszondta, hogy nem létezik az.

− Dehonnem létezik, − mondom − ha egyszer így van, hát minden nap megnízem! Még − mondom − itt babonáskodtak is vele, Katona Rozi néném piros cérnát kötött a kézire, hogy el ne vigye valaki a fogát.

− Na, − aszondja − maj megnízem én, hogy van-e foga!

− Odaviszi az ablakho, egyszer hallom ám: sivalkodik a gyerek.

− Ki ne húzza a fogát! − mondom. − Hagy lássam mán míllyen gyerek lesz belûle ha foga van!

− Aa, dehogy húzom, csak nízem, hogy van-e csakugyan! Visszaadja nekem a kicsit, veszem el hogy szoptassam hát nem érzem hogy foga vóna. Meg egy kis vires hab vót a szája sarkán a gyereknek.

Gólya mama! − mondom. − Nagyon megharagszok, ha kivette a fogát!

− Nem vettem ki, − aszondja − értsd meg, nincs is foga! Ahogy aszt elhagyta a szopást, megnízem − hát eggyik foga sincs. Hát kivette

Zsuzsa néni! De én olyan mírges lettem rá, rettentõ haragudtam írté! Kiabáltam rá, elkûdtem, − Ne is gyüjjön most mán elõ többet! − Pedig úgy nagyon szerettük Kopasz Zsuzsa nénit, negyvenvalamennyi esztendeig û vót a bába Tabon, az egísz falunak û vót az anyja. De akkor nagyon megharagudtam rá!

Na azután mégis valahogy túltettem magam rajta, elmúlt, jól van, úgyis csak babona hogy attul okossabb vóna. De csak nem vót azér vígé még evvel a dolognak.

Nem kereszteltettük meg Bálint fiamat nígyhetes koráig. Itt háltunk mind a hárman a kisházba, meg negyediknek a kisgyerek, én a nagyágyba, idesanyám a kicsibe, Bálint a kanapén, a kicsi meg mellettem a kocsiba. Nyár vót, hát augusztus elsejin született Bálint, az ablak nyitva. Én azt állítom, hogy nem aludtam, de csak alhattam, álmodhattam, mer máskípp ez lehetetlen: Látom egyszer, hogy az ablakon valaki les befele. Egy asszony, öregasszony. Látom, hogy benyúl az ablakon − olyan furcsa, mintha ismertem vóna, de mégis idegen asszony, nagykockás fejkendõbe, cibelinkendõ a nyakába, olyan fekete aszt zõd almák vannak benne −, benyúl az ablakon, de nem énfelém, ha a pici felé. Bepólyálva feküdt a kisgyerek, kis nyári takaróba becsavarva, a vígit még alá is hajtottam, mellettem feküdt kézrül a kocsiba. Oszt látom: Benyúl az asszony, kiveszi a kisgyereket a kocsibul. De hogy írhetett a keze odáig? Nem tudom, hát nem vót az ablakig a gyerek, közbe még a kanapé vót, nem értettem, csak megfagyott bennem a vir. Nagyot kiáltottam:

− Jaj, Bálint, kelj fel hamar! A gyereket elvitte eggy asszony!

Ugrottak fel mind a ketten, Bálint is, idesanyám is, Ne beszílj mán! − oda vót kíszítve a padkára a lámpa, gyújtják meg hamar, én meg tapogatom a gyereket − nincs gyerek. Nincs a kocsiba a gyerek!

Az uram szaladt ki, szaladta körûl a házat, felkapta az ól elül a vasvillát, ki az útra − a gyerek sehun. Gyön vissza:

− Hát ki vót az?! Míllyen vót?!

Akkor magyaráztam csak el hogy míllyen vót. Arca, haja, nyakába a kendõ, mint a kötött anyag, ollyasmi vót ez, cibelinnek hittük, zõd almákkal. Elmondtam ahogy láttam.

− Hát, − aszondja Bálint − idesanyám. Û vót íllyen. Meg neki vót íllyen nagykockás fej kendõje, meg zõdalmás cibelinkendõje!

Hát én nem ismertem mán anyósomat, Bálint anyját, meghalt mán

akkorra, hogy Bálint udvarolt. Csak hallgattunk. De valósággal meg vótunk dermedve. Mindent átkutattunk, a kocsiját újra − a takarója, ahogy így rá vót csavarva, úgy állt, abbul csak ki vót húzva − hát nincs sehun. Pólyástul! Kéthetes gyerek, hát el nem mehet! Ki se eshetett, hát hallottuk vóna, meg csak rítt vóna akkor is!

Mán eltelt egy fél óra, má nem tudtuk mitévõk legyünk. Egyszer aszondja az uram: û megnízi az ágy alatt.

Odabe aludt a gyerek az ágy alatt. Odabe az ágy alatt!

Ha az a takaró nem lett vóna még a pólyán! De hát pólyástul is hogy mehetett ki a kocsibul?! Hát ez egy örök rejtély marad nekem!

Azután aszt mindig ígett a lámpa íjjel, míg csak meg nem kereszteltük Bálint fiamat. Mondták, hogy ne tartsuk elótva, ha ígjen mindig a lámpa, keresztelísig, akkor nem lehet ártani a gyereknek. Hát, csuda tudja. Azt nagyon mondták ezelõtt, hogy a foggal született gyerekkel mindenhogy baj van.

Harmadik gyerekem vót János fiam.

Jánossal meg úgy jártam, hogy egy hónappal majnem elõbb született, mint ahogy vártam. Beteg lettem, nem tudtuk mi van, elõgyött a bábaasszon szombaton este, aszt vasárnap este ment haza, de dolgavígezetlen. Mindig mondta û elõbb is, hogy nem jól van nállam a gyerek, el kell mennem majd vele kórházba, ott kell hogy elszüljem, mer má most û nem vezethet le ollyan szülíst, hogy farral gyön vagy valami, hanem kórházba kell menni okvetlen. Na, rámgyött aszt a fájás, elõhíttuk Zsuzsa nénit.

− Hát, − aszondja − a gyerek fordul, de valahogy mégse ollyan, mintha meglenne!

Nem is lett. Szegín Gólya mama ott bosszankodott, mer nem bírt vasárnap keresztelõbe menni, aszt ott kapta vóna a borravalókat − hát aszt adott is neki az uram helyette egy mázsa búzát a vígin.

Mindenki várta, hogy má meglessz a gyerek, meglessz a gyerek, engem meg borzasztó bántott, hogy ugye tudtam hogy még nem idõs, aszt meglessz, hát akkor meg fog halni − roppant bántott. Úgyhogy akkor ícaka tisztára megõszültem! Én azóta nem is õszültem egy szemet se, de akkor ícaka egyszerre tiszta fehír lettem. Rozi néném átgyött hétfûn reggel − û többször is egy nap megnízett −, meglátott:

− Jaaj − aszondja − nízd meg magad! − aszt mutatja a tükröt. Hát tiszta fehír vót a hajam. De én úgy megíjedtem, hogy elájultam. Fenn a

párna tetejin ültem az ágy vígin, úgy felhúzódtam oda, unnat estem le, hogy bevágtam a fejem az asztal vígibe, jól ki is hasadt.

Még azon a héten se lett meg János. Még akkor felkeltem, nem íreztem semmi bajjomat, mentem dógozni, kocogtam ki szõlõt kötni. Pünkösd szombatján lett meg, május tizennegyedikén. Kisjánt vártunk, számolgattuk hogy pünkösd lesz, Piroska, meg Zsófi nap − aszt János lett, fiú.

Picike vót! Nagyon pici, tán negyvennyóc centi vagy mennyi vót, hát kicsi nagyon. De akar az apja most, az ípp ollyan arcú vót, kis vín vót az arca, tiszta Bálint!

Énvelem azután nem vót má semmi baj, a gyerekágyba kihullott az õsz hajam, csak kétódalt maradtam fehírnek, közípen mind kihullott, aszt állt ígnek a hajam, mer nyõttek az új kis hajak, fekete szálak.

Lett azután még Miklós fiam.

Abba az évbe û vót a legszebb gyerek Tabon, nígy kiló tíz dekán született, gyönyörû gyerek vót, szíp erõs fiú. Csak − veresses haja vót, meg nagy setítszürke szeme. Aszt mondom az uramnak, hogy ha ez a gyerek nem itthol született vóna, én nem vállalnám el. Neveti Bálint, aszondja:

Te nem vállalnád? Hát akkor mit szóljak én?! No tudod mit mondok? − aszondja. − Én vállalom. Mer ez a gyerek ollyan mint én. Mer idesanyámnak vót íllyen veresbe játszó gesztenycszín haja. Ilyen setítszürke szemem meg nekem van! Hát ez az én fiam, ez nem a tiéd lessz!

Úgyhogy kieggyeztünk azér rajta, meg örültünk, nem bántuk még azt se hogy nem jány. Az uram roppant örült, köszönte nagyon a szíp három fiát. De boldog is vótam! Azt mondta Bálint:

− Majd meglásd, milyen jó lesz nekünk! Negyedmagammal kaszállok! Veszünk addig fõdet meg, ne fílj, ennek is lesz mindene!

Dehát, nem úgy sikeredett aszt.

Eszter, Bálint, János, Miklós − egy van közüllök.

Miklós fiam mielõtt meghalt − de még akkor gyönyörû egíszsíges vót! −, álmodott az uram. Azt álmodta, hogy elragadta a két lú a kocsit, vele eggyütt, aszt mentek egyenest a Tiszának. Hogy ott zuhantak le, arra ébredt fel. De fájt mindene, feje, arca, meg úgy megtört a nyaka − szóval û azt a zuhanást teljes erõvel érezte!

Álmodott idesanyám is, de û nem mondta meg, csak utóbb, hogy

azt álmodta: tapasztott-meszelt álmába, meg nagy vízbe járt. Nem mondta meg, hát tudta mit jelent ez.

Én meg azt álmodtam, hogy a házunk víge kidûlt, kibukott az alja. Csak alacsonyan, mint egy lóca, de egísz üresre kidûlt. Mit csináljak mán, hát ezt tartani se bírom! Valami fa kéne, hogy feltámasszam, tartsam! Na akkor gyött idesapám. Álmomba gyött, mégis így mondtam neki:

− Nízze mán idesapám, azt álmodtam hogy itt a fal kibukott, le akar dûlni a ház.

− Na, − aszondja idesapám − akkor valamellyik családod hal meg.

Ezt mondta. Û mán akkor nem ílt, mán eggy éve vót hogy eltemettük.

Három napra ezután beteg lett a kisfiam, agyhártyagyulladást kapott. Mindent megtettünk vóna írté, vírt is adtam neki, minden − két hét múlva temettík.

Û vót a negyedik gyerekem. Több aszt nem is lett.

Több nem születetett, pedig hát én vígtelen szerettem a gyereket, én nem tettem semmit azér hogy ne legyen − csak nem lett. Vót ollyan, hallottam, ezek a rokonasszonyok el mondták: gyereke lett vóna, aszt Kopasz Zsuzsa néni segített rajta. Beszíltík, hát igaz lehetett. De óó, hát én inkább aszondtam, ölné meg akkor a nagyapját! Mer azt má tudja hogy míllyen vót, de még az a kicsi − hát még abbul lehet egy nagyon jó, nagyon értíkes ember! Én azt mondtam az uramnak: Û íletre híja, én világra hozom; û kenyeret keres neki, én nevelem. Ebbe vótunk eggyezve. Dehát − nígy lett, több nem lett.

Nevelem a fiaimat

Nekem nem vót rossz az a gyerek, amellyik pajkos vót. Például ha mind elgombozta is a nadrágjárul a gombot, a markával fogta össze a hasán, úgy hozta:

− Mi az, fiam, mi törtínt?

− Idesanyám, mind elgomboztam a gombot!

− Ide fiam, majd varrok helyette!

Illyenír nem haragudtam. Vagy ha víletlenûl csúzlival kiütötte az ablakot − fizettem!

Egyszer János fiam gyön az iskolábul, aszondja: Idesanyám! Egy gyereknek a sapkáját meg belehajintotta egy másik gyerek a vécébe. Most mellyiknek kell megvenni? Hogy igazságos? Idesanyám mindig azt mondja, hogy igazságossan kell csinálni mindent!

− Hát fiam, − mondom − az veszi meg, aki belehajintotta!

− Akkor − aszondja János − kírek egy pengõ ötven fillért, mer én hajintottam bele.

Nem vót mit tenni, megadtam. − így van, fiam! Fizetni kell! − Hát mit tegyek?

Egy vasárnap idesapám is, idesanyám is menni akartak a templomba. Ötöznének fel, aszondja egyszer idesapám:

Halljátok-e, a Jankóját neki! Se a kisujjasomon, se a nagyujjasomon nincs egy gomb se!

− Én is csak lesem, − aszondja idesanyám − odavannak a szíp gombok a lékrimrül!

De gyönyörû kis gombjai vótak idesanyámnak, mint egy szem meggymag, fábul kifaragva, gömbölyûre, aszt egy kis virág vót még rajta − hát az megírt három-nígy közönsíges gombot! Levagdosták mindet, aszt elgombozták a gyerekek. De idesapám is csak azt mondta rá:

Meg ne verd ûket írté! Meg ne verd! Ezír még nem rossz!

Hát az íllyenír nem is bántottam ûket. Ha valamit nem jól szóltak − azér inkább. Nem mindenütt vót ez így, mer ott van Demeter Paliné, û ollyan vót: mindenír ütött-vágott. Mikor meg a nyelvit rányútotta a fia, azt meg nevette! Nahát én meg az ollyat nem tûrtem. Én inkább azér vertem el − de ha meg három nadrág elszakadt, mer felmászott a

szarkafíszekér, nem bántottam.

Azt nem szerettem, hogy ha valamit parancsoltam, azonnal nem mozdultak. Ha nem fogadott szót, vagy visszaümgetett − Mmm −, vagy hogy û ezt nem szereti csinálni ezer nagyon haragudtam. íllyenír hamar megvertem ûket, könnyen eljárt a kezem. Bálint fiam egyszer elszaladt, mikor meg akartam verni.

− Ne szaladj el kisfiam! − mondom neki. − Ha nem szaladol el egy pofont kapsz! Ha elszaladol kettõt! Vagy lehet sokkal többet!

De elszaladt aszt nevetett. Na mírges lettem nagyon! Mondom:

Nem szaladok utánnad! Majd elõ fogsz te gyönni! Gyött aszt − de nem is û, elsõbb János:

− Idesanyám, szeretne Bálint elõgyönni.

− Hát, − mondom − nem mondtam én, hogy ne gyöjjön elõ!

− De kikap!

− Az má megin más! Termíszetes, hogy kikap!

Pedig − aszondja János − én vagyok a rossz! Én mindig rossz vagyok, aszt mindig Bálint kap! − így védtík ezek mindig egymást.

Na csak elõgyött aszt Bálint is. De nagyon megvertem! Nem szaladt vóna el többet, tán ha a bûrit kihasgattam vóna se!

Vót olyan eset, hogy más szavára vertem meg a gyerekeket, aszt nem is vótak bûnösek, utóbb kiderült. Akkor aszondtam:

− Fiaim, nem szígyellek tûletek bocsánatot kérni. Én tívedtem! Meg kellett vóna elsõbb gyõzõdni, de elmulasztottam. Hát ezt betudom nektek, ha egyszer rosszak lesztek juttassátok eszembe, aszt nem kaptok ki!

Jaj de boldogok vótak!

Jánost egyszer a nagyobb gyerekek elvitték barackot lopni. Felkûdtík a Rigó Teresa néni kertjibe a fára − amikor aszt gyött ki Teresa néni, otthatták Jánost, elmentek. Hozzáfogott Teresa néni a fa alatt szedni a barackot, Jánoskám meg ráköszönt a farul:

− Kézi csókolom Teresa néni!

Megtudtuk aszt másoktul, mentem át Teresa nénémhe engedelmet kérni. Aszondja az öregasszony:

− Aa, nem érdekes, tán nem is û vót a fán!

De igen, − aszondja János − én vótam Teresa néném!

Nem a! Hát ez ollyan jó kis gyerek, nem û lehetett, meg ne verjed Eszti!

De, hát tessék elhinni, én loptam a barackot! − alig gyõzte ott bizonygatni hogy debizony û vót!

Egymásho meg nagyon jók vótak, egymásra soha nem törtek, inkább védte eggyik a másikát. Vót hogy meg akartam verni Bálintot, János rá FEKÜDT, hogy ne bírjam érni! Ha Jánosra haragudtam, Bálint nem hatta, ha Bálintot megvertem, János rítt nagyon! János aszondta: Û a rossz, mégis mindig a bátyját bántom. Bálint aszondta: János még kicsi, a kicsit nem kék sose megverni, hát az ki se tanálja a rosszat. Úgy összekevertek, sokszor azt se tudtam, mellyik hát a bûnös!

Most kíntelen leszek mind a kettõt büntetni! − mondom.

Egyszer verekedtek, birkóztak. Olyan nyóc meg öt évessek lehettek, Bálint jóval nagyobb, hát persze az a nagy erõs gyerek rögtön fõdhövágta Jánost. Láttam, hogy jól odacsattantotta, aztán meg még egyenest a tetejibe! De János is észrevette, hogy lesek, hogy kapom fel a légycsaptát, elkezdett kiabálni:

− Idesanyám, én oan huncut vagyok, hogy alólra búttam! − hogy meg ne verjem Bálintot!

− Mind a ketten bûnösök vattok, oda a sarokba! Te Bálint verekedtíl, te meg János hazudtál! Sarokba mind a kettõ!

Csak ám az vót a baj: az uram máskípp bánt velõk. Térgyepel a két gyerek a kemence mellett; az apjok kinn vígezõdött az istállóba, begyön: − Na mi van gyerekek? De nagyba vattok anyátokkal! − aszondja. − Álljatok fel, hát íllyen korán reggel még nem illik térgyepelni! Meg mir nem szaladtok el anyátok elõl?

Ne úgy beszílj a gyerekeknek! − mondom. − Ha így beszílsz, tessék neked is odatérgyepelni!

Odatérrgyepelt! Û is!

Hát aztán, készítem a fröstököt, sütöm a kemencébe a tepsiskrumplit, mondom Bálintnak:

− Hallod-e, jól van most mán, itass meg! Mán itatni kell!

Één?! − aszondja. − Hát hogy gondolsz ollyant? Hát meg vagyok büntetve!

− Dehogy vagy, − mondom − állj fel aszt vígezz, hát addig nem ehetünk, míg a jószágnak nem adsz!

− Ollyan nincs. Meg vagyok büntetve, én innét nem állok fel! − aszt ott vertík a kártyát, hármasba a padkán, térgyepelve!

Ríttam is, nevettem is, könyörögtem, kiabáltam − de nem, az istennek fel nem állt onnat. Nekem kellett odakint is elvígezni mindent, malacot, tehenet, bornyúkat, mindent! Mikor aszt gyövök be, aszondja Bálint:

− Na gyerekek, felállni, bocsánatot kérni! Ászt fröstököljünk, mer halad az idõ!

Az uram egyszer verte meg a Bálint gyereket valamiér, oan két éves lehetett, a fenekire csapott egy fahajjal. Csupa hurka lett Bálint. Na erre aszt annyira megsajnálta, aszondta hogy û aztán soha többet, se eggyiket, se másikat meg nem veri. Így aszt ez is rámmaradt. Ha baj vót eggyikkel, û nem bánta, nem is szólt rá, esetleg engem megszólított, hogy na intézzem, de û a gyereknek nem mondta. Még inkább védte ûket! Ma is, ha perlekedek a fiammal, aszondja nekem:

− Mir nem fogod mán be a szád?

− Nem mondhatnád egyszer ezt a fiadnak? − mondom. − Majd akkor nem lenne velem szembe ilyen nagylegíny!

Szóval Bálint nem jól nevelte ûket, mer nem is avatkozott soha a nevelísbe. Rosszra se tanította ûket, de egyébre se. Nekem azér rájárt a szám, sokszor mondtam:

− Maj kikaptok apátoktul! Majd û komolyabban megver benneteket!

De közbe tudtam én, hogy nem kapok onnat segítsíget sose. Az a baj: tudták ûk is.

Hogy én jól neveltem-e, nem tudom. Nem gondolnám, hogy olyan nagyon jól. Mer én meg túl hamar megbíkültem, könnyen felejtettem − ez se jó. Sokszor ha míregbe gyöttem.

− Ejnye a kutya teremtette, ígyúgy, − veszekedtem rajok, de annyira ki vótak mán tanulva, tudták, ha közbe valami más dogot felhoznak, közbevetik a szót, akkor én válaszolok, aszt el is felejtem amit kezdtem. Csak utóbb vettem észre, hogy megin ellopták a haragom! Sokszor vót ez:

− Má megin beleszóltatok! Most akartam rátok veszekenni, aszt itt van ni, megbíkíltettetck! De haragszok most ezír!

− Aa, idesanyám, − aszondja János − hát azér csináltuk, hogy felejtse mán el. Má most úgyse tud haragunni, nehogy elõrül próbálja!

Nahát ha a szigor sokszor hiánzott is, azér csak sokra tanítottam ûket. Meséltem nekik sokat, ez mindig megvót, télen különössen, ugye

akkor jobban rá is értem, akkor reggeleste mesélni kellett. Azt borzasztó szerettík. Nótákra is én tanítottam ûket, felültünk mind a padkára aszt nótáztunk, de napközbe is sokszor:

− Ne menjetek el most kisfiam, eszembe jutott egy szíp nóta, tanuljuk meg! − aszt gyöttek vissza aszt megtanultuk.

Meg tanítottam a vallásra is, ahogy mán gyereket lehet, imádkoztattam ûket, tanítottam énekre, imádságra − Bálint fiamnak tanítottam egyszer: „A jó lílek fehír galamb” − aszondja rá:

− A pesti bak, idesanyám? Amellik a tetõn párzik?

− Na most má hagyjátok abba, − aszondja az apja elíg vót az imádkozásbul!

Aranyossak vótak, kedvessek vótak, meg nagyon szerettek engem! Bálint fiam míg kicsi vót, roppant szeretett vóna mindig velem alunni. Téten az vót a divat, hogy reggel ahogy íbredtünk, minden gyerek odagyött át hozzám Az apjok kiment a jószágokho, még én mondjuk egy fél órát feküdtem ha feküdtem, akkor odamásztak a gyerekek. Aszt ilyenkor mindig könyörgött a kis Bálint, hogy û hagy háljon velem.

− Nem lehet kisfiam, − mondom − mán te nagy kisfiú vagy!

− Úgy?! − aszondja. − Hát idesapám? Û még nagyobb, aszt itt hálhat idesanyámmal?! Aszt nem is rokon!

− Hát hogyne vóna rokon, kisfiam! − mondom. − Hát hiszen tudod hogy Zsuzsa nagyanyádnak a fia!

No csakugyan, hát ha a nagyanyja fia, akkor rokon nagynehezen belenyugodott. Alig tudtam magamtul elvadítani, egyem meg a szívit.

Sok örömem vót bennök, azt mondhatom, mer szíp derík gyerekek, udvariassak, kedvessek vótak. Mint most Jánoska, az unokám, vagy talán még kicsit csiszoltabbak. Mer hát én tanítottam ûket sokmindenre, amit az iskolába nem tanúit is.

Könyvet is én adtam nekik − Na ehun egy jó könyv, olvastam, nízzítek! − meg is magyaráztam, hogy mi abba az érdekes, a figyelemre méltó, hogy ne csak ami nekik tetszik, a haszontalanságot, azt szedjék ki belûle, hanem ami komoly, jó dolog van benne, azt is jegyezzék ki magoknak, amibül hát tanúlhatnak is!

Nohát, ahogy nagyobbak lettek, legínkedni kezdtek mán, csak még több gond vót vélek.

Hazagyött egyszer a bálbul Bálint fiam, mer elfogyott a píze. Az

uram odavót valahun tanyázni, én meg lefeküdtem − el vótam fáradva, hát mindig több dogom vót mint neki − elaludtam. Na gyön aszt haza az uram. Hát, látja, Bálint eggyik barátja ott áll a kapunkba, a másik ott motoz az ólnál, meg Bálint is harmadiknak − hát mi lehet? Illyen hamar hazagyöttek ezek a bálbul? Még alig kilenc óra! Bálint komja, aki a kapuba állt, el is köszönt hamar − hogy û Bálinttal gyött el, de megy is ípp haza. Persze nem vót igaz, û leste vóna, ki gyön, csak nem látta meg hirtelen, nem bírt hírt adni a másikaknak. Gyön beljebb az uram, rögtön látja: Ott van az ól elõtt két zsák kukorica felszedve. Eggyiken ül Bálint, másikon Sárándi Imrus.

− Na mi az, gyerekek, hát má hazagyöttetek?

− Igen, − aszondja Imrus − mer fáj a feje Bálintnak.

− Bezon fáj! Mer itt a két zsák kukorica! Keltek fel aszt öntitek ki?! Az anyátok istenit, még íllyen kukoricát felszedni! Öntsítek kifele!

Kiöntöttík. Meg vótak ijedve!

Ide figyeljetek! − azt mondja az uram. − Hát ha ezt valakinek eladjátok, az többet nem vesz tûletek! Hát ez a lúnak való! − mer az ól elé ugye a gyengét hántuk, ahogy behordtuk, kísei kukoricát, az nem írt be. − Hát ezt kell felszedni?! Eredjetek a ház elébe, szedjítek ott tele a zsákot! De csak lassan, anyátok meg ne hallja, mer mind kikapunk!

A ház elébe a szípet raktuk, java kukoricát − na teleszedték akkor abbul a két zsákot. Borzasztó örültek, vitték el vállon − ki tudja ki vette meg! Lehet közeli szomszíd. Úgy mentek aszt vissza a bálba. Nem ébredtem fel! Pedig nagyon éber alvó vagyok! Csak sokára tudtam meg a dogot.

De így kibántak ezek velem, sokszor! Mondja egyszer János az apjának:

Édesapám! Tessék mán adni egy kis pízt! Mennénk bálba! − Csak olyan tizenhat éves vót még, de inkább û kért, û vót a bátrabb, a kissebb.

Hát, − aszondja Bálint − hunnat adjak? Nekem sincs! Tudod nekem se ad anyátok! Tûle kérjetek!

− Õ mán adott, − aszondja János − dehát csak kevés. Mer ugye ollyan könnyelmû vót az apjok is, bizon én nem szerettem nekik adni. Adtam, ha meg elfogyott, kért meg, kapott, de hogy − No múlassatok! − úgy adjak akármennyit, hát azt nem. Pazarolni nem szerettem.

− Te János! − aszondja az apja. − Hát mir nem hízelegsz anyádnak?

Hogy elmígy a kútra, meg íllyenek! Meg azután − aszondja − nízd, ott a sok mák. Hát merítsd teli a kannát! De úgy vigyél, hogy egy kicsi nekem is jusson!

Vitt is a gyerek két kanna mákot. Adott még az apjának is egy kis pízt. Nevette, örült:

Van mán, idesapám! Többet ér mintha három zsák kukoricát vittem vóna!

Termett vagy nyóc zsák mákunk. Hát abbul telt níhánszor. Én meg csak csudálkoztam: − Hát ennyit apaszt ez a mák? − Az eszembe se jutott, hogy ûk hordják!

Hát így nevelt az uram. Ez vót az û nevelísi rendszere.

Mentek azután fuharba. Mán akkor rá vótunk kínszerülve, háborús idõ vót, bízón nagyon kellett a píz. Dehát ünekik is, külön! Csinálták magoknak is, csak vót fekete fuhar. Észrevettem, mondtam is:

− Tudom, láttam, de ezt nem veszem el tûletek. Csak a lovat agyon ne hajtsátok. Rendjivel!

Az én két fiam tizenhat, vagy tizenhét éves korig egy nyelet bort nem ivott. Haragudtak is az apjokra, amér az itt. Hogy ugye mindig nekem kellett a sok jószággal bánni − két lú, két csikó, kétthárom tehén, bornyú mindig vót! −, itatni is nekem kellett, vót hogy tizenöt veder vizet is felhúztam − hát ezer meg borzasztó sajnáltak engem, a két gyerek. Amellik má bírt, segített. Beosztottam nekik is a dogot, a kissebb is, mikor mán elbírt egy darab tûzrevaló fát, mán hordta. Meg felhúzták a vizet − hát a kútbul mán én emeltem ki, mer fíltettem ûket, de dógozni kellett. Csak arra ügyeltem, nehogy valami nehezet dógozzanak, nehogy kár essen bennek.

János fiam kísõbb se ivott, de így legínke korába Bálintot se kellett még visszafogni, mer nem hajlott rá. A cigarettát is kísõbb tanulták, hogy elkerültek Pestre munkára, pedig azt az apjok nem tiltotta.

Hogy a jányokkal hogy álltak, azt aztán nemigen tudom. Arrul én nem sok tájíkoztatást kaptam. Bálint fiamra sokszor dorgálódtam:

− Hun vótál? Ollyan soká gyöttil az este! De az apja ezt is inkább ráhagyta:

− Mit kírded? Vót ahun vót! Egyszer szigorúbban rászóltam Bálintra:

− Ezt nem tûröm fiam, hogy ífél fele jársz haza! Tessék kilenc vagy tíz órára legkísõbb hazagyönni! Hun jártál az íjjel?!

Mer úgy vótam, hogy csakugyan: Én tunni akartam minden lípísirül! Azt mondta rá a fiam:

− Ollyan helyen vótam, hogy ha idesanyám odamenne, eltörním a derekát!

− Na! − aszondja Bálint. − Hát kérdjed!

Nahát így beláttam, hogy most má nem illik megkérdeni, hun járt. Nem is kérdtem többet.

Egyszer meg hallottuk Bálintrul − olyan tizennyóc körûl vót a gyerek −, hogy udvarol egy kisjánnak, de nagyon csókolgatta a bálba.

− Ollyan helytelen magaviseletû ez a Bálint, − mondom az uramnak − hát nem lehet hagyni! Most te szólítsd meg! − mer eszembe vót ugye, hogy úgy megjártam vele. Szólt aszt neki az uram.

− Ízlístelen is, meg még te ehhe fiatal is vagy, − aszondja neki − csúnya ez, íllyen botrányossan viselkedni a bálba! Hogy nyomkodod meg csókolgatod azt a jánt! Látod, én anyádho három évig jártam úgy, hogy meg se csókoltam!

Aszondja a gyerek:

− Ollyan mulya vót?

Nna. Hát így az apja se szólt neki többet. Eggyikõnk se faggatta azután, hogy hun jár meg mit csinál.

Egyszer gyött csak még szóba íllyesmi. Két testvír jánho jártak ketten, Bálint fiam, meg a komja. Tímár Laci. Ászt egyszer meghallottam, ahogy Laci bekiáltott az útrul Bálintnak:

− Szerbusz, lyuksógor!

Akkor behíttam Bálintot. Aszondtam neki:

− Ide figyelj most kisfiam. Úgy ílsz, ahogy ílsz. Tudod, nem aggatlak. De azt az eggyet én meg ne halljam, hogy te egy jányt, akar hogy vagy vele, egy szóval is elárulj, leaprehendálj valaki elõtt! Akar mi van köztetek, te indítottad, nem az a jány! Gondold meg: nem hálával tartozol neki inkább? Hát tartsd annyira tiszteletbe, hogy ne gyalázd le, ha csak eggy órai örömöt adott is! De ezt most nagyon jegyezd meg, mer ha én egyszer egy íllyen illetlen szót meghallok tûled, a hajtószárat veszem elõ aszt elkenlek!

Aszondta: megértette. Nem is hallottam aszt tûle semmi íllyet.

Mikor fírhementem is, legjobban arra vágytam, hogy nekem sok szíp gyerekem legyen. Meg persze jók. Hogy jók − hát erre külön nem is gondoltam, mer úgy vettem ugye, hogy majd én úgyis a jóra

nevelem. Pedig ahho is gyenge egy asszony. Egyedül pláne.

Nem magunkban élünk

Még én csak óvodás kisján vótam, de inán akkor ismerkedtem a papokkal.

Legelsõbb, emlíkszek, úgy kerültem hozzájok, hogy Marika néni, az óvónõ − Juhász Kálmán rektorné vót − elkûdött tiszteletes asszonho a szakácskönyvér. Én meg rosszul hallottam, takácskönyvet értettem. Szaladtam a paplakba, mondom:

− Tessék ideadni nekem a takácskönyvet!

− A SZAKÁCSkönyv kell neked, kisjányom, − aszondja tiszteletes asszony − hozom rögtön!

− Nem, − mondom − nekem a TAKÁCSkönyv kell, a SZAKÁCSkönyvet el se viszem!

− Na jó, vidd akkor a TAKÁCSkönyvet! − aszt úgy adta ide a szakácskönyvet tiszteletes asszon, vittem boldogan rektorné asszonnak.

Ezután aszt sokszor vót, hogy átkértek engem, az ovodábul tiszteletes asszonyék, a gyerekekhe játszani. Még csak a két fiú vót meg, Iduska még azután született, Lacika meg kicsi vót még. Sokat mentem, odaszoktam hozzájok.

Tabon nemigen vót divat, hogy akar férfi, akar jány cselédnek menjen − ritka vót. Na én egyszer mentem, tiszteletes úrék, de három hétre csak. Mer olyan rossz vót a cselédjek, hirtelen elkûdtík, a másikat meg elsejére fogadták − no akkor egyszer elmentem. De idesapámnak ez is nagyon ellene vót. Mondom neki:

Hát itthon hálok idesapám, nincs semmi hiba!

− Nem is az, nem fíltelek én téged. Okosabb is vagy annál, jobb is, − aszondja − mint hogy elrosszúlj mer szógáló vagy! Hanem − aszondja − mégis, hát annékül is meg tudunk tán ílni!

Szóval nem sokra becsûltík az íllyesmit Tabon. Akkor az egyszer elmentem, sokat is adtak cselédbérbe, cipõt, harisnyát vettem rajta − de többet aszt cseléd nem vótam. Úgy bejárogattam azér tiszteletes úrék, ha vendégsíg vót, fõzni − de csak ingyen. Ez sokszor vót, még asszon koromba is, úgyhogy sokat vótam én vélek, sokat tanultam is ott fõzni. Mikor a gyerekek lakodalma vót, Jánoskáé, Lacikáé, Iduskáé, akkor is mindig én fõztem. Nem cseléd vótam, mer ha kísz

lett az ítél, be is hittak, velõk ettem, meg nem bérír vót, ha vissza is szógálták valamivel általába.

De nem is csak én jártam a papokho, ûk is gyöttek mihozzánk. Fülöp Imre esperes úr nagyon sokat tanyázott nállunk. Idesapám meg Katona Sándor bátyám úgy hittak egymást, hogy „pajtás”. Ez nekem olyan kedves szó vót: „jó napot pajtás” − így mondták egymásnak; mer azt hogy „szervusz”, ûk nem mondták még, − Aa, − aszondta idesapám − az nem magyar köszönís, hát magyarul köszöntsük egymást! − Ugye akivel egy bandába komáztak, eggyidõssel, azt mondták úgy hogy „komám”; ez nem mind vót kereszkoma, mer keresztelni csak eggyet hittak, de gyött azér a többi is lógós komának. Aki meg ennél távolabbi vót, de jó barát, annak mondták hogy „pajtás”. No oszt ahogy itt tanyázgatott, hát hallotta ezt Fülöp Imre esperes úr is, aszt megtetszett neki is. Mondta aszt Sándor bátyámnak:

− Mondjad pajtás nekem is úgy hogy „pajtás”! Ne legyek én most nagytiszteletû úr! Ne tegezz, azt nem mondom, − aszondja − de mondd úgy hogy „pajtás”!

Tán eggy évvel vót fiatalabb esperes úr Katona Sándor bátyámnál. Aszt gyött azután is mindig a levél, kérdte esperes úr, hogy az öreg pajtás íl-e még. Mer addig még neki nagy a remínye az ílethe. Csak elõbb halt meg aszt nígyöt évvel, mint Sándor bátyám.

Bondor Vince tiszteletes úr negyvenhárom esztendõt vót Tabon. Kilencszáz hétbe gyött elõ, én még azután születtem. Itt vót kilencszáz ötvenig, akkor ment nyugdíjba. Negyvenhárom esztendõ − hát ûket jól ismertem ugye, az egísz családot, én ott szinte családtag vótam. Akkorévbe, ahogy tavasszal meghalt tiszteletes asszony, ípp elõtte Juliánná napkor mentem megköszönteni, akkor mondta:

− Tudode Esztikém, hány éve jársz hozzánk? Most van ípp ötven esztendeje!

− Elíg baj az − mondom. − Bárcsak húsz éve vóna! Hát aszt ott örvendeztünk egymásnak, hogy mán ötven éve tartjuk a rokonságot.

Bondor Vince tiszteletes úréknál sok papot megismertem. Vót közte minden fajta. Gyött látogatni Baltazár püspök ût nagyon szerettem, meg û is megbecsülte amit fõztem-sütöttem. Mondták mán elõre, hogy a pusztakalácsot szereti, szerette tiszteletes úr is, hát sütöttem vagy három dúcot. Kis kerek lábosba, jól megzsíroztam, szíp pirosra megsült, gyönyörû lett! Vót krémes is, ebíd után azt adtak fel − még az

akkor nagy szó vót, harmincöt körûi −, meglátja püspök úr, aszondja:

− Hát, húgom, ha ez az izé, ez a bajuszpedrõ nem vóna benne, még tán vennék. De így nem eszek − aszondja. − Hanem azt hallom, hogy nagyon jó pusztakalácsot sütnek a tabi asszonyok! Sütöttíle?

− Sütöttem! − mondom. − Hozok is mindjárt!

Egy nagy lapostányírra borítottam, gyönyörûen nízett ki, tettem egy kést mellé, hoztam be.

− Hát ez a kés minek? − aszondja Baltazár püspök. Tanúid meg kisjányom: kalácsho hideg késsel, hideg szívvel nyúlni nem lehet! így kell ezt ni! Meleg kézzel! − Csak úgy FOSZLOTT szípen körûl! − Látod, − aszondja − milyen szíp? De nem látnád ezt meg, hogyha késsel nyúznád!

Nagyon helyes ember vót, nem vót az a fakípû pap azokat nem szerettem, azokat a savanyú Vendeleket! Jó étvágya is vót a püspök úrnak, hát vót is olyan százharminc kilós ember, de nem vót hasa! Nagy pecsenyéstálon vót külön vagy húsz pöspökfalat, vittük, tettük elé, csak ette, sorba! Fülöp Imre esperes úr kísírte, û is ott vót, nízte csak, aszt aszondja:

Hát atyám fiai! Ész kell a püspöksíghe! De még inkább gyomor!

Elíg kétértelmû mondás, ugye, de Baltazár nem bánta, csak evett. Meg aszondja esperes úr, feláll köszönteni, azt mondja:

− Adja a jóisten, − aszondja − hogy mire a pöspök úr mégegyszer Tiszatabra elgyön, se eget se földet ne lásson!

Csak hallgattuk. Mi ez? „Se eget se fõdet ne lásson”? Meg vót botránkozva mindenki. Nem tudtuk ugye, hogy ahogy körbe utaztak, elõtte Kisújszálláson így köszöntötte egy öreg parasztember a püspököt: „Ollyanra nyõljön az úr szõlõje, hogy se eget se fõdet ne lásson belûle a püspök úr!” Hát úgy értette, hogy ollyan nagy legyen a gyülekezet − dehát ezt nekünk nem magyarázták meg! Csak hallgattuk dermedten − de Baltazár püspök nevetett aszt evett tovább:

Hallode húgom! − aszondja. − Piszkáld csak meg azt a darabot! Vane benne csont? Ha nincsen, add nekem, de én a csonttal nem kínlódok. Mer mikor lakok úgy jól?

Fáin kedves ember vót. Ott lógott egy kíp tiszteletes urék, egy meztelen nõ. Háttal fordulva persze, fekve, felette vót egy ág, azon danolt egy kismadár. Elnízegette ebéd közbe Baltazár püspök, egyszer aszondja:

− Aaj, de nagy feneket kerítettek ennek a pici madárnak!

Ezelõtt azér a papok is jobban uralkodtak a falun, jobban beleszóltak mindenbe. Talán jobban is hallgattak a pap szavára ezelõtt. Idesapám akkor vót még gyerek: vót itt egy Kaszás Miklós nevezetû pap. Aki nem jól viselkedett, azt még meg is verte! Én mán csak hallottam ezt, hogy aki rìszeges vót, vagy a családját bántotta, azt Kaszás Miklós behívatta, aszt elverte a görbe bottal! Vissza nem kapta soha, arrul nem hallottam. De íllyen joga vót még az öreg Huszár tanítónak is:

Te, nem szígyelled magad?! Megiszod amit keresel aszt akkor az asszonnyal civódsz?! Szítverem rajtad a pipaszárát!

Û azér mán nem vert meg senkit, de így lármázott, joga vót hozzá. Senki nem is hencegett vele, hogy „nekem nem parancsol!” − nem, elismertík az öreget. Bondor Vince szelídebb vót, ha valakinek nem szerette a magaviseletit, behívatta, úgy mondta meg neki, szípen, nem gorombán. Megmondta neki, hogy nem helyes a viselkedíse, vagy az õtözködíse, megjelentse − hát ugye a divatot mindig szóvátettík, az öregek meg a pap mindig a rígit pártolták −, így megmondogatta az öreg Bondor Vince jányoknak, fiúknak, még fiatalasszonnak is, de úgy a szószékrül ki nem prédikált senkit. Egyszer prédikált csak ki egy embert, Tóbiás Jani bácsit, no arra emlíkszek. Mer nem akart indítani a Jani bácsi lova, aszt olyan mírges lett rá, hogy csóvát gyútott alá − majd akkor megugrik. Ászt belekapott a színába a tûz, megígett a lú is. No akkor egyszer hallottam hogy roppant kiszólt ezer tiszteletes úr a prédikációba, hogy hogy lehet valaki íllyen indulatos! Hogy nem gondolja meg mit cselekszik! Hogy kípes elpusztítja mírgibe még a jószágját is!

Ment aszt be Jani bácsi tiszteletes úrho, hogy maj most rendreutasítja. Hogy ehhe nincs joga, névvel nevezni valakit a szószékrül! De nem jutott szóho. Aszondta az öreg tiszteletes, hogy igenis joga van szólni. Meg hogy szígyelje magát, amér íllyen nagytermíszetû.

Úgy vettem észre, hogy azért a katolikusok jobban mentek a papjok után. Jobban be is tartották a vallást, meggyónták a bûnt a papnak − hát erre én kíptelen lettem vóna! A református ember nem vót íllyen. Mink a papot is úgy vettük ugye, hogy hát − egy ember. Elismertük mondjuk, hogy egy tanúit ember, értelmes ember, de másegyéb nem

vót, semmi misztikum. Annyi csak, hogy ha a községháznál valami gyüllís vót, hittak a papot is; mondjuk ha községrendezís vót, vagy ilyen valami közös dolog, abba beleszólhatott. Vagy a családi íletbe is, ha megtudta hogy valahun hiba van, beszílt vélek, sokat össze is hozott, hallgattak rá − de egyéb aszt nem vót.

No vót azér baj is a papokkal sok.

Még az öreg tiszteletessel is. Mer mikor elromlott a pízünk, két évig nem vette fel a fizetíst. Mindig fel lett neki kínálva, de akkor nem kellett. Hanem mikor aszt átváltottak pengõrül forintra, akkor követelte az egísz két évet! Nahát aztán nem akarták neki meganni, termíszetes.

Akkor soká háborúztak. Elõgyött egyszer vitéz Sörös Gyula, meg a patikás, az vót akkor a fõkúrátor, gyöttek eggy este, hozták az egyházi könyvet is, amibe be vót vezetve minden. Ászt mondták, milyen bajba vannak, meg se hallgatja ûket az öregúr, csak követeli a pízt. Ha kiadják neki, tönkremegy az egyház; ha nem adják, hadat üzen a pap! Hát kértík aszt, hogy valamit csináljak az öreggel, mer erõvel akarja ûket tönkretenni.

No mentem akkor tiszteletes úrho. Magyaráztam neki, hogy hát ezt nem lehet, tönkreteszi az egyházat, meg nem szabad hogy ennyi esztendõ után íllyen csalódást okozzon az embereknek! Akkor kellett vóna átvenni azt a fizetíst, mikor kínálták!

− Hogy gondolsz ollyat, hogy átvettem vóna! − aszondja tiszteletes úr. − Ötven tojás, meg húsz tojás lett vóna úgy egyhónapi fizetís!

− Hát akkor − mondom − behozom most ötven tojásba meg húsz tojásba. Megvesszük forintért, aszt behozom! Úgy jó lesz?

Hozzad, − aszondja − de mind a fejedhe verem!

− Am má jó! − mondom.

− Mir?

Mer mán akkor átvette! Csak úgy bírja a fejemhe verni!

Borzasztó dühös lett. − Most mán a szemem elé ne gyöjj többet! − aszondja.

− Ooj, − mondom − hónap meg már tiszteletes úr hí!

− Én?! Soha többet!

− Akkor meg úgy is jól van − mondom, aszt elgyöttem. Hát elüsszorre nem sikerült semmi. Borzasztó bajba vótunk, mer még a kétévi tûzifát is követelte! Akkor vettík a parókiát zsindelyrül palára,

aszt két évig az öreg zsindelyt tüzeitette, így ki tudta mutatni, hogy nem vette át a fát! Fizesse ki most azt is az egyház, jó pízbül! De borzasztó megkötötte magát!

Na aszt addig-addig, vígre is annyit puhítottam rajta, hogy leállt mégis alkunni. Elsõbb, hogy vállalja el az egyház a tartozást, aszt apránkint fizessünk. Ebbe mán bele is mentek vóna, de ám azt a kikötíst is tette, hogy még az utódai is követelhetik a pízt! Hát ez persze le lett szavazva. A legvígin aszt szóbaállt mégis eggy évi fizetísre, lealkudtam odáig. Azt aszt megadták neki. Hát ennyit köszönhettek nekem, hogy mégis ennyire megtörtem az öreget.

Ez érdekes vót azér, hogy ennyi beleszóllást szereztem a nagy számmal! Mer vót ez máskor is. Mikor rektort választottak is, ahho is én kellettem! Gyöttek a fiatal tanítók bemutatkozni, aszt aszondja a tiszteletes úr:

− Gyere be Eszti, maj meghallgatod ûket! − aszondja. − Van köztök eggy, az remek! Az zongorázik, cimbalmozik, orgonál, az MINDENHE ért, Palotai László, egy elsõ rendû fiatalember!

− Elhiszem én, − mondom − de nekem is van egy jelöltem! − Hát Túri Kálmán lett vóna ez, szegín parasztfiú, abádszalóki születís. De nagyon szíp hangja vót! Derzsre is pályázott, mer ott is akkor vót rektor választás, egy héttel hamarabb, mán ott be is mutatkozott Túri, de ide gyött vóna szívesebben.

− No maj meglátjuk − aszondja tiszteletes úr, aszt bement a fiatalokho, azok má benn totöttík az idõt a gyerekekkel meg a vendígekkel, várták a vizsgát. Aszondta nekik:

− Na mostan, mindenki kíszítse a tudományát! Mer gyön be eggy asszon nemsoká, az majd el fogja magokat bírálni!

Ezt nekem Palotai László mesélte, pontossan eggy év múlva, ahogy nállunk tanyázott. Azt gondolta akkor:

− Óó, ugyan ki lessz ez? Biztos valami nagy zeneértõ! Ászt búvik be egy kis szürke veréb. Kis senkiházi! Így vótam csak felõtözve parasztossan − hát mosolyogta a dogot Palotai. Ezt mán én is láttam.

Eggyik hegedûlt, másik énekelt, szípen, hallgattam. Harmadiknak következett Palotai. Elkezdte cimbalmon verni, hogy „Káka tövin kõt a ruca”. Szípen, elég szípen, de közbe észrevettem, hogy háromszornígyszer is jó hamis hangot ütött. Nem szóltam rá, csak összerántottam az arcom. A vígin aszt mondtam neki:

− Mir akar rosszul játszani, ha jól is tud? Tud maga szípen is, hát mir üti fére azt a hangot? Nincs ennek értelme, csak énvelem akar íncselkenni, kötekenni!

Nem, aszondja, ez csak az û hibája vót.

− Aa, − mondom − nem igaz. Annál sokkal többet tud, mint hogy így tívedjen!

Mondom aszt tiszteletes úrnak:

Ez nem jó lesz, Palotai. Túl sokat tud! Ennek most van egy nadrágja, két ingje; de mihelyst két nadrágja lesz, meg három inge, rögtön itthagyja Tabot! Ez nem Tábra való, jobb lesz Túri Kálmán!

Dehát tiszteles úr ezt nagyon pártolta. Közbe Derzsen egy héttel elõbb választottak, Túri Kálmán nyert, el is fogadta, nem mert a bizontalanra gyönni. így Palotai lett a rektor, û maradt meg. Nem is lett igazam, mert tizenhárom esztendõt kihúzott Tabon. Jóba lettünk azután, de mindig felemlegette, hogy én ûtet nem akartam ide!

Jóba lettünk, járt sokat hozzánk a többi fiatal tanítóval. Mindennapossak vótak, nem számítottak vendígnek se, elõgyöttek tanyázni este, hónuk alatt a hegedû, mindegy vót hétköznap, vasárnap, gyöttek napközbe is, ha kint kapáltam a szõlõbe utánnam gyöttek − jóba vótunk nagyon. Palotai rektor úr, Kosári tanító is akkor vót fiatal, akkor még vót eggy öreg színész, Farkas Guszti bácsi − a Vígszínháznak vót a tagja, de a tizennígyes háborúba megsiketûlt, nem lehetett má színész, a Társulatnál hivatalnokoskodott − hozta a felesígit is, Hajdú Rózsikát,de mind hegedûvel! Hozzánk mind úgy gyött! Guszti bácsi játszott legszebben. Gyön egyszer, hallja kint, hogy a többi má muzsikál benn − nem hozta be a hegedût. Kivitte az istállóba, betette a színatartóba.

− Kiviszem, − aszondja − nehogy az atyámfiai megharagudjanak, hogy azt a kis aljas zsírt, dercelisztet, mifenét elveszem elõlök!

Hát szóval a mi fiatalságunk nagyon szíp vót. Mer sok barát vót.

Szegín tanítók is − vót úgy hogy azok is nem gyõztík gyomorral! November, december − akkor mán ölögettünk, ûk meg minden hova hívatalossak vótak! Palotai rektor úr egyszer két disznótor közt elhozta az apját is. Mink is egy héttel elõbb öltünk, még vót disznótoros káposzta, de valahogy − eggyet gondoltam, fõztem túróscsuszát. Elõgyött ípp Lõrinc István sógorom is, látja mi kíszül, rámszól nagy ijedten:

Be ne vidd mán a túróstísztát! Nem szígyellnéd, aszondja − olyannal kínálni a vendíget!

− Nem bánom én, − mondom − mán ha megfõztem, kipróbálom! Vagy esznek, vagy nem!

Hát, szígyenbe maradtam csakugyan! Nem lett elíg! Még az öregúr nyúlt vóna a tálba, aszt nem vót benne semmi!

− Jaj, − aszondja rektor úr − édesapám, kiszedtem egy szálig!

− Eejnye fiam, − azt mondja az öreg − mér nem hattál nekem is!

Hát mán ugye úgy megunták a disznótorost, hogy nagyon jólesett nekik. Palotainé, szegín Jolika gyött két nap múlva, hogy mondjam má meg, hogy fõztem azt a túróstísztát, mer az apóssá azúta egyfolytába azt követeli!

De fáin szíp ember vót az öreg Palotai János is, hófehír vót a haja, ollyan hamarõszülõ. Kérdezte aztán rektor úr:

− Na Esztikém, mit szól az öregúrho?

− Ahol udvarolni akar, − mondom − oda még vigye el magával az apját!

Farkas Gusztiné vót Hajdú Rózsika, Hajdú Miklós tanító úr jánya. Nagyon jó asszon vót, szerettem, csak megvót az a szokása, hogy mindig kihangsúlyozta hogy én egy közönsíges parasztasszony vagyok. Ha mostunk:

− Maga ollyan szíp ruhát mos! Pedighát maga egy parasztasszony!

Vagy hogy jót fõzök − szerette nagyon, ahogy fõzök, mindig dícsírte, de sose felejtette el a vígirül:

Pedig maga igazán csak egy parasztasszony!

Mikor megnõsültek a fiatal tanítók, Palotai rektor meg doktor Kosári, utánna egy hónapra mind a két pár levizitelt nállunk. Várta Farkasné is, hogy maj nálla is vizitelnek, de hozzá meg nem mentek. Nahát ezer aszt nagyon sokat zsörtölõdött, tízszer is vígighallgattam ahogy mondta: Hogy hát ez hogy lehet? Hogy énnálam leviziteltek, ûnálla nem! Amikor pedig én csak

Nevettük. Azér csak szerettem Hajdú Rózsikát. Sütött nekem sokszor sütemínt. Szerette csinálni, nekem meg idõm kevés vót, adtam neki hozzávalót aszt sütötte, hozta.

Hajdú Rózsika testvírje vót Hajdú Gyula, az is itt vót eggy ideig tanító, úgy került át Abádra, de járt hozzánk még onnat is, még szüretre is átgyöttek, mer ódalkocsis motorja vót Hajdú Gyulának,

mán akkor, a harmincas évek elejin. Elvitt vele még derzsi nanámho is, úgy vittem szõlõt meg mustot Derzsre. Nagyon szerettük Hajdú Gyulát is, jó közvetlen ember vöt, kedves nagyon. A fclesíge Tomsics Mariska vót, tanító az is Abádon, de gyerekük nem lett. Akkor született nekem a negyedik gyerekem, Miklós, harminchétbe, szíp kis erõs gyerek − hát el akarták kírni örökbe, de mindenáron el akarták vinni. Hát nem adtuk persze, hogy adtuk vóna, hát nem azér lett az hogy nem kellett!

Miklós kisfiam hamar meghalt, de Hajdú Gyula szegín még hamarabb. Szívszorúlása lett, de olyan hirtelen! Jajgatva szaladt a faluba, hogy orvost tanáljon, mer rettenetes fájt a szíve, berohant a legelsõ orvosho Abádon, ott összeesett − vígé vót. Harmincnyóc éves vót, derík fiatal ember − hát nagyon sajnáltuk.

Kenéz tanító vót még, meg Tüdõs Mária, mást nem is tudok. Sokan nem vótak még akkor, egyszerre öthat, több nem is. Most mán van annyi, hogy rengeteg sok! Csak másak már: meg se akarnak ismerkenni a falusi níppel. Ezelõtt mind jóbarát vót, meg mintha apja lett vóna a falunak, minden ügyes-bajjos dógát ûk intéztík mindeggyiknek! A mostani fiatalok mások.

Az akkori tanítókbul nemigen van már. Elment Palotai rektor úr is Zilahra − akkor gyött vissza Zilah. Meg is sértettem akkor nagyon. Gyöttek elköszönni a felesígivel, aszt mondom neki:

− Na csakhogy rászánta magát, hogy mán elmegy Tabrul? Mán rígen nem Tabon vóna a hellyé! − Na evvel borzasztó megbántottam.

Mikor Muharos Marikáéktul gyöttek ki, összetanálkoztunk újra, ott súgta meg a felesíge, Annuska:

Nagyon megharagudott magára Laci! Azért nem is csókolta meg!

− Eej, − mondom − ezt észre se vettem!

Na! − aszondja rektor úr. − Itt a második sértís! Észre se vette, hogy nem csókoltam meg!

Na doktor Kosári jól kitart, û megvan még, jó rígen, mer huszonnyócba gyött elõ, mikor Bálint fiam született. Rígen vót mán az! De nem szabad emlegetnem, megtiltotta. Mer ha hallja, cszibe jut hogy öreg.

Az öreg Bondor Vince tiszteletes úr negyvenhárom esztendõ után, kilencszáz ötvenbe ment nyugdíjba. Kellett neki, mer nagyon szókimondó vót. Szerettík pedig a faluba a kommunisták is, de

megfigyelmeztettík, hogy így nem lehet beszílni, inkább akkor menjen nyugdíjba − így aszt elment.

Na akkor gyött a választás, gyöttek a jelentkezõk sorba, prédikáltak. Gyött Kovács Dani tiszteletes, beszílt û is. Na hát el vótak ragadtatva tûle az asszonyok. Szíp ember is, nagyon barna, szíp fekete szeme van, meg tud is hízelegni, hát nagyon megtetszett hirtelen, meg még az öreg tiszteletes is ût pártolta. Be is hitt Bondor Vince aszt kért: tegyem meg, járjak el a presbiterekhe sorba, hogy Kovácsot válasszák.

− Hát, − mondom − én nem. Nem is tartom hellyesnek, meg aztán ezen látszik, hogy nem is akar igazán gyönni. Van még három, mir nem azokat híjuk? Mir ezt kell idehozni, akinek cszibe sincs hogy idegyöjjön?

De, − aszondja tiszteletes úr − hidd cl hogy idegyön! Meg is írtam má neki hogy ût akarjuk, aszt olyan gyönyörû levelet írt rá! − aszt ideadja nekem a Kovács Dani levelit.

Olvasom, hát az van benne − hogyhát nagyon megtisztelve érzi magát, így, úgy, „kedves Vince bátyám, a számításom más vót ugyan, de mit tegyek! Bele kell nyugonnom az Isten akaratjába.”

Tiszteletes úr kérem! − mondom. − A csapásba nyugszik bele az ember! Ha valami jó írt, nem azt mondja hogy „belenyugszok”! Nem, − mondom − én eggyik presbiterhe sem megyek, mer mán a kezdetit se szeretem!

Persze azér megválasztották, énrám meg haragudtak, amér nem helyeseltem. Mer hogy ez a legszebb szavú − no ténleg, sokszor úgy prédikált, hogy szinte magával ragadta az embert! De máskor meg nagyon lehangoló vót! Szóval, sehogyse vótam vele megelígedve. Fõkípp az, hogy mir kell idekínszerítcni! Aszt akkor köteles három esztendõt itt tõtteni!

Nahát, ahogy a beiktatás vót, én felé se igen akartam menni, azér a templomba elmentem, de úgy félrehúzódtam, elõre nem ültem, hátra se akartam, nem ültem le még az öregasszonyok székjibe se, ugye ott gyönnek el elõtte, nem akartam szem elõtt lenni, csak elbúttam ódalt valahogy. No a vígé mégis az lett, hogy mindennek a közepibe kerültem.

Sokan gyöttek a beiktatásra, Makai Sándor erdélyi püspök mondta a beszídet, annak vót tanítványa Kovács Dani, aszt meghítta. Könyveket is írt Makai, „Ördögszekér”, meg „Sárga vihar”, ezeket óvastam tûlc.

Nahát Makai prédikált − de annak ollyan csúnya arca vót! Hanem az csudálatos vót, hogy ahogy elkezdett beszílni, annak GYÖNYÖRÛSZÍP szeme lett! Az ollyan vót, mindenki úgy érezte mintha ûtet nízné! Hát úgy átváltozni mint az, mikor prédikált! Hogy nem bírtam róla a szememet levenni! Pedig kemínyen beszílt. Elsõbb elkezdte a férfiakat bántani. Gondoltam Bálintra: Nem vagy itt vín kutya, most hallgathatnád! Na, mikor azokkal vígzett, elõvett minket asszonyokat. De mán utoljára majd a pad alatt vótam! Hát sokmindenbe tanálva éreztem magam, na.

Utánna, hogy kigyöttünk a templombul, csak elkapott tiszteletes úr, hogy bemutat Makainak. Nahát ugye nélkülem nem eshet meg semmi Tabon! Még meg úgy, hogy „eggyik lelkes olvasója püspök úrnak”. De az valósággal levizsgázatott a könyvibül! Hát tudtam jól, az összes szereplöket, akkoriba olvastam. De olyan szípen elbeszílgetett Makai, olyan aranyos vót az a csúnya ember!

Alig hogy onnat szabadulok, két lépísre meg elfog Bondor Iduska, odahoz egy mezõtúri asszont, bemutat annak is, hogy az ottani Bibliakör vezetõje, meg hogy ollyan típusú asszon mint én, mittudommi − de ollyan kínos vót mán, mer mán akkorára ott vót a csõdület, Jancsó Margit, Borbí Gáborné, nagy csapat asszon, mind ott magyarázta nekem, hogy Kovács Dani íllyen jó, ollyan aranyos, amolyan remek.

− Háát, − mondom − jó. Az. Hát egy pap. Míllyen legyen?

De én ollyan ideges lettem, hogy megint így belekeveredtem mindenbe, mondom nekik:

− Jaj istenem, én úgy ki akartam térni minden elõl, aztán mégis megin itt állok közípen!

De hogy aszt mi lett ebbül! Míllyen felfordulás! Rámtámad utánna egy asszony, hogy hát ez nem szíp tû lem, hogy amír most Kovácsot választották, még a hitemet is megtagadnám.

− Hogyhogy a hitemet megtagadnám?!

Hát hogy igen, hallották hogy azt mondom Iduskának, hogy ki akarok térni! „Minden elõl ki akartam térni”, így mondtam ugye, de hát mán öt asszon hallotta, hogy én „át fogok térni”, elhagyom a hitemet.

Hát hogy gondoltok íllyet?! Száz papér se! Ha nem szeretem hallgatni, nem gyövök el! De hogy én azír kitérjek a hitembül! Eddig

se mentem se a pap, se a rektor kedviér templomba, ha úgy érzem hogy szeretnék menni, megyek, még ha rosszul prédikál is néha az a pap! Hát egy se tudja mindig ollyan lelkessen mondani, egyszer lelkessebb, máskor únottabb − de mit bánom én! Az én hitem nem ahho van kötve!

Dehát beszílhettem: tanúk vótak, hogy ki akartam térni. Hiába, na, meg vótak kergülve akkor Kovács Daniér. Csak mondogatták:

− Jaj micsoda pap! Elnízném egísz nap!

− Nem tudom, − mondom − én a papot akkor mán inkább elhallgatni szoktam, de elnízni − hát mit nízzek rajta!

Na akkor meg ezen háborodtak fel. Hogy én azt mondtam, rá se szeretek nízni Kovács Danira!

Úgy hogy énnekem abba az idõbe még adakozni se kellett, nem gyöttek hozzánk adóír se, mentesek vótunk. Csak mosolyogtam: Nem kell, hát nem kell. De Kovács tiszteletes úr se kérdezte meg tûlem, hogy igaze hát vagy nem igaz amiket mondanak − eszibe se vót. Mikor elõsször tanálkoztam vele a faluba, köszönök neki, fogadja. Megáll, megfordul, aszondja:

− Rcformátusc maga kedvesem?

− Igen, − mondom − az vagyok. Muharos Bálintné vagyok.

Aszondja: − Maga az???

Mondom: − Mellyik???

Hát ugye akkorra mindenrül tudósítva lett má, hogy ki akartam térni amér û elõgyött, meg most ezt mondtam, most ám azt mondtamna jól van.

Nem soká vót itt Kovács tiszteletes, nígy évig csak. Kapott jobb helyet, ment Mezõtúrra. Mikor ment el, biciklivel bejárta a falut gyorsan, köszönt el − akkor ide is gyött. Mondtam neki:

− Arra nagyon kérem, tiszteletes úr, hogy ahova megy, ott ne ítéljen majd el senkit meghallgatás nélkül. Mer azt a bíró se teszi.

Nagyon nekiveresedett.

Nem szerette Tabot. Amikor elköszönt a szószíkrül, azt mondta: Sajnálja azt a nígy esztendõt, amit a tabiakra pocsíkolt. Azt mondta:

− Tiszatabiak, ocsmánszájúak vattok! Ne káromkodjatok! Tolvajok vattok! Mir loptok?! Hazugok vattok! Ne hazudjatok!

Felálltam aszt kigyöttem. Gyött utánnam doktor Kosári is.

Felháborító. FELHÁBORÍTÓ! − Hát Kosári is itt vót má

negyvenvalahány éve, hát míllyen érzíssel hallhatta ezt?

Öreg tiszteltes úr még RÍTT is, ahogy elmondták neki! Meg is modta aszt Kovácsnak, hogy íllyet mondani nem lett vóna szabad. − Szeretetbül megválasztottak, aszt akkor ezt mondod! − Û mikor a búcsúját tartotta, azt mondta:

− Negyvenhárom esztendeig szógáltam Tiszatabon. Bocsásson meg akit megbántottam! Én is ember vagyok, gyarló ember, hát biztos van akit bántottam, de bocsássa meg! Hála istennek ollyan nincs, akinek én megbocsássak, mer engem nem bántott senki.

Hát jó, ugye ez se vót való, mer csak megbánották ûtet is. Persze hogy: aki közípen áll, mindig ütik ugye, mindenkinek útjába van. Dehát, csak máskípp hangzott ez, mint amit amaz nígy esztendõ után mondott!

Még Kovács idejin, mikor még az asszonyok velem háborúztak, gyött segédpapnak Barcikai tiszteletes. Üneki meg leveleket írtak az én nevembe. Hát ugye szegínyek vótak nagyon, nígy pici gyerekkel, segédpapfizetésre − nem sokat ugrálhattak. Aszt benne vót a levélbe, hogy − mir gyöttek elõ? hogy egy kódússal több legyen Tabon? − íllyesmik. Aláírták szípen: „MB-né”, aszt vót is aki megmagyarázza odabe: − Ezt biztos Muharosné írta!

Nagyon el vótak keseredve Barcikai tiszteletes úrék, vittík át a levelet az öreg tiszteletesnek, hogy kípzelje: én miket írok!

− Ezt nem Eszti írta − aszondja az öreg. − Ez nemcsak hogy nem az û írása, de NEM AZ Û MODORA! Majd az megmondja szembe, ami nem tetszik! Csak várjatok, addig ne szóljatok neki!

Kérdezte aszt az öreg, ahogy mentem be hozzá, hogy hogy vagyok megelígedve az új pappal.

Mondom: − Jól. Remílem megszûnik most a sok pletyka is, − mondom − meg aztán: én nagyon szeretem hallgatni a beszídjit. Mer a Bibliárul beszíl, nem mindig csak „most ezt láttam”, „most azt hallottam”, hanem hát ragaszkodik a Bibliáho.

Szóval én csakugyan szeretem amit mond. De ám egy papnak kicsit formálni is kell a szót, játsszani, akkor van nagyobb hatása, én úgy veszem észre! Kovács tiszteletes ehhe jobban értett, Barcikai nem annyira. Lehet hogy ezer is szeretem jobban.

Na aztán így nagy nehezen elsimult a dolog, az öreg Bondor elrendezte a bajt. Kovács után meg Barcikai tiszteletes urat

választották − örültem neki, szeretem, meg a családját is.

Vót még közbe Ladó tiszteletes, Ladó Jenõ. Segédpap vót a front alatt tán öt esztendeig az öreg tiszteletes mellett, aszt pályázott û is Tabra. Nade û meg elszeretett egy özvegyasszony! Még meg nem is özvegyet, ha a fronton vót az ura! Elsõbb ide udvarolt a szomszédunkba, de azután ott kötött ki. Született is kisjánya, ahogy meggyött a papír, hogy meghalt az ember a fronton, ezek mán tolták a kocsiba a gyereket eggyütt. Meg láttam, ahogy mentek ketten a katolikus templomba, mikor mise vót az asszony uráír hát szóval csúnya törtínet vót ez, nagyon nem szerettem, meg is mondtam Ladónak, ide azt az asszont el ne hozza! Megesküdtek aszt utóbb, akkor áthozta mégis Rózsikát. Itt hozom a felesígem! − aszondja. − Begyöhetünk-e?

− Na, − mondom − így má mondjuk rendbe van, gyöjjenek. Aki kiódta a fejit, be is kötötte. − Mit csináljak ugye? Most mán csak tiszteletes asszony!

De ám aztán gyött az, hogy pályázott Ladó is. Hát akkor má megmondtam neki:

− Ezt nem lehet tiszteletes úr. Jobb ha abba is hagyja, mer míg nekem itt egy szavam lessz, addig nem lesz pap!

− Hát hogyhogy Eszti néni, mikor ÚGY szeretett engem! − meg így rimánkodik.

Mondom neki: − Hát elsõ sorba nem is ÜGY szerettem, hanem sehogy. Azután meg én a papnéra felfele szeretnék nízni! Úgyhogy inkább hagyjuk a dogot!

Mer ugye csakugyan: mit becsüljek az íllyenbe? Hogy az ura a fronton, û meg szeretõt tart! Ugye katolikus asszony; most az a kisjány, a református papnak a jánya a parókiárul jár át a katolikus egyházho hittant tanulni − hát mán ez maga furcsa! De még ez valahogy el is menne, meg emígy jól is prédikált, dehát a magaviseletit, azt sehogy nem szerettem, na.

Gyönnek egyszer ezek az úriasszonyok hozzám, a fõjedzõné, Móric Ignácné, Körmendiné − tanítónõ az is −, hogy ûk mennyire szeretnék, hogy válasszuk meg Ladót. Mondom nekik:

− Fizetik az egyházadót? Meglepõdtek. − Fizetjük, persze!

A katolikus egyházho! − mondom. − Hát ott válasszanak papot magoknak! De ide kár vót ezer gyönni. Hát mind katolikus asszon vót

ugye, aszt úgy gondolták, hogy majd az ü rózsafûzíres asszonyuk legyen a református papné!

− Igaza van, hát igaza van − aszondja Sánta Margit kisasszony, a katolikus iskolába vót tanítónõ az is. − Hát Esztikének van igaza. Nem szólhatunk egy szót se, na gyerünk asszonyok dogunkra!

Jaj istenem, hát így megy ez a papválasztás. Most azér bike van mán, Barcikai tiszteletes urat szeretik.

Derzsre ha megyek, kétszer is eggy évbe, elmegyek ott is mindig a templomba, az ottani papot ismerem még, Ábrahám Antalt, elég rígen Derzsen van mán. Szeretem nagyon a prédikállását annak is, oan szíp egyszerûen, értelmessen, nyugodtan beszíl, roppant termíszetes hangon, meg oan jókedílyû ember is. Meg aztán − nagyon hasonlít idesapámra, azér is szeretem látni. A feje formája, ahogy úgy felkopaszodott mán kicsit, görbe orra, nagy bajusza − egísz ollyan mint idesapám, aszt ollyan jólesik látni.

Fülöp Imre esperes úr, aki tíz esztendõt vót Tabon pap, kilencszáz nígyig, meghalt mán. Sokat tanyázgatott nállunk még nyugdíjjas korába, ha itt nyaralt Jolánkáéknál. Gyött át, verte a kapufelet:

− Muharosné, Matvej Eszter, Patonai Sára leánya, itthol vagye?

Meg ha levelet írt is, úgy címezte: „Muharosné asszonnak, Matvej Eszternek, Patonai Sára leányának”. Nevettík a postán: gyött a szerelmeslevél!

Írta a lelkem, hogy menjek ki elébe az autóbuszho. Ki mentem − hát jó öreg vót má, nem bírt legyönni egyedül, fel kellett mennem érte.

− Akarodé, − azt mondja nekem − hogy egy tizennyóc éves ifjú ember megcsókoljon?

Eszembe jutott rögtön, hogy û nyócvaneggy éves.

− Állok elébe! − mondom.

− Aa, mer tudod ugye, hogy én vagyok! Megcsókolgatott, muszáj vót addig állni a busznak − hát nem lökhettík le az öregurat. Lesegítettem aszt. Csuda aranyos öregember vót.

Kûdtek aszt gyászjelentést, meg Fülöp Erzsike, esperes úr húga megírta levélbe is, hogy hát tudja mennyire szerettük egymást esperes úrral, na tudatja velem is hogy meghalt.

Az öreg tiszteletes úr, Bondor Vince íl még, kilencven eggy éves. Mezõtúron van Iduskával, a jányával lakik. Mán a gyerekei is szíjjel laknak, egy se maradt Tabon. A télen halt meg a húga, Erdõbényén a

szeretetházba, nyócvanhat éves vót, ide hozták eltemetni, itt vót az anyjok is eltemetve, ide hozzák majd az öreg tiszteletes urat is. De csak a halottak marannak, az ílõk mind elmentek. Utoljára Lacika az õszön, az öreg tiszteletes unokája, itt vót erdõmírnök, de nõsül aszt elmegy.

Mondtam neki: Mir nem marannak! Hát itt a kaskábul megílnek! − Dehát nem. Nyírségi jánt vesz el, de Debrecenbe tanúit az orvosnak, nem gyön ide Tabra lakni. Azt mondja nincs kedve falura menni, a maga falujába se, hát ide se persze. Mennek Debrecenbe, eladódik a ház, ürül ki a falu.

Az öregurat tavaly még meglátogattam Mezõtúron, megníztem még egyszer, örült nagyon. De többet nem látom ût se. ír nekem sokszor, de nem sok haszna van mán: egygyik betût a másikra hátára teszi. Írt azér nemríg kétódalas levelet − hát abbul majdnem semmit se olvastam. Iduska írta azután, hogy mit írt vóna az apja, úgy tudtam meg hogy mi vót a levélbe.

Úgy elhallgatom sokszor, hogy sok függetlenül akar ílni. Hogy csak magának, hogy senkihö semmi közzé − − nem igaz. Nem lehet azt! Mer vele íl sok, beleszól a sorsába! Annyira hozzánk tartozik még a szomszíd is, annyira beleszövõdik az íletünkbe! Ászt bizon mikor így egy családtul elmaradunk, hát az rettenetes fáj. Már mint öreg érzíkenyebb is vagyok erre: új barátságot nemigen fogok mán kötni. Ûvelök meg eggy egísz íleten összetartoztunk, a takácskönyvtül mostanáig, hát ha így elgondolom, hogy ha most az öreg tiszteletes meghal, ûbelõlük se marad nekem semmi − hát ez nagyon fájdalmas.

Idesapám halála

Szoktam én csinálni nagyon jó kõttpogácsát, krumplis pogácsát. Az remek, az még eddig mindenkinek nagyon ízlett. Csináltam egyszer is, felkeltem úgy tizeneggy óra fele ícaka, bedagasztottam, lefeküdtem, felkeltem újra nígy órákkor, kiszaggattam, megsütöttem. Remekre felgyött, szíp vót nagyon! No aztán, szegín jó idesapám meg mán így öregsígibe ollyan vót, hogy szeretett magának eldugni pogácsát. Egyebet is, így apró ennivalót, de pogácsát fõkípp. Nahát, vettem én azt észre, hogy egy tepsivel eltûnt! Gondoltam: lehet, hogy idesapám vitte el, dehát jól van ha elvitte, hát mindig nígy tepsivel sütöttem, hát elvitte a legkissebbel, jól van.

A szomszídba lakott egy legíny, az átjárt Bálintho. Én nem is nagyon szóltam hozzá, jánkoromba meg figyelembe se vettem, pedig hát két évvel vót idõsebb, de ugye nagyon gyerek vót û még mikor én fírjhömentem, tizenkilenc éves. Utánna viszont ide járt, Bálintho. Leült az ólba a vacokra, Bálint pucolta a lovat, úgy beszílgettek. Egyszer, ül a vackon, hát érzi ám András, hogy mellette valami meleg. Hát, idesapám a nagyujjassa ujját telerakta pogácsával, aszt kivitte az ólba, hogy majd û azt onnat megeszegeti! Kihúz eggyet András, beleharap, eszi. Húzza ki a másikat, aszondja Bálintnak:

Gyere mán, adok pogácsát! Ülj le aszt egyél!

− Nem eszek, − aszondja Bálint − az elõbb kihoztam kettõt, sütött Eszti nagyon jót, majd adok ha bemegyünk.

− De egyé mán az enyimbül! Ez jobb!

Nekifogtak, megeszegettík az idesapám pogácsáját mind.

Egyszer gyön be idesapám, níz csúnyán, figyel, lesekedik − hát aszitte ugye, én hoztam vissza a pogácsát! Vagy idesanyám, inkább még íírá gyanakodhatott, mer tudta hogy én ráhagyom, de idesanyám meg morgott írté, hogy Mir kell eltenni, hisz annyit eszel amennyit akarsz! − én meg úgy vettem: úgy esik jobban idesapámnak, hát vigye!

Kinyomoztuk aszt a pogácsa sorsát, aszt nevettük idesapámat.

Nem is tudom, hogy jutott most ez eszembe, nem is érdekes. Csak amíllyen az öreg, ugye − hát kísõbb idesanyám is rászokott az eltevisre. Szegínnek mindig ott vót a haj alatt amit eltett. De mán most nekem is ott van, cukor, vagy keksz, valami, oda teszem, ha nem bírok

alunni eszegetem, olvasok, megint eszegetem a sütemínt − nem eldugom én, hisz magam sütöm, meg nincs is kielõl, csak valahogy − én nem is tudom. Öregszek én is, ollyan leszek mint idesapám vót. Szegínkém, de szerette a kõttpogácsát!

Itt öregedtek meg mivelünk mind a ketten. Idesapám azt mondta, nem hal meg addig, míg meg nem látja hogy míllyen ember lessz a két fiúunokája. Nagyon örült nekik, hát ûneki mindig jánya vót, na öregsígire jutott neki is két fiú. Még megírheti, aszondja, hát vígreis hatvanöt éves, hát még ílhet tizenöt esztendõt! Akkor a nagyobb mán húsz lesz, megmutatja mán magát!

Nagyon szerette ûket szegíny, be is vót fogva egísz vasárnap. Mer hétköznap dógozni mentünk, este gyöttünk csak meg, de szombaton má dílbe gyöttünk, dílután nem vótunk má kint, az emberek az udvart takarították fel, én meg a másnapi ruhát, hogy tudjunk templomba menni, meg elõkíszítettem a fõznivalót hogy kevesebb dóga legyen idesanyámnak, û is gyöhessen templomba. Ez vót mindig a szombat. Vasárnap mindig mentünk templomba mind. Csak idesapám maradt sokszor otthol, sokszor elvállalta hogy marad a gyerekekkel. Níha ûket is vittük, igyekeztünk szoktatni ûket, de ha a gyereknek nem vót kedve, nem erõltettük, maradt velük idesapám itthol.

Na akkor aszt befogták idesapámat. Madzagbul csináltak hajtószárat, aszt hajtották az udvaron le s fel. De nem unta meg szegín jó apám, hogy û mindig lú vót! Minden vasárnap! Bálint öt éves vót, Jánoskám kettõ, de ollyanokat húztak rá az ostorral! Tûrte. Níha mondta azért:

Jaj, a Jankóját neki, hát ne üssetek ekkorát!

Dehát a gyerek nem bánta ugye, ütötte ahun írte, hogy szaladjon a lú!

− Idesapám, hát elfáradt egísz héten a dologba, üljön le egy kicsit, azokat a gyerekeket meg intse!

− Jól van mán, jól van, majd én elintézem ûvelek! − aszt ballagott tovább az udvaron körbe, fáradtan, üthettík a lovat, nem szaladt. :

Olyan kínyelmes menísû vót amúgy is, a beszídje is csendes, a munkája is − de alapos. Rendes munkája vót nagyon, csak û nemigen sietett, kapkodott − azt nem szerette. No ezek meg vertík szörnyen, hát a lúnak szalanni kell!

Így eljátszogatott vélek. Nagyon imádta a két unokát. Ászt leste ûket, hogy nyõljenek. Ezt magyarázta még Bálint napkor is, hogy még û áztat kivárja, hogy míllyen emberek lesznek ezek. Bálint napkor, február tizeneggyedikén − március utósó napján meg meghalt.

Bálint napkor itt tanyáztak Bálinttal, három öreg, ides apám, Szûrszabó sógor meg Tálas Ferenc bácsi. Iszogattak, aszt nekiálltak keseregni, hogy má nem soká ílnek. Még idcsapám bíztatta ûket, û vót a három közt a legfiatalabb:

− Dehonnem, ígymegúgy, lehet még nekünk! íllyen erõbe még mehet!

Ászt û halt meg leghamarább.

Akkor még nem érezte hogy meghal. Kísõbb aszt igen. Vótak annak jelei, ami megmutatta, sokan hittek ebbe. Ha a bagoly huhog. Meg ha a kutya vonít. Illyesmik. Ez rosszat jelent. Akkoriba vót egy kiskutyánk. Még beteg se vót idesapám − felállt a kutya az ablakba, úgy vonított! Idesapám kigyött az ólbul, aszt zavarta el a Flokit, de hiába. Visszagyött aszt vonított tovább. Felállt az ablakra, de alig írt fel a feje, olyan csepp kis fokszikutya vót, felágaskodott aszt húzta!

− A fene egye meg, − aszondja idesapám − ez a kutya is vonít, meg a bagoly is itt van íj jel, pedig miközülõnk nincs ollyan, aki a halálnak jó vóna!

Ászt û halt meg, három hétre rá.

Egyszer ettünk, ebídeltünk, aszondja idesapám:

− Jaj gyerekek! De véghetetlen rosszat álmodtam! Azt álmodtam, hogy eggy ágas a házbul kidûlt! De nem rogyott össze a ház. Hát most ha valaki meghal is, nem olylyan lesz azér, hogy tönkremegy bele a család. Ugy gondolom, leginkább én leszek az!

− Aa, idesapám! Csak nem ad az álmokra! Hisz nem szokott maga!

− Nem, − aszondja − de ez most ollyan rossz hatással vót rám. Mán álmomba is arra gondoltam, hogy én halok meg.

Akkor mán û ezen törte a fejit, nem hattá el, mindig elõszedte újra:

Halljátok-e gyerekek, mi jutott eszembe! − aszondja.

− Anna nagyobb csapás nem írhet minket, mint ha Eszti hal meg. Ha én meghalok, jól van, odavagyok. Ha anyátok meghal, nagy híjjá lessz, nagyobb mint nekem, de még azt is ki lehet heverni, más is megíl apja-anyja nélkül. Ha Bálint meghal, Eszti meg a gyerekek meglesznek mivelünk. De ha Eszti meghal, a család szítesik! Ennél

nagyobb csapást nem tudok! Hát legjobban akkor még én halhatok meg.

ïdesanyam így összerántotta mindig a szemit, ha valamit nem szeretett:

Ne beszílj íllyenrül, − aszondja − nem jó mondani se!

− Nem jó, nem jó, − aszondja idesapám − de én nem is jót érzek.

Még akkor nem vót beteg se, egy hétre rá lett beteg. Két hétre utánna halt meg.

Egyszerre lettek betegek idesanyámmal, majnem, mer idesanyám kicsit elõbb, egyszerre feküdtek tüdõgyulladásba. Elhittük elsõbb idesanyámho Fiser doktort. Az vót az orvosunk, egy pici zsidó doktor, aranyos kis csúnya ember, amíllyen csúnyát csak el lehet kípzelni, de VÉGTELEN kedves! Meg jó doktor, ügyes. Meg jól tudta adni a szót, na! Megvigasztalta az még a haldoklót is, úgy elsegítette a másvilágra, észre se vette, annyit beszílt neki! Nem sajnálta az idõt se a betegtül, nem rohant el mint a mostaniak, hanem leült, mindenkit úgy hallgatott meg, hogy na mi baja. Elhittük elõsször idesanyámho Fiser doktort, û kezelte. Akkor aztán pár napra rá idesapám is beteg lett.

Halljátok-e gyerekek! Alig bírtam haza a két kanna vizet! Én ollyan víghetetlen beteg vagyok!

Feküdjön le idesapám! Vetek ágyat, feküdjön!

Csak ám û az istállón hált, aszt nem akart sehogyse begyön ni!

Nem vót könnyû vele. Kinn hált mindig az ólba, nem tágított. Azér tisztán tartotta ű magát, minden héten megfürdött, nem vót ollyan mint eggyik-másik az akkori öregekbül, hogy elpiszkosodott, szaga vót − nem, ű tisztálkodott szípen; csak hát ragaszkodott az ólho, nem vót könnyű becsalni. No, addig beszíltünk hogy csak begyött, megfürdött, lefeküdt. Befektettük a kisházba, kissebbik szobába, idesanyámat a nagyba. Előgyött aszt Fiser, mondtuk neki hogy nagyon beteg idesapám is.

− Jó, − aszondja − megnízem. − Jó napot, Miklós bátyám, mi baj?

Aszondja idesapám: − Ezt a doktort hittatok cl?

− Hát ez jár, tudja, idesanyámho!

− Nahát engem ez nem níz meg. Még ha az egísz ember csupa tudomán vóna is, kicsi vóna! Engem nem vizsgál!

− Nem baj Miklós bátyám, akkor elmegyek!

− Hát menjen is, mer énvelem nincs dóga!

Hát íllyen tudott lenni idesapám! íllyen nehéz vót vele!

Hittünk másik doktort. Román Bélát − Szolnokon lett az esztékába fõorvos, nyugdíjba van mán, énvelem eggyidõs, vót nállunk párszor, Bálint estéjin is. Úgy vót akkor: eggyik doktor gyött eggyik beteghc, másik a másikho, de sokszor itt tanyázott mind a kettõ, itt beszílgettek minállunk.

De nem sokat segített a másik doktor se − hát idesapám nem hattá magára tenni a vizes ruhát! Egy hétig vót beteg, de a gyógyszert se vette be. Inekcíót kapott a vígin, dehát vizes ruha nagyon kellett vóna − hiába. Aszondta a doktornak, nehogy rá merje tenni, mer agyonvágja. Mozdulni nem bírt, meg se tudott fordulni, de azt nem hattá!

Hát meghalt idesapám, egy hét alatt meghalt. A nagyházba vittük, ott vót kiterítve, idesanyámat meg áthozta Bálint az ölibe, ide a kicsibe.

− Mir hoztok engem át? − azt mondja Bálintnak.

− Hát anyám, meghalt apám. Nem tudja?

− Én nem tudom, − azt mondja − énnekem nem mondta senki! Azt se hogy beteg!

De nem fogta fel, nem értette még akkor, hát magos láza vót. Meghalt idesapám, akkor fordult válságosra az idesanyám helyzete is, itt vót mellette egísz íjjel Fiser doktor. Idesapám kiterítve odaát, û meg itt a kisházba nagybetegen. Még mikor temettük idesapámat, idesanyám akkor se eszmílt. Csak majd ahogy jobban lett mán, akkor kérdezte:

− Mi van apátokkal? Jobban lett? Mondom: − JOBBAN, idesanyám.

Feküdt kicsit csendbe, egyszer megint azt mondja:

− Û ilyen hamar jobban lett?

Mondom: − ÍLLYEN hamar. Û mán EGlSZ jól van.

− EGÍSZ jól van? − aszondja. − Ez csak nem azt jelenti hogy meghalt?

Mondom: − Debizony azt jelenti idesanyám.

Nagyon rítt. Aszondta, áldja meg a jóisten ott ahun van. Neki nagyon jó ura vót. Meg bocsássa meg neki hogy nem szerette, de û arrul nem tehetett. De nagyon rítt.

Nagyon megrendített bennünket az idesapám halála. Nem lett igaza

idesapámnak, nem az û halála vót a legkönnyebb: szinte úgy megbénult a család. Hatvanöt éves vót, harmincötbe, március utósó napján meghalt, április elsejin temettük. De szinte megdermedtünk, utánna nem tudtunk mihe kezdeni.

Mikor idesapám meghalt, haragosa vót Soltész István bácsi, Orvos Soltész István, jó ember vot pedig mind a kettõ, de valamin összekaptak. Nem messzi lakott István bácsi, el is járogatott elsõbb még tanyázni hozzánk, minket nem annyira szeretett, csak idesapámmal vót, úgy is hittak egymást hogy „pajtás”. Mogorva ember vót, igen rendes, becsületes, csak nagyon mogorva ember. Ászt valamin összezördûltek idesapámmal, de sose mondta meg eggyik se hogy mir haragszik, csak nem beszíltek többet. Mikor aszt idesapám a terítõn vót, virrasztottuk, nem feküdtünk le. Aszt vót mán úgy tíz óra fele az idõ, halljuk, hogy gyön valaki.

− Patonai Sára, megengeded-e, hogy az uradho bemenjek? Nem akarok haraggal elválni tûle!

− Gyöjjön, István bátyám! − én szóltam hozzá, én eresztettem be, hát idesanyám lázba feküdt.

Begyött, levette a kalapját, aszondja:

− Mindenkit kérek, menjetek ki.

De azt szinte FÍLTÜNK otthagyni! Kimentem az udvarra, de úgy álltam, közel az ablakho, úgy lestem be hogy mit csinál.

Odatette a kalapját idesapám lábáho, aszt így rátette a kézit, úgy imádkozott. Csak magába − mégse akarta hogy ottlegyünk.

Kigyött aszt, aszondja:

− Na, elintéztem a pajtással, megkértem. Most má bemehettek.

Hallottam aztán én ezt máshol is, hogyha valakinek haragosa vót, akkor ha az meghalt, így elment hozzá, engedelmet kérni a halottul. Aszt én ezt nagyon meg is értem. Komolyan is vettík ezt, biztos, hát István bácsi is egy nagyon rendes komoly ember vót, û áztat nagyon komolyan vette. Hogy û most bocsánatot kért, aszt megkönnyebbedett a lelke.

Idesanyám estéje, halála

Szegény jó apám meghalt harmincötbe. Hatvanöt éves vót. Idesanyám ötvenöt éves vót hogy özvegyen maradt.

Utánna egy évre meg − elõgyött a Kis Zsiga bácsi. Még egyszer elõgyött.

A Kis Zsiga bácsi családja akkor még mindig a Társulatnak fuharozott. Mán û nem annyira, mint a fiai − mer megnõsült vagy nígy évre hogy hazakerûit. Közbe nem is tanálkozott idesanyámmal, csak eggyetlen egyszer, de akkor is sokan vótak, úgy hogy nem váltottak egymással szót se. No, most meg úgy szólt át Rozi néném a szomszídbul, Szûcs Istvánné szólt be nekem:

− Gyere csak ide, Eszti! Odaszaladok, aszondja:

− Te, itt van Kis Zsiga bácsi! Gáléknál kötött ki, anyáddal szeretne tanálkozni. Tudja hogy mán eggy éve özvegy, alig várta hogy leteljen az év, gyött. El akarja venni anyádat!

− Nehogy mondja idesanyámnak! Majd én elmegyek érte!

Hát elmentem. Itt laktak közel Gálék, látom, hogy ott a kocsi körül eteti a lovat, ott bájol a színával. Odaköszönök neki:

− Jónapot kívánok! Rámníz, aszondja:

− Jónapot kívánok.

− Ismere engem Kis Zsiga bátyám?

Níz, aszondja: − Hát, kishúgom, úgy látom, hogy te a Patonai Sára jánya vagy. De anyád szebb vót.

− Elhiszem, − mondom − ezt mán nagyon soktul hallottam, û sokkal szebb vót mint én.

− De azér − aszondja − hasonlítói hozzá.

− De maga − mondom neki − hogy tehetett illyet? Földije van Tabon, aztán nem oda köt be, hanem idegenhe.

− Hát, ezek se idegenek, − aszondja − ezek is társulati fuharosok, aztán ûk meg nállunk szoktak bekötni.

− Nohát azír csak gyöjjön el, látogassa meg idesanyámat!

− Hát − aszondja − elmegyek. Számításom is vót aszondja −, de nagyon örülök hogy így gyött ki a sorja, nagyon szívessen megyek veled.

Idesanyám a nagyházba varrogatott. Benyitunk, mondom:

− Idesanyám, hozom egy földijét − mondom. − Tanálkoztam vele, aztán elhíttam.

Rámníz idesanyám, elpirul − mer ollyan szígyellõs asszon vót, nem lehetett vóna ûelõtte egy viccet elmondani, vagy valami, nem hogy û letorkolt bennünket, ha oda se figyelt, szóval nem szerette az ollyan beszídeket. Nagyon elpirult akkor is. Mondom:

− Nem tudom, ismerik tán még egymást?

− Hát, ismerem, − aszondja idesanyám, de lesütötte a szemit − ismerem − aszondja.

− Na − mondom − beszílgessenek, nekem dogom van! Behúztam rajok az ajtót, aztán készítettem uzsonnát, mer délután vót már. Csak egy jó fél óra múlva mentem be. Hát ríttak mind a ketten.

Nem szóltam semmit, mintha nem is venném észre hogy el vannak keseredve, csak kínáltam, még vót egy kis borunk is a tavalyibul, megkínáltam − szóval én nagyon örültem neki! Hát aztán, mikor ettünk, utána azt mondja Zsiga bácsi:

− Hát, kisjányom, én megmondom mir gyöttem. Én nagyon szerettem egísz íletemen át anyádat. Most mán szabad û is, én mán hét esztendeje hogy erre a napra várok, azúta vagyok özvegyen. Mit szólnál hozzá: anyádat elvinném?

− Azt, − mondom − hogy én úgy gondolom, még ad az isten maguknak tíz szíp esztendõt. Én nagyon örülnék neki! Nem azír, mintha nem jó vóna így, hogy idesanyám itt van mivelünk! Hát nekünk nagyon jó hogy û itt van, neveli a gyerekeket, meg sokba segít. De azér én úgy gondolom, hogy több örömöt kapna, meg több szíp napjai lennének, hogyha magok összekerülnének. Én nagyon örülök neki! mondom. − Hát maga idesanyám mit szól hozzá?

− Mm, − aszondja − úgy restellem, mán én már ötvenhatodik éves vagyok − azt mondja.

− Az, − mondom − még nem is öreg! Csak menjen nyugodtan fírjhe!

− Jó − aszondja. − Maj megírjuk Zsófinak is, hogy û mit szól.

− Jaj, jaj − mondom −, mán akkor baj lessz, ha û is megtudja! Jobb lesz majd ha a befejezett dolgok elibe állítjuk!

De aszondta idesanyám, neki csak az az egy kikötíse van: Zsófival is tudassuk.

Azt mondta Zsiga bácsi, hogy elgyön két hét múlva. Nekünk meg

ad minden évbe tíz mázsa búzát, hogy pótolja amit idesanyámba segítsíget elvesztettünk.

− Aa, − mondom − hát eddig se pízír vót, nem szógált bennünket idesanyám! A maga ura vót tulajdonkípp!

Dehát azt mondta hogy csak hoz û. Hát jól van, majlesz valahogy, még errül ráír beszílni. Hát nem vagyok én ollyan anyagias, hogy − hát ez nekem eszembe se jutott, hogy û azír móringot fizessen!

Nem tudom mit írt idesanyám Zsófinak, csak gyött vissza a levél. Szercncsítlensígünkre idesanyámnak adta oda a postás. De a Zsófi mindennek lehordta! Hogy nem szígyelli magát, vínsígire hozzámenne, hát hogy gondol íllyet, neki többet nem anyja − meg így hõbörgött. Hát mir?! Hát nem vót neki egy percig se terhire! Mer ha még én szóltam vóna, akivel eggyütt lakott. De a testvírem, aki hazagyött egy hétre leghosszabb idõre vendígsígbe − hát mi köze hozzá! Én legalább úgy gondoltam, hogy nekem sincs hozzá közöm, neki se. Meg így tartottam, hogy mégis jobban meg tudja egy magáho illõ idõs emberrel osztani a beszídjit, gondolatát, ugye, mint a fiatallal, hát a fiatalnak is van ollyan beszílnivalója hogy ne hallja az öreg, hát az öregnek is lehet. Oszt egy magányos öregnek nagyon fájhat az ha látja, hogy a másik pár meg beszílget, eggyütt, aszt û ne hallja, vagy valami. − Gyüvök haza egyszer. Hát rí nagyon idesanyám.

− Mi a baj?

− Írjál rögtön Derzsre − aszondja − hogy elõ ne gyöjjön Kis Zsiga.

− Hogy gondol ollyat idesanyám?!

Addig olyan szípen kíszülõdött. Még én is, új ruhát is vettem idesanyámnak, mondom: − Stafírungozom kifele idesanyám! − Hát csak mosolyogta, − Jaj, jaj, − aszondja − tudomisén, az az érzísem, hogy tán én ezt az örömöt meg se írem. − Deehonnem, − mondom − hát csak nem hal meg két vagy három hét alatt! Mennél gyorsabban, nem kell mán maguknak hogy hirdessék, meg mit tudom mi, hát szípen megy aszt jól van!

De bizon Zsófi így beleszólt. Aszondta û szígyelletibe se menne, inkább a Tiszának szalanna mint hozzámenni Kis Zsigáho! Szenved ameddig szenved, de ezt nem!

Még tíz évet ílt. Pontossan eltanultam, hogy tíz boldog esztendeje lett vóna. Ászt nem ment hozzá.

Hát túlílte Kis Zsiga bácsi. Beszíltem vele azután, hogy

idesanyámat eltemettük. Nagyon rítt. Nagyon bántotta.

− Hát − aszondja − csakugyan igazad lett vóna. Meddig elíltünk vóna eggyütt…

Ezer az eggyér haragudtam Zsófira, különben mink soha nem vótunk haragba a testvíremmel, soha. Úgy is vótam nevelve, ezelõtt az vót a szokás, hogy ha öregebb, nem szabad visszabeszílni se, nekem û íppen úgy parancsolt, mint idesanyám. Azt nem mondhattam, hogy „hát csináld te meg!”, ha valamit parancsolt. „Csináld te meg” − íllyen nem vót. Mer ugye û vót az öregebb. Még azon is fel vót a falu háborodva, hogy tegezhettem! Ugye, tíz évvel öregebb vót, nem szabad lett vóna csak magázni.

Hát íllyen szomorú sors érte szegíny idesanyámat. Hogy nem lett boldog, pedig még tíz évvel ílte túl idesapámat. így tönkretette az íletit Zsófi. Itt maradt mivelünk, a gyerekekbe vót ami öröme vót, nagyon kedves, udvarias, szíp kis gyerekeim vót, hát aszt más alakúit mint amit vártam, de akkor nagyon aranyossak vótak. Abba nagyon sok öröme vót − egyébkínt soha többet nem nevetett. Soha, a nevetésit soha nem hallottam. Ha valami olyan dolgot beszíltünk hogy azon nevetni kellett, û kiment. Akkor mindig tudtam, hogy eszibe jutott, hogy ûneki egísz íletibe nem vót mér nevetni. Végtelen sajnáltam, én nem így intéztem vóna el a dógát.

Idesapám harmincötbe halt meg, hatvanöt éves vót. Idesanyám is ípp annyi vót, hatvanöt mikor meghalt, tíz év után, negyvenötbe, hát tíz évvel vót fiatalabb idcsapámnál. Még idesanyám ollyan csinos vót! Rígi hosszú ruhákba járt még û − hát nem íppen a fõdet seprette, de bokáig írõ ruhákba. Ászt úgy emlíkszek még a szíp gömbölyû kis csípõjire, meg ollyan formás vót még! Csinos asszon vót mikor meghalt is még, a hatvanöt évivel.

Nyóc hónapig vót idesanyám beteg. Akkorra mán hazagyötttk Zsófiék lakni, negyvennígybe, Sashalmon eladták a házokat, vettek itt házat, aztán ípítettek hozzá. Mán akkor beteg vót idesanyám, gyomorrákja vót, aszt itt a front, orvosság nékül! De mondta szegíny:

− Maj jó lesz mán, maj syön mán haza az én jó jányom! Haza is gyött az, de bizon szegíny nagyot csalódott.

Úgy sajnáltam érte: vót úgy hogy két hétig se gyött el Zsófi. Mán mikor ágybafekvõ vót idesanyám. Hogy neki dóga van. Ütet ne háborgassuk vele. Üzeni? neki idesanyám:

− Gyere mán haza, Zsófi, ez a szegíny asszon mán nem lát, ollyan álmos!

De bizon nem gyött haza. Azt mondta, hogy ííneki is dóga van egísz nap, ícaka pihenni kell. Én meg ugye meg vagyok fizetve érte, kaptam a házat. De nagyon megharagudott rá idesanyám. Úgy hogy azután ha gyött Zsófi, befordult a fal fele, egy szót se szólt míg ott vót, annyira megharagudott rá! Meg szígyellte tûlem. Hogy az vót a jó jánya, aztán annyit meg nem tett, hogy egy fél órát tanyázott vóna itt egyhúztába. Mer hát neki dóga vót.

Már a halála elõtt két héttel mindig a halottakkal beszílgetett idesanyám. Nagyon sok haldokló ezt teszi különben, hogy aki ilyen ríg meghalt, avval beszílget. Û az apjával. Az anyjával sose. Soha nem hallottam nagyanyámat tûle emlegetni, csak „idesapám"! − mindig azt hajtotta. De közben mihozzánk is beszílt, rendessen. Például azt mondta nekem:

Eszti ne állj a láda elibe, oda akar ülni nagyapád! Nem látod? Törüld le a ládát! Üljön le idesapám! − aszt le kellett törülni. − Törüld hát le! − le kellett törülni a ládát. − Üljön le idesapám! − aszondja.

Meg Margitot látta sokszor, az elsõ jányát.

− Margitkám, − azt mondja − kisjányom! Vigyázz, aszondja − elesel! Fogd meg Esztikém a kézit! Fogd meg Margitnak a kézit, hát elesik! Vigyázzál rá, te mán nagyobb vagy!

Mer összecserélt minket. Hát Margit lett vóna az idõsseb ha íl.

De ű azt, akihe beszílt, valósággal LÁTTA! Nagyapámat is átölelte, a nyakánál, úgy tartotta a fejit, mint mikor csakugyan így átölelünk valakit. Az anyját soha, csak nagyapámat említette. Pedig hát nagyapám vített neki, csak űmiatta ment tönkre az ílete! Ászt mégis:

− Elfáradt-e idesapám? Ugye de elfáradt! Üljön le idesapám! Majd Eszti tesz széket a lába alá!

Akkor hoztam a kisszéket aszt tettem a láda elé. Ült idesanyám, lesett oda aszt beszílt.

Icaka már, mikor nagyon beteg vót, ott üldögíltem az ágya szélin. Elgyöttem egyszer is, mán nagyon el vótam fáradva, eggy óra fele mán − mire a másik ágy szélire leültem, hogy fekszek le Bálint mellé, azt mondja idesanyám:

Jaj istenem, hogy nekem egyedül kell lenni! Látja-e idesapám, aszittem hogy két jányom van, aszt csak egy van.

Bálint meg felugrik rá, azt mondja:

− A hajánál fogva húzom ide Zsófit! Hát ez borzasztó, hogy íllyet csinál!

Aszt úgy magáho tért akkor erre idesanyám. Azt feleli rá: − Ne hidd ide fiam. Nem hozza a szíve, maradjon otthol. Nagyot csalódtam, kérem a bocsánatodat kisjányom!

Idesanyám! − mondom. − Avval hogy aszondta: *kisjányom* − mindent megfizetett! Én egísz íletembe erre vártam!

Jaj de szígyelte! Aszondta: − Nagyon szígyellem! Nagyon, hogy íllyet tettem veled!

De sokat szenvedett szegíny. El lehet gondolni: gyomorrákkal, orvosság nékül − míg a front vót, nem tudtam orvosságho jutni, de hát utánna se nagyon, három csillapítóért egy hízott kacsát adtam Flájser patikusnak. Nem tudom mi vót az, de nagyon elaludt tûle. De ez csak három napra vót, azután mindig szenvedett, rettenetes mód szenvedett. Aszondta:

Imádkozzál már írtem kisjányom, hogy haljak meg!

− Hogy gondol íllyet idesanyám? Hát én azt nem tudom megtenni! Hogy én imádkozzak, azér hogy meghaljon!

Akkor gyerekem kíszülj rá, hogy még rengeteget kell szenvedni!

Még ezután ílt egy hónapot is. Dehát az egy gyötrelem vót. Úgy hogy utoljára oda ráborultam, aszt úgy kértem a jóistent, hogy könyörüljön rajta! A fejemre tette a kézit, úgy simogatott, míg én ott kétsígbeesve ríttam.

De ollyan szípen aszt elköszönt tõlünk, egy estefele azt mondja:

− Hun van Bálint?

− Kiment − mondom − fejni, idesanyám.

− Hívd be, − aszondja − el akarok tûle köszönni, mer mán nem soká ílek.

− Jó − mondom − idesanyám, mindjár gyön, megfej.

− Értsd meg, − aszondja − hogy nem sok idõm van. Maj nem tudok beszílni!

Behíttam, mondom neki: − Mán hadd félbe a fejíst, nahát, maj megfejed azután, vagy nem fejed, maj megfejjük reggel. Gyere mán be, idesanyám nem hagy nyugton.

Hát gyött be Bálint. No. Idesanyám megköszönte neki, hogy

− Kedves fiam, nagyon köszönöm, hogy jó vótál hozzám. Te se

haragudj − aszondja − hogy csak íppen tûrtem a felesígedet. Nehéz vót nekem eltûrni azt, hogy itt van körültem! − ezt mondta. − De tiszta szívembül megbántam.

Bálint úgy az ölibe vette míg megigazítottam, leült ide a másik ágyra aszt így az ölibe tartotta idesanyámat, míg az ágyát rendbehoztam, aszt közbe is úgy rítt idesanyám. Hogy û annyira szígyelli azt, hogy engem úgy elvetett. Kérdeztem, hogy

− Idesanyám, mir nem szeretett engem? Összeszorította a szemit-száját, de nem szólt egy szót se.

Nem mondta hogy mér nem szeretett.

De énnekem ez, hogy én gondozhattam, meg hogy így megköszönte, ez pótolta már, meg eltörülte azt a keserûsíget belõlem, meg írígysíget. Úgy nevettem magamba, hogy nem is Zsófit szereti!

Na aszt egy fél óra múlva elállt a szava idesanyámnak. Akkor három napig haldoklott még, de mindjárt értekûdtem Zsófiér, mindjár mikor elállt a szava. Látszott hogy agyvírzís érhette vagy olyasvalami, mer a belsõ szemire, a jobb szemire látott − mer arra vót a feje, ami szeme belõl vót, avval látott, de emez szeme, ez egísz bebádogosodott, beesett, mint akié kiapadt, evvel nem látott. A fél arca merev vót. Mondom aztán:

− Idesanyám, üzentem Zsófinak, gyön mindjár. − De arra is úgy összerántotta a szemit. Értette. Látszott az arcán, a fél arcán, hogy érti. Nem szerette hogy elhíttam.

De nem is gyött Zsófi.

Két nap múlva, harmadik napon megüzentem újra hogy gyöjjön el. Mer nem merek egyedül orvosságot beadni idesanyámnak, nehogy megfúljon. Üzentem hogy gyöjjön, aszt segítsen legalább beadni! Elgyött.

− Na fiacskám − aszondja − mér híttál? Ezer híttál? Na add be ha akarod, − aszondja − mit segít mán rajta az orvosság!

Zsófi, − mondom − ne beszílj, hallja idesanyám! Nízd hogy hull a szemibül a könny!

− Aa, az csak mese! − aszondja. Na akkor oszt elkezdte igazgatni a párnát − de arra is úgy összerántotta a szemit idesanyám!

− Hagyjad csak, − mondom − nízd, hogy összerántotta a szemit! Majd én, majd megigazítom! − Osztan, ahogy igazgattam, így alányúltam, hogy kisímogatom a lepedõt, meg hogy nem-e kell alá

tiszta − aa, úgy látszott, hogy oan jó érzís neki! Meg fehír ruhát mártottam vízbe, aszt úgy csepegtettem a szájába, nehogy megfúljon − ollyan jólesett neki az is!

− Hát ne úgy, − aszondja Zsófink − majd adok én, igyon idesanyám! − de így összekapta a száját idesanyám! Nem fogadta el tûle a vizet is. Pedig úgy ki vót cserepesedve a szája, majd el epedt a vízír − de nem vette el tûle.

Na aszt meghalt idesanyám.

Elmentem hajnalba Zsófiho: − Zsófi, Derzsrül gyönnek! Tudod, Balázs bátyámék, meg a többi rokonok, gyönnek vagy nígyenöten, legalább fõzni kell, idesanyám rokonjainak. Hát eddig se húztam rá az ajtót, betegsígibe, most se akarom, gyere haza, te addig üljél ott. − Mer gyöttek ugye halottlátni, aszt furcsa lett vóna hogy én fõzök, azoknak meg mondom hogy menjenek be mer nekem dogom van. De ha azt mondtam vóna, hogy ott van a néném, tessék bemenni − úgy ugye más.

Hát azt mondta rá Zsófi, hogy még tíz sor rípája eggyeletlen, nem írkezik hazagyönni.

Csak a temetísre gyött el. De mán húzták a hírharangot, még mindig nem vót Zsófi. Szegín Rozi néném mondta is: − De csak azt adná a jóisten, hogy elkésnínek! Látode cimborám, − mondja idesanyámnak − látod-e? Hogy míllyen jányod van neked! A jó jányod! Hogy elkésik még a temetísedrül is!

De aztán mire a pap gyött, Zsófi is gyött.

Pedig nem vót rossz Zsófi. Nem vót û haragba se senkivel, nem bántott meg soha senkit. De ha előtte halt vóna meg íhen valaki, akkor se kérdi meg hogy mi baja!

Na meg még ez érdekes vót idesanyám halálakor. Hogy olyan tiszta vót idesanyám, mégis felfekvíse lett. Azt mondjuk annak, mikor így a fara kisebesedik a betegnek. Aztán, azt mondta Fiser doktor, hogy ennek nincsen orvossága, lehet hogy az egísz farára elterjed, aszt az egísz farárul legyön a hús.

Mondom − Doktor úr! Én hallottam egy házi orvosságot. Próbáljuk meg!

− Esztikém, − azt mondja − mindent megengedek. Én örülnék neki legjobban, ha valami házi orvosság sikerülne, mer akkor majd én is.azt csinálnám ezután!

Hát egy nem túl nagy darabon vót a seb még, akkor olyan piros vót még az a seb. Az vót a baj, hogy nem elõre kíszítettem, aszt kellett neki majd egy hét, amikorra az megírt: Tettem birsalmamagot egy kétdecis üvegbe, arra vizet öntöttem. Egy hét alatt megkocsonyásodott az a víz rajta, aszt avval kenegettem. De sehova nem terjedt tovább a seb! Nem gyógyította az be, hanem csak úgy megüszögösödött benne a hús − de tovább nem terjedt, ennyit használt.

Lehet hogy ha kísz lett vóna mán akkorra az orvosságom, egísz kicsi maradt vóna a seb. Mondta aszt a doktor, hogy ezt mindenkinek ajánja, akinek ilyen kezdõdõ felfekvíse van.

Na aszt mikor mán ketten maradtunk idesanyámmal, hogy haldoklott, akkor egyszer így a lábát megemeltem, hogy elsímogatom, eligazítom a lepedõt − hát az a darab feketeüszögös hús a kezembe maradt. Aszt látom, hogy idesanyám az íp szemivel figyeli. Így hátratettem magam mögi, úgy hátráltam ki az ajtón, úgy vittem ki aszt behajintottam a tûzbe.

A jó isten tudja, hány lébül megmostam én a kezem utánna! De eggy esztendeig nem bírtam enni, mer mindjár megíreztem a szagát!

Még meg azt álmodtam, mikor idesanyám a terítõn vót, hogy felült, aszt kereste. Hogy hun van az a hús. Azt mondta, hogy mir nem tettem mellé, papírba tettem vóna mellé, nem szabad az ollyat elígetni! Hanem ûmellé kellett vóna tenni!

Ollyan beteg lettem, hogy elsõbb azt mondta az uram, biztos állapotos vagyok. Mer hántam mindig. Lefogytam. Nyóc kilót. Pedig amúgy se vótam akkor még kövír. Víkon lettem, szídelegtem − nagyon beteg lettem. Elvittek Kunhegyesre a doktorho, Kisújszállásra elvittek a doktornõ de nem ért az semmit. Egy pár kanállal ha bevettem, mán hordtam el a tányért. Mer ollyan vót mindig, mintha az a kezembe lett vóna. De nem mertem megmondani senkinek.

Rozi néném vett elõ utoljára.

− Hát ide figyelj, mondd meg mi a bajod neked, mer nincs neked semmi testi bajod, azt látom! Hát mi a bajod?

Megmondtam neki.

− Látod, − aszondja − az íllyet ki kell az embernek magábul beszílni. Nem visszafojtani, hanem elmondani! Ászt megkönnyebbülsz. Majd figyeld meg, hogy mán az ícaka jobban tudol alunni, meg maj tudol enni. Egyél csak a tejbül is, mán most nem

érzed a szagát!

Addig beszílt, hogy ténleg: egy bögre tejet megettem jóízûn. Aztán, hogy hazagyött Bálint, mondja neki is Rozi néném:

− Na tudode mán, mi bajjá a felesígednek?

− Nem tudom én.

Hát elmondta aszt neki is Rozi néném.

Hát jaaj, − aszondja Bálint − de nagy szamár vagy! Hát hogy éreznéd mán eggy év múlva a szagát meg! Ha kereste is anyám − aszondja − nem bánja azér, nem haragudott ugye akkor se, hogy nem oda tetted!

− Nem, − mondom − inkább ollyan oktatón mondta, nem haraggal, hogy mir nem tettem mellé papírba.

− Na, látod, − aszondja Bálint − hát nem tudhattad. Majd máskor, más beteget ha gondozol, maj tudod mán, hogy az ollyat mellé szokták tenni a koporsóba.

Úgy hogy annyira meggyõztek, hogy még alunni is tudtam. Meg javultam aszt szemlátomást.

Sok kutyaság elfolyik

Hortit láttam én sokszor. Még mikor Kisújszálláson jártam iskolába, sokszor ki kellett vonulni ha ment Horti Kenderesre, vagy ha utazott vissza Pestre. Ha kísett a különvonat, aaj de szidtuk magunkba! Hát ha fáztunk, ha melegünk vót is, minekünk ott kellett sorfalat állni, várakozni az állomáson, mer a kormányzó keresztülmegy Kisújszálláson!

Tabon aszt sokat járt Horti. Legtöbbször valami ünnepílyes alkalomra gyött, például mikor Borbí Györgynek csináltak egy szobrot a községháza elé − remek szobor vót, nincsen má meg; a szovjet emlíkmû van most a hellyin. No azt a szobrot mikor avatták, arra is elõgyött Horti a felesígivel meg a menyivel − a fia, István a fronton vót mán akkor.

Horti Istvánt Szolnokon láttam elõsször. Fürdött a Tiszába egyedül, ott õrizték, nem szabad vót közelmenni, a hídrul níztük csak. Gyött aszt û is Tabra egyszer, akkor láttam közelrül is. Szíp derík ember vót, láttam.

Elõgyött Borbí Gáborné, aszondja:

Drága Esztikém, a két fiát engedje mán el! Õtöztesse fel ûket szípen, − aszondja − aszt kûdje el ûket a templomho, gyön Horti Pista, hát valami kis fogadtatást rendezzünk!

El is kûdtem a fiaimat, szípen fehírbe õtözve − mer fehír ruhájok is vót, télire setétkík szövet, nyárára meg ünneplõ szíp vászonruha, takarossak vótak benne nagyon −, elkûdtem ûket a tcmplomho. No hiába vót. Mcggyött autón a kormánzóhelyettes, a falu szílin megkerdte hun a Borbíkastíly, aszt a rövidebb úton odahajtott, nem gyött be a templomho.

De itt vót akkor pár napig, láttuk azután.

Nemsoká utánna ment is ki a frontra, aszt hallottuk hogy meghalt Horti István.

No, hát akkoriba, Horti alatt mikor már a válság elment, meg még a háború nem gyött, nem vót ípp rossz ílet miránk parasztokra − legalábbis Tabon, hát én ezt tudom. Csak hát az én nagy szájam, avval ugye mindig baj vót. Nemcsak mostan, hát azelõtt is. Ahogy még Huszár tanító úr megmondta: − Ebadott, te mindig lázadó leszel! − No

csakugyan úgy is lett. Rígen azt hitték, komunista vagyok, mer hát amit nem szerettem, ûnekik is hamar megmondtam. Akkor, hogy fordult minden, azt hitték úripárti vagyok, mer ha üldöztek valakit, én mindján védtem, ha sokszor nem is nagyon érdemlette. Pedig nem vótam se komunista, se úripárti, ha a komunistákat ütnék, azokat is védeném − nem úgy mint komunistát, ha mindig csak az embert! Nem tudom: ezt mondják lázadásnak?

A tabi szülõotthon ezelõtt majdnem mindig teli vót. Háború alatt meg különössen, valahogy akkor sok gyerek született, elõtte egyke vót, utánna is az lett a divat, de akkor vót bûven szülís. Aztán, akinek nem vót senkije, vagy szegínyebb vót, annak fõztünk, hordtunk ebídet, beosztva, eggyik nap eggyik asszony, másik nap másik. Negyvennígy tavaszán aszt gyülíst hitt össze Borbí Gáborné − û vót az elnöknõ − ebbe az ügybe. A tanácsterembe lettünk híva, de csupa úriasszony, vígig vót velõk a hosszú törvínyasztal, a bíró helyin a járási fõorvos, az ajtó mellett jutott aszt hely a két parasztasszonynak, Tálas Fcrencnének meg nekem. Felállott aszt Borbí Gáborné, elmondta, hogy azér hívott ide minket, mer jobb lesz ha ezután máskípp lessz: adjon mindenki pízt, aszt akik fõzõtanfolyamra jártak kisjányok, azok fõzzenek. Két asszon meg maj bevásárol, meg ellenõrzi a fõzíst.

− Esztikém, − aszondja − Muharosné asszony, − utánnatette, rágyött hogy gyûllísen vagyunk, megadta mégis a titulát − Muharosné asszony, legelsõbb is magát kérem meg, hogy két hétig felügyeljen a bevásárlásra meg az ítelre.

Ki se írkeztem mondani, hogy jó, vállalom, aszondja Ivocs mérnökné:

− Minek oda paraszt, − aszondja − hát mit tud az? Csak lebbencset!

Felugrottam rögtön. Tálasné, Muharos Marika húzgált vóna vissza. − Ülj le, egyen meg, mer most megin beleszólsz! − de én ám két lépíssel az asztalnál vótam.

− Nagyságos elnöknõ − mondom. − Máskor, ha íllyen ügy elõkerül, csak üzenjék meg, hogy mit fizessen az a paraszt. De annyira tiszteljen meg bennünket, hogy ne híjjon ide, hogy akárki megszígyeníthessen minket! Mink valóba csak lebbencset tudunk, így igaz! De minek errül hallanunk?!

− Deehogy, Esztikém, deehogy! − aszondja Borbíné. Hát tudjuk hogy maga kitûnõen fõz, hát nem magára értettük!

− Magamír nem is szólnék! − mondom. − De szóllok azír a sok szegíny asszonyér, aki lebbencslevesen nevelt katonát az államnak! Mer nem tûröm hogy ollyanvalaki gyalázza le ûket, aki kirántotthúson is csak kutyakölyköt nevel! − mer nem vót gyereke Ivocsnénak.

Odaki hallotta a jedzõ a hangos szót, begyött. Ahogy belípett, a vígit mondtam mán, ami Ivocsnéra tartozott. Oan durva, szigorú ember vót a jedzõ, no nekemugrott:

Mit beszíl maga itt?! Rögtön elvitetem internállótáborba!

− Internállótáborba? − mondom. − Meglesz az jedzõ úr még akkor is, mikor MAGÁT odaviszik!

De hogy ráhibáztam! Szegín jedzõ bizon odakerült. Semmije nem maradt, kitették a jedzõlakásbul, se bútorát, semmijét nem vihette, a felesíge úgy maradt egy falat nélkül! Én tartottam a jedzõnét, hordtam neki ítélt, zsírt, lisztet, pízt is én adtam neki hogy elutazzon, meglátogassa a táborba az urát!

Ordított akkor mint a sakál: − Hogy merífszel így beszílni?ü

A felesíge ott rimánkodott neki: − Kedvesem, várjon, hallgasson, majd elmondjuk hogy vót!

Még hogy û hallgasson!! Ott verte az asztalt, hogy majd el hasadt ketté!

− Ezt az asztalt meg ne verje − mondom. − Mer nekem ebbe van egy pár krajcárom, de magának nincsen! Meg énvelem ne kiabáljon ollyan ember, aki oda való ahová a tarisznyája!

Aszittem eszit veszti a míregtül a jedzõ. Emezek meg meg vótak ijedve, hát ugye mán negyvennígybe, csak fíltek mán ugye hogy fordul a dolog aszt majd én bosszút állok! A fõorvos csinált aszt rendet, aszondta:

− Jedzõ úr kérem, igaza van ennek az asszonnak. Ivocsné meg álljon fel aszt kérjen bocsánatot.

Nahát ezt ugye én elutasítottam, erre nekem nincs szüksígem. Hát nem magamér járt az én szám, csak megmondtam az igazat.

De evvel a jedzõvel engem mindig összehozott a szerencsém! Mikor ü idegyött, akkor Zsuzsannával tréfáltuk meg akaratlan; meg mégegyszer így jártam a háború alatt is, még ahogy a jegyrendszer begyött. Sokan álltunk sorba jegyért a közsígháznál a gangon belõl, az ablakon adták ki a cukorjegyet, cipõjegyet, nem tudom mán míllyen jegyet. Ott állt velem Bartos Rozi − nem hülye az íppen, csak hát van

egy kicsi hibája.

− Jaajjaaj, halljátok! − aszondja egyszer Rozi. − Én de beleuntam mán ebbe a jegybe, jegyrendszerbe!

− Beleuntál? − mondom. − Még pedig most kezdõdik a java! Hallottade Rozi, hogy most meg mán a házasíletre is adnak jegyet? Minden ícakára kapsz egy jegyet, de ha azt akkor íjjel nem használod el, reggel vissza kell hozni! Mer hátha van ollyan is, akinek kettõ is kell, akkor így a megmaradt jegyet annak kiadják.

− Van íllyen?? − nem akarta hinni elsõbb.

Van hát! − ott bizonygatta neki mind a többi. − Hát még csak most hallod? így lessz ezután!

− Jaaj Zsiga Zsiga! − aszondja Rozi. − Én inkább elválok, mint reggel hozzam vissza a jegyet, szígyenre! aszt elkezdett ott ríni. Mink meg hát nevettük! Egyszer aszt aszondja:

− Hát én bizon nem hagyom, hogy csúffá tegyék az uramat! Nekem nem kell a jegy! Megyek is be a jedzõhö, megmondom neki! − Avval: aló! Szóba se állt tovább velünk, rohant be a jedzõhö, meg se bírtuk fogni! Hínye a fene ett vóna meg Rozi, most mi lessz?

Gyött azt ki a jedzõ, de akar a paprika.

− Ki vót az a marha, aki ezt a tökíletlent rámszabadította?!

Hát, gondoltam, mán ennyiõnket ne marházzon le, inkább kiállók.

− Fõjedzõ úr kérem, cn vicceltem vele. Hát nem gondoltam hogy beszalad a fójedzõ úrho.

Hogy meríszel íllyet csinálni?! − elkezdett ott is ordítozni. De akkor hamar abbahatta. Elmosolyodott, aszt bement. Megbántam azér mégis a dolgot, mer Rozi is haragudott nagyon.

Még ezután a front alatt vót egy tanálkozásunk a jedzõvel. Felhívatott a közsígházho. Ordított mint a bolond, amikor meglátott:

Ide figyeljen! Tudomásom van rólla, hogy maguknál egy bödön zsír a hombárba van eltíve a búzába! Mire kimegyünk mcgnízni, ott ne legyen, mer még a házokat is felrobbantom! Elmehet!

Észhö nyúltam én mindjár, hogy ugye „ott ne legyen mire kimegyünk” − hát ez csak ordít, de nem haragszik, ha segíteni akar!

− Köszönöm szípen fõjedzõ úr − mondtam neki csendessen, aszt elgyöttem.

Ki is gyöttek keresni a bödönt − hát akkorra eltettük máshova. Csakugyan ott vót addig, valaki bejelentette tudom is ki, de mindegy

most mán. Eltettük máshová, nem tanáltak semmit.

Nohát azok nehíz idõk vótak, a háború.

Front alatt vót nállunk mindenfajta katona − nahát ugye nem szerettük ûket. A németet annyira gyűlöltük, hogy nem adtunk neki semmit, még pízír se! Még ha a lelkit kikönyörögte is − egy tojást nem adtunk neki!

Be vót hozzánk is kvártélyozva két német. Eggy idõssebb, meg egy fiatal, az magyarázta hogy û egyetemre jár, meg mutatta a falon − hát villanyunk még akkor nem vót, csak a falon mutatta − hogy villannyal dolgozik, elektroteknikus. De hát nagyon nem szerettük ûket! Ahogy elõhozta a kisbíró a két németet, Szitás sógoromék vótak ípp nállunk, az asztalnál ültünk, ott vót a sült liba, külön nagy tálon a mája, gyönyörû hatalmas libamáj − no akkor gyöttek be. Hát mit csináljunk − üljenek le. Leültek, aszt elkezdték ott németül magyarázni, hogy milyen szíp fehír ez a kenyér, meg príma a flájs − meg akkor sokkal többet elértettem mint mostan, hát vígre is majnem nígy évig tanultam németül. Mondom aszt Bálintoknak:

Halljátoke! Itt baj lessz − mondom. Dícsírik rettentõ a kosztunkat, mit csináljunk? Megkínáljuk ûket?

Aszondja rá idesanyám:

− Ne adj a nímetnek!

− Hát pedig csak muszáj lessz idesanyám, − mondom hát most mán itt lakik, hát mit csináljunk neki!?

Hamar akkor szíjjelvagdosta idesanyám a májat, annyifele ahányan vótunk, mindnyájunknak a markába tett egy darabot. Ebíd vígé vót, mán nagyon jól vótunk lakva de megettük. A két német csak leste, hogy esszük! Na, a vígin, ahogy mán a májat elrendeztük, csak megkínáltam ûket a liba maradíkábul. Köszönték aszt ettek.

Érdekes lett vóna hallgatni, hogyan beszílgettem a németünkkel: kézzel-lábbal − de ment azér valahogy. Próbált vóna az öregebb tanítani engem, mondta hogy mondjam utánna: krucifiksz vagy miacsuda − szóval úgy vettem észre hogy káromkodni tanított vóna, valami csúnyát jelent ez gondolom. De emez aszt leintette, hogy hát ne, hát nem ollyan helyt van. Beszílgettünk akkor a fiatalabbak Kérdeztem hogy vane testvírje. Azt mondta hogy van. Van egy sveszter, nõvíre. Mondta, hogy mán az frau. De mi is az hogy „frau”, atyaúristen! Vasz iszt „frau”? Na magyarázta akkor, mutatta, hogy

gyûrûje van a nõvérinek.

Ja, értem! Nein madmazell − madam! Dajcs sprehen frau, magyarul asszony! − addig-addig, hogy azér mindig rágyöttem mit mond!

− Jaja, − aszondja − dú biszt ájn zseni!

De az öregebb német azt mondta emennek, hogy − Mit magyarázol neki, a magyar ember buta! − „Tumm”, vagy „dumme”, ilyesfélekípp mondta, de elértettem, hogy buta. Nahát mírges lettem!

− DU biszt tumm! Te vagy buta! Eridj ki a szobádba! De nem is engedtem be azután az öregebbet. Kérte nagyon a bocsánatot, a fiatal is mondta hogy ne haragudjak − de bizon haragudtam nagyon.

Nem, ide többet nem gyössz. Az a szobád, ott legyél! − Meg soha nem kínáltam meg semmivel.

Szóval nagyon nem szerettük a németeket.

A frontidõ legvígit mán a gödörbe tõtöttük. A szína alatt vót egy nagy gödrünk, elfért benne egy jó vacok, azon feküdt idesanyám − beteges vót mán akkor −, kétoldalt meg lóca vót, a környíkbeli öregek mind húzódtak ide, ha kezdtek lûni kocogtak át mindenünnen a szomszídbul a rípásgödrünkhö. Nagyon jó bunker vót az, a tetejin vót vagy tizenkét kocsi szína. Demeter Sándor bácsi özvegy ember vót mán akkor, maga bujkált itt, fiaijanyai elmentek lakni −, Katona Rozi néném − û is maga vót −, Sárándi Andrásné Rigó Teresa néni − ezek mind velünk vótak.

Gyön egyszer Teresa néném − az udvaron át, az úton nem mertünk akkor mán járni −, ahogy elindult a második szomszédbul, szólt a sziréna, de mire az udvarunkra ért, mán itt vót a repüllõgép aszt lõttek is. A ház vígin állt meg Teresa néni, ijedtibe nem bírt továbbmenni, úgy reszketett hogy mozdulni nem bírt. Bálint találta meg ott a falnál, berángatta hamar a gödörbe. Odale mondta aszt Teresa néném:

− Ugye csak tunná az ember, hogy mikor lûnek, hova esik, meg kit ér, akkor én nem is fílnék! − aszondja. Nevettük szegínkét…

− Gyöjjön Teresa néném, − aszondja neki Bálint fiam nagyon meg van ijedve, majd adok egy kis likõrt! − Mer jól felkíszültem én, fõzettünk sok pájinkát abba az évbe, vót hétnyóc liter, elásogattuk a front elõtt, aszt szedegettük fel apránként, iszogattuk, meg készítettem likõrt belõle.

− Mit lelkem? Lökért? Aszt mire jó az a lökér? Tõtöttünk aszt Teresa néninek, ivott jót, magáho tért.

Rákapott azután, mán ha lûttek, mondta mindig:

− Hozzál mán fiam lökért!

Nevettük sokat Teresa nénit. Jó kis öregasszony vót, szerettem.

Egyszer meg Demeter Sándor bátyám érkezett, futva a kerten át. Mán akkor odaát vótak a németek, túl a Tiszán, lûttek át ide, oroszok vótak a faluba, azok meg lûttek vissza. Gyön Sándor bátyám, be a gödörbe, aszt mondja, de magábul kikelve:

Halljátok-e! − aszondja. − Belûttek az udvaromba! Be! A nímetek! A fene a piszkos nímetjit, se szó, se beszíd, csak belû a más udvarába!

Hát heteket tõtöttünk ott a rípásgödörbe, de nevettünk mi ott, annyit! Hogy nincs ollyan szorult helyzet, amibe ne lenne nevetnivaló! Ennünk vót mit, mer vót egy másik gödör, azt telehántuk tyúkkal meg kacsával, vót benne hízó kacsa is − az ostrom alatt én minden nap kacsát pucoltam. El vótunk látva, soká kitartott. Ültünk a gödörbe, ettünk, ittuk a lökért, rettegtünk meg nevettünk.

Ahogy az oroszok begyöttek, az elsõ dílután itt kísírtek vígig egy tabi fiatalembert. Még akkor nem gyöttek be mind, ez csak az elõõrs lehetett, de németek má nem vótak ideát, hacsak nem bujkáltak a faluba. Kísírte a két orosz a fiatalembert, aszt bekiáltott sorba minden házho, de sehunnat nem gyöttek ki. Nahát én kíváncsi vótam, nem láttam még oroszt, kimentem a kapuho.

− Eszti néném, − aszondja − tessék má mondani az oroszoknak, hogy én idevaló ember vagyok, mer agyon akarnak lûni hogy kémkedtem! Bajusz Lajost, akivel vótam, mán agyon is lûtték!

Tudott az eggyik orosz elíg jól magyarul, mondom aszt neki:

− Valóba ismerem, − mondom − mer tabi, ez meg ez az apja-anyja. Én nem tételezném fel rólla hogy kémkedett, mer nem is gondolom ollyan okosnak. Mer úgy gondolom ahho ügyes ember kell. Hát jót nem állhatok érte, − mondom − még attul ugye kémkedhetett, de mégse gondolnám.

Kísõbb hallottam csak meg, hogy bizon valóba kémkedtek ezek. Ketten ük össze vótak fogva, kûdték ûket a németek ki Kunhegyes fele, hogy lessék az oroszokat, aszt ha gyönnek, adjanak hírt. Amaz felmászott egy fára, emezt meg biciklin küdte vóna vissza az üzenettel. De aszt az oroszok elõbb észrevették Bajuszt, ez meg biciklin menekült vóna de elfogták. Nem vették észre ugye, hogy a tanyák közt is mán oroszok vannak.

De kísõbb hallottam ezt csak, akkor még nem tudtam, aszt így kimentettem ezt a fiatalembert. Nem is lûtték le, elengedték az oroszok. Most is megvan még, azér nem kell a neve se ide.

Még meg akkor az elsõ dílután begyött eggy orosz mihozzánk is, hogy borotváljuk meg. Mondtam, hogy hát én nem, meg Bálint is azt mondta. De ez meg csak mutogatott, hogy de igen, borotváljuk meg − jó szõrös vót. Tarkó Bálint bácsi vót még ideát íppen, itt laktak a Társulatnál, aszondja akkor û:

− Majd megberetválom én, az anyja jóistenit, de ha elvágom a torkát? − aszondja.

− Idefigyeljen, − mondom − ne beszíljen így. Mer én tudom, hogy maga nem akarja elvágni a torkát, csak mondja. De hátha ez meg elérti, aszt lead egy sorozatot aszt itt halunk meg mind! A maga ügyetlen beszídjiér! Hát tudhat is ez magyarul!

Megberetválta aszt Tarkó Bálint bátyám. A kis orosz megnízte még hogy vane partizán, jól szíjjelnízett minden fele, − Van a fene, − mondom − nincs itt partizán! Na eredj csak, nízd meg! − a padra is felment, megnízte jól, megnyugodott, elköszönt, megmondta még hogy tud jól magyarul, nevetett eggyet aszt elment. Ukránok vótak ezek, általában elíg sok tudott magyarul.

A németnek enni se adtunk − jó, hát az orosz inkább kapott, bár ugyan eggyik se nagyon kérdezte. Mihozzánk is bekvártélyozott egy csapat, meg Patócsékho is, aszt Sándor bátyám nagy huncut vót, átkûdte ide az üvékét is aszt gépfegyverezte lefele a kacsájaimat az orosz! Hogy pucoljam meg, maj viszi oda megfõzni! No hát azt ugye nem.

Vidd csak így oda, ott maj letípik a tollát! Én az enyimeknek fõzök, a tiétek ott kíszül!

Hozták az enyimek is a libát, megölve, feje nékül, pucolhattam azt − az meg a Pattantyúsék libájok vót, azután tudtuk meg. Mit csináljunk − megfõztük nekik. Mindeggy vót mán akkor kié, úgyis mindre sor került!

Most mán ugye sokkal jobb a helyzet, de negyvenöt után bizon ollyan vót, mint mikor felkavarjuk a vizet, aztán még az iszap is felvetõdik, meg a szemetje! Mer ollyanok gyöttek elõ a falut vezetni, mint a szélhajtótövisk, sehun se tudtak legyökerezni, csak mentek amerre a szél fútt.

Ezelõtt bírónak is gazdag embert választottak meg mindig, akt a vagyonával kezeskedett, hogy hûsíges lessz a közsíghe. Negyvenötbe ez máskípp lett. Falubelit azontúl nem is igen tettek felelõs helyre, csak az idegent hozták ide. Az aszt ha ártott is valakinek, haragost szerzett se törõdött vele, ment tovább aszt kísz. Ha került is Tabrul níha valaki, ollyan csak, akit azelõtt észre se vettek. Jó komunisták vótak − mer azt mondták hogy azok. Ászt az elíg vót. Annyit tudtak arrul is csak, mint az a bírónk, aki aszondta a gyûllís elejin:

− Most pedig álljunk fel emberek aszt énekeljük el az intercunálét! − így: intercunálét. Körülbellõl kimondta, aszt úgy is jó vót.

Jártak körül a faluba, danoltak, fújták az intercunálét, vót örökké felvonulás! Megyek egyszer az úton, gyönnek szembe nagy nótaszóval, nízem − hát, Zsófi is ott danolja köztök, meg Szitás sógor! Ott bõgi sógorom is, hogy „fel fel te íhes proletár!”, de remekül kiõtözve ám, pucparádéba! Hát ugye nekik magokra vót gondjok mint az ökörbornyúnak, gyerekök nem vót, telt ruhára annyi hogy el vót nekik tíve, nem úgy mint nekem!

Megálltam az iskolasaroknál, bevártam ûket aszt bekiáltottam Zsófinak:

Zsófi! Gyössz ide rögtön! Látna idesapánk, majd adna neked intercunálét ne fílj! Ide gyöjj, de azonnal kiállj a sorbul!

Jaj, nagyon megijedt, szaladt oda rögtön.

Ne kiabálj! Valami bajjod lessz! − aszondja.

− Lesz neked, mer nyakonváglak, ha te vagy is az öregebb! Tudod jól hogy idesapánk míllyen ellensíge vót az íllyennek, aszt van lelked, végigordítod itt az utat!

Én magam csudálkoztam azután, hogy mertem én így szólni a testvíremhe! Hát tíz évvel vót öregebb, hát más kor soha így nem beszíltem vele! De akkor úgy elfutott a míreg, hogy ott óbégat mint eggy ütõdött!

− Nem mísz tovább sehova! − mondom neki. − Gyössz velem, aszt azután meg elmész haza! Hát hogy gondolsz íllyet?!

Gyött aszt velem csendesen, de még Szitás sógorom is.

Hát minállunk ugye a családba se vót nagy divat a komunizmus. Vót itten mán nagyon rígen is szocialista párt, Míszáros Imre keresztapám − aranyos kedves jó ember vót − kilencvennyócba benne vót már, û vót a píztárnok is kilencszáz nígyig. Mesílte aszt nekem

keresztapám, én meg csudálkozva hallgattam:

− Óo, − mondom − hát ollyan rígen is vót mán szocializmus?

Vót bizon, vót, vót ám! − aszondja keresztapám. Tagja vótam, tagsági díjjat is fizettünk! Budapestre kûdtük fel a tagsági díj j at! Na aszt egyszer, írtak nekünk Pestrül, hogy menjen fel valaki, mer Párizsbul gyött eggy ember, aszt beszílni fog. Aszondták akkor a többiek: − Na Imre, te vagy a legértelmesebb, eredj te fel, hallgasd meg mit ugat a párizsi nagykutya, aszt majd elmondod nekünk! − Felmentem Pestre, haza is gyöttem. Kiraktam a zsebembül a maradíkpízt, meg a tagkönyvem, mondom nekik: − Mátul kezdve nem vagyok szocialista! − Mir? aszondják. − Hát tudjátok-e mit ugatott a nagykutya? Hogy elgyön az idõ hamarosan, ha összetartással leszünk, hogy házunkat-fõdünket elveszi az állam, aszt ennünk ad amír dógozunk! Úgy hogy ott egye meg a fene ûket, én azír töröm a követ az útfélen hogy fõdet vegyek, hát inkább akkor nem vagyok szocialista! − Akkor mind felmondtunk, megírtuk Pestre.

Így mesélte a kisöreg. De szeretett mesélni, sokat hallgattam! − Aa, − aszondja − sok kutyaság elfolyik, tudjátok!

Szóval a mi családunkba nem nagyon vót divat a komunizmus. Ászt ahogy akkor negyenötbe alakultak a pártok, nekem persze eszembe se vót a kommunistákho iratkozni.

Ahun most a posta van, a Hubert gróf borát mérte ott ezelõtt Toronyi Laci. No majd el lettek ûk onnat tiltva, mer közel vót ez a katolikus templomho, nem is tudom utánna minek használták azt a házat, csak mikor begyöttek az oroszok, ott alakultak a pártok. Lehetett menni iratkozni, eggyik szobába a komunista pártba, másikba a szocialista pártba, harmadikba a kisgazdákho. Nohát én a kisgazdákho kíszültem, de csak bementem elsõbb a komunista szobába. Egy Budai nevû ember vót ott, nem tabi, csak ide gyött Tabra lakni. Belípek, mondom:

− Nem tudom kérem jó helyt járok-e, be szeretnék iratkozni a pártba.

Ó, ugrik fel örömmel Budai, − Kérem, tessék, itt lehet beiratkozni!

− De − mondom − ugye itt a kisgazda pártba írnak be? Mer én abba akarok lípni! Nehogy mán tívedísbül a komunistákho menjek!

Menjen akkor innét! Menjen a fenébe! − de csuda dühös lett Budai!

Jól van, − mondom − ne kiabáljon, én vagyok itthol! Maga nem is

tabi, nem ismerem, ki maga? Na isten megáldja! − otthagytam. Majd ki ugrott a bûribül Budai, én meg nevettem. Mentem át a másikho, beiratkoztam oda.

Nahát persze nemcsak nevettünk negyvenötbe, mer csúnya dogok is vótak közbe.

Vót nállunk eldugva az egyház ezüstjibül, meg doktor Markovicsék is adtak ide egy pár darabot hogy tegyük cl − ûk Pesten vótak az ostrom alatt −, nohát ezeket elásta az uram egy ferslógba, meg mikor németek vótak. Hát Rót Sanyi ezt valahunnat megtudta − máig se tudom kitül. Internálótáborbul gyött haza û is, Németországba vitték a szerencsétlent, de hazakerûit, meg a felesíge is, hát a szülei idehaza meghaltak közbe, de ûk hazagyöttek. Gyön egyszer elõ Rót Sanyi, puskával. Aszondja neki Bálint:

− Na aszt mi lessz avval, komám?

− Majd nem komázunk, − aszondja Sanyi − hanem nekem szót fogadsz!

De eggyütt jártak iskolába Bálinttal, a fénkípjek is megvan, eggyütt állnak az iskola elõtt!

− Jobb lesz ha elteszed azt a marhaságot, − aszondja Bálint − mer ha a gyerek íllyennel ügyetlenkedik, bepisil! Nem értesz te ehhe, mint ahogy én se, − hát nem vót eggyik se katona − elájulsz ijedtedbe ha elsül!

Nem beszílünk annyit! − aszondja Sanyi. − Hallom hogy itt ezüstnemû van elásva, azt most kiszedjük! − aszt nyomja Bálint hasának a puskát.

− No, − mondom − Snnyika, innét aztán most hamar tûnjön el! Mer a Markovics-árvák holmiját, meg az egyházét én magának úgyse adom oda, nem érdekel hogy gépfegyvere van! Úgyse meri azt maga használni! Mer maga nem hivatalosan van idekûdve! Hát úgy a fejünkre estünk mink, hogy elhigyjük hogv azt most kötelessek vagyunk magának odaadni? Itt van, minden amit mondott, de itt is marad!

Elment aszt Rót Sanyi, lógó orral. Nem is gyött más se keresni, úgy hogy megmaradt minden, szípen vissza tudtuk adni. Nahát ugye amikor meg a zsidókét ástuk el? Mer ollyan is vót sok, lehet hogy a Rót Sanyié is ott vót a fõdbe, valamellyik parasztháznál! Persze hát megpróbálta ugye. De nem sikerûit. Kimentek aszt Palesztinába

Sanyiék.

Elõgyött egyszer Spekonyáné is, az meg eggy ívvel, hogy írjam alá. Orvos vót az ura, kis ideig vótak csak Tabon a háború alatt. Hozta az ívet, hogy û evvel két embert ki akar irtani. Egy mérnököt meg egy földbirtokosnét, Borbí Gábornét − na írjam alá.

− Hát nem − mondom neki. − Mer ha a nagyságos asszonnak nem tetszenek ezek, vagy megsértették valamivel, azér még nem lehet két magyar embert megölni! Meg ne halljam, hogy még valahová viszi ezt a papírt, mer teszek ellene!

De mán vót rajta három aláírás! Az eggyik aki mán oda vót írva, azt mondta azután hogy hát fiit tûle. No nyilván a többi is fiit, azér vállalta. Hát én meg azér nem írtam alá, annyira nem filtern a bûrömet, hogy aszt majd hogy bánik el velem − az û dóga.

De nem lett aszt semmi, az ív is annyiba maradt, esak hát azután meg Spekonyáné fiit tülem, hogy ugye énnekem íllyen dogok a tudomásomra gyöttek. Na de hát nállamnál szószátyárabbra is rábízta û ezt, ott vót az a három! De nem tett ellenem semmit, nagyon is kedves vót azután. Még meg Borbí Gábornéval is barátkozott! Láttam egyszer, hogy a nagyságos asszony ment ípp oda Spekonya doktorékho. Meg is kérdeztem:

− Gyakran tetszik ide járni?

− Nem gyakran, − aszondja − másodszor vagyok, miúta visszagyöttünk a menekülísbül, de most nagyon hí Bébiké, hogy kártyázzunk − aszondja.

− Én ha a nagyságos asszonnak vónék, nem gyónnék egyszer se − mondom.

− Hát mér?

− Mindeggy az, − mondom − nem kell errül beszílni. De tartózkodj ík!

Hát nem elárult Spekonyánénak?! Megkérdte tûle, hogy én mér mondhattam ezt! Na ezer is fiit úgy tûlem akkoriban Spekonyáné! Én aszt meg is mondtam Borbí Gábornénak:

− Éntûlem aszt fonhatják a kötelet a nyakára, nem szóllok többet egy kutya szót se!

De elsimult aszt lassan ez a dolog is, csak én nagyon nem szerettem azután mán Spekonya doktornét. Nem szerettem, amikor ment a faluba nagy szigorú arccal, aszt hirtelen: − Pá Esztikém! − aszt rámvigyorog.

Hát akar vígigvágna rajtam! Mir nem tud nekem komolyan köszönni, hát nem várom én azt el, hogy rámmutassa a fogát! Úgy haragszok ezer, meg úgy látom rajta, hogy nem szívibül gyön!

De nincsenek is má Tabon Spekonya doktorék, elmentek még ötvenhat elõtt.

Hát, csakugyan, sok kutyaság elfolyik! Nem jó idõk vótak ezek, negyvenöt után! Új uraink lettek, aszt ollyan bírónk vót, hogy ott könyökölt a szakadt ujjasába a törvínyasztalon, mint a kabai kutya a garádján − íllyen vót akkor a falu eleje. Eggy asszon meg odaállt a krumplisverem elé, levették, aszt hozta az újság a képet: íllyenbe lakott ezelõtt a szegínyember Tabon. Na. Hát higyje aki hiszi!

Egy pesti villanyszerelõ elvett egy tabi jánt, úgy gyött ide, mozigépész lett itt, meg nagy pártvezér. De akkor úgy ment a mozi: ha a felesíge nem vígzett a fodrásznál, várhattunk!

− Hát − mondom − Borbí Gáborné kedviér íllyet nem csináltak! Akkor még íllyen nagy urak nem vótak Tabon!

Én a nagy szájammal mindig megmondtam. Csak azon csudálkozok, hogy nem lett semmi bajjom. Nem szerettek, de nem bántottak valahogy sose. Jut eszembe a kis Patonai Misa, nevelt fiam vót soká, három éves korában hoztam elõ, még itt kezdte az iskolát. Hát aszt nagyon nem kívánta az iskolát a lelkem, kûdtcm mindig, beszíltem neki:

Kisfiam, eredj hát! Szeret tíged a tanító kisasszony!

− Szeret ám, − aszondja Misa − mint seggibe a tüvisket!

Nahát engemet is így szerettek az új urak, ahogy a Misa mondta. Valahogy mégis megtûrtek.

Történelem

Hát én azt hiszem, ha arrul az ötvenhat elõtti idõszakrul azt mondanám hogy csudajó, úgyis tudnák hogy hazudok. Hát bizony az nem vót jó nekünk.

Mer nem vót mán a betevõ falatunk se, a ruhánk se, sásbul vagy gyékínbül fontunk cipõt, hétköznap abba jártunk, azt úgy összevarrogattuk vászoncérnával − mer senkinek se vót. Ha egy pár jó cipõnk vót, az is elment. El kellett adni vagy valami, mer minden kellett az adóba. Csak íppen hogy ettünk − azér hízót mindig vágtunk, csak kicsit; mer mindig a nagyobbakat kellett bcanni. Én meg még nem próbáltam azt a szegínsíget, amibe akkor vótunk! A két fiam katona vót. A menyem itthonmaradt mivelünk, itt született a két gyerek. A nagy beszolgáltatás a nyakunkon. Még akkor nem kaptunk segélyt se, a gyerekeknek ezt a nígyszázforintos utalvánt, ami kísõbb vót, most akkor annak a kicsinek is összevenni mindent! Hogy úgy szígyeltem a menyem elõtt is, hogy − hát nincs! Hát olyan nehéz helyzetbe vótunk, hogy kimondhatatlan!

Jelenteni kellett minden este, hogy mennyit szántott ki az uram, vagy hogy áll a vetíssel. Hazahozta nekem a ripât kocsival, levelestûl, aszt odaki lehántuk a rípásverem elébe hogy megcsumáljam − még nagyságos tabi Borbí Gáborné is segített csumázni! − úgy hántam aszt a gödörbe. Aztán, hát − verik a kaput. Odanízek: két erõs fiatalember. No a fene ett vóna meg benneteket, gondoltam, na megállj. Majd adok én ennek! Odamegyek, mondom:

− No kedves uraim! Ha velünk van dogok, gyöjjenek be. Becsületes ember lakik itten, nem ütnek minján a fejükre, hacsak kísõbb ki nem érdemlik!

Azt mondja, hogy hát azt gyöttek érdeklõdni, hogy el vane mán vetve.

Mondom: − Ha íllyen kupcihérek nem járnának az úton, hanem dógoznának, már ország szerte el vóna vetve! De hogy íllyen erõs fiatalember ötven éves öreget noszogasson arra hogy vessen! Jobb vóna az eke szarva mellé állna! Meg hát mikor csináljam meg? Engem is csak hátráltat most, vagy begyön aszt segít, vagy elmegy dógára!

Aszondja: Elmennek. De most akkor mit mondjanak a

községháznál, hogy el vane vetve? − Mit bánom én mit mondjanak, úgyis menni kell estére!

Hát este az uram elmegy, jelenti hogy el van vetve minden. Nem szóltak neki semmit. Másnap − hívatnak! Hogy a fene egye meg, ugyan kinek mondtam hogy kupcihér?

Azt mondja a tanácselnök − akkoriban választottak elnököt, addig bíró vót − azt mondja: − Kedves Muharosné asszon! Mit jelent az a szó hogy *kupcihér?*

Na, gondoltam, helyt vagyunk. Mondom: − Hát az ollyan dologkerûlõ, semmihaszna embert jelent. Vagy legalábbis kevéshasznút.

− Tudja-e kinek mondta ezt maga?

Mondom: − Tudja a csuda. Nem tudom én, hát nem kérdtem meg hogy híják!

− Hát az a megyei bizottságiul vót itten.

Na hát akkor nagyon jó helyt mondtam! Hogy fogja meg az eke szarvát aszt csinálja!

Egyszer meg − ávósok gyöttek a faluba. Az adóír. Az elõtti héten adtunk le egy százhatvannyóc kilós hízót, mikor elvettík, mondtam:

− Hát mán ne tegyík, hogy egy fillérig elveszik, adjanak ötven forintot! Csak annyit kérek!

Aszondták rá, hogy nahát adnak ötven forintot! Ahogy aszt teszem el a pízt, mondom:

− Ezt rögtön viszem egyházi adóba!

Húú! Az hogy veszekedett! Adjam vissza azonnal!

− Óo, − mondom − ezt mán nem. Ollyan nincs aki ezt visszavegye. Na próbáljon valaki a zsebembe belenyúlni!

Na, gyöttek az ávósok, egy hétre rá. Megin hittak engem. Elmentem a templomba elsõbb, nem a községházho. Ászt úgy raktam a szatyorba az iratokat, hogy legfejül vót a Zsótár. Mikor odamegyek, látom, intenek az ávósnak, hogy ez az. Tiszt, valamíllyen tiszt, nem tudom mi rangja vót, ül az asztalnál − pakolok ki. De úgy szedtem az iratot: elsõbb elébe tettem a Zsótárt. Felveszi, nízi. Aszondja:

− Ez mi?

Mondom: − Ez a Zsótárom!

− Hát ezt mir hozta ide?

Mondom: − Mer a templomba vótam fiam elsõbb. Mer úgy

gondoltam, hogy ha megadjuk az istennek ami az istené, majd talán könnyebbsíggel megadjuk a kormánynak is ami a kormányé.

Aszondja: − Tán még hisz a néni?

Mondom: − Hiszek! Te tán nem hiszel fiam? Mer akkor azt is megcsalod, akinek a zubbonyát viseled!

Összecsapta a Zsótárt, aszondja: − Mehet!

Aszondja a vígrehajtó: − Nincs elintízve a dóga!

Had menjen!

Elgyöttem. Akkor nem is mondták hogy mit kell fizetnem, kitettík a szûrömet. Jókat nevettem nekik!

Jaj, hát az íllyeneket úgy tudtam ugratni! Elõgyött a vígrehajtó egy cigánnyal, foglalni. Aszt ott erõszakoskodott, hogy

− Értse meg asszonyom, ha nem fizeti az adót, elveszem a tehenit!

Mondom: − Én járok jól, mer akkor a vöm leszel, kedves fiam!

− Én? − aszondja. − Hogy-hogy?

− Hogyhogy hogy-hogy? A fiam elvette a Donát Mihály jányát, veje lett a Donát Mihálynak. Te meg fiam elveszed a tehenemet, aszt võm leszel! Ez úgy megy!

Gondolkodott egy darabig, aszt elkezdett káromkodni. Szidott! Kiabált!

− Nahát aztán − mondom − mi van ezen haragudnivaló? Tizennyóc éves, igaz hogy kelengyéje nincsen, csak az van neki amire a farkát rászorítja, dehát ugye a võlegínt az érdekli!

Az uram csak ment kifele, ki az ajtón. − Ezír − aszondja − törvínbe megyünk! − Mondom: − Jó van, hát a házasságot ott lehet elintézni! − De az a cigány is úgy nevette, a ládárul leült a fõdre aszt ott rázta a nevctís.

Hát aszt a vígin aszondja a vígrehajtó: − Ne tessík má mondani ezt sehun!

Én nem, kedves fiam, csak két hellyen. Az úton, meg a kúton. Hát mit titkolnék ezen? Nem a kazalba húztad el, ha megkérted rendesen! így nem titok ez! Meg hát öröm is ez nekem, nagyon, hát ugye nem akárki kérte meg; hát örömömbe csak kibeszílem maj biztos!

Mit ad isten, kiszuperálták a tehenünket, mer kicsi vót meg öreg. Úgy vót ez, hogy akkor született Bálint unokám, aszt hogy legyen a kicsinek tej, azér vettük meg hirtelen. A kis öreg tehenet − hát amíllyet lehetett. De azután tejbeszolgáltatás is vót, hát nem iól sült el a dolog,

nem bírtunk az öreg tehéntül szabadulni. Mondom egyszer Lajosházi doktornak: − Csináljon má valamit evvel a tehénnel, nem tudunk tûle szabadulni! − Na aszt kiselejtezte. Vittük Kunhegyesre. Azt mondja a vágóhídon a kúnhegyesi mészáros:

− Hallja-e asszonyom! Nem ez az a mesebeli tehén, akit el akart venni a vígrehajtó?

− De, − mondom − de ez az! Hunnat tudják?

− Aa, hát itt ollyan híre van! Még a vígrehajto feleséginek is megírták, hogy vigyázzon, mer nõsülni akar az ura! Tizennyóc évest vesz el!

De el is helyeztík a vígrehajtot a Dunántúlra, mer még tán öngyilkos is lett vóna ha el nem helyezik. Annyira szájravettík a tehenünk miatt!

Az uram meg fiit az íllyenektüi mindig. Hogy − Maj meglásd, egyszer hogy megjárod! − Aaj, hát csak megmondom, amit akarok! − De nem lett semmi bántódásom. Nem bántottak sose, mindig meg tudtam úszni a dogot. Más azér nem nagyon merte így köszörülni a nyelvit − fíltek. Én is hát mindig vigyáztam ugye, arra nagyon vigyáztam: A demokráciát mindig dícsírtem! Avval kezdtem mindig! − Csak akik vígrehajtják, − mondom − ami ki van adva, azok komiszok! A kormány, az nagyon jó, az aranyos − a kormány az minden vót!

Egyszer meg − gyött a szavazás. Képviselõválasztás hát mit tudtuk mink hogy ki lessz a képvisellõ! Én nem megyek. Az uramat nem is nagyon hittak, de énírtem mindig gyött a posta, hogy menjek má, menjek má, hát mán csak én nem szavaztam! Kimentünk a Tóalá a szõlõbe, utánnunk gyött egy biciklis ember. Szedtük ott az almát, mondom neki:

− Rakja tele a táskáját, jobban jár mintha engem hurcol oda! Ügyse megyek, én nem szavazok. Nekünk ollyan mindeggy, ki viszi el az utolsó falat kenyerünket! Nem érdekel.

Hazagyövünk a Tóalól − mán akkor ketten gyöttek, motorbiciklin. Hozzáfogtam fõzni mán, feltettem a koppot{11} a csirkének − hogy menjek el?

− No, − mondom − fiam akkor te ittmaradol. Λ tűz ne aludjon ki! Λ két gyerek meg a két szemed világa, mer ha valami baj esik rajtuk, kiszúrom mind a két szemed!

Felültem a motorra, vittek. Hát, nagy zúgás vót, mer mán két

órahosszával elõbb mindenki leszavazott, én meg nem mentem. Bemegyünk, aszondják nízzem meg hogy hát ki a képviscllö. − Mit bánom én, akárki! − Leszavaztam, jól van. Gyövünk ki, mondom:

− Hanem ám én gyalog nem megyek!

Hát egy valaki ott áll, egy autó mellett, aszondja: Majd én elviszem az autómon!

− Λζ enyimen! − mondom. − Magáé ez uram? Én fizetem a több adót, az enyim legalább úgy mint a magáé! Hát csak vigyen vele nyugodtan haza!

Haza is hozott. Kosáriné meg a szavazóbizottságba vót. Lesi ríva, hogy engem meg autóba tesznek aszt visznek el. Mer hát hallotta hogy mit beszílnek, hogy ha nem szavazok elvisznek, meg maj megtanítanak mán engem móresra, mer nagyon nagy a szám. Alig érek haza, szalad Kosári tanár úr.

− Jaj, − aszondja − hát itthon van? A felesígem gyött haza ríva, hogy elvittík autón!

− Fenét, ide hoztak haza, ni!

− Jól van akkor, − aszondja − nincs semmi baj.

− Nííncs, − mondom − nem szóltak nekem egy rossz szót se, örültek hogy megszabadulnak tulem!

Vót azér akinek csakugyan lett bajjá. A második szomszídunkat, Patócs Sándort nagyon megvertík, mer azt mondta a Rákosira, hogy − szóval nem szípet mondott rá, na.

Nem nagyon eggyeztem Sándor bátyámmal, mer így magamba igazat adtam neki arra amit mondott, csak vót azér ott egyéb is. Meg is szólítottam, mondom neki:

Sándor bátyám! Magának a veje nagy komunista. Az lett a jánya is. Hát ha maga a komunizmust nem szereti, mir tûri, hogy az ezreket hazahordják, a fizetíst? Én, ha valakit nem szeretek, a pízit se fogadom el! Nem vagyok komunista, hát nem fogadom el a pízeket! Vagy ne szidja ûket, vagy ne fogadja el a pízt! Mer egyszer maga erre ráfizet!

Nahát aszt úgy lett. De csak sajnáltam, mert másfél esztendõre elzárták ezért.

Ez se egyenessen feljelentís vót, mer az nem túlságossan vót. Nagyonis összetartó vót a níp − amíg lehetett. Ez is majdnem csak véletlen tudódott ki. Patócs Sándor bátyám veje, Barabás István − most Debrecenbe valami vezetõ az Barabás István a húgát akarta betenni a

szövetkezeti botba píztárosnak. De addig aki píztáros vót, az is rokon vót, Sándor bátyám unokatestvírje urának rokonja. Ászt az is ott vót Kontra Jánosék a disznótorba, ahun Sándor bátyám ezt a megjegyzíst mondta Rákosira. Amikor aszt Barabás elõhozta, hogy ez a Piri nem való píztárosnak, mer még politikailag nem írett, nem úgy mint az û húga, a Piri visszabeszílt neki, hogy

− Én még tizenhét éves ján vagyok, ne engem tanítgasson, ha az apóssát tanítsa hogy hogyan beszíljen! Az apóssá ugyan elíg írette politikailag?

Ászt nyomozók vótak ott. A jány se tudta. Ászt mindjár az eggyik nyomozó:

− Mér, hát mit mondott az apóssá?

− Mondott amit mondott, de nem helyessen beszílt!

De bizon két pofonra megmondta a jány. Hogy mit mondott Patócs Sándor. Behívatták Kontra Jánost, akinél a disznótor vót, meg eggyik szomszídját, Márton Istvánt, azokat is addig ütöttík, míg aszt megmondták hogy tényleg azt mondta Patócs. − Szóval ez se egyenessen beárúlás vót.

Vót úgy is, hogy hirtelenjibe nagygyûllíst hittak össze, mer a katolikus papot akarták bántani. Csak mer pap! Egynehány rongy asszony! Eggy áldott jó ember vót Pamagi Dezsõ, nagyon jó, szolid ember, dehát − pap vót. Hát ezellen felszólaltam, a nagygyûllísen. Annak meg az lett a következmínye, hogy egy este tömök, hát gyön a jedzõné, meg Sánta Margit kisasszony, meg Sándor Ignácné, hogy hallottame, hogy ûnállok most missziós pap van. Hogy menjek mán el, hallgassam meg, hogy míllyen gyönyörûen prédikál. Mondom:

− Hallottam, ténleg! De ollyan sok nekem a dogom, ollyan fáradt vagyok!

Csak most gyöjjön el, gyöjjön el Esztikém!

Hát, mondta Bálint fiam, menjek el, majd û megtöm. O nagyon alkalmas vót minden dologra. Hát csak papucsba dugtam a lábomat, tiszta kötőt kötöttem, aszt mentem velök a templomba, katolikus templomba. Kérdeztík, hogy tán azér nem akarok, hogy − − dechogy azír! Hát nem tilos az nekem! Meg szeretem én minden értelmes embernek a beszídjit hallgatni!

Bemegyünk a katolikus templomba, hát visznek fel az elsõ padig. Gyerünk csak, gyerünk, a legelsõ padba! Úristen, mit csinálnak ezek

most énvelem? Látom ám, hogy integetnek rám a papnak, mutogatnak engem. Na aszt prédikált a pap. Hogy nemcsak ezelõtt vót sok próféta, ma is vannak prófétalelkûck. Például itt van köztünk eggy asszony, aki nem is a mi hitünkön van, mégis kiállt háromszáz ember ellen, a mi papunkér. Áldotta ott lencsémet-borsómat. − Hát ezt azér nem szerettem égiszen.

Ötvenötbe nyáron János fiam hazagyött hat hétre. Kétheti szabadsága vót, meg egy hónapi fizetetlen szabadságot vett ki, hogy segítsen nekünk aratni. Mer be kellett jelenteni az aratót, neki ki kellett adni a ríszit − hát û persze itthonhatta nekünk. A többi mind, de MIND elment, elvittík egy szálig, egy falat kenyerünk se maradt azon túl ami az û rísze vót! Még meg úgy vittík el, hogy semmi adót se számoltak írté! Ûgy bántak mivelünk mint a kulákokkal, íppen úgy elvittík mindenünket mint azoknak. Nemcsak a termínt, a bútoromat úgy adtam el íppen az orrok elõtt! Szóval így a kulákok közzé soroltak minket.

Jánost meg Pesten kûdözgettík így háztömbökhö, felolvasásra. Legyöttek mindenütt az emeletrül is, Jánosnak meg fel kellett olvasni egy iratot, hogy azér nincsen a pestieknek kenyerek, mert a kisgazdák falun megétetik a malaccal. Hát vót aszt olyan, aki ott szidta, átkozta a parasztokat, aszt János meg elkeseredett, aszt elmondta, hogy ez nem igaz. Mer elviszik a géptül! Nekünk oda kell vinni, hogy elcsípiik, de haza se hozunk semmit, nem hagynak egy szem búzát se!

Elmondta János azoknak. Vót ottan bizalmi ember, de ű azt nem vette figyelembe se. De akkor ÚGY megvertík! Nekem nem mondta meg, itt a szomszédnak, eggy idős embernek mondta csak el. Aszonta, másnap dílre ért haza. Ült az úton, meg lefeküdt a ligetbe a padra, meg mindenhogy ment. Ollyanra dagadt a feje, hogy aszitte hogy belepusztul. Pedig az igazat mondta, mer nem vót még magunknak se mit enni, nemhogy a malacnak adtuk vóna, a KENYERET! Vagy a KENYÉRNEK való lisztet! Csakhát ugye valakin cserdülni kellett az ostornak.

Idehaza meg a rengeteg vígrehajtó! Hogy mindig vót itt valaki! Anga Lajost, aki nekünk aratónk vót, behítták hogy gyöjjön el mihozzánk búzát szedni. Aszondta Lajos:

− Ide figyeljenek. Énnekem, miúta én az eszemet tudom, onnat van a kenyerem. Én nem megyek!

Aszondták neki: − Azt próbálja meg!

− Nem bánom én, akar mit csinálnak, én ahho a házho nem megyek! Megértettík?

Még hármat hívattak, egy se gyött el. Egy szerencsétlen kulákot úgy kipofoztak, hogy csuda − nem gyött. Mikor meghallottam, hogy mit kapott írté, mondtam neki:

− István bátyám, hát mir tûrte, inkább gyött vóna rögtön! Hát tudjuk mink azt, hogy magának ez muszáj vót, hogy elgyöjjön!

Lett azután mégis, aki kapható vót. Ó, hát hogyne, vót úgy hogy heten is gyöttek, egyszerre. Mán akkor nem bírtam magamat. Nem bírtam magamat! Mondtam eggyiknek is − tabi ember vót, megvan még :

Mir nem mísz budit pucolni fiacskám? Mir így ílsz?! Ollyan családod vót neked, hogy becsûletessen dogozik, neked meg van lelked, hogy így gyössz házrul házra?! Pucoljál vécét, az is becsûletessebb kereset, elvígzed a dogod, kifizetnek − de így?!

Odaborúlt a kerítísrácsra, úgy rítt. Aszondja hogy hát valamibül ílni kell.

− Ez, ez nem megílhetís fiam. Ez szígyenpíz, amit kapsz! Egy meg − az beírt Szolnokra, beárúlt eggy asszont, hogy az sértette ût, meg a beadást szidta. Aztán gyött az is velõk, gyött hozzánk is a vígrehajtókkal. Annak meg aszondtam, hogy

305

− Ha az egísz famíliádat kaskára hányod, az se ír a magyar államnak annyit, mint az én katonafiam! − mer Jánoskámra mondott valamit.

Mán akkor annyira ki vótam merülve, hogy nem tudtam mit csinálni. Egy másik meg nagyon csúnyán, vín piszkosnak, meg mindennek lehordott. Mondom neki:

− Szígyelheted magad. Ha el kell vinni, vigyed, ez a törvíny. Vigyed, de ne szidj! Mir szidol?! − Mer két mázsa búzát nem vittünk be, hogy János szerelt vóna le, hát ne vándoroljon a világba, mondjuk neki hogy eredj? Mer nem tudunk enned se anni?

Mindenünket elvittík. Negyvennígy mázsa búzaegysíg beszolgáltatásunk vót, azt mind elvittík. Nem tudtunk beadni háromszáz tojást, azt három nap alatt kellett vóna vinni, de nem bírtuk. Meg a tejet se, ami még az öreg tehenünkre vót kiírva − hát nem ment,

na. De mindig vertík a kapufelet a vígrehajtók, hogy ezt vigyík, azt vigyík, elvittík amit megfoghattak − na én ezen úgy elkeseredtem, jaj. Ki se tudom mondani. Mejjbeszúrtam magamat, késsel.

Mer mán annyira ki vótam idegileg ugye, hogy a gyerekekkel is annyi dógombajjom vót, hát itt vót a menyem két gyerekkel, ugye azokat is ellássam, Bálint fuharba ment, û az itthoni dogokkal nem törõdött, különben se, semmi pízi dogokkal, mind az én bajom, meg annyira letört az, hogy mindenkit így tönkretesznek! Meg hát a magunk zaklatása is, meg hogy nem tudok a menyemnek annyit adni, ahogy szerettem vóna, mindennel elhalmozni − mán annyira ki vótam merülve, hogy nem bírtam. Aztán így gondoltam el, hogy ha én meghalok is, de legalább majd a többieket nem merik mán annyira sajtolni − így gondoltam.

Vót itt eggy asszony, az ura a háborúba vót, nem bírta letörni a kukoricáját se. Meg nem vót takarmán se itthon a teheninek. Adtunk akkor neki annyi kukoricát, hogy olyan száztíz kilós lett a hízója, meg vagy hathét kacsát meghízlak. Itt közel, a Tóparton vót födünk, Muharos Istvánokkal átellenbe, onnat meg hordhatták a töreket meg a csutkát, azon telelt ki a tehenök. Aztán, az izgatott fel a legjobban, hogy begyött, az is, az az asszony, nem mondom a nevit, a vígrehajtóval, így járt vélek, mint falubeli, begyött a kapunkon aszt aszondja:

− Emlíkszel-e még rá Eszter, − aszondja − hogy míllyen sok kukoricátok vót, mindig tele vót a ház eleje, annyi vót a front alatt, − aszondja − hogy mink is hízót, meg kacsát hizlaltunk belûle, mer ollyan jó vótál, hogy adtál! Hálás is leszek, míg ílek, írté! − aszondja.

Ha û ezt nem említi, nekem eszembe sincs. Hogy ezelõtt nemtõm hány évvel én miket adtam neki. Dehát hogy û hálás lesz míg íl. Mondom neki − hát mit mondjak, ugye, egy ollyannak?! − mondom neki:

Akkor hát hálábul gyöttél elõ, nyomorult!

Bálint rögtön kitett a kapun, hogy menjek ahova akarok. Hát Bálint látta rajtam, hogy mán a vígkimerüllísig vagyok. Mán akkor annyira vótam: ha rámgyött a rívás, két nap is ríttam, egyfolytába. Nem bírtam mit csinálni, vizes lepedõbe csavartak, meg így a szék karjának vetettem a kést, aszt úgy.

Valahogy nem sikerûit. Elsõ sorba − hát csontnak ment. Ment azér

beljebb is, próbáltam még, de olyan nagy seb nem lett. Ugy hogy avval nem vittek el kórházba se, csak gyött ki orvos. Tulajdonkípp inkább az idegeim miatt feküdtem utánna sokat.

Sürgönyöztek akkor Jánosnak − még katona vót akkor. Hazagyött, ícaka. Aztán mikor visszament, jelentette azonnal a parancsnokának. Hogy mit csinálnak itten. Hogy íly lyen csúnyán bánnak a parasztokkal. így gyött ki azután két tiszt, két katona, szíjjelnízni.

Elõbb a közsígházho mentek, meg több helyre bementek a faluba, érdeklõnni irántunk, hogy míllyen emberek vagyunk. Azután gyöttek ide. Beszílgetni − úgy mondták. No oszt mink bcszíltünk nekik. Ott ült az õrnagy, mellette egy kémelhárító tiszt, mink meg itt egymás mellett.

− Én legyek, én, komunista? − aszondja az uram. − Nízzík meg, − aszondja − hogy bakkancsba telelek! Mindig csizsmám vót nekem télire! Most meg ócska bakkancsot veszünk, ha kapunk! Mer még a lábunkrul is lehúzzák ami rajta van! Nem szígyelli ezt a magyar állam?! Hát az íllyen kormányt pártoljam?! − Rúgtam eggyet rajta, hogy hallgasson − hát, filtern. De utánna meg én melegedtem bele, én mondtam egy strófát! Akkor Bálint rúgott az asztal alatt. No akkor megint û: − Ezelõtt, ha akartam, az úton háltam! Mer tudtam, hogy az adóm után az enyim az út, ott fekszek le rá ahun akarok! De most mán ezt se tudhatom! − Hallgass mán − rúgtam megint bokán. Látták a tisztek is, hogy lökdössük egymást, szembe ültek. Utoljára aszt aszondtam:

− Hát, én nem lükdöslek tovább! Mondjad ahogy akarod, meg én is mondom. Az lessz ami lessz!

Az lett, hogy a beszílgetís vígin ideadták az adókönyvet. Hogy ha valaki mer hozzánk szólni, azonnal jelentsük nekik, mer még a JÖVÕ ÉVI adónk is rendbe van! Hogy megértjüke? Hogy az egísz jövõ év rendbe van, de még az azután való évre is marad! Ez úgy szeptemberbe vót, akkorra mán ötezer forintot beszedtek tûlünk, pedig kétezer egyszáz forint vót az évi adónk!

Hát nemcsak mink vótunk így, hanem általába majdnem mindenki így vót. Így ment akkor itt, hogy háromszor annyit, meg ötször annyit is elvettek, mint amit törvínyes sen vihettek vóna. Úgy hogy ollyanformán vót ez, én úgy vettem észre, hogy titokba kiadták ezeknek a közsígi vezetõknek, hogy amennyit csak bírnak, húzzanak be, de a törvínyes alap írásba nem vót kiadva. Aztán amennyit bírtak,

annyit húztak. Hogy oszt prémiumot kaptak-e, vagy eltettek belüle magoknak − ezt nem tudom. Hát íllyeneket csináltak. Borzasztó sokat szenvedtünk. Kimondhatatlan sokat. Szóval rettenetes helyzet vót, ötvenhatig, ez biztos. Még ha egykét évig úgy marad a helyzet, sok parasztember meghalt vóna!

Ötvenhatba, még nyáron vagy koraõszön, Pestrül légyott eggy ember. Akkor mán mozdult valamit a helyzet. Hittak gyûllísre bennünket, hogy Pestrül van itt eggy úr, hallgassuk meg. Aztán hát az elmondta, hogy sokat fog enyhülni a dolog, hogy nagyon megbánta Rákosi amit eddig csinált, amit eddig elkövetett a nippek Meg hogy mindenki bátran elmondhatja a maga érzi sit, gondolatát, meg hogy mit níz ki a helyzetbül, vagy hogy mi vóna a kívánság.

Elsõbb felszólalt eggy ember. De a kutya uristenit, meg így, meg úgy, − ott káromkodott, hát eggy elkeseredett, kifosztott ember vót az is, de ugye egyebet nem lehetett kivenni a beszídjibül, mint hogy szakadjon le az ég, vagy hogy má le is szakadt. Hát osztan felálltam én is, én is hozzászóltam. Hogy hát valamit enyhítsenek a parasztság sorsán, mer mán évek óta nekünk nem marad egy õrlet búzánk se, mindig csak az adót fizessük. Avval kezdtem, hogy

− Mivel az elõttem szólló úr megígírte, hogy senkinek bántódássa nem lesz ha elmondja, hát a kormányunkba bízok annyira, hogy nem hazudtolja meg önmagát, azzal hogy ha én elmondom amit nem szeretek, akkor engem ezír elzárjanak!

Hát mondta a pesti úr, hogy nem, hogy csak nyugodtan.

Aszt elmondtam, hogy míllyen keserves helyzetbe vagyunk. Hogy szeretünk mi adót fizetni − ami rendes, törvínyes. De hogy harminc, negyven mázsa búza nem fut ki eggy évi beadást, meg ha tíz kiló marhahússal felmaradunk, nem ölhetünk malacot, hát, mondom ez a helyzet bírhatatlan! Szóval én jól elmondtam ami fájt. Elgyött utánnam János fiam is, én nem is tudtam, vígighallgatta, csak mondja utánna: Idesanyám nem is gondoltam hogy így tud beszílni! − Szóval, jól lehetett elmondva.

Na még, a Rákosi, ez piszkált nagyon engem. Hogy „nagyon megbánta amit tett”. Mondom erre:

− Ezt uram én nem hiszem el. Mer vagy nem magyar úr, vagy nem mondta ezt. Mer egy magyar úriember inkább agyollövi magát, minhogy beismerje azt hogy nem jól cselekedett. Én ha nem eggy

országnak, de a falunak ártottam vóna, ahhelyt hogy beismerjem inkább elpusztítanám magam! De nem aláznám meg magam így, hogy beismerjem hogy kárt tettem!

Hát aszt, másnap hívattak a közsígházho. Akkor azér nagyon citerait a lábom, mondtam Bálintnak is: − Halljátok ma jó lesz jól elköszönni egymástul, mer a fene tudja hun leszünk!

Megyek be, Botos Sanyival má kinn összetanákozok. Ne menjünk be Esztikém, − aszondja − itt is elintézhetjük a mondanivalót! − Jól van. Beszílgessünk. De látom ám, hogy eggy ávós ott áll a motorbiciklivel, aszt kezdi szítszedni a motort. Gondolom nem vót annak fene bajjá se, csak hallgatni akarja az is hogy mit mondok. Botos Sanyi meg, ahogy én odatámaszkodtam az oszlopho, így keresztülölelt, û is nekitámaszkodik! Kinyútom a kezem, mondom:

− Ennyire állj hozzám, jó? Inkább az az ávós úr gyöjjön közelebb aszt hallgassa, nyugodtan hallgathassa hogy mit mondok! Úgyis tudom hogy hívatott! Nem te hívattál Botos Sanyi, hanem ez az úr ni! − Az is ollyan lett, mint a láng. Mondom: − Nízd, ahun megy az a menyecske, azt odanyomhatod az ágasho, de engem nem!

− Ej, ej, − aszondja − mindig íllyen nagy nyelved vót!

− Illyen hála istennek, mégpedig fejlõdik!

De a végin csak elgyöhettem, nem lett megin semmi.

Azután mán nagyon jó lett. A mi hízónkat nem vettík el, mer nem vót több százötven kilónál, visszalöktík. Aztán a hízott kacsám is súlyon alóli vót, azt úgy hajingálta ki az öreg Kozma Gábor. Mondom neki:

− Ide figyeljen, − mer mán akkor kezdett így mozgolódni a helyzet − lehet, hogy én járok jól! Még ha mind hozzámveri is, jót tesz velem! De azír ne hányjavesse magát ennyire, − mondom − mer hun kerék, hun talp! Aztán még maga ís rosszul járhat!

Igazam lett: mán egy hét múlva nem kellett beanni semmit. A hízónkat eladtuk kétezer valamennyi forintér, hát így még másik évi beadást is kifutotta vóna. Hogy micsoda megkönnyebbülís vót, hogy tisztába vagyunk! Mer szívessen adunk, annyit amit bírunk, de hát ami bírhatatlan, azt má nem lehet!

Az az egy biztos, hogy nekünk ez a változás megváltás vót. Ez nekünk sokat hozott, parasztoknak. Mán annyira ki vótunk merülve, hogy azt kibeszílni nem lehet, hogy míllyen szegínyek vótunk!

Itten mink rádióbul hallgattuk, Kerekes Ignác bátyáméknak vót rádiójok, aszt gyön elõ egyszer szaladva:

− Bálint, Eszti, gyertek, hallgassátok a rádiót, mi van Pesten! Szalad mán a Rákosi! Jaj de boldog vagyok!

Hallgattuk aszt a rádiót.

Olyan nagyon sokminden itt a faluba nem történt akkor. Olyan nagyon igaz nem is járkáltam a faluba, de nem is vót sok látnivaló. Egyszer megyek be, hát a posta elõtt áll egy csomó níp. De ollyan aljaníp csak. A postamester nem a mostani, ha Hegyi Tamás vót még, egy kis megijedt ember − lehúzta ugyan a redõnyt, de ideki reszketett. Ugye fõkípp a berendezést fíltette, hogy majd összetörik. Hát oszt, ahogy odaírek, eggy a csapatbul kilép, aszt elkezdi ütni a postaajtót, hogy

A magyar níp nevibe lefoglalom a postát! Nyissa fel az ajtót az én parancsomra!

− De hát nem tehetem meg! − aszondja a postamester, hát nem tehetem meg! − De reszket nagyon.

Meglököm, mondom neki: − Csak nyugodtan. íllyentül ne ijedjen má meg, a jóisten áldja meg magát! Bízza meg inkább ezt az embert, hogy azonnal, saját kezûleg adjon fel Pestre egy sürgönyt, hogy elfoglalták a níp nevibe a postát!

Hát az úgy ment el, megkeresni se lehetett vóna. Úgy hogy az a csapat ember mind elment onnat, mindet elûztem evvel, hogy sürgönyt kell feladni! Odaki állt a patikáros is a felesígivel, az is leste, hogy mi lessz a postán. Odaérek, aszondja:

− Jaj kedves Eszti néni, mi törtínt?

− Aaj, − mondom − hát semmi! Azt mondtam csak nekik, hogy fel kell adniok egy sürgönyt a kormányho, hírt adni hogy elfoglalták a postát. Hát egy se írástudó, hát elmentek. Én se tudnék egy sürgönyt feladni, hát ûk hogy tunnának?

Nevettík aszt nagyon, hogy így levertem a zendülíst. Hát ezeket le lehetett, mer majd mind ollyan vót, na, hát rendes ember nem állt az út közzé, úgy férébb húzódtunk, fíltünk is, meg örültünk, minden érzís vót bennünk, de így az úton énekelgetni, zajt csapni, íllyenre a falunak a java nem vót kapható. Több is vót az ilyen józan gondolkozású, hogy nem ragadtatta el magát, hogy ugye most má mindeggy, hát üssükvágjuk a komunistákat − itt nem, itt nem bántottak senkit.

Egynehány fiatalember beszílt, hogy majd ûk veszik át a komunistáktul a falu irányítását − de a^ok mind elmentek, má nem lakik belõlök egy se Tábori.

János elmegy

János fiam hasonlított rám legjobban. A termíszete is, meg még tán arcra is. De tudta û is ezt, számontartotta, még egísz kicsi vót, mondta:

− Ugye édesanyám, − aszondja − nekem ollyan szíp nagy szám van mint édesanyámnak?

Ászt ide tette a kis száját az enyimhe, úgy mírte össze.

De az nem vót jó, úgy nem látta. Elõhozta a colostokot, avval mírte le, úgy mondta hogy kilenc colos a szám.

No nekem ugye nem tetszett, hogy kilenc colos, így összehúztam a szájamat egísz kicsire.

− Neem csalunk! − aszondja, aszt jól idevágott a colostokkal, de úgy, hogy elzsibbadt az egísz arcom!

De csak nevettük. Hogy olyan boldog vele, hogy szíp nagy szája van mint nekem.

Selypes vót János míg kicsi vót, − Édesz, édeszanyám, igazán nem vótunk moszt rosszak! Igazán nem jár mosztan kikapász! − ilyen selyp vót. De szípen kinyõtte, nagyonis szípbeszídû vót azután.

Meg nagyon ordítós kisgyerek vót, kicsi korába ezt nem is szerettük benne. Az az átható sivítás − idesanyám nehezen bírta szegíny. Mer rengeteg baleset írté mindig Jánost, nagy dezentor vót, a csavaros eszivel az mindig belekeveredett valamibe, mindenütt ott vót − aszt sok baj lett vele. Akkor aszt ugye ordított!

Egyszer sárgafõdír ment az apja a Cigángödörbe, egísz kicsi vót még Jánoskám, de menni kellett neki is. Ászt ahogy fordult a kocsival Bálint, odatette János a kiskezit a lõcshö, aszt odanyomta a lõcs. Aszondja Bálint, azt se tudta, hogy szedje szít a kocsit, borzasztó mit szenvedett û is, mire a János kézit ki bírta szabadítani! Le kellett szállni aszt a rudat elcsavarni, úgy fordult el a lõcs, úgy bírta kihúzni. Gyöttek haza, de majdnem rítt az apja is. Pici gyerek, alig tudott beszílni még:

− Ianna, a lõhhö! − hogy a lõcshö nyomta az ujját! Ászt tartotta fel, mutatta, hát laposra nyomta égiszen, meghasadt az egísz ujja, csepegett a vir a vígin! Sajnáltuk borzasztó!

Egyszer Szitás sógorom idétlenkedett vele valamit, ütötte a lábaszárát ostorral, csak úgy játíkbul, aszt hátrált a gyerek − bele a

kaszába. A vastaghúsát vágta szít, de vírzett akkor is rettentõ! Egy ujját meg a rípadarálló kapta el. Meg ráejtettek egy padot − szíjjelvitte a nagylábaujját! Egyszer futbaloztak aszt elesett, de úgy telement a térgye kaláccsa salakkal, hogy úgy szedte ki a doktor neki bicskával! De rengeteg íllyen szerencsítlensíg írté Jánost, avval mindig vót valami.

− Hát, − mondom − te nem is halsz meg szíp halállal fiam!

Ó istenem, de tudtam …

De úgy meg is éreztem én mindig, ha neki valami bajjá vót. Kinn a szõlõbe vótunk Bálinttal − elfog a nyugtalanság egyszer. Mi lelhette Jánost? Valami van vele! Hagytam a dolgot, futottam haza. Gyövök haza szaladva, hát ott áll a gyerek az udvaron, de ordít, kegyetlen! Nízem,

− Jaj, idesanyám − mondom megrímülve − nízze, hát mi van Jánossal? Hát sárgaságba van János?!

− Abba, a guta üsse meg! − aszondja idesanyám. − Mind felverte a kacsatojást, aszt magára kente!

Vettem egy tyúkalja kacsatojást, de nagyon nehéz vót kapni, meg drága vót, na vettem valahogy, mer ültetni akartam; betettem a két ablak közzé; û meg a lelkem a belsõ ablakot kinyitotta, aszt a könyöklõre mind felverte a kacsatojást! Szípen ott szítmázolta, de úgy csurgott le a falon, meg magát is, ahun írté! Gyön be idesanyám, meglátja:

− Íjnye a kutya teremtette, micsinász te!!

− Rátottát! − aszondja János.

− Rátottát?! Rátotta a fejed is! Na ne fílj, csak gyöjjön haza anyád! − aszt kirakta a napra száradni. Megszáradt a tojás, bele a hajába, húzta a bürit − sivalkodott János, ahogy a torka bírta! Hát hogyne, megmosdott û abba takarossan, úgy vót táblákba megrepedve rajta a tojás. Beletelt két nap, mire a szíp nagy fekete hajábul kiáztattam, fülelyukát, mindent kipucultam.

Egyszer meg sergettík{12} a gyerekek a hónaljánál fogva, aszt egy akácfáho hozzácsapták a lábát. Elhozták a kapuig, ott letettík. No kesergett este, hát mit csináljunk − lefektettem. Másnap ahogy este gyövünk haza munkábul, aszondja idesanyám:

− Halljátok-e, a gyerek nem bír a lábára állni!

Bálint vitte a hátán reggel a doktorho. Megnízték, megröngeneztík

− hát csonthártyarepedíse van. Megmondta a doktor: Ha most ez szíjjelfele húzódik, nem össze, akkor lyuk marad a hártyán, csontszúos lessz a lába. Hát komoly beteg lett János.

Aszt egy kisján vágta hozzá a fáho. De János ezt nem mondta meg. Azt mondta megbotlott, úgy ütötte meg.

− De akkor mir itt? − mondom. − Itt hogyan tudtad? Akkor mé nem a lábod fejit ütötted?

De nem árulta el János hogy hogy vót. No aztán elõgyött eggyik este a kisjány az apjával. Elkezd nagyon ríni. Hogy û tette tönkre Jánost! Hogy játszottak aszt hozzácsapta az akácfáho! De rítt ám János is, meg kiabált:

− Ne mondd meg, Mariska, ne mondd meg! Én nem árultam el!

Ilyen vót János fiam.

Meggyógyult aszt szípen a lába, abbul nem lett semmi bajjá.

Okos vót János, jóeszû nagyon, úgyhogy a második meg harmadik gimnáziumot Szolnokon eggy év alatt vígezte. A negyedikbûl aszt kimaradt. Mer írni kellett vóna akkor mellette a Pártnak, meg a Demokratikus Nõszövetsígnek hát mink eggyikhe se tartoztunk, így azután nem adtak internátust, nem tanúlhatott tovább János. Vigasztaltam:

− Nem baj fiam, lehet gyön még ollyan alkalom hogy elvígezheted! Meg aztán annélkül is talpig ember lehetsz!

Ment akkor dolgozni. Inas vót elsõbb Pesten, azután épületlakatos lett, de sokminden géphe értett. Pesten vót az állandó bejelentett hellyé, de küdtík sokfele dógozni, legtöbbször Sztalinvárosba, meg Debrecenbe is, mer ollyan dolgokat is tudott szerelni, ami a nagy hõfokrul a fagypontig lehûti a levegõt. Nem tudom mi az − laboratóriumokba kellett.

Nem tanúlhatott tovább, dologra ment, pedig már akkor operálgatni kellett a fejit. A homlokába nyõtt vadhús Jánosnak. Ászt az orrán keresztül törtík fel neki a homlokcsontot, úgy szedtík ki. Nem tudom mán: ötszöre vagy hatszor operálták, tizennígy éves korába elõsször. Megmondta egy Hauk nevû − professzor most már, hát akkor még csak doktor úr vót, fiatal ember −, megmondta: hiába veszik ki azt a vadhúst, ha csak annyi is marad benn mint egy búzaszem, újra kisarjad.

Mikor mán vagy harmadszor operálták, aszt utánna a függöny

megett segítettem õtözni neki, gyön az igazgató fõorvos, aszt kérdezi a másik doktort:

− Na, sikerûlt a mûtét?

− Igen, − aszondja amaz − ha ilyen szípen sikerül, még húszéves koráig is elílhet vele!

Aszt János meg a függöny megett hallotta.

Hát ez a szó nagyon tönkretette ût, ez nagyon megmaradt neki. Annyi mindenbe belefogott azután − mindet elhagyta. Hát minek. Hát û úgyis csak húsz éves koráig íl. Idehaza angolul tanúlt, Fülöp Imre esperes úrtul, meg Borbí Gábor úr jányátul, Lottitul, de olyan jó feje vót hozzá, annyit megtanult oly kicsi idõ alatt, − abbahatta. Katonaságnál énekelni tanúit, népdalénekesnek, meg is van róla az oklevél, Bojtor Imrével kezdtek eggyütt a néphadseregbe, de csudás hangja vót a fiamnak − Bojtor híres lett, János abbahatta. Színdarabokba játszott, remek táncos vót, versenyen országos második lett − nem akarta azt se. Futbalozott is, benne vót az ificsapatba, kivittík Lengyelországba futbalozni − egyszercsak lement a pályárul. Aszondta û nem játszik. Minek? Csak húsz éves koráig íl!

Megoperálta Jánost Hofman is, egy nagyon híres professzor Pesten. Borbí Gáborékho járt ide le sokat vadászni még ezelõtt, a nagyságos asszony adta ide a címjit, meg írt neki levelet, hogy legyen elnízíssel mer nagyon szegínyek vagyunk − hát ugye nagyon le vótunk akkor, ötvenhárom, ötvennígybe szegínyedve −, meg írta azt is hogy nagyon rendessen viselkedtünk velük, a front után is pártjokat fogtuk − no, nem tudom biztossan mit írt neki Borbí Gáborné, de biztossan nem mocskolt le minket. Mer ahogy adtam oda a levelet Hofmannak, elolvasta, utánna kérdezem hogy

Tessék mondani mennyibe fog kerülni az operállás? − mer filtern nagyon, a folyosón beszíltík mán hogy rengeteg pízt kér, kétháromezret biztossan.

− Semennyibe nem kerül − aszondja Hofman. − Kifizette Borbí Gáboréknak. Ingyen operállom, mer úgyis olyan kevís jó magyart tanálok! − ezt mondta.

Megoperálta aszt Hofman is Jánost. Megcsinálta ingyen. Sok haszna annak se vót, mer azt mondta Hofman, hogy koponyalíkelíst tudnak csinálni, de a homlokot még ûk nem nyitják fel. Egy svéd orvos vót még akkor csak, aki már ezt megcsinálta. No össze is gyûtötte öt

ilyen betegit, hogy kiviteti ûket Svédországba − de aszt a kormány nem engedte ki ûket, se azt a svéd orvost nem engedte be.

Hát maradt akkor minden ahogy vót. Oda vót Jánoskám munkán, Pesten, Sztalinvárosba, ritkán gyött elõ, kevís vót a kimenõ, meg sokba gyött az utazás.

Kedves Szüleim! Kívánom, hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja magukat. Én is jól vagyok csak egy kicsit fáradt és állandóan álmos vagyok. Azért van ez mert már lassan egy hónapja hogy minden nap vasárnap is 1416 órát dolgozunk naponta. Túlórázunk mert rengeteg a munka. Reggel 6kor kelünk és este IIJZ óra mikor végre haza megyünk. Nincs idõm semmire sem. A csomagot nagyon szépen köszönöm jó volt. És megköszönöm a jó Istennek hogy ilyen áldott jó szülõket adott

Sokba gyött vóna az utazás, csak írogatta akkor a gyönyörû leveleket haza. Jól tudott fogalmazni, meg ollyan kedvesen írt! Lõrinc Rózsika lakodalmára hittük egyszer, aszt válaszolta, hogy nem tud gyönni. De hogy egybe köszönt minket − nõk napja alkalmábul. Aszt írta, hogy û mennyire szeret bennünket. Hogy milyen jó ühozzá a jóisten, hogy neki ilyen jó szülõket adott! Hogy ü míllyen hálás!

Drága jó szüleim! Köszöntöm magukat nõk napja alkalmából szívbõl jövõ szeretettel. Tudom most nagy gondba vannak hogy belépjenek-e a tszcsbe vagy ne. Én csak azt tudom tanácsolni, bogy úgy csinálják ahogy maguknak könnyebb. Azért ne szenvedjenek és küzködjenek, hogy nekem tudjanak adni mert nem fontos nekem. És különben is eleget szenvedtek azért, hogy embert neveltek belõlem, hogy megtudjak állni a lábamon és örökké szeressem és megbecsüljem Magukat. Ezért tiszta szívbõl jövõ szeretettel kell köszönetet mondanom. Hálát adok a jó Istennek, hogy ilyen jó Édesanyám és Édesapám van mint Maguk. Tehát drága Szüleim úgy csinálják ezt a dolgot ahogy maguknak jobb lesz. Sajnálom hogy nem ígérhetem hogy haza mehetek a Lõrinc Rózsika lakodalmára habár nem is tudom hogy mikor lesz. De sok boldogságot kívánok neki. Most pedig befejezem az írást mert 1/4 ı óra van és nem soká kelni kell. Csókol mindenkit szeretettel János. Zsírt majd 10én küldök hogy legyen beadni.

De én még nõk napjára azúta se kaptam soha senkitül üdvözletet vagy köszöntíst, csak Janóstul!

Ahogy hazajárogatott Pestrül, itt hált a vackon. Én meg az én

ágyamon, így vót a fejünk közel. Odatettem az ablakba a lámpát, óvasgattunk este mind a ketten. Én meg ugye hamar elszundítottam − fáradt is vótam, korán keltem −, mindig én aludtam el elõbb. Jánoskám akkor odagyött, szíp óvatossan levette a szemüvegemet, kicsit mindig megpiccentette az orromat hogy hátha ébren vagyok még, aszt ha úgy látta alszok, szípen kis apró puszikat adott aszt úgy bútt vissza, ótotta el a lámpát. De persze ha fel is ébredtem közbe, csak úgy tettem mintha alunnék. Csak egyszer elmosolyodtam, ahogy puszilt. Észrevette.

− Uúgy, hát csalunk! − aszondja. − így akarja kizsarolni tûlem a puszit! Hát most már nem csókolom meg!

− Ugyan kisfiam, − mondom − hát mán ha ébren vagyok, nem kell megcsókolni?

Na jó, hogy ne panaszkodjon! − aszondja, aszt megcsókolt mégis.

Ötvenhat õszin János sebesülve gyött haza, november harmadikán. Két szilánkot is hozott, eggyet a lábaszárába, eggyet az orrába. Sztalinvárosba vót û, mikor kiütött az ötvenhat. Ott is sebesült meg. Azután û onnat még felment Pestre is, gyalog bicegve, meg teherautókra kéredzkedve, úgy jutott fel valahogy. Pesten is vót még valameddig, de november harmadikán itthon vót. Hogy addig Pesten is mit csinált, azt csak û tudja, nem nagyon beszílte el a dógait.

De nagyon nehéz napok vótak akkor! Csak ültünk mindig a rádió mellett a szomszédba − nekünk még akkor nem vót − lestük a híreket aszt ríttunk.

Három nap se múlt el, János újra: Hogy û megy! Én nem is értem, tudomisén mi vót akkor velem − de akkor én nem is ellenkeztem. Nem vitatkoztam, nem is szóltam û maga hattá el. Nem ment sehová. Még akkor egy hétig idehaza vót.

Itthon vót még egy hétig, még olyan nyugodt is vót, játszott szípen a kicsikkel, mer nagyon szerette a bátyja két kicsijét, azokkal tõtötte az idõt. Még meg arrul beszílgettünk, hogy nõsüljön meg. Udvarolt û má több éve egy rákospalotai kisjánnak, Verának, mondta már elõbb is, hogy û azt elveszi. De én meg közbe azt hallottam, hogy Vera menyasszony. Egy tabi jány vót a barátnõje, annak az anyja mondta nekem. Mondom aszt Jánosnak:

− Kisfiam én úgy hallom, hogy Vera menyasszony!

Ó, hát az nem lehet, aszondja János, hát ûk úgy szeretik egymást!

De aszt csak kivallotta, hogy három hónapja haragba vannak.

− Mir nem kéred meg, − mondom − hogy ne haragudjon?

Hát, azt nem. Kérje meg a jány, aszondja János.

− Hogy kípzelsz el ollyat? − mondom. − Hát majd egy jány megy teutánad? Neked kell fiam megalázkonni, meg úgyis gondolom te vótál a hibás!

De csakugyan így vót, mer közbe ugye félrecsámforodott, másik jánho! Titokba akarta tartani, de megtudta Vera, aztán mint jány hát felbosszankodott rajta, aszt így duzzogtak egymásra. De János azér ezt nem vette komolyan hogy Vera szereti ût, csak ût szereti!

No jól van. De akkor meg esküdjetek! − próbálta Bálint is rábeszílni. Mondtuk hogy van még hetven liter borunk, annyit még meg bírtam menteni, meg van egy birkánk, hát egy kis vacsorát tudunk adni. − Nem lesz nagy lakodalmad, csak aki itthol elfér, a legközelebbit hívod, ott esküdjetek meg polgárilag, itthon meg a templomba!

Tetszett is a dolog Jánosnak. Aszondta: Jó, majd úgy igazítja.

Még mondtam is neki, hogy hát arra vigyázzon, ahogy Pesten megvót a polgári, hamar gyöjjenek, hogy a templomba még koszorúsán esküdjön a menyasszony!

− Legyen nyugodt édesanyám, − azt mondja − úgy csinálok mindent ahogy mondja. Eddig is nagyon tiszteletbe tartottam Verát, hát ezután is úgy lesz! − Tiszteletbe tartotta, tiszteletbe tartotta, hát ugye vót még mellette annyi amennyi, de hát tiszteletbe tartotta azér. Ennyibe maradtunk.

Akkor kezdõdtek az élelmiszeres autók. Két teherautó élelmiszert indítottak Tabrul fel Pestre. Hogy kiknek adták át nem tudom, csak annyi vót hogy a pesti éhezõknek megy. Rengeteget hordtak egybe, én is vittem ami vót otthon, zsírt, babot, borsót, vagy három kilónyi szalonnát, meg egy hízott kacsát felpucolva. Még mondtam, hogy ezt olyannak adom, ha sok kis gyereke van − nem tudom kié lett.

Node akkor János újra: Hogy û megy. Felmegy, szétníz, dógozni akar, mán ü nem bír maranni. Akkor én nem akartam engedni.

− Nem mígy el fiam, nyugodjál meg, csak egy hetet maradj még!

Nem, hát értsem meg, neki nincsen maradása! − Édesanyám, egy héttel ezelõtt sokkal nagyobb baj vót, aszt akkor elengedett vóna! Hát most mir nem enged?!

Nem tudom, fiam, de rosszat érzek! Ne menj! Vagy két napot várj legalább, hogy útravalót tudjak anni! Hónap megöljük a malacot, csütörtökön mehetsz ha akarsz!

De akkor mán û nem bírt magával. Aszondta nem vár, nem kell neki semmi, elmegy zsebredugott kézzel. Reggel indul a teherautón.

Utósó nap mán beszílni se lehetett hozzá. Addig ollyan szípen játszott a két kicsivel, kis Bálinttal meg Zsuzsikával, befogta ûket aszt itt lovaztak a házba le s fel, csaptak akkora port! De akkornap mindig rígatta a gyerekeket. Megcsípte, vagy − Eridj má! − odébblökte, − ideges vót, rossz vót akkornap! Mondom neki:

− Hallode fiam! Ha mégegyszer megrígatod valamellyik gyereket, meglásd úgy megütlek hogy mutogatsz!

Egyszer megin rí ám Zsuzsika. − A János meg meghúzta a hajamat!

Akkor megfogtam a légycsapót, aszt a boldogabb vígivel ollyat ütöttem a János fejire, hogy magam is megijedtem.

Odakapott kétkézzel, lesett rám, teleszaladt a szeme könnyel, de nem szólt egy szót se.

− Mondtam má, hogy ne bántsd a gyerekeket, ha rám vagy mírges, rajtam tõtsd a bosszúdat! Majd én válaszolok rá! De ez a csepp gyerek nem oka semminek, annak hogy te Pestre mehetnél!

Még reggel se engedtem vóna, nem bírtam belenyugonni. Mikor köszönt el, azt mondtam neki:

− Úgy gondold meg fiam, ha ezen az ajtón kimész, utoljára láttalak. Amír most nekem nem fogadói szót, nem köszönök el tûled. Nem csókollak meg.

Nagyon szomorú lett. De azér elment.

− Soha többet nem látlak! − kiabáltam utánna, ríttam nagyon.

Soha nem is láttam többet. Soha többet nem láttam. Bálint azt mondta, zavarodott vagyok. Hogy íllyeneket így megmondok.

− Elíg szomorú hogy így megérzem, − mondom − de le merem foganni akar mibe, hogy nem látom többet! − Ászt ríttam rettenetes.

Nem gyött rólla hír januárig. Hát ez egy siralom vót! Minden nap ment az uram az autóbuszho. Mer azt mondta János hogy visszagyön. Minden nap, este, reggel, én meg csak lestem az utat. Bálint mindig azt mondta este:

− Nem megyek ki reggel. Hát én azír nem kelek fel, az anyja istenit! Ha akar, maj hazagyön! Nincs ennél szörnyûbb, mint valakit

várni!

De mán reggel, szürkületkor kérdte megin:

− Hány óra? Kelle menni mán a buszho? Hát ez egy siralom vót.

Nem hallottunk hírt rólla januárig. Akkor gyött a levél tûle Angliábul, meg rádióüzenet, hogy kiment, kijutott. írtam neki vissza:

Látode kedves fiam, nem fogadtál nekem szót! Itthagytál minket, útravaló nélkül!

− Ne búsuljon édesanyám, − azt válaszolta − adott ollyan útravalót a légycsaptával, hogy még Bécsbe is gümû vót a fejemen!

Hát szegín fiamat evvel elígítettem ki, evvel ment el tûlünk Angliába.

Drága jó Szüleim! Kívánom hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. Én hála a jó Istennek jól vagyok

Huszonnígy éves vót, hogy elment.

János Angliában

Nem tudom máig se, mir ment el János. Azt beszílik a komjai, hogy nekik mondta hogy elmegy − nem igaz. Nem mondta û azt senkinek, de még nem is avval a gondolattal ment Pestre. Hogy tán csinált valamit Pesten akkor, aszt fílt, hogy majd bajja lessz − nem tudom, mer errül ű nem beszílt meg nem is írt. Úgy rígebben mondogatta, hogy ha itthon nem bírják meggyógyítani, akkor ü ha alkalom nyílik, azonnal kimegy, hogy megoperálják. Hát gondolom tán ez is oka vót valamennyire. De akkor ezt se mondta, hisz avval ment el hogy nősül! Az unokaöcsém írta januárba Pestrül, hogy hallották ahogy János a rádión üzent kintrül, aszt nagyon meg vannak döbbenve, mer novemberbe járt nálluk a fiam, aszt aszondta hogy nősülni gyött. Még hítta is Zolit, hogy gyöjjön el a lakodalomba, mondta hogy még majd tudatja, hogy mellyik nap esküdnek. Ászt ű csak várta az értesítíst − most meg Angliábul üzen János!

Hát igen. Mer azután elment János Veráho, hogy megkírje, aszt Vera meg bemutatta neki az urát. Fírjhement.

Hogy három hónapig haragba vótak, hát Vera megmutatta Jánosnak, hogy kap még másik ollyan embert is mint ü.

A barátnéja anyja mondta el ezt. − De hidd el Eszti, aszondja Birkásné − hogy inkább még fáinabb ember az ura mint a te fiad! − Pedig hát száznyócvankét centi vót az én fiam is, nem vót íppen haszontalan ember − de hogy tán ez még különb lett vóna? Nem tudom. De szomorú vígé lett mindenhogyan a dolognak. Mer Vera ahogy meghallotta hogy János kiment, elindult utánna.

Három hónapig nem tudtak rúlla! írtak nekem is levelet akkor a szülei − addig nem írtak soha −, hogy nem üzente valamit János Vérárul. Hogy nincs-e ott vele. Vagy tegyem meg hogy írjak Jánosnak: keresse kinn Verát!

No írtam is azonnal, válaszolt is János. Hogy máris érdeklõdött Bécsbe a lágerba, aszt ha megtanálja, vállalja hogy ott eltartja, vagy munkába hellyezi.

− De azt vegye tudomásul édesanyám, hogy el nem veszem, SOHA! Jó hellyet tudok neki szerezni, azután íljen meg ahogy tud. De nekem többé nem kell − ezt írta János. Megértettem, belenyugodtam.

Mer tudtam, ha û valamit kimond, az úgy is lessz − ezt nagyon becsültem is a fiamba, hogy nem beszíl a világba

− Nagyon meglepett a Vera ügye. Ha tényleg én miattam szökött ki kár volt, én nem írtam neki, tudtam hogy férjhezment, semmi közöm hozza. Nem gondolom hogy miattam csinálta volna ezt a marhaságot a címem se tudja, de ha így van és idejön lehetõség szerint segítek neki hogy elhelyezkedjen. De különösen nem érdekel. írjanak bõvebben errõl. Nagyon aggódom hogy esetleg valami bajuk lesz abból hogy én kijöttem. Remélem hogy a kijelentésnél nem lesz baj, maguk nem tudnak semmit rólam csak azt, hogy Pentelén dolgozom, ezt kell mondani. De igaz nem is mondhatnak mást mert nem tudtak semmit. Az okot majd ha haza tudok menni akkor megmondom, hogy miért jöttem ki −

Hazakerûlt aszt Vera három hónap után. Elfogták még ideát. Terhes vót má szegíny az urátul, de a nagy izgalomba a gyerek is elment. Egy roncs került haza.

Az ura aztán csak visszafogadta. Egy kisjánya lett még vagy öt évre, de a vígin mégis elvált az urátul, nem kellett neki az ura. Ászt most egyedül íl.

Tönkrement û is, meg János fiam is tönkrement.

Drága jó Szüleim! Kívánom hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. Én is elég jól vagyok mert talán sikerült végre egy jobb helyre kerülni. Egy csokoládé gyárban dolgozom sokkal jobb az elõzõ helynél tisztább és könnyebb és a fizetés is több egy kicsivel és sok csokoládét lehet enni sokszor gondolok arra ebbõl a rengetegbõl hogy válogatnának a kisgyerekek és hogy megcsudálnák. Majd ha egy kicsit helyreállok fogok is küldeni és szeretnék sokminden mást is küldeni. Most 5 *doboz kakaót fügét datolyát 1 csokoládét 1 nadrágot* 2 *inget küldök a csomagba a nadrág órazsebjében lesz tûzkõ és egy másik zsebjében 1 pár neylon harisnya. Mást sajnos egyenlõre nem tudok küldeni de ezután neylon harisnyát levélbe fogok küldeni. Nem tudom a vaníliát megkapták-e ezt nem írja édesanyám*

Kedves Szüleim! Kérem az Istent, hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. Tudatom Magukkal hogy szeretettel írott levelüket megkaptam aminek nagyon megörültem. Én úgy tudtam hogy a fûszer áruért 50 dekáig nem kell vám és ezért küldtem csak 1/2

pound vagyis 11 dkg borsot hogy biztosan fél kilón alul legyen mert egy pound kb. 45 deka. Tudatom kedves Szüleim hogy a narancs és 1 doboz kakaó nem fog egyenlõre megérkezni mert ezeket egy dobozba raktam és szétszakadt aztán visszaküldték. Az a baj hogy a narancs nagyon nehéz és csak keveset lehet küldeni pedig nagyon olcsó. De inkább mást fogok küldeni. Jó? Rozi ángyomnak is fogok mást küldeni. Van ilyen registerboríték abba lehet új dolgokat is küldeni pl. neylon sál fejkendõ ingnek való vagy menyasszonyi ruhának csipkék, ha ezt tudja értékesíteni Édes küldök.

Kedves jó Szüleim! Kívánom hogy ez a levelem a legjobb egészségbe találja Magukat. Tudatom hogy fogok küldeni a keresztelõ edényre terítõt, megnéztem van gyönyörû égszínkék selyem anyag és van csipke is. Ugye Édesanyám úgy írta hogy ha bársony van annak a szélére kell csak csipke de a selyemhez ugyanolyan területû csipke kell? Ha újra küldök harisnyát és kendõt azokból egyet Icának legyenek szívesek adni és egy pár harisnyát Zsófi nénémnek külön megjelölöm ezeket —

Még mikor inas vót Pesten, járt níha haza, ha nagyon kiíhezett gyött − hát ugye mi pízt kapott akkor û? Semmit. Úgy eggyeztünk, hogy nem küdözgetem nekik a csomagokat, mer itthon se vót akkor semmi. Itthagytak kettõnket, nígyõnkre vállalt dologba, nehezen bírtuk nagyon, aszt akkor még nekik kûdözgessek csomagot, hogy ûk ott könnyen íljenek aszt elkanászodjanak − hát ugye ezt nem kezdtük. Gyött akkor haza szegín kisfiam, nem hozott semmit, hát mit hozott vóna? Gyött csak üres kézzel. Leült az asztalho, jóllaktunk, egyszer aszondja:

Jaaj, most jut eszembe, hoztam édesanyámnak valamit!

Elõhúz a zsebjibül egy fertelmes mocskos zsebkendõt. Szíjjelbontja − benne van egy fél alma.

Hát a jegyen túl csak annyi píze maradt, hogy eggy almát tudott venni. De nagyon éhes vót. Gondolta elsõbb: û megeszi az almát, míg hazaír. De aszt eszibe jutott: ha mind megeszi, nekünk nem tud mit hozni! Így oszt csak a felit ette meg. Itthon aztán elharapta ketté a másik felet, a szájábul ideadta eggyik ríszit nekem, a többit meg az apjának.

− Na, − mondom − kisfiam, ha ollyan nagy úr leszel is, hogy emeletes házat tudsz venni nekünk, palotát, akkor se adsz annyit mint

ez a fél alma. Mert ezt a szádbul vetted el fiam!

− Hát, én se laktam vóna jól vele, − aszondja − aszt mégiscsak furcsa ha semmit se hozok!

Angliábul kûdte aszt a sok szíp csomagot, kûdött rengeteget! Még akkor itt nagy újság vót a nájlonharisnya, nájlonkendõ, nájloningek! Írtam neki:

− Ollyan gyönyörû mindeneket kûdtél fiam, amillyeneket még én nem is láttam! De a fél almát még mindig nem gyalázza le ez se. Még mindig az a legtöbb!

Remélem hogy mire ez a levelem haza ér már megkapták a csomagot. Bizony sajnos 34 hét alatt ér oda és ez elég hosszú idõ. Írta Édesanyám hogy nem tud nekem küldeni csomagot, hát mit küldene nekem. Hála Istennek van mindenem és ne is gondoljon arra hogy nekem valamit is küldjön, mert ami jó volna egy kis disznó szalonna kolbász magyar, úgy is megromlik az úton. Különben 11-én adtam jel egy másik csomagot. Van benne 4 narancs 5 *citrom, füge 4, datolya* 5, *kakaó* 5, *bors, kb. félkiló kávé 1 nadrág 1 ing, a nadrág zsebbe tûzkõ és 1 pár neylon harisnya. Remélem fog tetszeni Édesanyámnak és kívánom, hogy fogyasszák és viseljék egészséggel. Ja pamutot is küldtem nem tudom jó lesz-e és elég-e. Nagyon szeretnék sok mindent küldeni de egyenlõre még elég szegény vagyok mert még nem dolgozom —*

− − *Tudatom kedves szüleim hogy a terítõt megvettem szerintem gyönyörû. Égszínkék selyem és hozzá fehér mintás és lyukacsos neylon marhaság álom szép pont 4X olyan drága volt mint a selyem. De én úgy gondoltam hogy kellene hozzá 1 cm széles horgolt valami körbe mert habár így is jó de úgy talán még jobb lenne. Majd meglátom. Ezen a héten a pamutot veszem meg és csak akkor küldöm el, mert minél többet küldök annál kevesebb a vám. Ne aggódjon Édesanyám magamtól nem vonok meg semmit, de fölöslegesen se költök inkább haza küldök valamit és remélem annyit küldhetek hogy az 50 villanyt és 500 Ft napszámospénzt ki tudják árulni. A cigarettát megkaptam köszönöm —*

Minden levelibe, mindig csak: most feladtam a csomagot, most jövõ héten kûdöm, most gyûtök pízt hogy kûdhessem a csomagot − mer az ollyan jólelkû vót, mindent ideadott vóna nekünk! Csuda aranyos jó fiunk vót János.

Meg a sok szíp üdvözlet, minden ünnepre! *„Drága Édesapám! Szívbõl jövõ szeretettel kívánok kellemes karácsonyt és boldog újévet! Szeretõ fia János”*

− ez nekem nagyon szíp, havas karácsonyfa, de ezüstfestíkkel nyomtatva. Ez nekem a legszebb, pedig sok szíp van!

Kedves Jó Szüleim! Kívánom, hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. Tudatom, hogy a levelüket megkaptam aminek nagyon megörültem. Köszönöm ezt a szép levelet aminek minden szavából a szeretet csendül ki. Tudom hogy szeretnek drága Szüleim és éppen ezért fájdalmas, hogy ily nagy a távolság köztünk. De a jó Isten megsegít és remélem haza mehetek hamarosan. Tudatom, hogy eddig $x kaptam a zsoltárból egy-egy részt és nagyon örültem neki jó olvasgatni és énekeim néha. Tessék küldeni Édesanyám tovább és örömmel várom. Megünnepeltük március 15-ét Blackpoolba szép elõadást rendeztünk. Volt ének szavalat tánc. Én is táncoltam. Nagyon tetszett az angoloknak az elõadás. Egy ember gyönyörû magyar nótákat énekelt. De majdnem mindenkinek könnyes volt a szeme mikor azt énekelte hogy: Lent a rónák lágy tüzében ring a délibáb. És a másik nagyon szép dal A kanyargós Tisza partján ott születtem. De nem csak ez a 2, hanem mind szép volt mert magyar. Nagyon jó hallgatni ezeket csak fájdalmas mert hiányzik az otthon a haza. Ilyenkor érzem hogy milyen árvák vagyunk ebben az idegen világban. Örülök hogy megkapták a csomagot már azt gondoltam hogy elveszett vagy elkallódott. De azt nem írta Édes hogy öngyújtó volt-e benne? Én azt is küldtem, és banánt. A szállító levélen rajta volt pontosan minden de úgy is mindegy, ha kivették akkor úgy sem lesz meg. Pedig azt Bálintnak küldtem volna.

Az éghajlat itt elég pocsék ritkán van meleg legtöbbször köd és hideg esõ nem szeretem ezt az idõt. Az angol életmód nagyon furcsa és szerintem rossz− Igénytelenek az emberek általában semmit nem adnak az öltözködésre és a tisztálkodásra is keveset (nem általános). Ha valaki minden reggel megborotválkozik és nyakkendõt köt rendes ember, nem számít ha rossz a ruhája, vagy piszkos a cipõje csak nyakkendõ legyen rajta még ha nyakatlan ingbe van is. És ha egy kis pénzük van a bankba boldogok. Pl. az az angol akivel lakom együtt egy öltöny kopott ruhája van és amibe dolgozik, de elégedett, mer van 12 száz fontja a bankba. És a tejes teát isszák jobbízûen mint Édesapám

õsszel a bort. Ne tessék haragudni hogy említem de tudom hogy jól esik és ízlik a bor Édesapámnak, no meg nekem is jól esne, mert itt vacak édes borok vannak. Jaj majdnem elfelejtettem köszönöm a képes lapot nagyon örülök ennek a képnek hiszen olyan jó legalább így látni a Tiszát az ismerõs partot és a gát mögött képzeletben látom az egész falut és az utat egész hazáig.

− − A fényképeket megkaptam nagyon köszönöm megcsókolgattam sokszor Édesapámat és a gyerekeket is. Édesapám ott áll a ház elõtt az ablaknál és errõl eszembe jutott egy régi dolog. Mikor még Édesapám dalárdába járt és külön foglalkozott vele Rektor úr, ezt az ablakot ütötte be csendesen hogy Édesanyám észre ne vegye mikor jött haza. Csak az szomorít hogy Édesanyámról mért nem kaptam képet nekem Édesanyám ugyanúgy hiányzik és ugyanúgy szeretem mint Édesapámat hát szeretném mind a kettõjüket látni fényképen, hiszen mind a ketten az én drága szeretõ jó Szüleim Maguk! Hát mért csak egyikõjüket láthatom? Nagyon kedves az a kép amin Édesapám eteti a tyúkokat és galambokat? Mikor megláttam a könny a szemembe szaladt és alig tudtam megállni hogy ne sírjak. Egy hét múlva lesz ı éve hogy Magyarországról eljöttem. Egy hosszú és keserves év és sajnos nem tudom még hogy mennyi lesz? Lehet hogy karácsonykor veszek Úrvacsorát Manchesterbe, ott van református lelkész minden hó első vasárnapján tart Isten tiszteletet el szoktam menni. Most pengét nem küldök, mert tegnap elfelejtettem venni és ma vasárnap van december i. És most ezzel zárom levelemet csókolom Magukat. Szeretettel János. A címem megint más ez ä jó: Mr John Muharos 7. Alexandra Rd. Blackpool England. Nagyon várom azt a ,,micsodát" amin a hangjuk van magnetofon szallag a neve.

Írtam neki mindig, hogy „eggyetlen kisfiam!" Irta akkor vissza, hogy ne mondjam neki úgy. Mer Bálint az eggyetlen, û akkor csak „kettetlen" lehet. írtam akkor így. „Drága kettetlenem!"

Még míg kicsik vótak, ha nagyon haragudtam rajok, azt mondtam nekik, hogy „rühessek!" − evvel csíttam ûket, ez vót a legcsúnyább szavam hozzájok. írta aszt Jánoskám Angliábul, mikor olyan nagyon vágyott haza, hogy má meg az is nagyon jó vóna, ha mondanám neki hogy „rühes". írtam aszt neki: „Látod rühes, megin csomagba ölted minden pízedet, aszt az egíszsígedre nem gondolsz!"

Míg kicsik vótak a gyerekek, minden reggel lejátszódott ez, hogy

míg Bálint etetett − vagy ha ellõs jószág vót, kinn hált az ólba, aszt míg be nem gyött − elbúttunk a dunna alá. Keresett aszt minket Bálint:

− Né, hát hun lehetnek? De frissek, anyástul eggyütt elmentek! Ez a vínasszony is, mikor szökött el ez mellõlem? − Felrántja aszt a fejemrül a dunnát, nevet nagyon: − Itt van, megvan, nincs semmi hiba! − így megkereste sorba a többit is. Nízte elsõbb a sutba, kihúzta az ágy alól a teknõt, mírgelõdött, ezek meg ott hemzsegtek a lábom mellett. De így ment ez rígen minden reggel!

Nahát aszt mikor János utoljára vót itthon ötvenhatba, akkor is el játszottuk még ezt. No ugye Jánoskámnak rövid vót az ágy, a két lába ki vót féllábszárig. De azér a dunnát csak a fejire húzta, − Bújjunk el édesanyám!

Gyön be Bálint, aszondja:

Na nízd! − aszondja. − Biztos a kútra mentek mán ezek! íllyen jókor reggel, hát nagyon eleven nípek!

Megtanált aszt engem elsõbb.

− Te má megvagy anyja! Hanem ez a gyerek hova lehetett? Mir nem vigyázol rá, hogy el ne kószáljon?

Akkor aszt meglátta Jánoskám lábát, ahogy kilógott majd a kályháig.

− Nízd hát, − aszondja − ez elment. Csak az a csepp báboujja maradt itt!

Hát úgy csókolta János az apját írté, de úgy nevette, hogy „csak a csepp báboujja maradt itt”!

Mikor aszt kinn vót mán Angliába, mondta neki az apja a magnetofonba:

− Hej fiam, de messzi elvitt az a csepp bábodujja!

Kedves Kis Fiam. Nagyon örülök ha arra gondolok hogy hallod a hangomat ugye Te is örülsz kettetlenem? Megnyugtat az a tudat is hogy egészséges vagy jelenleg bár ha kilátás van rá hogy megkell operálni csak az isten megsegítsen hogyha i7iár rászántad magad erre a hosszú útra abba bízva hogy ott talán biztosabban sikerül az, operálásod. Erre gondolva bocsájtom meg hogy itthagytál minket. Én azt tudtam hogy olyan magyar gyereket neveltem aki sem hazáját sem engem el nem hagy. De igazad van az egészségedért mindent megkell tenni. Ha eljön az idõ gondolj rám erõsen érezni jogod hogy most is melletted vagyok és jogom a kezedet mint már idehaza is ötször mikor

operáltak én mindig csak Rád gondolok jiam. Minden este gondolatba megcsókollak és betakarlak mint eddig mindig tettem Fiam! Tudom Te komoly ember vagy vedd tisztelettel és komolyan az üzenetemet. Mindig magyar maradj. Amelyik ország kenyeret ad Neked, Te azért becsülettel megdolgozz, kegyelem kenyeret élne fogadj! Becsületesen viselkedj udvariasan?7tindenkivel szemben úgy mint itthon is. Fia újra egészséges leszel, amire sajnos tán ez az év is rámegy, amint ígérted is, azonnal eszedbe jusson hol születtél! Ha esetleg kisebb darab kenyér jut is idehaza, de a magyar föld termi azt így édesebb.

25 éves voltál fiam máj 14-én eddig leszámítva az érted való aggodalmunkat, csak örömünkre voltál, ezután is olyan legyél máshoz is hozzánk is, hogy halálom óráján boldogan mondhassam, ezért a gyermekért imádkoztam és megadta nekem az Isten. Mikor elsõosztályos voltál, egyszer mikorra hazajöttél iskolából kisütöttem 4 nagy szép kenyeret. Te a kezemet csókolva érte azt mondtad Édesanyám, kedves, olyan maga a háznál mint ez a szép jó kenyér. Nagyon szép lelkû voltál gyermeknek maradj is meg annak. Elhiszed e már fiam hogy én sok mindent elõre megérzek? Ugye sokat mondtam hogy a Te jövõdet nem látom a bátyádét már 15 éves korában úgy láttam ahogy lett is de téged nem tudtalak ilyennek vagyis itthon lakó családosnak látni, mindig úgy éreztem hogy rendkívüli lesz az életed nem ilyen röghözkötött leszel mint mi és csakugyan tenger választ el tõlünk. Mikor nov. 16-dikán elmentél tõlünk csaknem 2 heti itthon léted után, haragudtál is talán rám hogy olyan nagyon sírtam és azt mondtam olyan mintha a szívemet vinnéd magaddal és érzem soha többé nem látlak ó de csak ez bene teljesüljön talán Isten megengedi hogy lássalak és még örüljünk is Neked a közeledbe élve. Azt is negmondtam hogy neked nem tudunk annyit adni mindenbõl mint Bátyádnak és ez nekem nagyon fáj. Persze attól féltem hogy nem bírunk már dolgozni és azért nein jut Neked annyi mint Bátyádnak és ugye ez is úgy lett. Te adol nekünk, most is Te, én jó fiam.

Elfáradtam a beszédbe fiam át adom a szót apádnak. Ennek külön is örül Édesapád biztosan mert abizony ritkán esik meg hogy átengedjem a szót Neki.

Fiser doktoréknál csináltuk ezt a magnetofonszallagot Jánosnak, beszílt a magnetofonba mindenki. Bálint is, csak neki súgni kellett.

− Hát kisfiam, − aszondja − én nem is tudom mit üzenjek neked.

Nagyon nagy bánatot okoztál te minekünk!

Súgom akkor neki: − Mondjad hogy nõsüljön meg!

− Nõsülj meg fiam, − mondja Bálint − aszt hozzál haza valami fáin asszont!

Súgom megint: − Mondjad neki, hogy de magyar jánt vegyen el!

Ne járjon a szád! − aszondja Bálint. − Ollyat vesz el amíllyet akar! Mit beszílsz bele? Mán innét is beleszólnál!

Mikor játsszák a vígin visszafele − hát minden szó rajta van! Hát nem tudtuk mink, hogy azt is felveszi amit nem akarunk!

Üzent Jánosnak mindenki a magnetofonon, csak Zsuzsika unokám nem akart. Aszondta û nem szereti Jánost, mer neki rondát mondott. „Lém londát!” Kíváncsi lett Fiserné, ugyan mit mondhatott János.

− Aszondta nekem, hogy lekvárospite!

Csakugyan íllyet mondott?! No hát azír szeretni kell, ha ezt mondta is!

Mikor aszt hallgattuk lefele, mondja Zsuzsika:

− Mm, János másnak is mondta hogy lekvárospite!

− Kinek mondta még?

− Most mondja egy kisjány, hogy neki is aszondta: lekvárospite!

Elküdtük azután a szallagot Angliába, de nagy bánatot okoztunk vele Jánosnak. Száz negyvenen laktak azon a szállón, aszt mind akarta hallani, szereztek hozzá magnetofont aszt vasárnap, hogy mindenki ott vót, kiültek az erkílyre hogy hallgassák. De ötször is elõlrül kellett kezdeni, mer MINDENKI rítt! Úgy megbántam azután hogy elkûdtem, mer azt írta János: rettenetes napjai vótak miatta. Meg hogy míllyen igazam van nekem! Hogy én még ût soha be nem csaptam, rossz tanácsot nem adtam neki, hát mir nem hallgatott û mégse énrám!

− − *Milyen jó lenne otthon most tudnék sokat segíteni ha jól tudom most van az aratás cséplés és jó lenne lemenni a Tó Alá egy kis gyümölcsöt enni szólót kapálni megin ledobnák a szilva fáról locsos szilvát a kis Bálint orrára meg Zsuzsikáéra mint* 3 *vagy 4 évvel ezelõtt. Milyen édesen mondta mikor megdobtam Mamám már megint! Édesanyám pedig nevetett és mérgelõdött rajta. Most itt is elég jó idõ van* 3 *hét alatt alig esett az. esõ azelõtt mindig esett. Mennyivel más itt minden mint otthon valamelyik nap az jutott eszembe hogy otthon aratáskor milyen érdekesen zümmögnek olyan nagy legyek itt pacsirta se szól és este nem ciripel a tücsök. Ha csak Szolnokon lennék haza*

mennék gyalog is de sajnos így túl nagy a távolság és maradni kell. Van-e már otthon dinnye ezt nem tudom mikor érik? Édesanyám most egy nõi problémát kérdezek nagyon szeretnék fõzni habart babot de nem tudom hogy kell csinálni. Már próbáltam de nem volt jó. hegyen szíves Édes írja meg hogy kell. Most 4 fontot kapok egy hétre ez fél öltöny ruha ára és azon kívül lakás van és kaja, ami nagyon furcsa de jó. Az angol étellel van a legtöbb baj egyszerûen nem tudnak fõzni a színes paprikát nem ismerik és én néha fõzök és akkor mind a 10 ujjukat megnyalják, pedig nem jól tudok fõzni csak úgy ahogy Magától láttam kedves Édes anyám. Bizony jobb lenne ha Szolnokon lennék onnan haza tudnék menni habart babot és mákos tésztát enni. Örülök, hogy az a dal tetszett amit közvetítettek a rádióba én soha nem hallottam még csak most és szerintem egy marhaság és még most sem tetszik, mert amit akartam küldeni az sokkal szebb. De nem baj ha minden jól megy karácsonyra vagy Bálint napra újra fogok küldeni akkor talán közvetítik amit én akarok. De még nem biztos hogy lesz akkor pénzem. Megkapták-e a borotvapengéket a levélben? 10 darab volt most is küldök 6-ot −

Hát nem vót könnyû szegín gyerekemnek, fõkípp eleinte − hát hiába Anglia, de sok vót akkor munka nélkül, nehíz vót hellyet tanálni, kivált magyarnak. Tanúlt û itthol angolul, Fülöp esperes úrtul, meg Borbí Gábor nagyságos úrnak az elsõ házasságábul való jánya, Sarolta tanította, Lottika, Haller grófnõ. Adtam írté egy süldõt Lottinak, csak tanítsa. Nagyon jó hasznát is vette János amikor kiment, de hát csak nem tudott eleget. Kínlódott szegín fiam ahogy lehetett.

Most nagyon jól élek sokat utazgatok. 3-4 gyár naponta amit megnézek de eddig sehol se kaptam munkát. Szívesebben lennék otthon, tudom hogy nagy szükségük volna rám de sajnos egyenlõre lehetetlen menni meg õszintén félek is

− − A ruhámat nyugodtan eladhatják mert nekem nincs szükségem rá és ha hazamegyek akkor is lesz ruhám, tudok venni mer most elég jól keresek 15-18 fontot hetenkint. De szombat és vasárnap is dolgozok. Elég nehéz munka egy fatelepen hajóból rakunk ki bányafákat osztályozzuk és vagonba rakjuk. Az a baj hogy nagyon vizes és nyers a fa és borzasztó nehéz már a vállamat fel is törte. De azért csak csinálom mert jól fizetnek érte. Majd késõbb keresek helyet a szakmába, ha már rendese?! tudok beszélni de, egyenlõre maradok

míg egy kicsit összeszedem magam. Köszönöm Tímár Lacinak hogy olyan kedves hogy ír nekem régi nótákat és énekeket, nagyon fogok örülni ha megkapom —

− − Bocsánatot kérek hogy egy levélre nem válaszoltam röglön, de változtattam a lakásomat és ezért nem írtam. Leírom az új címemet: János Muharos, Marquis of Gronby, 53. Church St. Warrington England. Lehetséges hogy pár hónap múlva megváltoztatom a szakmámat is és paraszt leszek, mert jól lehet ott is keresni, teljes ellátás és 7 és fél font meg lakás. Jövõ hónapba meg tudom mondani hogy tudok-e menyasszonyi ruhát küdeni, akkor még nem lesz késõ. A következõ levélben írok angolul Dr. Fisernénak habár az írás nem nagyon megy inkább beszélek azt is ROSSZUL —

Még nem tudom hogy milyen lesz itt a munka és a fizetés 6 hétig 8 fontot kapok és azután adnak egy gépet és azon dolgozok. Bíztatnak hogy 10-14 font meglesz majd meglátom. Ez egy drótkötélgyár, az biztos hogy a munka könnyebb lesz és az eddigihez képest a pénz is több. Öngyújtót egyenlõre nem fogok küldeni mert az nagyon drága. Most gyötröm magam hogy leszokjak a cigarettáról mert sok pénz elmegy rá egy héten 1 font elmegy cigire ez borzasztó sok és ha 10 sillinget teszek hozzá egész hétre ennivalóra elég lesz. A dohányzás itt luxus csak a nõk bagóznak mint a nyavalya. Több mint valószínû hogy tovább vándorlok egy itt szerzett barátommal Brazíliába vagy Dél Franciaországba de feltétlen olyan helyre ahol meleg van. Nem bánom ha lusta leszek is csak ne fázzak. Éppen most rakosgattam össze a zsoltárokat már fele körülbelül itt van ha itt lesz mind az egész, szépen beköttetem örülök hogy a terítõ tetszett nekem is szép volt nagyon. Sokat gyönyörködtem benne volt idõm rá tudniillik azért nem küldtem el ilyen hosszú ideig mert nem volt pénzem mert 5 *hétig munka nélkül voltam és ez úgy visszavágott hogy még most sem vagyok teljesen rendben. De már hála Istennek nem kell arra gondolni hogy másik hellyel felcseréljem a mostanit igaz még most nem sok a pénz 10 font, de ha egy évig itt dolgozok* 15 *fontot kapok 44 órára és akkor már arra gondolhatok hogy jó lenne hazamenni Magukkal lenni. Itt olyan pocsék az idõjárás hogy borzasztó. Most is nagyon náthás vagyok de vettem sapkát és azt hordom állandóan. Szeretném ha Pál Zsigának odaadnák a címemet hogy írjon, én nem akarok mert katona, hátha valami haja lesz hogy külföldrõl kap levelet. De õ fogja tudni hogy mit*

írjon, mit lehet és mit nem.

Ne haragudjon Édesanyám hogy ilyen soká nem írok, de ilyen mostoha körülmények közt nincs kedvem írni mert ha azt akarom megírni ami történik velem csak panaszkodni lehet jót nem tudok írni. egyenlõre nincs haj mert van egy kis pénzem és majd fogok kapni munka nélküli segélyt és majd csak lesz valahogy. Minden esetre elhatároztam hogy februárba, vagy márciusba haza megyek, ha addig kapok munkát, hogy az úti költséget fedezni tudjam. Véglegcsen ezt határoztam, olyan kilátástalan itt is minden és rossz (mint otthon) hát úgy legalább Magukkal leszek tudok segíteni Maguknak. Ezért kérem Édesanyám írja meg az Édesapám és a Maga születési idejét pontosan Mert azt is be kell írni erre a kérdõívre, amit ki kell tölteni. Nem tudom milyen levelet emlegetnek amibe egy darab üres papír volt én ilyent nem kûdtem. Én egy rendes levelet küdtem, és nem üres papírt a borítékba, még viccbõl sem csinálok ilyet.

– Egyenlõre nem tudom mikor megyek haza. Írták Édesek hogy várjak és a többiek is mind ezt kapták otthonról így nem adtam be a kérvényt és nem is tudom mit csináljak. Vélek mert meg is sebesültem, habár ez véletlen volt de soha se lehet tudni hogy mit mondanak és úgy is az az igaz. Hát úgy gondolom még várok, bár nagyon szeretnék otthon lenni már. Még eddig csak volt valahogy, de most vettem ki az utolsó 3 *és fél fontom a bankból és ezután csak annyi pénzem lesz hogy éppen a lakást és az ennivalót fedezi, ezt kapom a munkanélküli hivatalból. Most egyenlõre nincs is kilátás hogy kapjak munkát mert most kezdõdik a holiday a szabadság, általában mindenki ilyenkor veszi ki, mennek nyaralni és a gyárak is leállnak nincs felvétel. Különben is erre elég sok a munka nélküli egyenlõre földmívesnek sem tudok menni.*

Van nagy csapat fénkípünk az angol királynõrül is! János kûdte ûket. Nem írta hogy szerezte, Pitók Gabi bácsitul tudom én ezt, aki hazagyött, û mesélte. Hogy mikor a királynõ kiment a nyaralójába, vót olyan nap: bárki mehetett hozzá. Nem vót akkor ípp munkájok Jánosnak se, Gabi bácsinak se, hát ráírtek, kimentek megnízni a királynõt. Ott a parkban aludtak, úgy várták hogy sor kerüljön rajok. Mikor oszt bemehettek, kérdezte ûket a királynõ:

– Önök kik?

János má jobban tudott angolul, û felelt rá:

− Magyar menekültek vagyunk.

− Mibe lehetek segítsígekre? − aszondja a királynõ.

− Nagyon köszönöm, − azt felelte a fiam − semmibe. A munkám után megílek én Angliába, csak azír gyöttem hogy meglássam a királynõt, meg egybe a világ legszebb asszonyát! − De aszondja Gabi bácsi: térgyre esett János, úgy mondta ezt.

Gabi bácsi halálra vált az íjedtsígtül. − Az anyád istenit, − gondolta magába − még tán börtönbe is zárnak minket most ezír!

Meglepõdött a királynõ is, aszt valami ollyat mondott, hogy „csirkefogó”, vagy íllyesvalamit, angolul. Aszt ahogy vót ott egy hatalmas asztal, rajta kinn a fénkípek, belemarkolt,

− Na vigye, aszt gyönyörködjön benne!

Egy kicsi emberrel lakom együtt magyar õ is, õ szokott vigasztalni mikor elvagyok keseredve: Ne búsul) Jancsi vígan megyünk tönkre. Ezt olyankor mondja mikor nincs pénzem és neki sem, mert egyformáit állunk. Együtt is dolgozunk ha dolgozunk. Általában azért jókedvünk van vagy legalábbis elnevessük a szomorú és kellemetlen dolgokat, kinevessük a szegénységünket. Mikor lefekszünk mindig mesélek Gabi bácsinak, legtöbbet Magukról meg ami otthon történt dolog. Már úgy megszokta a mesét azon alszik el és ha nincs kedvem mesélni még veszekszik is. Sokat nevetek rajta mert komoly ember de szörnyû kicsi még Kerekes Imre bátyámnál is kisebb gondolhatják hogy nézünk ki együtt mikor moziba megyünk. De most inkább azért írok hogy bocsánatot kérjek Maguktól azért a szerencsétlenül sikerült dalosüzenetért. Reméltem meg lesznek elégedve a nótával nagyon régi volt és nekem tetszik ezért választottam azt hiszem ismerik: Bárányfelhõk ha majd egyszer kis falumhoz értek. Majd megütött a guta mikor meghallottam ezt a dalt amit helyette közvetítettek életembe nem hallottam és szerintem különben is pocsék nem ide illõ volt. Hát bocsánatot kérek amiért a nótám helyett ezt a vacak marhaságot küldték de nem én vagyok a hibás. Különben írok a rádiónak is de nem teszik zsebre azt a levelet. Még egyszer kérem ne haragudjanak hogy így sikerült ez a dolog. Ismét küldök 4 zsilett pengét −

Megoperálták aszt Jánost Angliába. Atomtûvel, három másodperc alatt megoperálták, felfúrták neki azt a tût aszt az kiígette. Fél évig gondolkozott míg nekiment, fiit elsõbb, mer hogy közel vót az a szemihe, aszt nehogy a szemit is sértse. De jó lett aztán, tökíletes

helyregyött.

− − *Kívánom, hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. En is jól vagyok, nincsen semmi panasz az egészségemre. írja Édesanyám hogy lehel hogy belépnek a Tszbe. Az én véleményem az hogy jobb lesz ha belépnek kevesebbet kell dolgozniuk és annyit csak kapnak a Tsztõl hogy megéljenek ruházkodjanak belõle. Tudom nagyon fájó pont ez a maguk számára kiadni azt amiért egész eddigi életükben dolgoztak. De majd lesz valahogy én fogok küldeni csomagokat amibõl ruhát és pénzt kaphatnak. Az bizonytalan hogy hazamenjek de ha otton lennék is nem sok haszna van már az, egyéni gazdaságnak és én nem hiszem hogy ez a helyzet változni fog. Es az a gondolatuk, hogy nekem hagyják amiért egész életen át dolgoztak ez minden szülõnek a vágya de már csak a saját helyzetüket nehezítik meg. És én mindig azt mondtam hogy nekem nem kell semmi. Mikor Bálint megnõsült és õ kapott földet és sok minden mást Édesanyám sírt, mert nekem?7em tudtak adni és én akkor is azt mondtam nem baj az hiszen dolgozni tudok annyi mindig lesz, hogy megéljek és ha már dolgozni nem tudok úgy is mindegy hogy lesz és a]ó Isten mindig ad egy keveset amibõl Maguknak is tudok adni. Tehát az, én véleményem az jobb ha bele mennek a Tszbe úgy kevesebb gondjuk lesz és fõleg nem kell annyit dolgozni Maguknak. Amit lehet elõbb értékesítsék ha lehet a Tóalját hagyják meg háztáji földnek, egyénileg gondolom a szõlõt is és utána nem kell aggódni mibõl fizetik az adót mikor jön a végrehajtó és mit visznek el*

− − *Kívánom hogy ez a levelem a legjobb egészségben találja Magukat. Tudatom bogy megkaptam azt a levelet amibe írta Édesanyám, bogy beléptek a Tszbe. Eltudom képzelni milyen fájdalmas és nehéz dolog egy olyan aláírás amivel elvesztik hosszú és fáradalmas munkás évek minden gyümölcsét de más lit nincs és sajnos bele kell nyugodni. Nem tudom, haza menni mikor fogok tudni és ha ebben az évben nem sikerül, lehet hogy jövõre megnõsülök.*

De hiába mondta neki az apja az üzenetbe, hogy „nõsüljél meg kisfiam”, nem nõsült meg János. Hanem ott összegyött egy nõvel, egy nemtommilyen gyárosnak a jányával. Margaret − így hittak ezt az angol nõt. Úgy hogy Margaret írtement minden szombaton ahogy vígé lett a munkának, ment Jánosér autóval, aszt vitte magával minden fele. Hurcolta Jánost, elvitte hét vígin még Spanyolországba is. Hát aszt

ugye mi sülhetett ki ebbül? Hát egy gyerek. Egyszer bejelentette a jány, hogy terhes.

Azt mondta akkor a fiam, hogy û tudja a kötelessígit, ha így van, elveszi Margarétet. De aszondta ez a nõ, hogy − hát hova gondol? Ûneki nem az vót a célja, hogy fírjhemenjen! Ha az lett vóna, akkor egy gazdag angol urat keres, nem egy szegín magyar menekültet! Û úgy akarta, hogy akit û kiválaszt magának, attul gyereket kapjon, aszt majd azután il a gyerekinek! Vegye tudomásul János, a gyerek se lessz az üvé, de û se!

Erre aszt a fiam elment majd háromszáz kilómétert lakni. Otthagyta azonnal a munkát, elment a közelibül is Margarétnak.

− − *Leírom az új címemet, egyenlõre most itt leszek: John Muharos, Scotia South, Miners Hostel Newton Road LOWTON, Nr Warrington Lancashire* —

A nõ Líbe vot, János meg Lautonba. így vót leírva: LOWTON; egyszer nem dupla vével írtam, aszt visszagyött a levél, odatettek a véhe egy piros kérdõjelet. Hogy a guta üssön meg benneteket, gondoltam, kétféle vét írtok, eggyet se mondtok ki, de ha én összecserélem, kísz a baj!

Nagyon megsértõdött akkor János, nem is akart többet tanálkozni az asszonnyal. De aszt ahogy meglett a kicsi, aszt látta Margaret hogy csupa apja, hát eggyet gondolt − mikor hat hetes lett a kis Dzsoni, elvitte Jánosho megmutatni. Na persze akkor megin összeídesedtek.

Csak nem írta meg rögtön János, mán tíz hónapos vót a pici mikor megírta nekünk hogy hát fia van. Na akkor kapott egy jó kemíny levelet tûlem. Hogy hát ez nagy meggondolatlanság vót egy ollyantul, akinek mondhatni se istene se hazája. Hát az íllyen nem alapíthat családot! Mer akkor ugye hogy gyön haza? Má most ugye kétfelé van szakadva a lelke, ha meg hazagyön, itt is csak úgy lessz! Meg míllyen nõ lehet az, aki így vállal egy gyereket? Egy íllyentül, aki nem biztos hogy ottmarad?! − No hát jól legorombítottam akkor Jánost.

Még egyszer írt a fiam azután. Kûdött akkor fénkípet is a kicsirül. Írta, hogy most mán híjjá nagyon Margaret, hogy menjen oda lakni, ne dolgozzon, költözzön oda. Írta, hogy hát ha megesküdik vele, akkor odamegy. De máskípp nem megy, azt írta. Mer ûtet ne tartsa el egy nõ. Inkább dogozik, keres magára, a fiára is, meg kûd nekünk is, de még ha el is tunná tartani ût Margaret, akkor is û teljes írtíktelennek

gondolná magát ha nem dolgozna. Úgy hogy û nem megy. Ászt így megin haragba lettek.

Még akkor írtam neki vissza.

− Hát megértelek kisfiam, nagyon tisztcssígessen gondolkodói, de én most mégis helyesnek tartanám ha odaköltöznél. Hát annyira önérzetes ne legyél, mer más az, ha egy fiút eltart egy idõs asszon. Mégiscsak a gyereked anyja, meg hát szerethetett is az tíged, ha mán így választott a gyerekinek apát. Hát csak eredj oda nyugodtan lakni, én is nyugodtabb leszek itthon ha tudom hogy jó helyt vagy. Meg valamikor még tán meg is esküszik veled Margaret!

De erre a levelemre má nem gyött válasz.

− − És most pedig zárom soraimat sok szeretettel csókolok mindenkit és Magukat is drága jó Szüleim: János.

− − Zárom ezzel levelemet, írjanak sûrûbben, PLEASE (− kérem szépen!). Most többet nem írok, kevés idõm van mert állandóan dolgozom, 4 hét óta minden vasárnap is. Csókolom magukat szeretettel − János. Pengét most nem küldök, nincs nekem se nem vettem.

− − Köszönöm Édes a zsoltárt várom tovább is. Most pedig zárom levelemet. Hajas Ignác bátyámat és családját Tarkó Bálint bátyámékat Nagy Mihályékat és mindenkit aki írt és aki nem írt szeretettel üdvözlök és csókolok, mindenkire gondolok, sok volna felsorolni a neveket de keresztanyámékat külön is kiírom hogy szeretettel csókolom õket. És Magukat is drága jó Szüleim sok szeretettel János.

Zárom levelem drága Édesanyám és Édesapám. Nem kellett volna írniuk hogy paprikás csirke és dinka bor mert ilyen dolgokról én csak álmodom és nem jó emlegetni, de ha már emlegettük kérem szépen hogy igyon meg Édesapám helyettem egy üveggel. És kérem írják meg hogy a kis gyerekek milyen magasak hogy tudjak nekik venni kis ruhákat, Bálintéknak is akarok küldeni csomagot. Soha el nem múló szeretettel csókolja Magukat fiuk János.

Nem is képzeled kis Fiam hogy én már mennyire a

múltnak élek. Olyan nekem mint ha a fiatalságom csupán csak a bennetek való örömbe telt volna el, alig jut eszembe mennyi dolgom aggodalmam volt azzal a sok. rossz gyerekkel. Milyen kicsit jut eszembe hogy mikor Téged vártalak, megõrültem, mert az volt a kilátás hogy Te már nem élsz halva fogsz születni de az örömöt még most is átérzem amikor édes apád csókolt engem Te érted így köszönt

meg Tégedet.

Aztán milyen mulatságos voltál a kis belga nyelveddel mikor elõször mondtad, nekem: ipapám, apádnak meg: ipapám, aztán az ***a*** *láng eszed, két éves korodba már végig tudtad Bolond Mihókot. Persze csak én értettem ezen a nyelven és bátyád. Emlékszel? öt éves korodba azt mondtad Édesanyám olyan szép, mint egy gyönyörû szép karácsony fa. Kérdeztem hogy hasonlíthatsz karácsony fához,? Mert az elõtt is így állok meg mint édesanyám elõtt és összetetted a kis kezedet mint mikor imádkoztál. Bocsáss meg fiam hogy utoljára nem köszöntem el Tõled és nem csókoltalak meg, de azt mondtam akkor is, amit most is: Áldjon meg az Isten.*

Ugye meghalt a fiam?

Eggyik ícaka felíbredtem, hogy János nekem valamit kiáltott. A fülembe vót, ahogy mondta: „Édesanyám!” − de hogy még mit mondott, nem hallottam, vagy nem emlíkeztem rá mire észhe gyöttem. De felugortam az ágyrul aszt kiáltottam én is neki:

Mi az kisfiam, gyere be, nyitva van az ablak!

Felébredt Bálint is, kérdi mér kiabálok.

− Jaj, − mondom − hát János hitt! Ez most meghalt!

− Aa, − aszondja Bálint − ugyan ne ábrándozz mán!

− De, − mondom − hidd el, meghalt János, ÉRZEM, hogy meghalt!

Kimentem az udvarra, ott álltam. Nem vót semmi gondolatom, csak álltam ott az ég alatt magamba. Jó darabig vótam kinn, mikor begyöttem, Bálint mán aludt. Megníztem az órát, két óra vót.

Másnap reggel Patonai Zsuzsanna gyött Derzsrül, mer az anyjárul való unokatestvírjinek az ura halt meg, azt temettík. Elmentem aszt vele a temetísre. De én ott annyira ríttam, meg egísz nap is egyfolytába úgy ríttam, hogy maj meg zavarodtam bele. Bálint má nem tûrhette, aszondta:

− Ide figyelj! Ha mán te megbolondulsz is, de engem ne bolondíts meg! Ez a bajjod neked, hogy megérzel mindent! De nekem ne mondjad!! Ne mondd nekem hogy meghalt János, hát ezt nem lehet túlílnü!

− Igen, − mondom − hát téged ettüi is kímíljelek meg. Jó, rendbe van, nem mondom többet, csak még most egyszer: MEGHALT JANOS, MOST, mikor nekem szolt! De nem mondom többet.

A testvírem, Zsófi is csak rámförmedt:

Mit beszílsz! − aszondja. − Dehogy halt meg! Mindig íllyen bolond vótál, íllyeneket beszíltéll

Nem szóltam akkor má semmit, csak hullott a könnyem mindig.

Dílelõtt vót a temetís, dílután Zsuzsanna elment a rokonokho.

− Mink meg kimegyünk addig − mondom neki −, leszedjük a szilvát a szõlõbe. Pedig ugyan kár elindulnom mondom − mer énnekem még sokminden lesz ma.

El is mentünk egy darabon, akkor gyött utánnunk a kisbíró.

− Muharos néni kérem, − azt mondja − telefonhívásuk van, három

órára tessék begyönni a postára.

Mondom neki: − Külföldrül? Angliábul? Aszondja nem tudja.

Mondom: − Ugye meghalt a fiam, azt telefonálták? Felült a biciklire, nem szólt rá semmit, csak indult vissza. Mán én akkor menni se tudtam, úgy reszkettem, csak álltunk ott az útba.

− Ugye mondtam Bálint, ugye hogy megmondtam!

− Ugyan, − aszondja û még akkor is − dehogyis, biztosan megesküdik avval az asszonnyal! Ászt ezer hí a telefonho!

Elhíttam magammal Zsuzsannát, mondom neki:

− Gyere velem, nem merek magam menni. Hát az nekem szörnyû lessz, ha mondják maj hogy meghalt János.

Ahogy a postára bemegyünk, tele a kis elõszoba. De rí mindenki. Mondom Zsuzsannának:

− Látod! Ezek mind engem siratnak!

De még akkor nem mondtak semmit. Menník eggyik ablakho, másikho, harmadikho − mindnél rá van húzva a függöny. Kopogtatok sorba − nem húzzák el a függönyt. Mindenki elfordul, a falnak borúlnak, úgy rínak.

− Hát mér ríttok? Mondjátok meg! Mir vagyok én idehíva?!

De nem mondta senki.

Egyszer aztán elhúzták a függönyt. Kihajol Sütõ Baba, azt mondja:

Eszti néni drágám! Csak meg kell mondanom: Az ícaka fél egykor meghalt a fia.

Mondom: − Fél kettõkor halt meg.

− Nem, − aszondja Sütõ Baba − fél egykor.

− FÉL KETTÕKOR halt meg. Nekem akkor kiáltott! Aztán én nem tudom, mi lett még ezután. Várni kellett a három órát, addig nem szóltak Angliábul. De nem emlíkszek, mi vót tovább, még a doktor is beótott a postán, de arra se emlíkeztem egy cseppet se, csak utólag mondták el. Kosári tanító úr gyött oda valamiér, meglát engem,

− Mi van Esztikém?

− Meghalt János az ícaka, − mondom Kosárinak − fél kettõkor.

Megin kiszól Baba, aszondja:

− Fél egykor, tessék elhinni!

− Dehogy hiszem, − mondom − hát fél kettõkor még hallottam a hangját!

Három órákkor aszt csakugyan jelentkezett Anglia. Kosári tanító úr

beszílt aszt vélek, én kíptelen vótam, nem értettem meg egy szót se amit mondtak. Mondták, hogy motorszerencsétlensíg érte, aszt belehalt. Valami Szabó Gyurka telefonált, Jánosnak barátja, ápolta azt János míg beteg vót, vizesruházta hogy meg ne haljon − na ez telefonált, meg is kérdte Kosári a címjit a telefonba − dehát evvel mind nem törõdtem én akkor. Valahogy hazakerültem oszt, de úgy vezettek.

Drága Kettetlenem!

Élsz? írjál azonnal képzeld azt a hírt kaptuk hogy meghaltál!!! De ugye kis fiam nem igaz? Vigyázol Te magadra, hisz tudod mennyire szeretünk és Te vagy a mi öregségünk reménye! Mi lesz velünk ha ez igaz? Azonnal írjál csókolunk

Apád Anyád

RETOUR − Adresse recepted

Akkor két hónapig úgy vótunk: semmi hír nem gyött. De hogy gondoltam én ezt? Elsõbb senki nem mondta, mégis tudtam: János meghalt. Azután megmondták − akkor meg nem tudtam elhinni.

Elindultam fel Pestre az angol követsígre, hogy telefonáljanak, próbálják megkeresni. Az vót a baj hogy szombaton mentem. Hajnali vonattal utaztam, fél kilenc, kilencre írtem oda. Még akkor nehéz vót bejutni a követsígre. Egy postást kérdeztem meg, melyik az angol követsíg, a postás mutatta, hogy az ott, rendõr járkál elõtte.

− De vigyázzon, úgy menjen be hogy a rendõr meg ne lássa, mert bekísírik az õrszobára aszt lehet hogy napokig is vallatják, hogy mit akart az angol követsígen! − Nem tudom aszt hogy igaz vót-e ez, csak így mondta az a postás.

No, figyeltem, elgyött a rendõr énfelém a sarokig, úgy megfordult − akkor mentem szípen utánna. Odaírtem a rendõr megett a kapuho − nagy vaskilincse van −, ott lesett ki egy férfi a kapúablakon. Megnyomtam a kilincset, amaz is húzta az ajtót, beugrottam, becsaptam magam megett hamar. Mikor újra elment a rendõr, csak akkor mondta a kapus:

− Asszonyom, legyen nyugodt, itt úgy veheti mintha Angliába vóna. Itt már nem bánthatja senki. Habár − aszondja − hivatalos napokon vannak itt detektívek, mer akkor gyön ide mindenki, de így szombaton azok sincsenek.

Kérdi aszt hogy mit keresek. Mondom neki.

− De nincs ám itt egy hivatalnok se szombaton! − aszondja. A

nagykövet úr itthon van azér, hát menjen fel az emeletre aszt próbálja meg.

Û nem gyöhetett velem mer ott kellett állnia, mentem akkor egyedül. Nagy, idegen ípület, csak járkállok ott az ajtók közt, irodák minden fele, de sehun senki. Egyszer mondom magamnak, ele jó hangossan:

− Ó uram isten, hova megyek én itten?

Erre aszt kinyílt egy ajtó a folyosó vígin, kigyött egy magos úr. Kérdezte az is, hogy mir vagyok ott, kit keresek. Mondom:

− Az angol nagykövet urat.

− Mit akar vele?

Elmondtam aszt annak is. Hogy mán két hónapja telefonáltak hogy a fiam meghalt, de azúta meg hiába írunk, meg sürgönyöztünk is mán, de semmi hír nem gyön. Hogy való-e hát hogy a fiam meghalt, vagy nem, ezt szeretném megtudni.

Azt mondta elsõbb, hogy menjek a külügyminisztériomba.

Menjen az atyaisten! − mondom. − Onnat engem elkûdenek, nem megyek én! Csak szóljon a nagykövet úrnak, mer én vele akarok beszílni!

− Nahát vele beszíl − aszondja.

Hát û vót a nagykövet. De tisztelettel legyen mondva, tudott elíg jól magyarul. Nem JÓL, de mégis, kézzel-lábbal valahogy megértettük egymást. Olyan érdekessen beszílt, aszondja:

− Na jó, hát akkor ne verjük fel a nagy por, majd én intézkedni.

Kérdezte még, hogy vane a fiamrul fénkíp. Odaadtam neki a János képjit amit kintrül kûdött, ottfogta, aszt elküdött. Mondta hogy szerdához egy hétre menjek újra, most nincs több ideje, û is megyén el − hát fel is vót õtözve, indult vóna már. A naptáron mutatta, hogy mikor menjek: jövõ szerdán. Most nem bírunk tovább tárgyalni, nincs is mirül, hát menjek.

Rákövetkezõ szerdán mentem újra. Akkor mán sokan vótak.

Elsõbb akkor nem a nagykövet fogadott, csak ottan valaki, aki leültette az ügyfeleket aszt küdözte eggyiket az eggyik irodába, másikat a másikba, mer nem mindenkinek egyfajta ügye vót, hát ü csak elosztotta. Mondtam ennek, hogy én ilyen ügybe egyszer má vótam itt.

− Igen, tudunk rólla − aszondja. − Mindjár megérdeklõdöm, hogy

mi van.

Gyött akkor be egy víkon kis nõ, hangossan az ajtótul mondott valamit angolul, de meghallottam benne a nevünket: „Muharosz”. Hát csakugyan, a nagykövet úr hívatott be.

Akkor mán vót vele aki magyarul beszílt folyóssabban. Ott vót vélek a János fénkípje, nagyra felnagyítva.

− Ki ez asszonyom? Mondom: − Az én fiam.

Mondták aszt, hogy nem tanálták Jánost. Nincs sehun, hacsak nem börtönbe.

− Aa, − mondom − hát ott nemigen lehet. Az én fiam, senem tolvaj, senem izgága ember, még innét se a börtönbül ment ki, hát ott nem gondolnám hogy lenne.

De esetleg megsértette a királynõt! − azt mondja. Mer azér is bezárják!

− Bár sértette vóna! − mondom. − Mer akkor börtönbe van aszt íl! Énnekem még semmiféle retyerutyám nem vót börtönbe − Patonai Sándor nem jutott akkor eszembe −, de most nagyon boldog lenník ha a fiam ott lenne!

Nevette az angol nagykövet, megkérdeztette hogy mi az a retyerutya, mer û még ezt a szót nem hallotta. − Ez atyafiságot jelent, rokonságot − mondom − nípiessen mondva, tájszólásossan. − Köszönte a nagykövet, hogy most evvel is többet tud.

Kezet is fogott velem, nagyon udvariassan, de aszt tuszkoltak kifele, aszondták hogy menjek a Dorottya utcába. Ott van a nemzetközi ertíkesítõ bank, a hagyatíki ügyeket ott tárgyalják.

Visszafordulok, mondom: − Hagyatíki ügyeket? Hát csak meghalt?

− Nem tudjuk kérem! Nem tudjuk!

Tudták. TUDTÁK. Csak nem mondta meg a nagykövet se.

Olyan összevissza vótam akkor. Csak a fejembe maradt azér, hogy hagyatíki ügybe megyek most a Dorottya utcába − de viszont ott se mondtak semmit!

Ott egy nõ fogadott, doktor Sarkadi Sándorné, nagyon kedves, meg csinos, rokonszenves asszon vót, csak nagyon csúnya arcú − de gyönyörû két barna szeme vót. Látszott rajta, hogy úgy sajnál! Mondta, hogy nem tudják ugyan hogy a fiam meghalte, de majd azér a ruhájairul, meg amije maradt, majd intézkedni fognak.

Fiát tudta persze az is.

Mégis akkor én avval gyöttem haza, hogy nem halt meg János. Talán nem halt meg!

Írtam akkor még ennek a doktor Sarkadinénak. Úgy megszerettem akaratlan azt az asszont! De valóba olyan SZÍP vót a nízíse, olyan megnyugtató! írtam neki, hogy kérem szípen, járjanak utánna, aszt írja meg û nekem az igazat!

Válaszolt is Sarkadiné, megköszönte hogy milyen kedvessen írtam neki, mer ûneki még senki nem dícsírte se a szemit, se semmijét, hát û tudja azt hogy û egy nagyon csúnya nõ − hát ezer is nagyon köszöni. írta azután, hogy nem tudnak semmit a fiam sorsárul − újracsak így −, de a hagyatíkrul intézkedís törtínt, kûdeni fogják a János ruháját meg a pízit. Mán akkor fel is vót leltározva a holmija.

Hát így aszt apránkint megtudtunk mindent.

Mr. Balintné Muharos, Tiszatab, Hungary Kedves Uram,

válaszolva az on kedves levelére, amit Ön a Lowioni, Lancashire, Rendõrségre küldot. Sajnálatal kel önt értesítenem hogy sajnos az on kedves Fia Muharos János, egy motor kerékpár baleset áldozata let, South Kirkbibe 1959 Augusztus íz. Szerdán a Ponte fracti Kórházban hunyt el. Az oÖn kedves Fia egy Német akna méjétõ válalatnal dolgozott, a South Kirkby szén banyánál. A Czég neve Daniel es Leng, a kedves Fia munka társai gyûlést rendeztek, es az össze gyûlt pénz, es a fizetés ami járt a kedves Fiának, es az Állami Biztosításból járó segéj elegendõ volt ara hogy rendes temetése legyen, és egy kõ Fejfára is futja belõle. A munka adója fog egy fényképet küldeni a sírkõnek., Az összes adoságok ki fizetése után, csak 3 *Angol Font marat a kedves Fia hagyatekabnl, amit a Czeg a mi tudtunkal haza küldott Önek, a ruha nemûkel együt. A motor kerékpár részletre let véve es a Czeg vissza vete.*

Maradunk tiszteletel,

G. Metcalfe Hejetes Fõ Kapitány Nevében.

West Riding Constabulary P. O. Box 9 Wakefield, Yorkshire,

England 26th November, 1959.

Gyött akkor levíl Pálházi Istvántul. is. Magyar ember, erdélyi, kinn íl Angliába, ût hívták meg hogy leltározza fel amije Jánosnak maradt. Küdte a leltárt ötvenkét kiló ruháiul meg valamennyi pízrül. Meg kûdött külön egy levelet, ez nem a hivatalos irattal gyött. Abba írta, hogy amikor a leltárt csinálta, elolvasgatta ott a fiamnak a leveleit.

Ászt neki meg három hónappal elõbb halt meg az anyja, nagyon gyászolja, nagyon hiányzik neki, de a leveleimet olvasva úgy gondolja hogy én pótolni tudnám. Nagyon szípen megkér, hogy a fiúnk helyett fogadjuk ût fiúnknak. Víletlenül û is ípp János, mert István után János a második keresztneve, aszt írjam csak neki is úgy, hogy drága kis Jánoskám, meg amíllyen szípen csak írtain a fiamnak, úgy írjam neki is, úgy veszi mintha az anyja írta vóna, annak érez majd engem, meg mindenbe úgy is bánik velem.

Levelezgettünk aszt Pálházival. Irta mindig hogy menjek ki, majd û vendígül lát, meg Londonig elébem gyön, spórolja is mán a pízt, hogy maj nekem kûd fontot hogy tudjak utazni. Visszaírtam hogy szeretník menni, meglátni János sírját, de ne kûdjön semmit, maj lesz nekem arra pízem. Ha Londontul û fizet írtem, meg ott eltart azt köszönöm. Sokat írtam neki. Azt hittem olyanforma idõs lehet mint János fiam, úgy vettem valahogy, még írtam is hogy − Kedves kisfiam nõsülj meg! De magyar jánt vegyél el, hát van odaki sok szíp magyar jány, meg azok talán jobbszívûek is mint az angolok! − írta aszt vissza Pálházi, hogy nõsülne û szívessen, venne is el magyart jánt, csakhát a felesíge nem akarja. Hát nõs vót mán. Angol nõt vett el. Ászt csak tíz évvel vót fiatalabb mint én.

Sokmindent megtudtam Pálházitul is, meg János barátaitul, akik így visszagyöttek Angliábul, meg leveleket is kap tam azután mán, de vót azér amit csak Angliába tudtam meg pontossan, kísöbb ahogy kimentem. No így aszt apránkint minden kitudódott.

Horvát Györgynek hittak, aki elgázolta. Még mikor Líbe laktak, ötvennyócba, akkor csatlakozott hozzájok ez a Horvát. De ez ott mindent elkövetett, ez ivott, garázdálkodott, erõszakoskodott, ami rosszat lehetett, ez mindent! Egy újság meg ugye kiírta mindig, hogy a magyarok megin ezt csinálták, megin azt csinálták. A MAGYAROK, ugye − közbe meg mindig csak ez vót! No János aztán többedmagával bement a szerkesztõsígbe, aszt szólt, hogy ne foglalják így egybe a százötven magyart, írják ki a nevit, hogy ez meg ez vót, de eggyõjökír ne mocskolják be az egíszet!

Ezer aszt úgy megharagudott Horváth György, hogy agyon akarta lõni Jánost. Ezt Pitók Gábor mesélte nekem, pesti lakos, eggyütt lakott ott û is a fiammal, de hazagyött még mielõtt János meghalt, aszt én írtam neki, megkerestem. No Gabi bácsi mesélte, hogy elment János

egyszer vacsorát venni, kiment hogy hoz tejet. Megvette, kigyön a bótbul, megáll, eszibe jut valami, visszalíp − abba a pillanatba az ajtófélbe csapódott a golyó. Ez a Horvát a másik ódaion lesekedett, úgy lûtt rá Jánosra. Vót a botosnak egy nyomorík apóssá, kinn ült mindig egy nádszíkbe, az látta az egíszet. Ha nem líp vissza hirtelen János, megöli Horvát!

Utánna egyszer még meg is verte János ezt a Horvátot, mikor megin ott Líbe garázdálkodott. Nagyon megverte jaj, hát kegyetlen erõs ember vót a fiam! Hatalmas nagy keze is vót, olyan szíles kezeszáracsontja, hogy még az apja se érte át, ugye mint kovács, lakatos, erõs munkát is vígzett, meg erõscsontú is vót, nagyon fáin ember vót János! Hát nagyon megverte Horvátot. Aszondta neki:

− Vedd tudomásul, − aszondja − hogy mindig meg foglak verni, valahánszor íllyeneket csinálsz, mindig megverlek! Mer látom hogy te nem született alkoholista vagy, ha szándíkosan akarsz minket legyalázni!

Hát biztos ezer gyûlölte a fiamat Horvát.

Ífélkor gyött el a munkábul János. Akkor akarta egy német barátját hazavinni Nansziba. Elindultak motoron, a német ült hátul. De csak lassan mentek, nem hajtott János sebessen. Ez a Horvát meg hátukul beléjök ment. Felborultak. A német vágódott ki jobban, az árokba esett, ott meg egy kûre, eltört a keze, de nem vót azér ez nagy esís, mer azt vallotta a német, hogy János még talpra akart állni! Hanem ez a Horvát akkor felkapott rögtön a motorjára, aszt ahogy a fiam még félig a fõdön feküdt, keresztülment rajta.

A bal ríszin ment át, a bal arca, feje balódala, a bal válla, bal térgye roncsolódott össze, meg az ódalbordák letörtek a gerincirül.

Horvát is felborúlt újra, ahogy Jánoson keresztülrobogott, elesett, elvesztette az eszméletit. De aszt mikor magáhotírt, elszökött a kórházbul. Úgyhogy nem bírták kihallgatni.

János meg meghalt.

Kaptam én aztán levelet Angliábul, egy ismeretlen írta, nem tudom ki, csak ennyit: „Muharosné asszony, Horváth Györgynek ez és ez az új címje. Azúta mán három embert elgázolt, kettõ halálos lett szintén.” De nem vót aláírás. Meg mégegyszer gyött levíl, hogy a Horvát címje most meg megint új, itt és itt lakik, de a levélrül ne szóljak senkinek.

Nahát ugye akar egy detektívregény. Úgy vótam vele: valahogy

nem tudott nagyon érdekelni. No érdekelt, persze − hát minden érdekelt engem ami a fiam dóga; de ez valahogy ollyan távoli valami vót, úgy éreztem: nincsen ennek közzé Jánosho igazán!

Meg hát ugye mit is tehettem vóna?

Ahogy aztán kinn jártam Angliába, tanálkoztam a nyomozóval, aki a fiam ügyit intézte még akkor. Pálházi odahítta, inán addigra feljebb avandzserozott, megyei kapitány lett. De a: t mondta, û nem nyomozhat csak a saját megyejibe, Jorksírbe. Ha másutt akar, Londonbul kell kérni engedílyt, de meg kell akkor is nevezni hogy hun akar nyomozni. Azt pedig û nem tudhatja, mert Angliába nincsen kötelezõ lakásbejelentõ. Aszondja ez hozzá tartozik a szabadságho, hogy nincs bejelentõ, mindenki oda megy lakni ahova akar. No így aszt ennyibe maradtunk.

Mikor Jánost a szcrcncsétícnsíg írtc, Margaret Írországba vót a nagynénjinél. Onnat ment haza egy hónap után, aszt nem várta levél. − Na ha te nem írsz, én se! − aszt úgy vette ugye, hogy megin haragba vannak. Nem törõdött Jánossal, elment moziba. Ott tanálkozott a János barátaival. Aszondja ott neki az eggyik:

Margaret! Ha én szeretnik valakit, aszt meghalna, én gyászolnám! Nem menník moziba szórakozni!

− Mér? − aszondja Margaret. − Hát ki halt meg?

− Ki halt meg?! Hát János! Két hete vasárnap temettük! Ott összeesett Margaret, eggy évig vót kórházba utánna. Csak kinn Angliába tudtam meg azt is, hogy mikor halt meg János. Fél egykor íjjel, csakugyan. De ott eggy órahosszával hátrább jár az óra. Ahogy mentem ki, aszt igazítottuk át, úgy értettem meg. Idehaza fél kettõ vót akkor. Kûdtík aszt haza a János holmiját, ötvenkét kiló ruháját. Ászt ahogy bontottam szíjjel a zsákokat, szedtem ott kifele az õtönyeit, ingjeit, pulóvereket, alsónemût, kabátokat, sok cipõt − egyszer kezembe akad a vires ingje. Amibe vót, ahogy a szerencsétlensíg írté. Összevissza vót szakadva, meg látszott ahogy úgy vágták le ollóval a fiamrul a kórházba − aszt merõ vir az egísz, ráfagyva. Jó istenem, hát mit csináljak én most evvel? Ott ríttam ráborulva − hát ez a Jánoskám vire!

De hova tegyem ezt most? Elígessem? Nem szóltam Bálintnak se, csak elcsomagoltam elsõbb, betettem idesanvám ládájába alóra. De én akkor megint egy szemhúnyást nem aludtam kaka, az szinte úgy

ÍGETETT engem, hogy ott van!

− Aa, − aszondja Zsófi − hát mit csinálnál vele? Ássad be a ganyéba aszt jól van! Hát mire jó mán az?

De óó, hát azt ugye nem tehetem. Hát hogy a ganyé közzé lökjem − hát az nekem a fiam vire!

Addig-addig, hogy aszt kivittem a temetõbe. Összekötöttem kis csomagba, beleástam idesapám sírjába a Jánoskám ingit.

Hungarian visitors

HUNGARIAN VISITORS TO SOUTH K1RKBY, Mrs. M. Balintne, who is over to see her son's grave at Moorthorpe, and Miss B. Szuzy, a 10yearold laboratory assistant from Budapest. They are pictured being entertained by Mr. and Mrs. S. Brightman. (See story.)

Mikor János meghalt, utánna megkaptuk a holmiját csomagba, ötvenkét kiló ruhát. Nagyon sok szíp mindent, hát ugye azír ötvenkét kilóba nagyon sokminden van. Tizenkilenc szebbnél szebb inge, három megvan belûle az uramnak, vót benne selyem is, meg egyszerû gyócsing is − meg hát minden, minden. Meg kaptunk kétezer forintot is, hogy ez jár a János biztosítására.

No azután, másik évbe, februárba, kaptunk újra egy másik levelet. Az vót benne, hogy tívedís törtínt, mer Jánosnak nem heti biztosítása vót, egy nagyobb összegre vót biztosítva, megtanálták a hagyatíkába a biztosítást. Szóval hogy van még píz. Hogy én avval mit akarok, hogyan akarom én azt elrendezni.

Akkor én ezt a levelet elsikkasztottam, én errül nem szóltam akkor senkinek. Visszaírtam Angliába, hogy használják kamatmentessen azt a pízt. Majd én ki fogok menni, má járok utánna hogy kimehessek, majd én oda elmegyek aszt odaadják nekem a pízt.

De öt esztendõbe telt, mire kimehettem! Addig egyfolytába jártam utánna, tizenhétszer vótam benn Szolnokon az Ibusznál. Elsõbb semmikípp se engedtek. Azután − no jó, mehetek, ha szerzek fontot. Kérjek attul akihe megyek. Déhát én egy sírho megyek! Attul én hogy kérjek pízt?

− De hun lesz megszállva?

− Hát, − mondom − az van, akinél megszállják, aki ott engem vendígül lát, dehát az nekem eggy olyan idegen ember, hogy én azt sose láttam, attul se kérhetek!

Hát, írtam én minden fele. Még Angliába is a magyar követnek hogy segítsen ki, inkább ottmaradok, fõzök neki, jó magyar ételeket − meg így mindenkinek mindent megígírtem, csak ki tudjak jutni. Még a királynõnek is írtam, de az se válaszolt. Vígre, öt évre azt mondták, hogy ha gyövet-menet kifizetem, akkor repülõgépen kimehetek.

Akkorévbe vót utoljára két sõrénk, hízó ökör. Rettenetes sok vót a

dogunk, kimondhatatlan sokat kellett akkor dógozni. Bálint eljárt fuharba, rámmaradtak a sõrék, fias disznó, hízók, azt etetni télen is, hogy majd megfagytam − de feltartott mindig az, hogy nekem píz kell az útra. Utánna mán nem bírtam vóna újra kezdeni, akkor még vitt az akarás. De látta az uram is, hogy nekem ki kell mennem, mer egísz kakákat az udvaron tõtöttem, níztem, hogy ugyan merre lehet eltemetve János. Hogy merre kellene nekem menni, hogy én azt meglássam hogy hova temettík! Nagy Zsigának hittak azt az embert, járt hajnalba, fél háromkor a lovakho, etetni, de engem mindig az udvaron tanált.

− Hát mi van teveled, hát te nem fekszel sose, nem alszol?

− De, − mondom − szoktam alunni, néha, egy kicsit. Úgy tizeneggy óra körûl elaludtam, de má fél kettõkor felébredtem, mikor má az az idõ elgyött hogy eztájon halt meg János, fél kettõ, háromnegyed kettõ, azt én mindig ébren, az udvaron tötöttcm. Akkor aszt mán utánna ritka eset vót hogy elaludjak. Akkor mán én nem bírtam.

Mikor megvót mán az útlevelem, Pestre kellett még menni a beutazási engedélyit·, az angol követsígre. Mondom ott annak az embernek, aki így minden ügyet intézett, mondom:

− Nagyon szípen megkérem, hogy − én beteges vagyok. Ne maradjon el az én utazásom szeptemberre! Mer akkor én el se indulok. Mán öt éve hogy vágyok arra hogy kimenjek a fiam sírjáho! Én mán õsszel, hidegbe, betegen nem tudok menni! De akkor meg még egy évet várjak? Hát gondolják el, hogy mtllyen rettenetes érzís az nekem!

Akkor ez bevitt eggy idõs angol úrho. Az aszondja:

− Asszonyom, hat hét a rendes ideje annak, hogy a vízum meggyöjjön. De önnek meg fog gyönní augusztus tizedike körûire. Elhiszi ezt, ha én mondom?

− Ugyan, uram, hát hogyne! − mondom. − Tudom én, hogy úriemberrel állok szembe! Aki szavát állja!

Mindjár felállt, aszt kezet fogott velem. Köszöni az elismeríst.

Azután meg azt mondja hogy

− Van itt önnek font. Kûdtík Angliábul. Hogyan kívánja felhasználni, az utazásho, vagy az ottani megílhetísihe?

Mondom: − Sehogy. Köszönettel visszautasítom. Mer én olyan adósságot, amit soha nem tudok meganni, nem szoktam felvenni. Nagyon örülök neki, hogy gondoltak rám Angliábul, de nem fogadom

el. Tessék szíves lenni visszakûdeni.

Erre megint aszondta, hogy − Minden elismerésem az öné asszonyom, nagyon becsûletessen jár el.

Még akkor csak egy dolog vót.

− Még vóna egy kérísem. Egy kisján gyonne velem, hogy engem kikísírjen, mert az uram egyedül nem enged. De még csak most van bent a útlevélkérelme! Megkapná-e az azt akkorra, amikorra én, hogy engem kikísérhessen?

Hát ez vót ugye Barcikai Zsuzsika. Haajnye, de sok kérís, ugye! Nem mondta rá mindjár az öreg angol, hogy rendbevan, de emez, aki magyarul beszílt, bíztatott a szemivel, hogy várjak csak. Na utoljára aszondta az öregebb:

− Meglesz asszonyom. Letarthatja neki is a jegyet, maga mellett a repülõjegyet. Ha ki nem is fizeti, letarthatja.

No rendbe vót. De úgy elníztem, hogy akik ott kiabáltak, hogy − De nekem gyorsan kell, mer itt a beutazási engedíly! − meg erõszakoskodtak, fölínyeskedtek − aa, mindnek elibevágtam az alázatosságommal! Meg avval, hogy a fiatalabbakat „kedves gyerekem”, meg „lelkem”, így szólongattam. Hát mondhatom hogy ollyan szívesen kiszolgáltak, hoztak feketekávét, sütemínt, a követsígen teát! Ott tea vót, meg sütemíny; nem tettek egísz tállal elébünk, hogy aki akar egyen, csak olyan kevés kis nyamvadt sütemíny vót − nadehát megvót a szívessíg!

Na akkor kerestem a Malévirodát. Ott van nem messze a követsígtül. Ípp tatarozták, de megtanátam. Na ott: is, ahogy bemegyek:

Tessék helyet foglalni, asszonyom!

Jaj kedves gyerekem! − mondom a fiatal tisztnek. Ha ebbe a fotelba beleülök! Engem kávés kanállal kell ám kikaparni onnat! Mer én oan fáradt vagyok, hogy nem bírok belûle kigyönni. Adjanak nekem egy kemínyebb széket, ahho vagyok szokva!

Jaj, akar ídesanyámat hallanám! − aszondja. − Ide üljön, drága néném, üljön csak a fotelba! Kisegítsük majd belûle, pihenjen egy jó sort!

Rendbe lett a repülõjegy is. Nem úgy, ahogy szerettem vóna, mer augusztus tizenkettedikén vót az évfordulója Jánosnak, aszt csak tizenötödikére vót jegy, de megvót. Még meg azt kérdeztík, hogy

megfelele nekem a másodosztály!

− Aa, kedves fiam, még ha kast köttök a repülõ után, aszt abba ülök, akkor is megyek! Mindegy nekem, csak haladjak Anglia fele!

− Tán nem számít a néni visszagyönni?

− Deehonnem, − mondom − hát itthagyom az uramat, hát mi lesz avval, ha én nem gyövök vissza!

Na, két hét alatt el vót minden intézve. Minden el lett két hét alatt intézve! Zsuzsikáé is meggyött akkorra, tizenöt nap alatt. így aszt mehettünk.

A repülõgépen nagyon jól éreztem magam, vígtelen jól. Én ültem az ablakho, nízegettem ott kifele. Mondták hogy ne nízzek ki, nehogy szídüljek, de csak níztem ki. Maj nem nízek ha szídülök! De nem szídültem. Hazafelé csak − de az majd kísõbb gyön.

Brüsszelbe leszálltunk. Ki kellett mindenkinek szállni a gépbül, egy órahosszára, hát bementünk a társalgóba, bejártuk ott a termeket, mindet. Ragyogó vót, minden, de szinte SÜTÖTT, ollyan hidegsíg vót ott! Nem hideg vót, hanem − hanem az a vígtelen udvariasság, hogy szinte úgy keresztülníztek rajtunk! Ott semmi kedves szót nem hallottam − nem szerettem ott a környezetet.

Még Pesten annyi törtínt, hogy elveszett egy csomagom. A Dorottya utcábul indultunk, ott elszedtík a csomagunkat, aszt hozták busszal utánnunk. Kiírunk a reptérre, vámolnak − hát az én csomagombul egy hiánzik. Pont amellyikbe a koszorúk vótak! János keresztanyja is ilyen kis koszorút kûdött, én is ollyat vettem, egy szíles selyemszallag vót a keresztanyjátul, hosszú aranyrojttal, de gyönyörû, Kúnhegyesene vagy Szolnokon vette nem tudom, meg Bálintok is szallagot kûdtek. Egy kis mûvirágcsokrot idegenek hoztak, egy kisfiú, gimnazista vot akkor, most mérnök. Mer aszondta ûtet nagyon szerette János, mikor még kicsike gyerek vót. Utánna, mikor mán utolsóéves mérnök lett, adtam is neki egyszer száz forintot, mondom − Kisfiam, ezt fogadd el tûlem, mer az nekem ezret megírt, hogy te idegen vagy hozzánk, nem vagy rokon, aztán a fiamrul mégis úgy megemlíkeztél!

Oszt ez a doboz elmaradt, akibe a koszorúk vótak. Nem tanálták sehun. Mondom ott a vámtisztnek:

− Hát uram, én nem megyek el. Én öt esztendõ óta várok arra, hogy legalább egy szál virágot tudjak adni a fiamnak, hát ha ez nem lesz

meg, én nem megyek.

Zsuzsika meg rítt! Kétsígbeesett, hogy akkor ûvele mi lessz!

− Kimísz fiam! Én meg ittmaradok!

− De ám − aszondja a vámtiszt − hátha nem lesz érvínyes a jegyek másik járatra!

− Akkor se megyek! A lelkek rajta!

Aszt motorbiciklis hozta utánnunk a csomagot. Ottmaradt a Dorottya utcába.

Londonba írtunk, avval kezdõdött: Minden csomagom elveszett. Mind! Senkié, egy se, az enyim mind a három elveszett. Hát, ott magyaráztuk kézzel-lábbal. Zsuzsika tanúlt három évig itthol, mondom neki:

− Eridj kisjányom, aszt mondjad, hogy elveszett! Te tudsz angolul! Mondd el hogy mik vannak benne!

De bizon Zsuzsika se nem értett, se beszílni nem tudott. Még én jobban elértettem! Próbáltam akkor németül. De én is csak szavakat tudok! Az angolok meg annyit se! Hát, nem boldogultunk. Annyit megértettek, hogy oda a csomagom, de tovább nem jutottunk. Mán csak mi vótunk ott, mindenki elment. Filtern, Pálházi is elunja, gondolja hogy nem gyöttünk, elmegy. Láttam eggy ajtót, ez biztos a társalgóba vezet, hát kûdtem aszt Zsuzsikát:

− Nízd má meg, hátha ott van Pálházi. Nehogy itthagyjon minket!

Kinyitja az ajtót Zsuzsika, begyön egy férfi. Rámmosolyog, odagyön, csókol nagyon. Mondom neki:

− Te vagye Pálházi István?

− Én − aszondja. − Megismertelek a fénkíp után.

− Mán aszittem, − mondom − valami rossz angol potyázik itt velem!

− Na, − aszondja − most má biztos te vagy Esztikém, a levél után ítílve! Egyem meg a szádat, de jó is hallani ezt a jó magyar szót! − aszt csókolt újra. En meg csudálkoztam, mer egy fiatal embert vártam − hát János barátját − aszt egy idõssebb vót.

− De ám − mondom Pálházinak − nagy baj van. Má mindenki elment, a csomagom meg odavan! − Na, û aztán odament a vámtisztekbe, aszt mondta nekik angolul, hogy ennek a hölgynek elvesztek a csomagjai. Most mán így értettík. Elsorolgattam, hogy mik vótak a csomagokba, aszt mondták hogy nyugodtan menjünk el, majd

utánnunk kûdik.

Este tizeneggy órakor hozták utánnunk, akkor lett meg! Nem mondták hogy a magyar gépen tanálták-e meg, vagy hunnat szedtík elõ, de csak meglett.

Aszondta Pálházi, most nem megyünk haza, ott hálunk egy hotelba. Már bérelt is ki szobákat, külön mindenkinek egy szobát. Mondom Pálházinak:

Istvánkám! − mondom. − Én jobban szeretném kedves, ha eggyütt lennénk Zsuzsikával! Fíl is egyedül!

− Nem baj, − aszondja − akkor majd kétszemélyes szobát váltok.

Vezetnek be − hát háromágyas. Azt mondja Zsuzsika:

− Eszti néni, hát István is velünk hál?

Tudja fene, − mondom − én magam t.e tudom! De mi ketten eggyütt vagyunk, ez má biztos. Majd leótjuk a villanyt aszt levetkezünk, vagy valahogy megoldjuk!

De nem úgy vót, hanem nem kapott kétágyast Pálházi, csak egy családi szobát, ûneki meg megmaradt amit még délelõtt váltott.

Na, hát akkor fürödjünk meg. Egy hindu vezetett el minket, elkíszítette a vizet − ott mind olyan színesbõrûek a kiszolgálók. De ez azér jóarcú vót, szíp fiatalember. Csak ahogy elkíszíti a vizet, aszt vetkeznénk le, hát nekidûl az ajtófélnek aszt mosolyog, ott les.

− Hallode! − mondom. − Ez a koma itt ingyenelõadást akar látni! Mit csináljunk neki?

Aszondja Zsuzsika, û nem tudja, de û így nem vetkezik.

Persze hogy nem vetkezel, amíg itt van! − Szípen megfogtam a kézit a hindunak aszt kitettem az ajtón.

Így aszt jól telt az ícaka.

Este, meg másnap dílelõtt elvitt minket Pálházi Londonba. Nagyon messze vót még, harminchat kilóméter vót London a reptértül, busszal mentünk. Minden fele szíjjelníztünk, összejártunk ott mindent. Elmentünk a Temzepartra, ott vót a Tóerhíd, szembe vót rá a Parlament, azt is láttuk. Abba a negyedbe is vótunk, ahol a színházak vannak − ott nem úgy van, hogy ebbe a városríszbe is, amoda is eggy, szítszórva, hanem ott van egyrakáson. Nem tudom mindet kimondani, ahon jártunk, hát mind máskípp van az leírva! Az ügyetlen angolok annyi mindent leírnak, utánna a torkukbul szólnak eggyet, aszt kimondták az egíszet!

Meg vótunk abba a parkba is − Hidepark? −, ahol így beszíl, szónokol mindenki. No, legelõi ott beszílt egy nagyszakállú, vállig írt a sárga haja is, egy fiatalember. Mondom Pálházinak: ez ollyan rosszul níz ki, kíváncsi vagyok mit beszíl, fordítsa mán le. Hát, aszondta a szakállas, hogy az idõsscbb generáció nem elíg inteligens. Mer ugye, − azt mondja − ha két kutya az úton összeragad, azt termíszetesnek veszik. De viszont lia két fiatalt úgy tanálnak, azon má megbotránkoznak!

Mondom: − Nincs itt õrültekháza?

− De van. Minek?

− Hát − mondom − ez vagy onnat szabadult, vagy oda kell vinni! De a hellyé ott van mindenkipp!

Pálházi roppant nevette. Egy rendõr állt a hátunk megett, megkérdezte tûle, hogy mit mondtam. Na erre Pálházi kihirdette hangossan, hogy ennek a hungari hölgynek ez és ez a víleménye. Azt mondta rá a szakállas, hogy én is korlátolt vagyok. − Akkor a hungari hölgy is korlátolt!

− Az öregapád! − mondom neki.

Na níztük akkor a másikat, mer vót ott nígy szószék is. A következõbe szerecsen, vagy néger, vagy tudja fene mi vót. Mutogatta a kézit, így le vót neki vágva, magyarázta, hogy û a szabadságír harcolt.

− Hagyjuk ezt, − aszondja Pálházi − gyerünk tovább. Ahun egy most megy fel!

Na hallgattuk. Aszondta, hogy borzasztó fel van háborodva, mer most mán itt nincs szabadság, mindenbe beleszól a kormány. Fel kéne a kormányt a királynõvel eggyütt robbantani. Például neki van egy bérháza, de most mán nem úgy szabja meg a bért, ahogy û akarja, hanem elõírja a kormány, hogy mennyit kérhet. Ez micsoda disznóság, − aszondja − mer ott van például Lengyelország, Magyarország, ott míllyen szabadság van, a gyárral a munkások rendelkeznek, meg a fõddel, mindennel!

Na, akkor meg én mondtam Istvánnak, hogy gyerünk tovább.

Még azután nagyon messze mentünk, Szautkörbibe. Ott lakott Pálházi, meg ott halt meg János. Ez még kétszáz negyven kilóméter vót vonaton, dílbe indultunk Londonbul, bizony este vót mikor odaírtunk.

Az a vidék nem szíp, ahun ûk laknak. Fémsalakbul valóságos hegyek vannak ott. Magyarázta Pálházi, hogy Magyarországait várnak olyan gépet, ami feldolgozza majd a salakot valaminek − tán mûanyagnak, nem tudom.

Szautkörbibe má vártak minket. De Pálházi felesíge, Olly ollyan hidegen fogadott, hogy ahogy rámnízett, majd össze estem. Hogy mir is gyöttem én elõ! Kísõbb aztán jobb lett, de bizon az eleje nehíz vót. Ki vót tíve tányérra a sok sütemíny, meg datolya, banán − Tabon meg Pesten színit se láttuk még akkor − torták, cukorkák, nagy tányírokkal, de nem kínáltak minket. Mink meg nem mertünk hozzányúlni! Csak úgy meresztgettük a szemünket, hogy de jó vóna! Mer ha kínálta is Olív, ha mondtuk hogy köszönöm, „tenk jú”, akkor mán kapta el aszt vitte odább, nem írkeztünk venni belûle. Egyszer Zsuzsika fent vót az emeleten, mondom Pálházinak:

− Istvánkám, vigyél má fel Zsuzsikának egy narancsot, az elõbb azt mondta hogy ehetník.

− Aa, nagyon szívessen! − Felvitte a narancsot, kísõbb felmegyek én is, mondom:

− Adjál egy kis narancsot, hamar!

− Jaj, − aszondja Zsuzsika − mind megettem!

Ejnye a fene egyen ki! − mondom. − Majd meghalok írté, aszt még íhes is vagyok!

− Azt hittem Eszti néníé odale van!

Van csudát! Hát azt nem mertem mondani, hogy én is ehetník!

Hát ez napokig így ment. Olív rítt, hogy nem esszük meg amit kíszít, mink meg bõgtünk íhen.

Én a banánt roppant szeretem. Mondom aszt Istvánnak:

− Istvánkám, mink NAGYON íhessek vagyunk! Én veszek egy banánt!

− Az isten áldjon meg, − aszondja Pálházi − itt van minden elõtted!

De nem KÍNÁLJÁTOK! − mondom. − Nem mondod hogy vegyünk! Mink hozzá nem nyúlunk, de a szemünk kopog íhen!

− Jaj, − aszondja − hát elfelejtettem én mán azt, hogy minállunk úgy szokták!

Azután aszt kínált, meg mondta Olívnak is, hogy kínálja, tartsa oda nekünk. Hát Olív ugye ezt megszokni nem tudta, ha megköszöntük, rögtön elkapta elõlünk. Megbeszíltük aszt Zsuzsikával:

− Zsuzsika, ha kínál Olív, ne köszönjük, míg ki nem szedtük − mondom. − Mer hát ez BORZASZTÓ! Nem köszöngetünk, nem udvariaskodunk gyerekem, mer így íhen leszünk!

Így azér helyrerázódtunk lassan. De az ottani kosztot csak nem tudtam megszeretni. Nagy lapostányírt adtak, azon vót egy szelet hús. Birkafaggyúba belelükte Olív, összekapta, megfordította a másik ódaiára − belõl csupa vir vót. Odatette a tányírunkra, mellette meg mint mikor a macska körülrakja a padkát, egy kis csimécsomó hagyma, bab, zõdborsó, de annyi féle körítés vót, hát most mellyiket együk? A salátát csak megmosták a csap alatt, ott meg is ettík. Nem szerettem a kosztjokat. Kétszer csináltam rakottkrumplit Pálházinak − nade tejfel nincs ott! A tejfelt nem ismerik. Vaj vót, nagy tömbök, gyönyörû jó vaj. De kenyerek nem vót! Kétszersültet ettek. Hát nekünk meg hiánzott a kenyér. Olyan kis francia zsúrkenyeret hozott aszt Pálházi, azt eszegettük.

Olív azér megváltozott, megszeretett utóbb. István azt mondta, nem tud magyarul, soha nem szólt egy mukkot se, hiába tanítja. Pedig kitartóan magyarul szokott hozzá beszílni, aszt utánna elmondja ugyanazt angolul. Ezt magyarázza nekem Pálházi ínpen, nízem, Olív csak hallgatódzik.

Mondom neki: − Olív! Szeretsz?

Aszondja: − Igen. Szeretlek.

Megörül István, kérdi az is: − Olív, szeretsz?

− Nem − aszondja Olív. − Tíged nem.

− Na látod, hogy tud magyarul? − mondom. − Láttam én mindig a szemin, hogy mosolyogta ha beszíltünk, mer értette!

− Értettem − aszondja Olív.

De úgy panaszkodott aszt István, mikor magunkba vótunk. Hogy û hiába kedveskedik Olívnak. nem hagyja! Ha û mondja, hogy hát − Olív, én úgy szeretlek!

− Az termíszetes, mit kell azt mondogatni! − azt feleli.

− Férjem vagy, hát szeretsz! Meg mit simogatsz, nem vagyok én se kutya, se macska! Hagyj engemet, − aszondja − ne simogass!

O meg úgy van, aszondja, hogv ami szípet csak tud mondani, mindent mondana neki! Drága szívem, gyöngyvirágom − mer ű meg szinte szomjúhozza azt a kedves szavakat! Hiába, na. Az angolok íllyenek.

Hát, én nagyon mûveltnek se tanáltam az angolokat! Pedig nem az aljanípekkel társalgott Pálházi − mán akkor járási tanácstag vót. Vótunk például egy bányamérnökök is meghíva, uzsonnára. Vót ott egy zenész, zenekarba látszik, de az is valami teknikus vót a bányánál, meg még másik úr is vót, felesígestül, vótunk vagy nyócan. Ez a zenész nagyon érdeklõdött minden iránt, könnyen is tanúit, az spanyolul is tudott, hát ott nyaralt níhányszor, meg egy pár szót megtanult magyarul is. Nahát ez azt kérdezte, hogy pólisok vagyunk-e mink, lengyelek? Elfutott a míreg, mondom:

Hát HOGY vónánk mink lengyelek! Hát magyarok vagyunk!

− Dehát, − aszondja − magyar, meg lengyel, as eggy.

− Hogy vóna eggy, dehogy eggy! Még azt − mondom megértem, ha az osztrákokkal mondják hogy egy vagyunk, mer ugye nagyon sok esztendeig mostohatestvírek vótunk, Ausztria-Magyarország, dehát hogy a lengyelekkel! Hát vígre az angolok is Európában laknak, oda tartoznak inkább, aszt ennyit nem tudnak?

Ott mindenki azt érti csak, amibül meg akar ílni. Egyebet nem. Meg én roppant csodálkoztam, hogy nem tutinak nyelveket. Kérdeztem is, hogy ez hogy lehet. Aszondták, az övéké világnyelv, nekik más nem kell. Aki velök akar beszílni, tanuljon meg angolul.

− Igaz − mondom. − Csak azért énszerintem a mûveltsíghe tartozna az is, tudni nyelveket!

No, én a nyelvtudással híres is lettem ott.

Elvitt egyszer Pálházi a virágkiállításra, Szautportba. A tengerparton van az, de hogy milyen tengernél, azt elfelejtettem megkérdezni. Órjási területen vót a virágkiállítás, körülötte autóbuszok, motorbiciklik, minden, rengeteg forgalom vót! Félmillió ember fordult ott meg naponta! Kilenc sátor vót, de mint a Vízügy mitûlünk, olyan hosszú vót egy-eggy sátor. Mindegyik sátor tömve virággal, közípen is vót virág, meg így menetelesen felfelé is, hát temírdek virág. De ott isteni szípek a virágok. Hát ugye minden ícaka kap egy kis langyos esõt, a színe ettül nagyon szíp, nem poros, nem kormos, meg nagyra nyõ hatalmas krizantínok, meg szarkaláb, méteres hosszú! Gyönyörû vót, hát én csak úgy haladtam, ha eggyík húzott, a másik meg lökdösött, mer mindet annyira szerettem nízni!

Ahogy ottan lelkendeztem a virágnak, az eggyik sátor õrizõje azt kérdte, hogy milyen nemzetiségû vagyok. Mondta István hogy magyar.

Hát, kis idõ múlva, kiabálnak az ajtónál, a megafon, hogy a magyar hölgy fáradjon a kijáratho.

− Tíged keresnek! − aszondja István.

− Hogyne, − mondom − hát persze! Hát itt hasraesik elõttem mindenki! Tabon nem vesz észre a kutya se, hát akkor itt Szautportban hogy?

De csak ismetelte, hogy menjek a kijáratho! Hát kimentünk. Mondták aszt, hogy írjam be a nevemet a vendígkönyvbe, mivel eggyetlcn magyar vagyok, aki kiment a virágkiállítást megnízni. Na persze, gondoltam, hát azér mentem ki íppen. Adtak ajándíkot is, szíp nagy könyvet, színessen benne a virágok − azt Zsuzsikának adtam. Meg adtak sok levelezõlapot, hatot-e, tízet-e, nem is tudom, meg egy páholyjegyet lóversenyre, meg három szál rózsát. Lila rózsát akartak adni, de annak nem szerettem a színit.

− Igaz hogy sírra viszem, − mondom − de sehogy nem tetszik a színe. Ezt köszönettel visszautasítom, adjanak helyette akar míllyet.

− De ez az aranyérmes!

Nem bánom. Olyan halott szín! − Most mán itthon is látom a lila rózsát, de most se szeretem.

De roppant örültek, hogy Magyarországait is ment valaki a kiállításra. Kértík, hogy pontos címet írjak, mer majd kûdenek utánnam újságírót, gyön az újságíró beszílgetni velem.

No ahogy ott alkudozunk, odagyött egy társaság. Egy kis francia jány vót velõk, oan tizennígy éves körüli, aszt kérdi éntûlem, hogy francia vagyoke.

− Zsö non − mondom. − E tü ün pötit franszez fíj? Ászt mondja, aki ott a vendígkönyvvel van:

De csak mondja az újságíró, hogy fordítsa le István, ahogy én mondtam! No lefordította neki. Oszt így nízi Zsuzsikát az újságíró, nízi, hosszan, aszt aszondja:

− Öó, neem. Nincsenek íllyen szípek az angol jányok …

During her short time here Miss Barcicay has already

formed some definite opinions on the English and their way of life. She is „for” Blackpool, the Beatles and English icecream, and „against” the tight dresses of some of our girls and the long hair of the hoys. „Only hooligans have long hair in Hungary”, she said

Még ezután egyszer elõgyött az az újságíró, azt mondta hogy csak

mint magánember. De nem vót ípp otthol Zsuzsika, hát rögtön elment. En nem kellettem neki.

Hát, nagyon tetszett ott mindenkinek Zsuzsika. Szíp kisjány is, szíp barna kisjány. A tengerparton is, Blekpulba, minden pillanatba − pardon! − má fénkípeztík is le. Az a bányászmérnök is, akiné vótunk − nõs vót pedig, Leila, úgy hittak a felesígit − hát az is nagyon szerelmes lett Zsuzsikába. Zsuzsika ült egy fotelba, a házigazda elibeült a szõnyegre, onnat nízte.

Csak azután − a vígin István is szerelmes lett.

Mindent vettek Zsuzsikának; û meg megörült, aszt mindig ugrott a nyakába Pálházinak, aszt csókolta boldogan. Mondtam aszt a kisjánnak:

Zsuzsika! − mondom − Ezt ne tedd többet. Köszönd meg szípen, de ne csókold. Mert Olív nem elíg fiatal hozzá, István meg nem elíg öreg. Hát ennek nem lesz jó kimenetele!

Zsuzsika megértette, de késõn mondtam. Gyön be hozzám egy este István, aszt elkezd panaszkonni. Hogy û nagyon megszerette Zsuzsikát. Hogy mit szóllok én hozzá.

− Hát, mit szólník? − mondom. − Mintha a fellegekbe akarnál kapaszkonni! Hát hogy gondolsz íllyet? Neked itt a felesíged! Haza nem gyöhetsz, Magyarországra nem hozhatod a vagyonodat, meg ott nem is keresel ennyit. Ez egy tizennyóc éves jány, hozzád se menne mer sokkal öregebb vagy! Hát ez kíptelensig! − Ezt mondtam neki. − Hanem most annyit mondok neked, hogy ez a kisjány énrám van bízva. Én vagyok írté a felelõs. Hát ha én megtudom, hogy te szemtelenkennél evvel a gyerekkel, én nyílt levelet írok neked! Vagy írok ezeknek az újságíróknak! Úgy gondolkozz!

Ó, nem, hát û a világír nem, meg se sértené − hát szabadkozott nagyon.

Zsuzsika tovább maradt Angliába, még egy hónapig. Megtanult még szípen angolul, úgy gyött aszt haza − nagyon jó államvizsgát is tett. Kérdeztem aztán tûle, hogy mi lett még odakint.

Ó, − aszondja Zsuzsika − nagyon illedelmes vót István, nem vót semmi. Csak mindig rítt. Hogy majd hogy hiánzik neki a szíp magyar szó is, ha elgyövök, û ezt mán soha többet az íletbe nem kapja meg. Nagyon rítt.

Így íltünk Angliába, így telt az idõ.

A 2.500 mile return journey to make a pilgrimage to the grave of her son at Morthorpe has been made by a Hungarian woman. Yet it is a pilgrimage tinged with pleasure, for it is the first trip abroad for Mrs. Muharos Balintne, a farm worker of Tiszatab, in Eastern Hungary. Her son Janos, who came to England after the uprising, was killed in a motorcycle accident at South Kirkby five years ago.

Édesanyám, nyissa ki az ajtót

Akkor ícaka, hogy János meghalt, azt álmodtam, hogy János kiabál. Nem értettem, hogy nitt kiált, vagy csak elfelejtettem, ahogy hirtelen felébredtem − nem tudom. Csak felugortam, aszt kiáltottam én is neki:

− Nyitva az ablak, kisfiam, gyere be!

De nem tudtam megmondani, hogy mire feleltem én ezt.

Csak Angliába tudtam meg, mikor kimentem.

A detektív mondta el, aki ott vót Jánossal. Hogy ahogy bevittík, felfektettík, eltömtík a bal arcát vattával, ahol kinyílt − akkor János kiáltott:

− Édesanyám, nyissa ki az ajtót!

Magyarul mondta, a magyarok értettík meg, akik ott vótak mán akkor, összeszaladtak, akkor lett vége a munkájuknak, ott álltak mellette, azok fordították le a detektívnek: „Édesanyám, nyissa ki az ajtót!"

Nem értettem akkor, hogy mit kiált, de jól feleltem rá: Mi az, kisfiam?! Nyitva van az ablak, ugorj be!

Hogy megérkeztünk Szautkörbibe, másnap kimentünk a temetõbe. Pálházi meg Zsuzsika gyöttek velem. Ûk gyöttek hátul, egy esernyõ alatt, mer esett az essõ, én mentem elõl egyedül. Mondja István Zsuzsikának:

− Nízd milyen bátran megy! Azt se kérdi merre van!

Nem kellett hogy kérdjem. En szinte mindig magam elõtt láttam a fiamat, úgy mentem, mintha csak a kezemet fogta vóna. Egyszer csak átcsapódtam a másik ódálra − de SIVALKODTAK, hogy elüt az autó! dudáltak, fíkeztek! − én elmentem köztök, át a másik ódáira − ott vót a temetõkapu. Úgy mentem egyedül, égisz a sírig. Hát nem jártam én még ott soha. De nekem ollyan vót, mintha a fiam vezetett vóna.

Még mikor mentünk a temetõ fele, elmentünk eggy ípület elõtt. Csupa üvegbül vót annak a fala. Megállok, mondom Pálházinak:

− István! Ugye lakott itt az én fiam?

− Aa, dehogy, − azt feleli − hát ez nem is lakóház.

− De − mondom − énnekem az az érzísem, hogy János itten megfordult. Én ide szeretnék bemenni, meglásd, hogy akad itt aki ismerte!

− Nem, hát ne menj be, − azt mondja Pálházi − gyerünk a temetõbe. Majd ha gyövünk visszafelé a temetõbül, megkérdjük, mi ez a ház.

Mikor gyövünk vissza, megin megállok. Mondom:

− István, kedves. Azt mondtad, nem lakóház. Mondd má meg, mi ez! Hát én nem bírok elmenni emellett a ház mellett! Hát mir vót itt János? Mit keresett itt a fiam?

Azt mondja Pálházi:

− Esztikém, itt halt meg. Itt halt meg a fiad, ez az embulencia. Ide hozták be, itt halt meg. Én szinte fílek tûled! A sírhoz is odatanáltál, most meg tudod hogy itt volt, hát én szinte fílek, annyira mindent megérzel!

De mindígis úgy eggyüttíreztünk mink János fiammal. Ollyan nagyon eggyek vótunk avval a gyerekkel, ha a határba vótunk is megéreztem hogy Jánosnak otthon valami bajja van. Egyszer − még kicsi vót − a Tóalól mentem haza szaladva, mer rítt nagyon, megígette a kiskezit. Mondtam az apjának:

− Megyek haza, mer rettenetes rí János!

− Ugyan, − aszondja Bálint − ide hallik?

− Hát, − mondom − ide hallik.

Szaladtam hazáig. Hát, leforrázta a kézit, merõ hólyag vót a ki s keze.

Egyszer meg − János má nagy vót, munkán vót Pesten −, hoztam be egy dílbe az ítélt. Megállok, jaj, − mondom − mit hallok? János rí nagyon! − De jaajgatott, ordított kegyetlen! Majd elejtettem a levest. Ugyan mi érhette?

Nevette az apja, hát mán aszondja abbul a sorbul kinyõtt!

Írtam neki akkorhéten levelet, írom benne: „Kisfiam! Nem írkeztem akkor mindjárt írni, de kedden dílbe, mikor enni akartunk, hallottam hogy rettenetes ordítol. Mi vót a bajjod?”

Hát aszt írta vissza János: „Édesanyám, miköztünk nincs távolság. Az elsõ rossz fogamat húzattam vóna ki, aszt a mellette valót húzták, a jót. De az úgy fájt, hogy ordítottam, ahogy a torkomon kifért.”

Gyönyörû nagy, erõs, nígysarkos fogai vót, hát fájhatott kegyetlen a húzatás. „Elíggé ordítottál, kisfiam, mer hazáig hallott” − írtam neki.

Az elsõ hét Angliába nekem nagyon nehíz vót. Nagyon beteg is lettem, ahogy meglátogatott a detektív, nagyon rosszul lettem. Elgyött, elmagyarázni hogy hogy törtínt a baleset. Elmesélte, hogy nem vártak

mentõt, mer közei vót az embulencia, û vette fel a hátára Jánost, úgy vitte be. Ászt ahogy vitte a hátán, mind a két kabátja csupa vir lett, az eggyik kabátbul nem is bírták kivenni a vírt. Ahogy ezt mondta, tovább nem bírtam hallgatni. Mindig az járt mán csak az eszembe, hogy ugyan megvane az a kabát, vagy hova tettík azt a kabátot, amellyik olyan vires lett a fiamtul. Ászt akar mit mondtak tovább, nem fogta fel az eszem. Olyan kínba lettem, fel is mentem az emeletre, minden szó nékül felmentem, hát nem is bírtam hallgatni, meg hiába is hallgattam, nem értettem meg tovább amiket beszíltek.

Bevittek aztán kórházba, ott ingyen megvizsgáltak − tán a vérnyomásomat, nem tudom, így magátul írt valamit felfele a gép. Meg adtak orvosságot. Egy ícaka nagyon rosszúl vótam, utánna aszt olyan megkönnyebbült lettem.

Azt mondta eggyik reggel Pálházi István:

− Hallod-e, elutazunk, pár óra hosszára, egy városba, mindjár gyövünk vissza.

− Hova? − mondom.

− Ne törõdj vele, majd ott megtudod.

Mentünk busszal vagy másfél órát, mint ide Szolnok. Ahogy beírunk, nem láttam a város nevit, de látom egyszer, ki van írva: „Oak sztret” így van leírva, nem tudom hogy kell kiejteni. Mondom magamba: János innét írt nekem. Megírta azt is, hogy ez azt jelenti: tölgyfa utca. Nízek szíjjel, hát a házakat is ismerem. Meg ott a kis üzlet, annak az ajtajába János le vót fénkípezve, angolokkal, a botossal meg a felesígivel − hát az üzletajtóba most is kinn áll az ember, akit a fénkíprül ismerek, fehír köpenyegbe!

Hát én leugrottam a buszrul! Leugrottam, de a nyakam maj ki szakadt. Na lehet hogy má csendesedett a busz, mer egy negyvenötven méterre vót mán a megálló, de avval má nem törõdtem, rohantam oda a bótho, veszem ki a ridikülömbül a fénkípet, amit még János kûdött, mutatom az üzletesnek:

− Ez az én fiam, itt! Máj boj! Ez meg itt te vagy! Hát, az is csak meglepõdött, nízi û is, aszondja:

− Dzsoni! János! Muháros! − aszt szalad he, hogy híjjá a felesígit.

Na akkor ért oda Pálházi.

− Mir ugrottál le?! A nyakad kitöröd!

− Nízd, − mondom − itt lakott János! Itt a fénkíp, ez a ház lett

levíve!

− Eszti, − aszondja Pálházi − hát ide akartalak én is hozni...

Hát ott lakott János ezeknél, fél évig. Lí vót ez a város, „Leigh”, úgy van írva, Línek mondják. Onnat költözött nemríg Uptonba, fele holmija ott vót még, felit átvitte már.

Gyött aszt a botos felesíge, az is rajtvan a képen, behíttak minket. Nekik is megvót majdnem ugyanaz a fénkíp, Jánossal, csak nagyobbá. Meg mutatták pár holmiját Jánosnak, ami még ottmaradt, vót közte inge, ruhája is. Kérdeztík kelle nekem − mondtam hogy hagy maradjon, nagyon jó szívvel adom.

De nagyon kedvessek vótak hozzánk, mer ük nagyon szerettík Jánost. Beszíltek aszt Jánosrul sokat, hogy milyen jó vót, kedves mindenkibe, meg nem ivott, de gyönyörûen danolt. Mer mulatós vót. Elmondták, hogy az ottani rendõrnek a felesíge direkt eljárt abba a kocsmába, ahun János múlatni szokott. Ha János ott vót, a rendõr hazament, szólt a felesíginek hogy gyöjjön, mer a magyar Jancsi múlat − mer magyar vót a felesíge. Hát GYÖNYÖRÛEN danolt János, ezt ezek a bótosék is mondták.

Így megtanáltamén minden helyet ahun János járt. Mintha vezetett vóna a fiam! Ahun Pálháziék laktak, ott is, járkáltam kinn az utakon, a város szílin − úgy tanált meg Pálházi egyszer odakinn.

− Mit keresel itt? − aszondja.

− Nem tudom, − mondom, − itt valamit. Csak ide ténferedtem. Úgy szeretnék itt leülni.

− Itt vót a szerencsétlensíg − aszondja Pálházi. − Ez az a villanypózna.

Ezek magyarok, magyarok mind, akik itt vannak. Csak a pap nem, meg a minisztráns gyerekek. Ez nem katolikus szertartás szerint van, hanem anglikán szerint. Nekünk nagyon szokatlan az ilyen sír. Ez a menet, ez meg itt a Szent József Csörcs. Ez a koporsója, itt látszik jól a neve. Olyan furcsa alakú koporsó. Itt hozzák kifele a templombul, itt is jól látszik hogy nemzetiszínnel van letakarva. Ez itt oly megható ez a kisgyerek, idegen, úgy gondolom csak az utcán ácsorgott, de ollyan ájtatossan níz! Még a vállalat csináltatta ezeket a képeket, jó hogy levettík, mégis tudok rólla. Itt van ahogy teszik be az autóba. Itt tartanak egy koszorút, meg a szalagját, ezt a vállalat adta. A többi koszorú, amit a magyarok vettek, mind piros meg fehír szegfûbül vót.

Aki itt hátul emeli a koporsót, ez Szabó György, evvel eggyütt lakott János. Beteg vót egyszer tüdõgyulladásba, a fiam ápolta, meg û tartotta el míg lábbadozott, hat hétig. Látszik is hogy ki van ríva nagyon az arca, szeme. A többi is magyar, mind magyarok. Azér ez is vigasztaló, hogy ott a magyarok úgy körülvettík. Hát szítszaladt a híre, hát mire János az embulenciára került, mán nyóc magyar vót ott. Itt van ahogy eresztik a sírba. Le van szõnyegeivé még a kihánt fõd is, nagyon szípen lett eltemetve. Nahát mondjuk hogy ez mind nem sokat ír, dehát mégis azér szípen lett eltemetve. Itt a sírja, hát íllyenek ott a sírok. „János Muharos". Ezen a mellettevalón, itt a kerítésin ültem mindig, itt üldögéltem mindig míg ott vótam.

Elmentem ebbe a templomba is, úgy híjják „Szent József Csörcs". Ott vót felravatalozva János. Megálltam az ajtónál, istentisztelet vót, hát ugye én úgyse értek egy szót se, csak níztem be, hogy körûlbelõl merre vót a ravatal, így fénkíp után megismertem hogy na ott lehetett, biztosan. Odagyött a harangozó − kísõbb rágyöttem hogy û vót −, aszt bevezetett a padba hogy üljek le. Hozta aszt a nyeles perselyt, hogy tegyünk bele pízt. Száz forintot vihettem ki, fel kellett váltani azt is a repülõtéren, adtak vagy húsz forintot, harmincat égiszen apróba, az mind a zsebembe vót. Hát ha ezt most beteszem, az rízsbe ugye csalás. Mer ûk avval esetleg gombozhatnak, egyéb hasznát nem veszik. De nekem itthol értik. Belemarkoltam a zsebembe, beletettem mindet. Mondta nagyon, hogy thenk jú, én meg szígyeltem magam. Beszíltem aszt a harangozóval istentisztelet után, mer odagyött hozzám, mondott valamit, én meg elkezdtem magyarázni, hogy itt vót az én fiam, meghalva. Má most nem tudom, hogy mondtuk, hogy halott. Megértette, úgy el tudtam azér magyarázni nekik. Emlíkezett is rá, hogy onnat egy magyar fiút temettek, ott vót felravatalozva.

Úgy lassan azér megnyugodtam valamennyire, különössen hogy Margaret meg a kisunokám elgyöttek.

Ahogy odaírtunk Szautkörbibe, írtunk Margarétnek, hogy most mán itt vagyunk, elgyöhet. Úgy gondoltuk, hogy még másnap nemigen gyön, de megkapta akkornap a levelet, aszt másnap korán reggel mán utaztak.

Reggel, hogy nem tudtam aludni, kiültem a kertbe egy nádszékbe, aztán ott gyönyörködtem az angol virágokba. Egyszer látom, hogy kinn az úton gyön egy fiatalasszon, kisgyerekkel. Ászt beszíl nagyon

a kisgyerek, meg les az anyjára, de szakasztott mint János fiam nízett, így félrefordított fejjel − ha nagyon figyelt, úgy nízett.

− Óo, − mondom − de ollyan ez, mint az én fiam vót! − kisétálok a kapuho, úgy nízem: − Hát csupa ollyan, mint János vót kicsi korába!

Ahogy irántam írtek, rászóllok:

− Dzsoni!

Felníz a gyerek, níz rám. Mondom megin:

− Dzsonikám!

Intek neki, aszt szalad oda aszt mondja hogy „ómam”, vagy „godmam”, vagy ilyesvalamit mond, aszt csókol nagyon. Felkaptam a kisgyereket, vittem be, mondom:

− Pálházi István, kérdezd meg, ki ez a gyerek! Mer ez ollyan mint az én fiam! Az útrul hozom be!

Beszílt aszt vele Pálházi angolul, aszt mondja nekem:

− Igen, kedvesem, ez a te unokád. Azér gyött Szautkörbibe, hogy keresi a magyar nagymamát.

Jaj de csókolt a kisgyerek, azt se tudtam hogy fogjam! Felszaladtam az emeletre, hoztam le neki a sok csokit, amiket vittem, raktam ki neki mindet a sezlonra, el is felejtkeztem az anyjárul. Margaret ott állt, att rítt az ajtófélen. Egyszer eszembejutott, mondom Pálházinak:

− Ez-e az anyja, István?

− Igen − mondja Pálházi.

De még akkor se szóltam hozzá, leült velem szembe, lehajtotta a fejit, hullott a könnye. Hogy û mennyire szerette Jánost, aszt én még csak egy szóra se érdemesítem.

− Szóljál mán ehhe a fiatalasszonho valamit − aszondja István. − Azt mondja, te nagyon szigorú levelet írtál, mikor megtudtad hogy kisunokád van.

− Hát, − mondom − bizon nagyon haragudtam ûrá is. Mer megírtam, hogy ha egy komoly gondolkodású nõ vóna, nem vállalna gyereket egy ollyantul, aki tudja hogy hazagyon. Meg aszondta, hogy nem megy hozzá felesígül, hát akkor mir kellett neki gyerek tûle!

Na Pálházi aszt bíkítgetett engem. Hogy Margaret mindent feláldozott Jánosér, becsûletit, egíszsígit − hát eggy évig beteg vót hogy János meghalt, − aszt én meg azt írom, hogy míllyen nõ az aki íIlyet tesz, meg nem szóllok most hozzá. Hát akkor úgy megsajnáltam. Hogy olyan keservessen rítt. Csak összetette a kézit, úgy ült, hullott a

kézire a könnye. Ászt akkor abba a percbe úgy megszerettem. Megfogtam a kézit, odaültettem mellém, aszt átöleltem, mondtam hogy köszönöm neki azt, hogy Jánost boldoggá tudta tenni, ha kicsi idõre is, én azér is nagyon hálás vagyok. Akkor rárnborúlt, de az úgy rítt! Az maj meg szakadt.

Akkor meg ríttam én is vele. Hogy hát csakugyan, hát mir is szóltam én le úgy. Dehát nekem is igazam vót akkor.

Nagyon rosszul ment fírjhe János után Margaret. János után majd két évre, egy asszisztens vette el, aki így orvos mellett van mikor operál. De az eggy évre rá vérmírgezísbe meghalt. Nevire vót íratva a kis Dzsoni, aszt így örökölt egy házat − nem tudom míllyet, nem láttam soha. Nem is érdekelt, nem is kérdeztem. Akkor ahogy ez meghalt, megin fírjhement Margaret. Úgy hogy két jánya vót má akkor a kis Dzsoni után. De ez a másik ura nem jó ember, rengeteg pízt keres de viszont lóversenyezik, színésznõk a barátnõjei, úgyhogy elveri a pízt aszt még Margaréttül is kéri amit a nagyanyja kûd. De most má nem adja oda, aszondja Margaret, mer gyûtt a kis Dzsoninak. Az a píz Dzsonié lesz csak.

Mondom neki: − Hát nem az apja után van az a píz Dzsoninak, hát ugyanúgy illeti a többit is, mér nem adsz belûle azoknak is? Az úgy igazságos!

Azt mondta rá, hogy íppen ollyan vagyok mint János, az is mindig mindenbe az igazságot kereste. Ászt megin hozzáfogott ríni.

Úgyhogy csak megszerettük aszt egymást.

Ott vótak egísz nap. Mondta, hogy nem akarta az ura elengedni, mer hogy én csak bolonddá teszem, aszt elhozom a gyereket. Mer nagyon szereti a mostohaapja Dzsonit.

− Minek hoznám el − mondom − gúlyásbojtárnak? Mer gulyás vót akkor az uram, fejõs a téeszbe, hát nem hozhattam elõ a gyereket, nem vót semmink, hát mire? Meg nem is tud itt kivel beszílni. Maj megtanulna idõvel, de addig sokat szenvedne az a gyerek, míg nem tud jól magyarul.

Nagyon helyes kis asszonka Margaret, nagyon finom kis feje van, kis arca, szíp fekete haja, nagy zõd szeme, de mint az írek. Egy kicsit szeplõs. De jól áll neki azér az is. Sõt Dzsonin is van szeplõ! Hát ez ugye nekem szokatlan, ugye minállunk ez nem vót a családba, nem vót senkinek.

No azután Dzsonival baj lett. Ahogy ott beszílgetünk, látom: mindig jobban-jobban figyel rám. Látom: valami nem tetszik, gyanakszik. Ászt egyszer, ahogy adtam vóna neki még csokit, így eltolja a kiskezivel. Aszondja:

No. No mam! − hogy „nem mama”. Ászt nekifordúl az anyjának, hogy

− Mér hazudtatok nekem! Ez nem nagymamám nekem, nem értem mit beszíl! Beszíljen úgy hogy értsem, akkor elhiszem hogy ez a nagymamám!

Mondtuk neki, hogy én se értem amit û mond, mégis tudom, hogy û az én kis fiam. De nem gyött az többé hozzám, nem bírtam rávenni.

Aztán egyszer eszembejutott, mondom Pálházinak:

− Te most mán pihenj le István, majd mink Margaréttal kimegyünk a temetõbe.

− De hogy értitek meg egymást? − aszondja. Mondom: − Ott mán egy nyelven beszílünk, mind a ketten.

Hát, ott idõztünk a sírnál, nízegette Margaret a koszorúkat, szallagokat amiket vittem − akkorra jól elázott már, hát esett minden ícaka az esõ. Mikor kigyövünk a temetõkapun, elébeáll a kisgyerek az anyjának, féredûti a fejit mint János szokta, aszt beszíl nagyon, összehúzza nagyon a szemit aztán beszíl, oan nagyon határozott hangon, meg kírdez valamit. Margaret meg magyaráz neki. Ászt egyszercsak így a hátam megé kerül a gyerek, int az anyja hogy figyeljem − hát emez ódalra gyön aszt megfogja a jobbkezem. Ászt én meg akkor magamhoöleltem. Akkor mán nem ment el tûlem. Mondom neki:

− Eridj kedves, ott az árokba a virág, szedjél virágot, aszt vidd vissza az édesapád sírjáho. − Mutattam is neki, egy szálat leszakítottam, aszt magyaráztam, hogy vigye be.

Elértette, szedett még hozzá, beszaladt még a temetõbe, letette a sírra. Megcsókolta a táblát, az apja nevit, aszt gyött vissza aszt azután aa de vígan vót, fogta a kezem, lóbálta, játszott velem − nem vót má semmi bai.

Pálházit kértem aszt, tudia meg hogy hogy ídesedett vissza hozzám a kisgyerek. Elmondta aszt Margaret. Kérdezte Dzsoni, hogy én mér siratom az û apját. Azt mondta neki Margaret:

− Mer az is ollyan kisfia vót a nagymamádnak, mint te vagy

énnekem. Ászt û is nagyon szerette, mint ahogy te is meg én is nagyon szerettük. Aztán ládd, − mondja Margaret − ollyan messzirül idegyött aszt siratja a te édesapádat!

Erre akkor odagyött hozzám vissza a gyerek. Úgy hogy mán a búcsúzás bár hidegebb lett vóna, akkor nem fájt vóna nekem olyan nagyon.

Még mikor köszöntünk el, Margaret könyörgött hogy hagy gyöjjön el. Szereti az urát, vagyis hát szerette, dehát annyira könnyelmû az az ember − û inkább elgyönne Magyarországra. Hozná azt a pízt, amit a nagyanyjátul kap. Kérdi, hogy itt megélnének-e abbul. Hát hogyne, ugye ötezer forint körûl, hát abbul remekül meg lehet ílni, de hát. Mondtam neki:

− Ne gyöjj, mer ott csak én szeretlek! Más senki. Hát míllyen árva lennél Magyarországon? Hát beszílni se tudunk veled! − Pálházi aszt fordította.

Dzsoni is, mikor ültek fel a buszra, úgy könyörgött, hogy hozzam el! Nyakamba csimpaszkodott, összecsípte úgy a bûröm, hogy egy hétig is meglátszott a kiskeze hellyé, úgy rimánkodott! Hát az ollyan elválás vót, hogy nem kívánok mégegyszer ollyat.

Azután hogy Dzsoni ott vót, egy szerdai napon elmentünk Pálházival a céghe, ahol János dolgozott. Német érdekeltsíg vót ez, egy bányát nyitottak ott, hát mán íppen az utolsó év vót ez, mán akkor rendbe vót a bánya, úgyhogy a németek mentek mán haza. Egy gépet kezelt ott János. Vittem én a leveleket, igazolást, hogy a János biztosításáír megyünk. Ollyan kilencezer forint körûl írõ píz vót az. Kifizették vóna ott nekem, de azt mondtam hogy én azt nem hozom haza, hanem átutaltatom a kis angol unokámnak. Adtak így aszt egy bankutalványt, egy kis könyvet, abba vót beírva. Rá vót írva a Dzsoni neve, Marca, meg Jonners, meg − mit tudom hány neve van! Minden, csak nem Muharos János. Mind a két mostohaapja a nevire íratta, úgy hogy neve van bûsígessen. Hogy egyebe vane, azt én nem tudom, nem érdekelt. Csak azért ezt a pízt otthagytam neki. De errül a pízrül nem szóltam én senkinek, itthon senkinek nem mondtam, hogy még ott píz van! Még ahogy hazagyöttem is, évek teltek el, mire megmondtam, hogy ott én pízt hagytam a gyereknek. Bár nem kapzsi Bálint fiam, de mégis valamikor gyöhetett vóna egy olyan ötlete, vagy ha neki nem, a felesíginek, hogy én ezt otthattam egy idegenre. Ugye hát ûnckik az

idegen. Hát én otthattam igenis. Énszerintem ûtet illette. Azért az û apja dolgozott, hát maradjon a kicsinek. Ami ruhája Jánosnak hazakerûit, ötvenkét kiló ruha, gyönyörû minden, az úgyis majdnem mind Bálint fiamé lett, igaz adtunk is cl belûle, de a píz is csak az övé lett legtöbb − hát ez most maradjon a kicsire. Ezért engem nem vonhat felelőssígre senki.

No, aztán csak ott vótunk, hogy búcsúzni kellett, lejárt az idõ. Zsuzsika még maradt, énnekem gyönni kellett. Kikísírtek Pálháziék a vonatig, harminchat kilómétert vitt egy úr minket az autóján, hogy vonatot írjunk. Ugy aszt megin London, aztán megin repülõ.

Visszafeleúton viharba kerültünk. Mikor Brüsszelbe felszálltunk, azt mondták hogy nem szabad leóddani a szíjjat, mer viharzónába érünk hamarossan, hát nehogy valami baj legyen − nahát össze vótunk csatolva. Fiát, lett OLLYAN vihar! A villám úgy járta KÖRNYETLEN KÖRÜL a repülõgépet! Vót velünk három pesti asszony, öregebbek még mint én, olyan hetven-nyócvan körüliek − de azt a sipákolást! Hogy û rosszul van, hogy neki vége, hogy û vécére kell menjen!

− Vígezze ott ahun van, de innét nem mozdul!

Hát nem lehetett, úgy dobált a gép! Meg zuhant!

Ászt egyszer ollyan hosszan zuhant − elnevettem magam. Mer az vót az érzísem, hogy a fejem beleesett a hasamba.

Rögtön odagyott az a kisjány − nem tudom kimondani a nevit. Sztuárdesz? Úgy valahogy híják.

− Kedves asszonyom, − aszondja − mondja meg min nevet! Árulja el, az isten áldja meg!

− Kedves gyerekem, − mondom neki − azon nevetek, hogy úgy éreztem: a fejem a hasamba esett. Hogy gyön ez ki onnat hónap? Hát ezen derûlök!

Rögtön mondta a hangosbemondó, hogy mindenki úgy viselkedjen, mint az a fejkendõs néni. Mer ha veszílybe vagyunk is, nincs azér közvetlen veszíly, hát fogadja mindenki nyugodtan, meg inkább derûssen a dolgokat. Meg hoztak mindjár egy nagy pohár bort. Megiszom-e?

Meg én! Mikor iszok én itthol tokaji bort?! Hát persze hogy megiszom!

Meg kaptam kis csokoládékat is, rajta vót hogy íl tizennyócas, Lelkes Ferenc a kapitány, meg hogy hatezer méter magossan vagyunk

− mondom a sztuárdesznak:

− Hát én ebbül nem eggyet veszek kedves gyerekem! Három unokám van otthol, én mindegyiknek viszek eggyet!

− Kedves néni, akar az egíszet kiveheti! Szopogattuk a cukorkát, nyeltük, hogy a dobhártyánkat be ne szakítsa a zörej. Olyan nagy zörejt azért én nem hallottam, de viszont amikor ZUHANT! Az szörnyû volt. Bejelentettík aszt, hogy na most mán kikerültünk a zónábul, felrepültünk föléje, hétezer méterre. Akkor egy kicsit összeszedhettük magunkat. Ki lehetett nyitni az övet, meg hozták az uzsonnát is. Valami olyan szíp rózsaszínt hoztak. Vágnám − nem fogja a kés. Beveszek egy kis darabot − csak csiszog a fogam alatt. Mi a nehézsíg ez? Beleköptem a nájlonzsacskóba. Mellettem ült egy hölgy, kérdem tüle:

− Mi ez, asszonyom?

− Rák − aszondja.

− Ejnye hogy a rák egye meg! De szörnyû!

Adja nekem, − aszondja − odaadom a sült csirkét!

− Ide vele! Az való az én paraszthasamba, nem a rák! Úgy hogy cseréltünk, û inkább a két rákot ette meg, én a két csirkét.

Na így aszt hazaírtem.

Hoztam sok szíp mindent, amiket kaptam Istvántul. Sokminden ott is maradt még összepakolva − nem bírtam hozni mindet.

Ötven éves vótam, hogy János meghalt. Ötvenöt vótam, hogy megjártam Angliát.

Mikor én hazagyöttem, utánna aludtam ÚGY, ahogy soha íletembe nem aludtam. Olyan nyugodtan, olyan hosszant! Máskor egísz évbe nem alszok annyit, mint akkor õszön aludtam. Azóta is úgy van, hogy arra az idõre mindig felébredek, ezer nagyonis hálás vagyok a jóistennek, hogy ez így megmaradt, hogy én akkor mindig ébren vagyok. De utánna általába alszok, van úgy: a két órát se hallom mán elütni. Nem mindig azér, mer van hogy reggelig se alszok többet − de most mán azér sokkal többet alszok, mint azelõtt hogy Angliába mentem.

Ezt elvígeztem, hála istennek, többet nem kívánkozok oda se. Pálházi megígírtette velem, hogy ha û nagybeteg lesz, kimegyek megint aszt ápolom. Könyörgött, hát nagysokára megígírtem, mert Olív is kérte. Mer vót û mán többször operálva, a vastagbelibül vágtak

el Pálházinak, úgy hogy elíg nehéz operálláson ment keresztül. De mán én nem hiszem most, hogy lenne még erõm egy utazásho, nem állom mán a szavamat. Ezer, hogy egyszer ott lehettem, hálát adok a jóistennek − megnyugodtam tûle. Mégegyszer nem megyek.

Jut eszembe Szitás Eszti néni, Zsódos Andrásné, Szitás sógorom nénje. Pesten vót rendõr András bátyám a tizennígyes háború után, úgy ismerkedtek meg, ott szógált Eszti néném valakinél, onnat hozta el András bátyám. Úgy meglátta az utcán Eszti nénémet, aszt úgy megszerette, mer nagyon szíparcú vót. Amúgy nem vót csinos, meg ollyan csúnya meníse vót, még az unokája is mondta, hogy − Nagyanyám, mán nem vagy ollyan topa, mint tavaly vótál! − Nevette a nagyanyja, − Még topább vagyok kedves, mer híztam ís, − mer ollyan jó erõs asszon vót, de ARANYOS]Ó! Nagyon szerettem Eszti nénémet, az tudott OLY GYÖNYÖRÛEN beszílni, meg oly okossan, vigasztalón, hogy igazán szinte megkönnyebbült az ember! Mikor János meghalt, mindenki itt tolongott, mondták mind:

− Ne ríjjál! − Meg: − Ne is emlegesd! DE RÍJJÁL kedves! Ríjjál, − azt mondta Szitás Eszti néném − rídd ki magad! Maj meglásd, úgy megkönnyebbülsz. − Meg: − Majd nem fáj ez mindig íllyen nagyon, majd szíp emlíked lessz a fiad, boldog leszel vele!

Ászt csakugyan, ez igaz lett. Mer ollyan nagyon jó rá visszaemlíkeznem! Rettenetes, amikor elfog a fájdalom, de az nem soká tart − hát ollyat nem is lehetne sokáig bírni. Úgy elszorítja ollyankor a szívemet − aztán, gyön egy sóhajtás, megkönnyebbülök.

Ilyen nagy rívás, meg nagy megkönnyebbülís vót nekem Anglia is, hogy láttam a sírját.

Hát, megnyugvás, az ugye nincsen azér. Nemreg törtínt ez is; magam vótam itthol egy hajnalba, Bálint oda vót, õrködött a kastélyba; feltérgyepeltem itt az ágyamon, aszt úgy níztem a fénkípjit Jánosnak a falon. Hát egyszer látom, hogy − hull a könnye. De azt hittem, belehalok. ÜGY ríttam! Nem bírtam moccanni se onnat, térgyepeltem aszt SZAKADT a könnyem. A szomszédbul gyött át egy fiatal ember, ment vóna vásárba aszt egy kötelet akart kérni, az tanált meg így.

− Eszti néném, − aszonclja − mi baja, hogy ennyire rí?

Hát nízzed, − mondom − hogy hull a könnye!

Nízi, leakasztja a kípct, − Ó, − aszondja − csak a por gördült le. Hogy poros vót, az görgött le, aszt maga a könnyein keresztül úgy látta

hogy û is könnyes! − De az úgy megfehíredett!

Másnap újra elõgyött, akkor mondta meg: bizon azér vette le a képet, hogy megnízze közelrül. Mer bizon û is úgy látta, hogy hull a Jánoskám könnye.

Hát csak nem hullott, ugye, úgy láttuk csak. Hát az lehetetlen, hogy a könnye − por vót csak.

Nem jönnek soha

Ahogy idesapám meg idesanyám meghaltak, hogy mink azt hányszor elmondtuk: Hogy csak még legalább öt évet ílt vóna mindeggyik! Hogy érte vóna meg csak a hetven esztendõt! Hogy még annyira kellettek vóna is, meg annyira ílhettek vóna, még annyi öröm lett vóna nekik!

Most úgy elgondoltam: vajon lesz-e valaki, aki róllunk ezt így elmondja? Hogy csak még egy kicsit is íltunk vóna! Hát én roppant szeretném, ha nekem az az öregsíg jutna mint idesanyámnak, olyan bánás ahogyan én bántam vélek. Dehát úgy látszik az isten az én mértíkemet elhatta. Nekem má mással mírnek, nem amivel én mírtem.

Mikor a gyerekek kicsik vótak, nagyon szerettem ûket. Akar míllyen fáradt vótam, annékül nem múlhatott el nap, hogy én egy mesét el ne mondjak nekik. Még ott aludtak el, körültem, ahogy meséltem, aszt úgy raktam ûket helyre. Idesanyám mondta is sokszor:

− Heej fiam! Nem lessz abbul semmi jó, hogy te ennyire szereted a gyerekeket!

Na ugye az én válaszomnak vót is egy kis éle, mer má meguntam hogy sokszor mondja, kiszaladt a számon:

Idesanyám! Hát ha bûven mírek, tán adnak vissza belûle ha szûken is! De idesanyámnak VISSZA hogy adnak, mibül?

Becsapta rám az ajtót, kiment.

De bizon jut eszembe ez! Mer mit kapok vissza? Kitül?

Még mikor idesanyám fírjhement, harminckét éves vót nagyanyám, aszt még szoptatott. Nahát ez még ugye nem olyan nagy eset, de aszt idesanyámnak hogy az elsõ gyereke meghalt, nagyanyámnak még azután is születet fia, idesanyám még úgy szígyellte is − Sándor bátyám két héttel vót idõsebb mint a testvírem, Zsófi, harmincnyóc éves vót akkor nagyanyám. Ahogy aszt Sándor bátyám meghalt harminchat éves korába, öt árvája maradt, nekem unokatestvíreim − de ez ollyan érdekes vót, hogy olyanidõsek vótak csak, mint az én gyerekeim.

Öt fiú maradt ott árván, tizenkét éves vót a legöregebb, tíz hónapos a legkissebb. Hát csak a legöregebbet meg a legkissebbet nem gondoztam, a másik három mind az én fiam lett. Vót úgy, kettõ is

egyszerre itt vót, de egy majdnem mindig, hát az anyjok elállt cselédnek, nehezen vót, nem írkezett nevelni ûket. Ruhát is mindig mink vettünk nekik, ángyomnak meg minden évbe kûdtünk egy kocsi tûzrevalót, meg beõllettünk egy mázsa búzát − csak a korpáját fogtuk itt, mer mindig sok jószág vót, kellett a korpa.

Sanyi, Péter, Zoli − hát hála istennek mindnek nagyon jól megy a sora. Misa lett csak bányász − Petõfiaknán van −, a többi mind tanúit: Dani tanácselnök most Kisújszálláson, mint ezelõtt vót a polgármester, Zoli mérnök Pesten, kettõ katonatiszt lett − ugye mint árvákat, ûket az állam is jobban taníttatta, de jóeszû is vót mind. Jól megy soruk, Zsuzsannának vesznek is gyönyörû kendõket, meg olyan szíp fehír csempét a kályháho, hogy ne a falat csapkodja össze, könnyebb így letörölni, meg nagy tábla csokoládékat − de énhozzám sose gyönnek el.

Sanyi elsõbb suszterinas vót. Beállott aszt katonának, de tanúit ott is, tiszt lett. Beiratkozott a pártba is, nagyon felvitte azután.

De nagyon összepereltünk Sanyival, ha ott nincs az apóssá, felpofozom. Mer azt mondta: csalással kerestük amink van.

− Na, − aszondja − csalhattak ottan eleget, míg ennyi fõdet összeszedtek!

− Csaltam fiam! − mondom neki. − Mer becsaptam az uramat, hogy nektek tudjak adni. Ez vót a csalásunk! Mikor nekem a bátyád rossz csizsmáját fejeltük meg karácsony szent napjára, hogy abba menjek templomba, úrvacsorát venni, teneked új sárga csizsmát vettem, meg prémes kabátot! Akkor nem fájt, hogy nekem nem jutott − de most fáj!

Nyomozó õrnagy most Szolnokon − de nem gyön sose hozzánk.

Zoli meg elõgyött egyszer Derzsrül − egyem meg: gyalog. Egyetemre járt tán akkor mán. Nahát ugye örültem neki nagyon, tettem elé mindján az ítélt, aszt ahogy ett, úgy kérdeztem, mi újság, hogy vannak otthol. Elkezdett aszt mesélni, magyarázni. Hogy jól vannak, meg egyre jobb lesz mán − vót ugye ötvenhárom, ötvennígy, úgykörûl. Elkezdi aszt dicsérni nagyon a komunizmust, aszondja egyszer:

− Meglássa ides, akkor lesz jó mán, ha minden kisgazdát felhúzgáltunk a lámpavasra!

Elvettem elûle a tányírt.

Tegyed le fiam a kanalat, aszt indulj hazafele! Majd akkor gyere be a házamho, ha ezt a szót megbántad! Azokat kötnéd fel, akik má

valamit spóroltak össze, nemcsak megették-itták! Hát haladj hazafele!

Elment a gyerek, azúta se vót nállunk.

Mérnök lett aszt Zoli. Oroszországba tanúit, a felesíge is orosz nõ, mérnök az is.

Az anyjok, Margit ángyom is olyan vót, így hirtelen megszúrta az embert szóval. Mikor Jánoskám meghalt, aszt odaát vótam Derzsen, annyi vót akkor is a vigasztalása, aszondta:

− Jól van neki! Mir ette a fene külföldre!

Ászt közbe az û fia is ípp külföldi ösztöndíjas vót! Kinn tanúit még akkor Zoli, a felesíge mán itthon vót, keveset tudott még magyarul, akkor vót pici fiók.

Péter fiam − azt szerettem legjobban. Pétert nagyon szerettem! Ollyan betegen hoztuk elõ mikor az apja meghalt, skarlátba vót meg sarlahba, nagyot hallott utánna is, hurcoltuk sokat doktorho, Szolnokra is, rendbegyött aszt szípen. Meg nagyon kedves jó fiam vót, János is nagyon szerette Pétert! Még mikor ötvenhatba itthon vót János, akkor mondta eggy este ahogy lefeküdtünk:

− Édesanyám biztos mosolyogja amit mondok, − aszondja − de én még minden este imádkozok most is. Úgy hozzászoktam, ha lefekszek mindig tudom, hogy valamit nem csináltam még meg! Magam is nevetek, − aszondja − de azér elmondom minden este hogy „vigyázz édesanyámra, édesapámra, Bálintra, Petire” −

Ahogy aszt vittem át Derzsre a fénkípeket a János temetísirül Zsuzsánnáho, mondja Margit ángyom, hogy Péter is itthol van ípp.

− Itthol van? Hát mir nem gyött át Péter is akkor? Három éve nem láttam a kisfiámat! − mer katonatiszt vót mán akkor.

− Aa, hát fáradt, − aszondja ángyom − lefeküdt mer fáradt.

Utóbb hallottam aszt meg, hogy aszondta akkor Pétéi. Míg mindenünk vót nem irigyelt, most meg nem sajnál minket, aszt így rendbe vagyunk.

Felvittem egyszer Pestre a két unokámat, Bálintot meg Zsuzsikát, ez vót nekik eggyik évbe az ajándík. Pitók Gabi bácsi, János angliai barátja vitte el ûket a Vidám Parkba én nem mentem be vélek − nem vót kedvem, hát két éves halottam vót akkor Jánoskám −, kinn vártam meg ûket a Ligetbe, ültem addig egy lócán. Gyön egyszer arra három katonatiszt − látom hogy a középsõ az én Péter fiam. Odaértek addigra hozzám, nem tudott mán kitérni, aszt meglepõdött û is hogy ottanált,

felkiáltott:

− Édesanyám! Hogy kerül ide?! Felállók, mondom neki:

− Patonai Petit, az én kisfiámat nagyon szerettem. De a százados urat nem ismerem, meg nem is akarom!

Visszaültem a lócára aszt elfordultam, nem szóltam ennél többet. Meglepõdött nagyon Péter, de a másik két tiszt is, láttam még ahogy odébb beszílgettek − hát nem tudom hogy magyarázhatta ki Péter hogy mér kapta ezt.

Nagyon szerettem Pétert, mind közt ût a legjobban. Hát neki nem tudnék megbocsátani! Nem is szeretném ha elõgyönne, nem óhajtom látni. A többinek örülnék − de nem gyönnek azok se soha.

Gondolkoztam én mán ezen − lehet hogy én vagyok hibás? Zsuzsanna azt mondja, tán fílnek tûlem. Dehát nem eszem meg én ûket! Nem gyönnek. Az egy Dani, az üzent, meg jóegíszsíget kívánt az itteni tanácselnöktül, mondta az elnökünknek hogy nagyon szereti meg sokra becsülli a tabi nagynénjit, hát ez is jólesett na − de ide nem gyön û se el.

Mikor Miklós fiamat keresztekettük, akkor is nállunk vót Zoli, úgy mentünk a templomba Gönciné komaasszonyommal, nígy fiamat vezettük, vittük. De haj, csak úgy ZÚGTAK a templomba ahogy belíptünk, mer egyke vót akkor is a divat, ritka vót ennyi gyerek nagyon! Tiszteletes úr meg de szípen prédikált, hogy milyen szíp öregsígem lessz, a sok szíp gyerek közt.

Na van akkor még ugye Bálint fiam.

Kicsi gyerek korába Bálint − hát az olyan egy kedves, udvarias, aranyos teremtís vót! Még nagyon is el vót nyomva János, hogy íllyen okos meg jótermíszetû kisgyerek vót Bálint. János kísõn is kezdett beszílni, két éves vót mán de ollyan selypen beszílt hogy csak mink értettük, aszt valahogy azt hittük, hogy nem lessz ollyan okos mint Bálint. Akkoriba Bálint vót a minden. János rosszabb is vót, sírós is nagyon, éjjel ordított, nyavalygott, avval annyi bajjom vót − Bálinttal soha nem vót! Úgyhogy szinte úgy el is vót nyomva János. Még a szomszídok is, ha öltek, vót hurka, vagy más ilyen jobb kínálós ítél vót: behítták Bálintot, János elõtt elzárták a kaput. Olyan nagyon sokkal kedvessebb kisgyerek vót Bálint! Csak lassan gyöttünk aszt rá, hogy hát János is okos, lehet azt is ugyanúgy szeretni.

Nagyon aranyos gyerekem vót Bálint míg kicsi vót. Mikor ott vót

hogy vártuk hogy na szülessen János − hát nem írkezett Bálinttal senki foglalkozni, csak álldogált szegín gyerekem egyedül az udvarba, el vót hagyatva nagyon. Ment aszt eggy ember az utcán, idegen, azt szólította meg Bálint:

Bácsi kérem, tessék má begyönni énhozzám játszani!

− Hát − aszondja az ember − nem mehetek kisfiam, megyek a Gyepre a lúér!

Tessék má gyönni kicsit! Nincs nekem kistestvírem aszondja − akivel játsszak! Most majd tán hoz a gólya, de addig játsszon má velem!

Meg úgy meghatott az is, ahogy szeretett engem! Pestre kellett mennem, az összes fogaim kihúzatni mer el vót tályogosodva az ínyem − oda vótam egy jó hétig. Mikor aszt hazagyöttem, másnap Bálint fiam, ahogy a kisasztalnál ett, leteszi a kanalat egyszer, aszondja:

Édesanyám! Mámmá ollyan világos van! Míg oda vót édesanyám Pesten, biztossan nem sütött a nap, mer én alig láttam!

De úgy elgondolkoztam rajta, hát ugye rossz hangulata lehetett hogy nem vótam itthol, aszt ahogy szoktuk is mondani, hogy „sötíten lát az ember”, úgy lehetett û is, úgy érezte hogy tán nem süt a nap. Dehát most má jól lát, hogy ittvagyok de úgy meghatódtam ezen!

Kísõbb aztán, hogy nagyobb lett Bálint, más lett valahogy. Mint az apja! Nem hogy nem szeretett vóna − szeretett az, csak nem tudta a szeretetit se olyan szípen kimutatni mint János! Hozott nagy öl virágot nekem. A Gyendai Rítrül gyöttek, János hajtott, Bálint meg leszállt a kocsirul, gyalog ment vígig a kubikokon, szedte azt a nagy vadgyöngyvirágot − nagyszemû virág, fehír, aszt zõdpettyes minden szirmának a vígé, gyönyörû! Sokat lehet azt szedni a kubikokba. Hozta aszt, nagy öllel, lelükte elém az asztalra:

− Na itt a dudvája, örüljön!

− Örülök is kisfiam − mondom neki. Mer akar hogy adod ide, csak azér szedted ezt, mer engem nagyon szeretel!

− Ajjaj, − aszondja − csudára!

Úgyúgy! − mondom. − Mer ha nem szerettél vóna, nem gyalogoltál vóna nígyöt kilómétert, hogy ezt nekem összeszedd! Hát ne akarj ilyen durva lenni szántszándíkkal, mikor úgyis a jó szíved diktálta hogy ezt most nekem idehozd!

Szóval û mindig inkább letagadta vóna hogy szeret! Ilyen vót hogy

nagyobb lett. Az ha megcsókolt is, majd össze törte a csontomat! Ugye mint az apja − hogy mintha két ember lett vóna. Az eggyik nagyon jó. A másik − nem is tudom míllyen. Olyan valami kemínysíg van bennek!

Nagyobb korába mán elkerült otthonrul Bálint, tizennyóc, tizenkilenc éves vót hogy elment Pestre dógozni akkor má nem az én kezem alatt nevelõdött, olyan nagyon nem is ismertem akkor. Má mint felnõtt embert nem is nagyon ismertem én a fiamat! Hazagyött azután, de akkor meg nõsült, mindjá különment lakni. Elsõbb mikor sorozták, nem vették be, akkor õszön megnûsûlt − másik õszön mégis bevitték. Itt vót akkor a menyem, elvitték Bálintot novemberbe, februárba született meg Bálint unokám, Zsuzsika meg másik évbe áprilisba, az is itt. Örültünk hogy itt vannak, miénk lessz a két kis unoka − hát csudára szerettük a gyerekeket!

Ahogy aszt Bálint fiam leszerelt, a szomszídba vettünk ki nekik haszonbéres házat. Hazagyött Bálint egy reggel, rögtön vitte vóna el a felesíge.

− Na gyerünk, − aszondja Ica − ne ülj le, ha megyünk haza!

− Hogy gondolsz ollyant, − aszondja a fiam − hát itthol vagyunk! Dehogy megyek, hát beszílgetünk!

− Gyere na, kíszítettem odaát fröstököt!

− Hát, − aszondja Bálint − most mán azér se megyek estig! Nem megyek én, hát én itt nagyon jól érzem magam!

Bosszankodott a menyem, de Bálint csak nevette. Nahát ugye csak nem várt estig, elmentek hamarább.

Elmentek, külön lettek akkor. Megvettík azután azt a házat, adtunk bele egy tehén árát mink is, meg mégegyszer ötezer forintot, a többit már ük kerestík azután hozzá.

Nem is tudom. Bálint fiam ugye nagyon becsületes − az az egy biztos. Meg csak szeret is bennünket, hát még most is mindig hazagyön, ha úgy van ideje, minden nap is elgyön. Rendes, dógos ember a fiam, hát kilenc év alatt kifizettík a ház árát, még meg akkor a menyem nem is dógozott, mer otthol vót a gyerekekkel, csak a fiam kereste azt ki. Ilonkának is megvót ugye a maga haszna otthol, aprólíkot nevelt, kecskét tartottak, hordta be a tejet, malaccal foglalkozott, bornyúval − de csak Bálint vitte azúr elõre a családot. Nem is tudom …

Mondta má többször Bálint fiam, hogy én Jánost szeretem jobban. Mer azt emlegetem.

Hát ugye aki íl, akivel beszílhetünk, azt nem kell emlegetni. Meg azután − mondtam is Bálintnak − hát egy halottal û nem veheti fel a versenyt! Más se, û se!

− Még ha János százszor rosszabb lett vóna mint te, mondom − hát akkor is most û vóna jobb! Hát ez téged kisfiam ne sértsen!

Hát ez valóba így is van, a halott mindig a jobb. Okossabb is, szebb is mint a másik, mint aki megvan. Nem azér, hogy Bálintot nem szeretem úgy − csak mert amaz nincsen már, halott.

Te kisfiam nem akarhatsz az lenni! Hát hallgasd csak szípen türelemmel, hogy Jánost emlegetem. Ût má megsimogatni nem tudom!

Mondta azt is Bálint fiam, hogy legyek nyugodt, û énnekem mindenhogyan gondomat viselli. Ollyan nem törtínhet, azt mondja, hogy û engem hagyjon magamra. Meg nem is hagy másra se, akkor mán ha ágybafekvõ leszek, nem fog az se számítani hogy asszon vagyok.

− Az nem is számított soha − mondom neki. − Ez nem áll fenn köztünk, hogy „mer én asszony vagyok”. De azt is hidd el nekem fiam, hogy mégse adom magam a te kezedre. Mer bizon oda is kerülhet a sor ugye, hogy annyira tehetetlen leszek hogy engem mosdatgatni kell − hát ezt nem fiam, ezt soha! Mer te CSAK a gyerekem vagy, nem asszon vagyok én teelõtted, hanem anyád! Bizony nem tárulkozok fel elõtted!

De hogy û ebbe nem tud belenyugonni!

− Ebbe pedig nyugodj bele − mondom. − Nekünk gondvisellõ kell! Mégpedig nõszemíly, idegen! Most má mink erre gyûjtögetjük a pízünket, hogy azt ki tudjuk fizetni, mer mink téged nem akarunk a házbul kisemmizni, az a tied lessz! − Mer mondjuk ugye ezt a házat nem mink szereztük, hát akkor ezt tovább is kell adni. De a pízt meg mink keressük, az nem fájhat a fiamnak, hát az megy majd idegennek, aki gondoz.

Aszondja Bálint fiam, û senem a házír, senem a pízír csakhát û nem bírja elviselni hogy idegen gondozzon!

− Ehhe a gondolatho pedig hozzá kell szoknod fiam, aszt megbecsülni azt aki majd gondozónk lessz! Nem ám hogy maj háborgatni! Mer az téged nem csonkít!

Nagy gond ám ez mindenütt, az öregek, így megy ez legtöbb hellyen bizony. Mer ugye a fiataloknak mán egísz gyerekkoruktól van megílhetísek, nem függenek a szülõktül! Ha várnak is valamit még, mán az nem íletszüksíglet, ha kapják, kapják, ha nem − úgy is jó. Sehogyan sincsenek az öregekre ráutalva, így aszt bizon se a tanácsot nem fogadják el, se a dorgállást − na legtöbbször aszt a gondozást se. Még ahun jók a gyerekek, ott is ez a probléma. Legtöbbször is nem egy faluba laknak. Mint Patócs Lajos szomszíd is: nagyon jó gyerekei vannak! De mind szanaszíjjel. Most ha ûk betegek, mellyik gyön haza gondozni ûket? Mellyiket vegye ki az állásbul? Pedig ilyen házír mint az övé, nagyon sokat kellett ám dolgozni, û is majd hatvan éves koráig ípítette, most lett teljessen rendbe, hogy bekötöttík a vizet − na most ugye mit kezdjen vele? Egymagukba betegen itt nem lehetnek. Hogyha ezt eladja, Szolnokon ezer nem kap csak ollyan házat, hogy kezdhetné elõlrül − ha vóna ereje meg ideje még rá. így van ez a legtöbb helyt. Mer mán a fiatal nem röghökötött. Az öreg még az. Ha máskípp nem, az érzelmivel: nem bír elmenni. Ezelõtt ugye mind azok vótunk, röghökötöttek, mink parasztok. Mer az iparosníp rígen is vándorolgatott − majd a szülõvel lessz ami lessz −, de minállunk a rög, ami szállt apárul fiúra, kötötte a fiatalt, védte az öreget. Most nincs ez.

Zsuzsika unokámba vót nekünk nagy bizalmunk, rája számítottunk. Dehát − ide se gyön. Szerettük nagyon, mindent csak neki tartogattunk, az aranygyûrûmet, ami a jegygyûrûm vót − akkor gyött divatba ez a keskeny karikagyûrû, má nem hordom, nem fér az ujjamra −, két kövesgyûrûmet, Angliába kaptam egy kis gyönyörû mokaszint, azt is − nahát mindent, mindent! Dehát lassan elvándorol minden másnak. Hát ide se gyön Zsuzsika, hogyan adjam neki, mikor?

Még mikor konfirmált, hozattam neki aranyfülbevalót Pestrül. Elõgyött Zsuzsika elõttenap hogy úrvacsorát vett, odaadtam neki.

− Azér nem ruhát vettem kisjányom, − mondom neki nehogy az anyád megsértõdjön hogy hát az az û kötelessíge. Û megveszi biztossan a szíp ruhádat, éntûlem ezt kapod. De hónap gyere be elõtte, hagy lássalak meg − mer akkor is beteg vótam, feküdtem.

− Elgyövök mamám! − még akkor nagyon szeretett.

− De − mondom − ne kontyba legyen a hajad!

Mer kontyba hordta akkor − nagyon jól állt neki, szíp vót nagyon a kisjány, dehát mégis ugye az elsõ úrvacsorára menjen csak leeresztett

hajjal.

− Igen, − aszondja − a tiszteletes bácsi is mondta, nehogy kontyot tegyek!

Mégis akkor ezer úgy megharagudott az anyja. Hogy szóltam! Hogy nekünk ahhoz semmi közünk, hogy teszi az û jánya a haját! Nem is engedte el ide a kisjánt.

Na aztán, mindig ritkábban-ritkábban gyött mán Zsuzsika, míg aszt egyszer egész elmaradt.

Tizenkét esztendõs korátul a téeszbe dolgozott a kisjány. Azon vótunk hogy elhelyezzük jó helyre. Kijártuk neki hogy egíszsígügyi iskolára mehetett vóna ápolónõnek. Szedõ Piriék elintéztík hogv bentlakó lehessen. Fnvszcr meg tiszteletes asszon tanált jó helyet, meg Zsódos Zsófi Pesten, nagykereskedísbe lehetett vóna árúkiadó Zsuzsika, ellakott vóna Zsódosék − − de mind hiába. Sajnáltuk a kisjánt, nehíz is vót a munkája, alig is keresett − de az anyja nem engedte. Aszondta: keres az u jánya annyit, hogy nem áll a mi ajtófelünkre pízír. Na.

Pálházinak kûdtem fénkípet Zsuzsikárul. Azt írta vissza, hogy — Nagyon bájos a kisunokád, én remílem hogy õ a mi kisjányunk lesz! Majd kicsalogatom én ûtet ide Angliába! írjon nekünk, írja meg azt is hogy mi kell neki, kûdünk! − ezt írta. Hát kûdött másnak is, idegennek, a Pan Emmának egész kosztûmre való gyönyörû pamutot, hímzett blúzt meg mittudom mit kûdött − mer ugye az szíp leveleket írogatott! De Zsuzsika nem irt. Azt mondta az anyja, hogy ûk arra nem érnek rá hogy firkáljanak. Gyött aszt Pálházi tul a levél, hogy hát nem ír Zsuzsika? csak nem ír? Egyszer aszt megírtam hogy ne kérdezze többet. Mer nekem ez csak fáj.

Zsuzsíkáho vót nagy bizalmam, de csak azér mer vakon szerettem. Most mán én ûbelûle semmi jót nem látok magamra nízve.

János unokám kedves nagyon. Most keveset látjuk, oda van Egerbe iskolán, de ha gyön haza, sokat van itt. Van amibe hasonlít is a modora János fiamého. Abba is hogy minden érdekli! Mikor a hétszáz éves ünnepíly vót Tabon, kérte hogy íriak Egerbe a tanári karnak egy levelet, avval a különleges bílyeggel.

− Jó kisfiam, megteszem a kedvedír, − mondom − háthogyha valamibe elõnyödre lessz.

− De − azt mondja − meg mondanék valamit. Tessék mán odaírni

az aláírásho hogy „néprajzi író”!

− Hát ezt nem tehetem meg kisfiam!

− Dehonnem, − aszondja − hát meghítták a néprajzi gyüllísbe!

− Nahát − mondom − én olyan kicsit írtam, hogy azt se értem mér hittak! Hát ez kísz csalás! Énnekem azt senki nem mondta, hogy én „néprajzi író” vagyok! Azt se tudom, vane ollyan!

Nem is írtam persze oda. Csak mikor megkapták a levelet Egerbe, beszílgetísórán megkérdtík, hogy kinek a nagymamája írta ezt, akkor János jelentkezett aszt elmondta hogy az üvé. Meg hogy má rengeteget írtam − el is sorolta ott, hogy miket adtam be pályázatba, a disznótort, lakodalmat, dohányozást, mindet − mer ám én néprajzi író vagyok! Köszöntik aszt neki a levelet, meg kitettík a faliújságra.

Szóval Jánost érdekli ez nagyon, büszke rá − nem úgy mint Bálint. Annak ha mondom is − nem, neki nem kell, ût ez nem érdekli. No jó.

Kicsi korába is aranyos gyerek vót János unokám, olyan kis akkurátus. ílt még akkor Szitás sógorom, szerette az is nagyon. Bálint unokám kapott egyszer egy bornyút. Aszondta akkor Szitás sógor:

− Na János, legyen neked is bornyúd, eladom neked az cnyimet ötven forintér!

Nem vót annyija Jánoskámnak, gyött akkor ide. Drága nanám! − aszondja. − Tessék má adni ötven forintot! Szitás sógorom elánná nekem a bornyúját!

Hat hetes vót a kisbornyú, persze nem ötven forintot ért az. Kapott aszt valamennyit János, nem mindet, de valamennyit adtunk bele. Aszondta a nagyapja:

− Hát alkudjál kisfiam! Háthogyha odaadja kevesebbír! Összeszedte aszt a gyerek mind az ötvenet, ment boldogan a bornyúér. De aszondta elsõbb sógoromnak:

− Szitás sógor! Nem lessz ez drága? Aszondta papó hogy ideadhatná ócsóbban is!

− Majd adok én nagyapádnak, ne fílj! Nem adom alább! − azt mondta sógorom.

Kifizette akkor a gyerek az ötvenet. Akkor meg rítt Zsuzsika, hogy csak neki nincsen bornyúja − megvette akkor az uram Balog Sándor bácsiét neki, nígyszáz forintér. Alig vót pízünk, nem tudtunk magunkra se kõtteni

− Minek nekünk mán? − aszondja Bálint. − Ne ríjjon az a kisjány!

De nagyon szerettük ûket, istenem …

Most azér meg van változva János, most olyan kamasz lett − de û jó azér. Û még tán szeret minket. Ha ű most abba a korba vóna, hogy nősülne, akar mennyire nem akarná akar ki, űneki csak elmennénk az esküvőjire. Legalább a templomba, oda biztos. Mer az a gyerek megérdemelné ahogy még most viselkedik.

Bálint unokám − hát û má vített többször miellenünk, de szeret azér minket. Gyön û is sokszor, jó hozzánk. Van úgy hogy haza se megy dologbul, gyön elsõbb ide.

Nekem oszt beszílhetnek, én csak gyövök! − aszondja.

Mir, − mondom − hát ki beszíi neked, hogy ne gyöjj?

− Senki − aszondja.

Nahát ezt se kérdjük tovább, nem feszegetjük, jól van.

Gyön, van úgy hogy csak megcsókol minket, − Jól vannak? − Jól. − Na megyek − újra megcsókol. − Mir sietsz úgy? − Kiszedtem az ítélt, − aszondja − hagy hûljön, nem is tudják hogy elgyöttem.

Kicsi korába Bálint még kedvessebb vót mint János unokám. Meg nagyon értelmes! Most má masabb û is − mint a nagyapja: hogy két ember van benne. Az eggyik nagyon jó. A másik meg kemíny, nem akarja hogy üt szeressík.

Most katona szegín gyerekem. ír, többször ír − nem azt mondom hogy szíp leveleket, mer ugyanaz mint a nagyapja: kérdi hogy hogy vannak a halak, meg lerajzolja nekem az egeret − az ugye nevezetes, mer kiskorába úgy hítta, hogy „segér”; mondtuk neki hogy *kisegér,* û meg a lelkem azt hitte, hogy oda jár az az es betû az elejihe. Szóval íllyeneket tud û írni csak. Nincs mirül írjon. Azt szereti nagyon amit én írok! Azt mondja nagyon várja, senkitül ollyan szípet nem kap mint tûlem. Bálint napra nem írtam neki mer nem jól vótam, csak egy kis pízt küldtem, akkor írta, hogy nagyon hiányzik neki a levelem.

Mikor olyan nyóc éves vót a kis Bálint, azt mondta egyszer:

Mama, elmegyek a kútra, hozok vizet magának!

− Jól van, kisfiam, eridj!

Akkor gyött elõ az anyja. De mint a bõszült! Hogy nem nevelt û nekem vízhordót!

− Én pedig azt hittem, − mondom − hogy még bilihordót is te nevelsz nekem!

− Azt oszt nem!

Nahát akkor ugye mire számítsunk?

Még a legtöbb remínyünk így is Bálint unokámba van. Ha minden jól megy, û Tabon marad. Hogy Zsuzsikáék a Szitásféle házat kapták, Bálintnak a másik nagyanyja portájára csinálnak új házat, közel ide. El szeretett vóna menni elsõbb Bálint, de hogy aszt így alakúit, azt mondta:

− Jól van, így má Tabon maradok. Legalább közel leszek papóíkho!

Hát nekünk ez a szó nagyon sokat jelent. Hogy aztán ûneki mennyit, meg hogy míllyen lesz majd a felesíge ezt ugye nem tudjuk. Az én termíszetem se nagyon szerencsís, roppant érzíkeny vagyok, mindjár minden fáj mostanába, énvelem se lehet könnyen kigyonni. A nagyapja jobban is ráhagyja, meg hát nem is annyira érzíkeny − hát nem tudom, mi lessz a sorsunk.

Nem is tudom mi lesz ha betegek leszünk. Ha az agyvérzís ágyba tesz! Van egy kicsi pízünk, ha csak hónapokra kell, bírunk gondozót foganni. De ha évekig kell? Gondoltam: tán szeretetházat ha kapnánk. Dehát −

Ahogy Zsuzsika eljegyzíse akart lenni, elõgyött az anyja, hitt bennünket csigát csinálni. Mondtam Bálintnak: Ne duzzogjunk, nem olyan sok van mán, nem üthetjük fel az eget, gyerünk el. Elmentünk. Nahát aszt az is ollyan vót −

Nem szólt hozzánk Zsuzsika. Nem is mellém ült az unokám, egy székkel odébb ült, aszt nem szólt eggyet se. Tele vót a pohár öntve, Zsuzsika felvette az üvét, koccintott az urával, ittak − de a nagyapjának senki nem mondta hogy igyon. Nekem se, dehát az ugye jól van, mindeggy − de a NAGYAPJÁNAK! Nem szólt érte Bálint, nem mondta hogy na kínálják mán ût is, û is szereti a bort − nem szólt semmit se.

így azután nem mentünk a lakodalomba. Még akkor akartunk menni, de hogy azt mondta a kisjány is: ha megyünk megyünk, ha nem, ûtet az se érdekli − hát akkor mán ugye nincs ott semmi hellyünk. Bondor Lacit, az öreg tiszteletes úr unokáját kértem meg:

Ugyan tegyen má meg egy szívessíget! Gyöjjön el ebídre! A jó isten áldja meg, ne legyünk magunk! − Elgyött Laci, itt ebídelt akkornap hogy a lakodalom vót.

Zsuzsika anyóssá hétfûn, lakodalom után elgyött, hozott csigalevest, nígyliteres lábossal birkapörköltet, eggy üveg bort,

hatalmas tál sütemínt, tortákat, sok szíp mindent hozott. Hogy ûtet nagyon bántja hogy nem vótunk. Û ismert engem, szeretett, közel is laktak, sokat kûzködött ü a sok aprós gyerekivel, mindig sok bajjal vótak − azt mondja hogy û nem felejti el nekem hogy mindig jó szót adtam neki, mellette vótam, ût nagyon bántja hogy most így lett ez. Juhász a téeszbe a Zsuzsika ura, de nagyon jól keres. Háromnígyezer forintja van havonta, de a három biztos hogy megvan, meg még tizennyóc anyabirkája, szabadon tarthatja − hát nagyon nagy lakodalom vót. Mindeggy ugye. Mit mondjunk rá? Jót nem tudok, rosszat nem akarok.

Mán azúta meglett a pici. A dédunokám. Elõtte Zsuzsika sokat vót kórházba, vesegyulladással, több hetet. Bementem akkor hozzá. Nem vót látogatási idõ, kinn vót ípp a folyosón, úgy látott meg.

− Jaj − aszondja − mamám … Mondom: − Nem vártál ugye kisjányom? Nem szólt semmit rá.

− Látod, megin én gyövök utánnad. Kiparancsolja így az isten, hogy nekem kell gyönni. De ugye kedves elgyössz majd te is?

Nem szólt semmit arra se, csak hullott a könnye. Megcsókolt aszt rítt.

Nem gyött Zsuzsika azóta se. Most egy hónapos a fia, a dédunokám.

Öreg vagyok

Fiatalabb koromba tiszteletes úrék ha vendígsig vót, be szoktak híni fõzni. Ha kísz lettem a vacsorával, betálaltam, akkor én is beültem hozzájok vacsorázni. Egyszer, mire így megvacsoráztunk, borzasztó nagy essõ lett, mán úgy kilenc óra után. Hát Bálint meg elgyött írtem. Begyön tiszteletes úr, aszondja:

− Na, aki a babáját igazán szereti, az csak felkeresi! Itt az urad Eszti! De nem akar begyönni, aszondja nagyon vizes.

− Nem baj, − mondom − akkor megyek haza.

De rettenetes nagy essõ vót hirtelenibe, eláállt mán ugyan, de mindenütt állt a víz. Járda még akkoriba nem nagyon vót, csak egy szál palló, dehát az is elmerült a sárba. Ahogy meg itt a sarokra értünk, hát ollyan sík víz vót, hogyhát én megálltam. Fehír cipõ vót a lábomon, fehír zokni, kis világoskík aljam vót, fehír blúzzal − hát én nem tudok tovább menni! Aszondja akkor Bálint:

− Tudod mit? Átviszlek a hátamon!

Felvett a hátára. De nem érte jól el a lábomat mer szûk vót a szoknyám, aszt elkezdtem nevetni, hogy ott erõlködik, nyúlkál, én meg fenn kapállódzok.

− Hallode! Ni nevess, − aszondja − hanem a lábod vesd szíj jel jól!

Dehát csak annál jobban nevettem ugye. Még meg észrevettem, hogy gyönnek utánnunk, nagy társaság a setítbe, aszt hallják! De mondani nem bírtam Bálintnak a nevetístül semmit! Û meg mírges vót, nehíz is vótam neki, rámförmedt:

− Értsd má meg, hogy ne a hasad nyomkodd, ha a lábod vesd szíj jel!

Én meg csak nevettem, nem tudtam szólni. Míregbc gurult Bálint, oszt lehajintott a vízbe. Ott álltam féllábszárig a pocsolyába, de ott is csak nevettem. De akkor má Bálint is.

Másnap gyön elõ Szalóci szomszíd.

Jaj halljátok! − aszongya. − Mi vót az úton az este! Ahogy gyöttünk anyáméktul, egy fiatal pár odaki, csak hallgattuk: az ember egyre hajtotta az asszonnak hogy „vesd szít jól a lábod, ne a hasad mozgasd!”

− Hát, − mondom − szomszíd, azok mink votunk!

− Magok? − aszondja. − De mir az úton?!

Nevettük aszt újra mégegyszer, alig bírtam abbahagyni.

Csak azér hozom fel ezt most, hogy − milyen messzi van. Milyen ríg vót!

Mennyi bolondságot megcsinál az ember íletibe, aszt hogy elneveti, meg még a másét is hozzá − aszt ez elmúlik. Öregszek, aszt egyre kevesebbet nevetek. Meg máskípp nevetek! Ollyat mán én nem nevetek sose, mint akkor Bálint hátán.

Ezelõtt sokszor, ha Bálint múlathatník vót,

− Ne menj el kedves, majd én inkább hívok elõ valakit, aszt itthon!

Még akkor bírtam tüdõvel, türelemmel még jobban, danoltam neki én aszt itthol maradt, itthon múlatgattunk.

Most aszt az van köztünk, má mindig az a baj, hogy én nem danolok vele. Û még tán jobban bírja kicsivel − de én má nem bírom magam.

− Hát nem − mondom. − Ha rögtön megnyúzol, akkor se. Értsd meg! Ha teneked jókedved van, danolj! Énnekem mán ollyan kedvem nincsen.

Most húsvítkor a második szomszídunkba cigányok gyöttek lakni. Hogy hogy csámforodott oda Bálint, nem vettem észre, utánna tudtam meg hogy ott azoknál danolt, táncolt.

Azután meg hítta vóna át ûket, hogy majd itten − neem.

Annyira má nem múlatunk, ez az idõ mán elmúlt.

Van azér tán haszna is az öregsígnek. Tudja fene − valahogy szabadabb az ember, kevesebbre kell vigyázni! A télen vót eggy elõadás a rádióba, hogy nincsenek még felvilágosítva elíggé a gyerekek, még jobban fel kell világosítani ûket, fõkípp a jányokat. Mondom aszt Szobotka tanár úrnak:

− Hallottam eggy érdekesset. Gyakorlatba kell ezután bemutatni az iskolásjányoknak! Mán hetedik-nyócadik osztályba meg kell kezdeni, aszt aki tanár nem bírja, kérni kell a nyugdíjaztatását!

Szobotka tanár aszondta, û inkább nyugdíjba megy. Kérdtem Kosáritul is:

− Na mi lesz tanár úr? Nyugdíjba megy vagy vállalja? Aszondja rá doktor Kosári − kis öreg, oan kis hegyessen:

− Én inkább vállalom!

− Ee, nem hiszem én azt el! Kéne mán oda segédtanító is!

Tizediknél megszökne!

− Hát, csak úgy beosztva! − aszondja. Nevették nagyon. Aszondja a veje:

− Mindig íllyen hamis asszon vót Eszti néni? Kosári felelt rá:

− Deehogy vót, nem lehetett! Most huncutabb mán, hogy öregebb!

No hát igen. Nem kell ám azt hinni, hogy mink mindig így társalogtunk! Ezelõtt ollyal nem tûrhettem el, míg fiatalok vótunk, mer akkor rettentõ belemerültek vóna a játíkba! Úgy hogy ám tilos vót valami viccet elmondani, nem is mondták sose! Ma mán ez is változott, de mink bizon hajnalig el vótunk úgy, hogy egy kél értelmû szó el nem hangzott!

Csak hát, az öreg má mit vigyázzon magára?

Bálintnak ez is más, û ezelõtt is többet engedhetett magának. Szitás sógorom szólt egyszer, hogy vigyázzak Bálinttal. Mer még azt is elmeséli másutt, hogy mikor hál velem.

− Ugyan má, − mondom − íllyet û nem csinál! Hát vannak viccei, de íllyesmit hát nem!

− De bizony, − azt mondja sógorom − kérdjed csak meg tûle!

Elõszedtem aszt Bálintot.

Igaz! − aszondja. − Tennap ahogy esett az essõ, ott vótunk sokan, elbújva egy fészer alá a téesztanyán, ott tanyázgattunk aszt mondtam nekik: − Hagy essen, bár villámlana, zengene, én annak örülök! − Csudálkoztak, − Hát más fíl tûle, te meg örülsz? − Persze, − mondom − mer ollyankor azt mondja a felesígem: „Gyere mán ide kedves a hátam megé, mer nagyon fi leld” De mihelyst eláll a villámlás, aszondja: „Na most mán eridj a helyedre!” Hát ezír örülök ha zeng!

Hát igazat beszílt, fene a bûrit, így vót csakugyan!

De most mán nekem is nagyobb a szám: Rác Józsi, a hentes − nagy erõs ember, úgy bazsalyog lefele − aszondja nekem egyszer:

− Kedves Eszti néném! Kérdenék valamit, ha meg nem haragszik! Érdekel, mer én is fele íletem biztos leíltem mán: Mondja meg, mennyire ember még Bálint bátyám?

− Hát fiam, csak a fejit figyeld − mondom.

− A fejit? Hogyhogy?

− Csak a fejit! Mer ha sokat sumákol, mind kitépem a haját! Ha kopasz lessz, tudhatod hogy semmit se ér mán!

Azóta ha megyek az üzletbe, mindig kérdi:

− Eszti néném, papó haja?

− Remek! − mondom. − Bûsígcs még mindig!

Nahát azér megvagyunk valahogy, az öregsígbe is. Nem bûven ugye. hát bûven nem − mer ötszáz forint a Bálint nyugdíjjá. Nígyszáz a nyugdíj, meg száz asszontartás. Kérdezte is tûlem:

− Na, hogy ílsz meg a száz forintodbul? − mer úgy próbálta vóna, hogy csak ennyi ami engem illet.

− Hát, − mondom − ülj le öreg. Maj most én beszámolok vele, hogy hogy ílek meg. A százat beteszem a takaríkba, azt ugye nem is ílem fel. Majd amér a gatyát kimosom, meg fõzök neked, majd azér eltartasz! Hogyha meg ezt te sokallod, akkor megyek olyan helyre, ahun jobban fizetnek!

− Hát, − aszondja Bálint − ez így nem jó lessz, akkor te felíled az én nígyszázamat is!

Várjál még, nincs vígé! − mondom. − Mer te nekem ezelõtt soha egy fillért nem adtál. Most behajtom! Hát mit gondolsz, ingyenbe vót az? Visszamenõleg negyvenöt esztendõre minden tanálkozásír egy forintot fizetel!

− Aa, − aszondja − hát ne számoljunk akkor, nem futja ki a ház!

− Pláne nem, mer fele az enyim!

Nahát akkor inkább itt van az egísz ötszáz, vigyed! aszondja.

− Hát én is azt ajánlom!

No szóval hát ötszáz. Most ugyan emeltík, ötszáz hetven, meg újbul emelni fogják, de a szenet lefogják, ötszáz húszat kapunk. Abbul akkor házadó, a vizet fizetni, villanyt ! Akkor ugye százötven kell neki pájinkára. Minden reggel itt az öt forint az asztal sarkán, az muszáj meglegyen. Aztán a pipa, az is rámegy százra! Tavalyig jó vót, járt Bálint õrnek egy romkastélyba, hétszáz, kilencszáz, nyócszáz gyött onnat, hát úgy még jól ment nekünk! De így most nehíz. Kétezer hetven forintot adnak eggy évre fõdjáradíkot, de az nekünk hatalmas píz! Abbul van még amire van.

Mer a fiatalnak most nagyon jó. Mondjuk az eleje, ötvenhatig nagyon nehíz vót, de most igazán jó. Nem kívánja most má vissza senki a rígit, mink se! Jó nagyon ami most van − csak ám az öregnek hiába. Ahogy ezek a maszek mesterek kizsarolják az embert, hogy kémínyigazításra − nem lukszusdolog! − elkéri az ötszázat, három óra munkára! Meg ugye a téeszkocsisok, ahogy a forintos csutkaszárat

elhozzák ugyanannyiér − ingyen adja a téesz a fuhart, csak ípp a kocsis megkért az árát! −, hát ez ugye nem nekünk való, minekünk ez bírhatatlan!

Na jó, ugye csak megvagyunk azér. Bálint csak jól keres most is. Az a baj csak, hogy − éntûlem. Eltojnak a tyúkok, akkor û megkeresi, behozza a tojást, − Na ezír kapok egy forintot! − Kap. Vagy hoz egy kanna vizet az udvari kútbul − az is egy forint. így szinte játszva etzsarolja tûlem a páj inkáravalót! Mondom is neki hogy má rendõrt hívok, annyira zsarol! Ha a falubul hoz artézivizet, az még többe van nekem, az má féldeci! Ha csak három centet fizetek, kípes rá hogy félig hozza a kannát! Mán annyira tudják a faluba is, nízik mindig:

− Na teli van vagy félig?

− Rendbe van most, teli van, − aszondja − megkaptam a féldecit!

Virágvasárnap − ivott ugye, aszt valahogy eszibe jutott, hogy û most tapaszt. Nem szerettem én meg, mondtam neki hogy hát ennek semmi értelme, mér pont virágvasárnap, hát máskor is ráír! De nem, û most. Hogy û megtapassza a kamrát belülrõl, tíz forintér. No jó, csináld. Megcsinálta. De közbe a fejibe szállt, hogy û maj most meggazdagszik! Gyön be, hogy megtapassza kívülrûl is, ha adok másik tízet. Szípen megcsinálta kívõl is! Egyszer gyön: vegyem át a munkát mer kísz van. Megnízem, mondom:

− Hát valóba, szípen megcsináltad, megíri a húsz forintot. DE! Megszámoltam, háromszor gyöttél be a nagyházba közbe, megittál két liter bort. Az csak úgy könnyedén számolva harminc! Hát adjál akkor tíz forintot, annyival tartozol.

Hát nagyon zokonvette, nagyon. Meg hogy mibül adja, hát nincs neki píze!

Tízszer begyútol írté, − mondom − avval letelik az adósság!

így elszórakozunk. Hát játík ez, gyereknek meg öregnek való.

Tavaly egyszer vót kilenc kacsám, kértem Bálintot, segítse ki a piacra. Jó, kisegíti, de ugye nem ingyen.

Persze, − mondom − fél decit kapsz Lénártnál.

Hát, útbaesik a piacnak az − de ahogy mentünk, gondoltam maj visszafele fizetek többet, alig is vittem aprópízt. Ahogy aszt odaírtunk, û rögtön benyomult hogy na iszik.

− Hát − mondom − még oda se vittük a kacsát!

− Mindeggy, − aszondja − jobban halad ha iszok! Kértem neki

akkor három centet. Nem szólt írté semmilyet, mentünk is még a kacsával két házzal tovább, ott aszt letette Bálint a kast, aszondta:

− Na eddig tartott három center! − Otthagyott.

En ott magyarázhattam neki, hogy maj visszafele, könyöröghettem, ríhattam − szóba se állt velem. Úgy húztam-vonszoltam magam a kast a piacig.

Hát ugye Bálint még jobban bírja magát, û játszik. Az az öröme íppen, ha ûtet nevetik! Horgászatbul gyövet bemegy az Utasba, rögtön körülállják, û meg meséli: hogy állnak a halak, míllyen a rekordlistája, leadja hogy két órai fárasztással olyan törpeharcsát fogott hogy egy gyufáskatulyába alig fírt el − így. Szeretik érte. Ott aszt vesz egy sült keszeget nígy forintár, elhozza nekem hogy azt fogta.

Csak azér nehíz ám vele is. Hálaistennek û egíszsíges, de vót mán azér tüdõgyulladásba kétszer is − nahát az is egy kínszenvedís. Mer rettenetes doktort is híni, fenyeget hogy agyonüt ha közelviszem azt a rühes doktort! Ha én beteg vagyok, azt se tûri:

− Na mi lelt má megin! Megin valami bajjod akar lenni?! Nem akar, má van! − De ollyan sokára merem csak kimutatni − fílek tûle. Idcsanyám amikor beteg vót, ollyan jó vót hozzá Bálint, csuda aranyos vót! Engem meg nem szeret betegen. Pedig csak sokszor elhagyom magam! Télen van úgy hogy összeroppanok, napokig nem bírok szólni, csak rívok:

− Hát most ne bánts, se jót se rosszat ne szólj hozzám, hagy pihenek én, hagy feküdjek, hagyjál nyugodtan!

Most jó vót Bálint nagyon a télen. A teli hordó mellett igazán nagyon szípen viselkedett. Ászt én ezt úgy megköszönöm neki, minden nap!

− Jaj de köszönöm kedves ezt a napot is! Hogy íllyen szípen múlt el! Ugye csak jobb neked is ha nem rúgol be!

Ugyan, mivel jobb! − Szóval hát nehíz neki, dehát biztossan sajnál is engem.

Eljár pecõzni Bálint ha nincs dolog. Ûneki az az öregsíge. Ugye û a betût sose szerette, û nem olvasott. Míg a kastélyba õrködött íjjcl, oda vittem neki újságokat, Nõk Lapját, ilyesmit, abba úgy belegyött, szerette nízegctni − de elhatta azt is. írni se írt azúta hogy váltónk nincs. Addig ha pízt vettünk fel, a váltót mindig keresztüllyukasztotta, de most hogy ez sincs, ípp mondta a múltkor: ûneki nem jut eszibe,

hogy míllyen az a nagy böbctû. Na. Ügyhogy pecõzik. Hozza aszt a sült keszeget, vagy hoz valami ajándíkot a Tiszárul. Mondjuk egy kagylót. Hogy az hamutartó!

− Hallod-e, nem vót semmi, nem haraptak. De nem baj, nízd, míllyen értíket hoztam neked! Van most szíp hamutálcád! Vigyáztam hogy el ne törjön!

No én aszt köszöntem neki nagyon.

Egyem meg a szíved, hogy még ott is rám gondoltál! De szíp is, − mondom − hát többet ér ez mintha halat hozol!

Na így.

Rosszul alszok, ez is nekem nagyon nehíz. Örökké álmodok mindig, ez is a baj. Vagy csak fekszem, gondolkozók. Mindenen annyit rágódok, mindenbül oly nagy lelkiismereti kérdíst teszek − ez is az öregsíg. Csak fekszek aszt azon eszem magam, hogy minek is szóltam a szomszídéknak hogy elveszett a tyúkom. Mir is szóltam − hát hogyha megettík, odavan, jó! De szóltam. Ászt utánna meglett a tyúk. Hát mir kellett evvel megbántani ûket! Vagy hogyha engem valaki megbánt, hogy én azt hányszor átílem!

Ugye rosszul a termíszetem. Ezelõtt én mindenkit oan jónak tanáltam − míg magam is jobb vótam. De most mán ez nagyon rossz bennem, hogy túl érzíkeny vagyok. Mindján nagyon fáj minden! Ezelõtt mást is csak jónak gondoltam, nem hittem én ha valakirül rosszat mondtak! Mindenkinek csak pártját fogtam, fõkípp aki nem vót ott. De most mánNo ezer se jó megöregedni, mindenbül kiábrándulok. Sokszor úgy is vagyok: szinte nem merem felvenni az úrvacsorát. Mer érzem: má nem csak nekem vit más, mán én is van akit nem szeretek, akire haraggal vagyok. Tanálkozok valakivel az úton, aszt akkor veszem észre, mennyire haragszok rá. Nahát ugye −

Valahogy nekem túl sok csalódás jutott. Aztán bizony ezer mán a hitem se a rígi. Ugye hogy az ílétem arra tettem, hogy sok jó gyerekem legyen − aszt hogy ez ennyire nem sikerûit! Pedig én mindent megtettem, szerettem ûket, imádkoztam írtok − − hát ha mán az ember ennyire jót akar, aszt az isten valóba törõdik mindenkivel, akkor hát mir nem látja meg azt a jóakaratot?! Nem tudom má hogy vagyok vele. Mer fílek, nagyon, úgy vacog a fogam! Olyan fílelem van bennem! Átérzem a gyarlóságunkat, bûnössígünket, aszt nagyon fílek! De ez még nem a szeretet.

Meg fekszek az ágyba, nem bírok alun ni, aszt gondolkozók a világrul. Hogy hogyan vót. Mivé lett mostanra. Merre megy tovább. Az nem bai hogy komunizmus maradt, mer most mán mégis úgy látszik hogy hozott jót. Nem nekünk mán − de úgy mindnyájunknak igen. Idesaoám favágó vót ahogy a maga két kézire jutott, de mink hiánt nem láttunk: nem vót pazallás se. mer bizon reggel kenyérszalonna, este bögre tet, dílbe egyfajta ítél − de ez mindíg mesvót. Nahát most ugye nem így ílnek mán. Most. lehet mondani, sok van mindenütt. Akkor is azér aki szorgalmas vót. ha cseléd vót is, mire a gyerekek felcseperedtek, akkorra tudott egy házat venni. Most se sokkal hamarább vesz valaki házat! No persze, de ez a ház is másmilyen. Mes most ruhára is telik jobban − ilyen, mer fõdet nem vehetnek! Hát ez a fõd helyett is van! Mee az asszon nem nevelheti a maga gyerekit, dolgozni kell, úgy telik rongyra! Ezelõtt egy ember kereste a kenyeret, szûkösseu, de az anya maga tanította a gyerekit az elsõ szóra, elsõ lípísre, hogy micsoda öröm vót az, − Gyere ide kicsikém! − aszt oda tipegett az a kisgyerek, odaszaladt, aszt jaj de öleltük magunkho! Most ez a bölcsödébe van. Az anya közbe − ha falusi is − ultrát csomagol, klórmeszet − − sok ódala van ennek, lehet rajta gondolkozni reggelig.

Meg énnekem az is az érzísem, hogy a magyar szokások, viselet, jellem − minden úgy elmosódik! Ugye, én nagyon magyar vagyok. Idesapám vót íIlyen, biztossan ûtüle tanultam ennyire magyarnak lenni. Mint ahogy reformátusnak az egybe is tartozik, valahogy a reformátust magyarabb vallásnak veszem. Gyengébbek is vagyunk mint a katólikusság, kevesebben vagyunk a világon, azoknak van hová tartozni, az jobban nemzetközi vallás. Nohát én református vagyok meg magyar; én mindent szeretek ami így magyaros; aszt mindent sajnállok, ami most elmúlik ebbül. Ugye a tájszóllást is. Kár lesz ha ez megszûnik, mindenki egyformán beszíl! Szíp nekem az irodalmi nyelv is, hát tiszta magyar az is − csak valahogy az is mint a nemzetközi, ollyan: egyforma! Hogy aszt csakugyan értíke ez, amit így fíltek, vagy csak hogy ebbe nyõttem fel − ki tudja. Úgy gondolom, sokkal mûveltebb lesz majd a níp, meg többmindene lesz − csak azt a gazdag íletet, szíp, igazi, nyugodt íletet többet nem tanálja fel.

Nahát erre kell mán az öregnek az ícaka, ezen gondolkozni. Mindeggy ugyan − úgysincs ez rámbízva!

Szerencse ugye: minekünk má nem kell semmi se. Szerezni nem tudunk, lusták \^agyunk, nem dógozunk, hát mán nem várhatjuk hogy pízt rakunk össze aszt autót veszünk vagy nem tudom mit − de szüksígit se látjuk viszont. Egyre még kell a píz nekünk: hogy a gondviscllõnket megfizessük.

Ezelõtt a fõd vót a füalj, amin nyugodtan pihen az de hát most az nincsen. Dehát maj lessz azér valahogy.

Ilyenkor mán ugye nagyon összeszedné az ember magának akije van, aki maradt. Nohát, vót tizenegy keresztgyerekem. Egy kicsi korába halt meg. Egy Franciaországba, ollyankörûl mint János fiam − azér imádkoztattam is, mer hogy az apja komunista, nem imádkoztatott, de az anyjának elmondtam azután, örült nagyon. Kilenc élõ van: nígy keresztfiam meg egy keresztjányom Tabon, egy keresztfiam egy keresztlányom Pesten, két keresztjányom nem is tudom hun van most. Gondoltam is, ha tudok öszegyûteni pízt, odaadnám tiszteletes úrnak, meg a névsort a címekkel, hogy tudja hogy kiknek sürgönyözzön.

Van akkor Dzsonikám Angliába, tizennígy éves most. írt most is karácsonyra szíp lapot, „to máj darling − ”, nem tudom olvasni tovább, biztos a nagymamát akarta írni magyarul. Lehet azér hogy ût elhíjuk nyárra, nem tudom, valamennyit tán tudnánk áldozni rá. Mondjuk ha az anyja idefelé fizetné az útját, visszafele fizetnénk mi. Vagy ruhát vennénk neki, vagy valamit − hiába ha neki akar mennyi van, valamit csak adni kell! Nem tudom még, fílek is; ugye nem is tud magyarul, hogy beszílünk vele? Meg − újra el kell válni! Az aszt borzasztó lessz. Ha most elõgyön is, azután mán BIZTOS hogy többet SOHA nem látom!

Gondolok én olyan sokat Verára is, a Jánoskám régi menyasszonyára. Üzentem neki Rákospalotára, ott varrónõ, a kisjányával van. Mink nem ismerjük, itt van a sok szíp levele amit Jánosnak írt − hát én nem olvastam, valahogy nem tudnék ahho nyúlni, át van kötve csomóba −, de Verát nem láttuk sose, csak üzentem most neki: gyöjjön elõ nyáron aszt pihenjen itt. Amennyi ideje van, legyen velünk! Úgy szeretném megismerni. Biztossan jó lenne hozzánk, hát nagyon szerette Jánost, úgy gondolom akkor tán minket is szeretne!

No, hát ki van még? Van a hét kis csirkém, ollyanok most ezek mint a zabigyerekek, nem ültettem, csak ahogy eltojtak a tyúkok, nem jól

szedte össze Bálint, ráült a tyúk. Még meg két tyúk! Egyszer hallom, hogy kotló kotyorászik a jászol alatt − hát ketten ültík a hét tojást, szípen megegyeztek rajta! Egyszercsak aszt ott szaladgáltak a kiscsirkék az istállóba. Mind a két kotló beszílget nekik! Kihíttam íiket az udvarra, itt alszanak most a padjárat alatt − de ó, menynyi szeretetet kapnak, minden ítelbül esznek! Nagyon szeretem amúgyis a jószágot. A hasznáír nem érdemes mán ugye tartani, de olyan aranyossak! Meg kell valaki, akit szerethet az ember!

Az is nagyon nehéz mán az öregsígbe, hogy úgy fogynak el körültem a többiek. Mennek el mind, akiket úgy szerettem! Sok, sok a halott.

Az unokatestvéremnek az ura − hát rákos vót Tót Sándor sógorom. Szitás Lajos úgy hítta csak: „Hosszú sógor”, mer nagy, víkony ember vót. Tûrhetetlen szenvedett a gyomorrákkal, pedig olyan jókedílyû, víg ember vót szegíny. Fennjáró vót, még elõttenap megszólítottam:

− Hogy van má sógorom, hallom kórházba is vót!

− Aa, − aszondja − meghalok nemsoká.

− Hát azt nem maga szabja meg − mondom.

Azt mondja rá: − Elsõsorba is én szabom meg. Ammcllett meg gyógyíthatatlan bajjom van.

Hát mán ugye a mai embert nem teszik bolonddá, tudta û is hogy gyomorrákos. Fogott aszt egy drótot, rákötözött egy harapófogót hogy súllyá legyen − még a téeszbe ment be, ott kérte −, felhajíntotta a magasfeszültségû vezetíkre aszt ott ígett meg. Ahogy majd levették rólla az áramot, nem vót az egísz faluba villany − de jócskán elígett sógorom akkorra.

Hagyott levelet, hogy ne sirassa a felesíge, tudja ü hogy jó gondozója lett vóna, mint amíllyen nagyon jó felesíge vót mindig, de hát ü nem vár, nincs értelme szenvedni. Siratni meg nem kell mer ü azt nem érdemli − mer rossz vót szegíny, nyugodjon, ivott nagyon. A felesígit azt nagyon szerette − oan picike az meg, aszt hogy az ura oly nagy vót, hogy esküdtek is jó magosra tettík a koszorúját. De nem ért az se semmit, így se ért válláig sógoromnak. Mondtuk is még neki:

− Jaj Róza, hogy mehetsz ehhe a nagy csúnya emberbe? Mm − aszondja − hát ha ezt szeretem! Micsináljak? De olyan áldott jó is Matvej Róza, olyan idesapámfajta.

Nahát most özvegy û is.

De megy sok fiatal is, nállam sokkal fiatalabb! Meghalt az uram unokatestvírjinek a menye is, negyven éves asszony. Mán két év óta hogy ágyba feküdt, eggy éve hogy a maga erejibül enni se tudott. Három fiúgyereke maradt, picike hetedikes fia, de pici nagyon! − apja-anyja nem nagy vót −, de nagyon nagy részvíttel temettík, vót vagy száz férfiember a sírját behúzni.

Elfogytak a valamikori urak is − egy hete halt meg Zitás Istvánné Kazinci Nagy Mária, kilencven éves vót. Itt vót a kastélyok a Nagyúton, a cigányok fele ahogy megyünk, százvalamennyi hódjuk vót csak a vígin mán, hivatalnok lett az ura − no û vót még jeles mostanába.

Meg a harangozónk. A harangkötílre akasztotta fel magát. Tanúlt fiú vót, de harangozó lett csak, aszt így vígezte. Egyszer egy dílután elkezdett kongani a nagyharang. De olyan furcsán! Mondom Bálintnak:

− Hallod! Ez a Géza megin be van rúgva. Harangozgat! El is hagyta mán − de aszt megint. Mi lehet? Hát felakasztotta magát a harangkötílre Bartuc Géza. No ugye ez nagyon furcsa módja vót a halálnak. De szinte úgy megijed az ember!

Még meg Simonyi Mátyás − belefúlt az árokba! Pocsolya vót csak, nem nagy víz, inkább sár − ott tanálták arccal lefele, mellette a biciklije ott feküdt − meg vót fúlva Mátyás. Azt mondják, most nem vót ittas se − dehát én nem is láttam soha másnak! Nem sokat hurcolta zsebbe a pízt, amije vót, használta û! Háborúzott a felesígivel is eleget czér − de aszt most! Azúta ha meglát az úton, rámesik Julis:

− Jaaj drága jó Eszti néném! Jaaj odavan az én jó uram! Jajajajaj −

Hát ugye, mondtam is Bálintnak: íllyenre ne számítson. Én bizon nem ordítok majd! Nem azt mondom, hogy nem fogom siratni, nagyon is! − magamba. De hogy én vígigjajgassam az utat, hogy

− Kikaparom a két kezemmel!!

Aa, hát ezt nem. Aki meghal, oda való. Ha ott van, jól van. Mán az ugye furcsa is vóna, meg rettenetes, ha valaki onnat kigyönne aszt újrakezdené! Különössen ha nem is fiatal mán − hát akármennyire hiánzik is ugye elsõbb, idõvel csak helyreáll utánna minden, ugyanúgy megy elõre az ílet aszt nincs rá szüksíg tovább. Az a nagy ordítás nem való!

Nem tudom, ugyan én is meddig megyek még. Ípp Bálinttal is

beszílgettük, hogy hogyan is lessz ez. Azt mondta, ha én meghalok, û lesz három hétig a menyországba, nem én. Mer akkor mind megissza azt a kis pízt, amit én összeraktam − ó de boldog is lesz míg az kitart! Nahát ezt ugye én se kípzelem máskípp, úgy is lessz az biztosan, egyíbre nem is megy az a ρίζ!

Megegyeztünk arrul is, hogy sírkû nem kell. Másnak, jobbnak se csináltatnék, nem vóna olyan kedves halottam, miúta láttam a temetõárokba a kihánt sírokat − kilükték hogy árulják tovább a helyit : nem jó az semmire. Úgyis mire eggy akácfafejfa elkorhad, a hótt el van felejtve. Még ha addig emlegetnék! A jó ódalárul! De aa! − nincs abbul semmi. Nem engem, mást se, sokkal jobbat se!

Most hogy áprilisba nagyon rosszul lettem, eszembe jutottak a János fiam levelei. Mer azt itt nem hagyom, hát az senkinek nem érdekes, el akarom ígetni ûket − ne maradjon utánnam semmi. Segített Bálint is összekeresni, cgybehordtuk mindet hogy na elígetjük, itt olvasgattuk aszt ûket három este. Aszondja egyszer Bálint:

− Ne ígessük el…

Na jó, várjunk meg vele, maj ha még betegebb leszek de csak el fogom ígetni! Nem hagyok magam után fénkípet se. Hát az nem is sok van, hogy mindig csak azt hallottam csúnya vagyok, nem szerettem ha levesznek, egykettõ van csak, a Kípesújságtul vótak itt, azok csinálták − akar az arzénosasszony. Elígetem, nem kell az se, aki szeret megtart úgy emlíkibe, aki meg nem, úgyse szeret ránízni.

Azt mondták rígen, ha férfigazda hal meg a háztul, akkorévbe a nagyjószágho nincsen szerencse, ha gazdaasszony hal el, akkor meg az aprójószágho. Mikor idesanyám meghalt, akkor vótunk így a kacsával. Összegyött cgísz évbe hét kiskacsánk, csirke meg semmi, ami lett is a gerínyi[13] mind elvitte. Beteg vót mán idesanyám, azt mondta akkor:

− Na fiam, úgyis tudtuk hogy halálos bajjom van, de most má biztos hogy meghalok. Azér nincsen semmibe szerencse!

Két szíp csikónk meg akkor pusztult el, hogy idesapám meghalt − kifakadt a térgyök, agyon kellett lûni ûket, két gyönyörû csikót − akkorévbe meg is halt idesapám.

Ez jutott eszembe most eggyik éjjel. Hogy így eldöglöttek a tyúkjaim, meg rosszul kelt a csirke, se csirkém, se kacsám, nincsen hozzá szerencse − hát tán ez is azt jelenti

Jaj, eggyik íj jel meg azt álmodtam: eggyik rokonunk háza tiszta

romba vót! Má meghalt az, rígen, Matvej Erzsi néném, húga idesapámnak − aztán most û is ott vót, tapasztotta a romos házat. Rámnízett, azt mondta:

− Azír itt hálhattok!

Bementem akkor, hát valahogy tiszteletes úr hált a konyhába, de rajta a palást. Zsuzsika kisján vót, ott aludt mellette.

Olyan rossz, zavart álom vót, nem tudtam mit jelent, de harmadik hete hurcolom mán, úgy belémfíszkelt valahogy!

Nahát ugye nem tudjuk.

Dehát egyszer abba kell hagyni.

Mit mondjak a vígirc?

Amit a kállátóba mondtak a vígin, azt mondom én is.

Ahogy a lakodalom vót, utánna való nap visszamentek mégegyszer a vendígek, összegyûltek újra a lakodalmas házho − úgy mondták: megyünk *kállátóba.*

− Na meggyöttünk kállátóba! Mi kár esett komámasszony?

− Mit tudom én, − azt mondta rá a háziasszony − kérdjík meg a menyasszont!

Na ott lebzseltek még akkor egísz nap, segítettek összerámolni, az asszonyok mosogattak, scprcgettek, az emberek borozgattak, beszílgcttck, ha kedvök vót még visszahíttak egykét cigánt is, múlatgattak még, ott tanyáztak estig. Fistefcle aszt a gazdaasszony − jó fáradt vót û is akkorra! aszóndta nekik:

− Nahát most má hagyják abba, aszt menjen cl mindenki haza mer fáradt. Adjon az isten nyugodalmas jóícakát.

Utószó

Kedves Zsolt!

Szeretettel írott levelem találja jó egészségbe. Mi is jól vagyunk. Elnézést hogy már most írok ilyen hamar az elutazása után, igazán nem azért mert szeretek írni, hanem elfelejtettem mondani hogy a mákot megkell mosni kiteríteni hogy jól megszáradjon és csak úgy jó használni, mivel azok a kis rozsdás szemek most közte vannak és kesernyés tõle a mák, de a víz felveti a rozsdás szemeket és ha a víz felszínérõl leszedik a szemetjét tisztán igazán jó lesz. És az is eszembe jutott amit elfelejtettem mutatni az eper fánkba költ évek óta a fekete rigó és most is van 7 rigóm csoda szépen fütyöngetnek kora reggel bár csak ezért nem írtam volna −

Kedves Zsolt!

Szeretettel írott levelem találja mindnyájukat jó egészségben. Mi elég jól vagyunk. Legelõször is megköszönöm a bírálatot amit a pálya munkámról írt, nagyon szépen van írva csak én úgy érzem talán túlságosan is agyon dicsért. Mikor hozzáfogtam pálya munkát írni tanácsot kértem Dr Kosári úrtól õ azt mondta irodalmi nyelven írjak eleinte itt ott ment is de aztán írtam úgy ahogy könnyebb tájszólással azért olyan kétféle az írásom. Úgyhogy nagyon is tudatába vagyok annak hogy nem tökéletes. Hanem jaj de nagy baj van! Mióta a bírálatot olvastam nem merek írni! Nem tudom hogy lesz jó az epika meg az ökonómia! Evvel úgy jártam mint egyszer a fõztömmel vendégségbe volt nállunk Szedõ Antal úr aki most a budapesti levéltár igazgatója, mikor ebédeltünk így szólt: Na Eszterkém ilyen finom ragulevest még Bécsbe sem ettem! En nagyon elcsodálkoztam hiszen még azt a szót sem hallottam soha azt meg éppen nem vállaltam volna hogy olyat fõzni is tudok! Most egy újságot írok. A Magyar Néprajzi Társaság meghívott engem Sárospatakra, találkozóra! Honnan tudnak róllam mikor én csak a Néprajzi Múzeumnak írtam és annak sem annyit hogy ezt a meghívást kiérdemeljem. Leakartam mondani de a Tanácselnök rábeszélt menjek el fizeti a kultúrház a költségemet, én is szóljak hozzá a beszédekhez, „az én tájszólásommal és kedves humorommal”. Hát azért ilyen sokat ne várjanak tõlem és félek is

olyan nagy nevek az elõadók és én magam leszek ott bekötött fejjel. Egyéb nálunk nem történt egy zetor felborult és agyon nyomta a traktorost, nagyon sajnálom az Édesanyját jó idõsek már a szülei. Esküvõre kaptunk meghívót és személyesen is meghívtak Tiszteletes úrék a lányuk Zsuzsika esküvõjére, szombaton ,t8án. Nagyon megkönnyebbültem mert már a levelem végére értem mindenkit szeretettel üdvözlök

Eszter néni

Kedves Zsolt!

Engedelmet kérek hogy levelemmel zavarom de szinte félek mi történhetett hogy ilyen soká nem ír és nem jön. Ha odahaza vette észre hogy amit magnóra mondtam az nem használható semmire, csak nyugodtan írja meg én azért nem haragszom hisz az nekem nem létkérdés. Úgyhogy ha nem akarja már a könyvet csinálni akkor is tessék ide jönni hozzánk pihenni akár pár hétre is. Látta már nálunk ilyenkor tavasszal a Tisza partot a szép jegenye nyárfákkal? és a szomorú fûzekkel? A megy fa párnap múlva virágba borul, az eper fánkba meg egy család fekete rigó fészkelt azt az éneklést hallaná minden reggel. Ha nem ír könyvet az én részemrõl igen mindegy én nem sokat várok az egésztõl csak Magát sajnálom kedves hisz olyan sok munkája és fáradsága van benne. Hacsak lehet jöjjön úgy gondoznám mint a saját gyerekemet az öreg Bálint is szeretettel hívja pecõzni

Muharosék.

Kedves Zsolt!

Kívánom hogy ez a szeretettel írott levelem a legjobb egészségbe találja mindnyájukat. Tudatom hogy az iratokat megkaptam még múlt szerdán köszönöm szépen. Most hogy elolvastam az írását már eltudom képzelni hogy lesz ebbõl az én elbeszélésembõl könyv eddig úgy gondoltam úgysem tudja azt úgy sorba szedni hogy könyv legyen. Csak 10-dike körül küldöm az iratokat vissza már ugyan átnéztem mindet de fogok hozzá még írni nem csak a végére hanem közbe is lesz megjegyzésem. Nemtudom hogy akarja összerakni vagy hogy kell, de nézetem szerint a Jánosra vonatkozó dolgokat egybe és utánna az angliai utamat bár úgyis úgy lesz ahogy akarja. Kár hogy már nem

jön többet Tabra úgy érzem sokat megtudnánk együtt csinálni. Jánosról is volna még néhány történetem még most sok a dolgom de már a héten meg lesz a szüret is és azután már jobban rá érek csak az õszi takarítás lesz. Ha lesz még kész lejegyzet azt tessék elküldeni szeretném elolvasni és esetleg átírni ami nem jól van mert nem akarok senkit megbántani. Zárom is ezzel levelemet szeretettel

Eszter néni

Kedves Zsolt

sok minden van amit jó volna együtt megbeszélni de sajnos erre talán már késõ is van. Azért amit kihúzgáltam talán kárpótolja hogy most leírok pár elmaradt dolgot talán hasznát veszi. Nem írtunk az eladólány koromról. 14 éves voltam mikor haza kerültem Salgótarjánból és idesapámék nagyon örültek mert így segítettem kapálni már akkor nyáron markot is vertem persze csak idesapám után a magunk kis földjén. Két szép tehenünk volt azt fogta be idesapám úgy jártunk ki dolgozni. Akkoriba még 23ba majd mindenkinek lovas kocsija volt csak vagy 4 embernek volt tehén fogata ezek mind olyan kevés fõdûek voltak mint mink. De azért én úgy ültem a tehénkocsi ülésén olyan büszkén mint király a trónusán. Minden reggel ballagtunk ki 45 óra közt hajnalba. Szélen volt a Lovas féle föld minden dülõbe a mienk meg legszélsõ volt amit Lovas Sára nagyanyámtól örökölt idesapám és ha ott dolgoztunk mindenki kiabált hozzánk. De jókor hozzáfogtak kendtek Miklós bátyám, meg Mir kötötte még fel kend a lányát bátyám hisz eltörik még ennek az a víkony dereka, evvel engem csúfoltak, meg ki tudná elsorolni mimindent kiabáltak még hozzánk, hol nevettünk hol bosszankodtunk sokszor fogadtunk is ugyan a következõ mit fog szólni hozzánk. Bizony nem volt könnyû az aratás de azért vígan csináltam. Mikor a föld végén kifogtunk idesapám letámasztotta a földre a kaszát leemelte a kalapját és így fohászkodott: Ides jó Istenem adjál erõt hogy az Hetet letakaríthassuk meg egíszsíget hogy bíkível elfogyaszthassuk. Ámen. Csak ezután fogtunk az aratásho. Levágott idesapám egy fél rendet, akkor megmutatta hogy szedjem a búzát marokba. Jobbkézzel felszedtem balkézzel szorítottam magamhoz míg csak azt nem láttam hogy ez már lesz egy jó híve, akkor letettem a földre de annak ám olyannak kellett lenni mint egy gyufás katulya. Mink nem siettünk úgy mint az urasági aratók de

ügyeltünk rá hogy szép munkát csináljunk. Legtöbb bajom a bocskorommal volt tele hullott szemmel és ezt gyakran kiöntöttem, de némám a földre! Hogyis ne, idesapám ezért szólt volna, azt mondta amit egyszer felszedtünk a földrõl azt visszaszórni nem lehet, belekellett önteni a kalapácsos tarisznyába. Fröstökre ha nem hosszú volt a föld 5 rendet csináltunk meg. Akkor szalonnát sütöttünk ha jóllaktunk pihenés nélkül dolgoztunk tovább délfeléig, akkor fõzéshez készülõdtünk, mert miutánnunk nem hozott idesanyám ételt. Vittünk magunkkal a kocsi derékba tûzre valót idesapám meggyújtotta a tüzet én meg fõztem. Ó de finom öreglebbencset fõztem! Uzsonnára vagy fejtünk annyit amit megittunk tejet vagy vittünk tejfeles túrót, a vacsorát otthon ettük meg bizony jó késõn 9 óra fele. De volt úgy is hogy nem kellett kint fõzni vittünk valami tejfeles ételt azt beleállítottuk egy veder hideg vízbe ástunk neki gödröt abba tettük. A habart ételhez rendszerint volt sült tészta féle, pampuska pogácsa vagy kifli ez mind jó falós laktató étel. Hej de keserves dolog ennyit írni! Abba is hagyom, szeretettel búcsúzom a viszontlátásig

Eszter néni

Szombat este van egész este olvastam és javítgattam és nem tudok aludni úgy félek hogy mi lesz ebbõl? Hiszen ha ez így megjelenik könyvbe engem agyon vernek a benne szereplõk! Milyen más elmondani mint leírva látni ezeket kedves Zsolt, mind kihúzgálom, mert Maga csak könnyen van elmegy az ország túlsó végére de én itt maradok! Nem az lesz a baj hogy valami nem igaz benne hanem hogy igaz! Ezt megértheti és meg is érti de talán tudtam is pótolni azzal amit oda adtam pálya munkát „Képek Tiszatabról" vagy azt bele sem írja? A Tanácselnök mondta hogy hallotta hogy egy pesti úrral könyvet írok Tabról és megkért hogy írjam azt is mennyit változott Tab és mennyi minden épült itt mostanába, szabadkoztam hogy én csak a múltról tudok és nincs is aki ezt nekem legépelje azt mondta az nem baj õ majd készen legépelve adja ide és nagyon szeretné ha legalább ami az õ idejébe épült szépült az le lenne írva. Én nem tudom elképzelni ezt jó befejezésnek inkább én írtam volna egy rövid befejezõ részt mit csináljak? Erre is választ kérek! Tegnap este olvastam a Jánosról szóló részt a János leveleivel de nem haladtam mert az urammal együtt sírtunk ezeket is leközli? Nem baj csak tessék. így legépelve még

szebbek a János levelei mindegyikbõl az õ gondoskodó szeretete árad ó de szívszorítóan érzem mit vesztettem én vele! Olvasta a Keresztanyja is és megsiratta õ is kérte adjam neki a legépelt leveleket dehát mondtam hogy ez az írat már nem az enyém. Most látom Bálint fiamról alig mondtam ezt is pótolni szeretném a héten is írok amikor idõm lesz és a jövõhét utolján elküldöm jó lesz? Búcsúzom szeretettel mindnyájoktól

Eszter néni

Szeretettel írott levelem találja mindnyájukat jó egészségbe. Mi is jól vagyunk. Sok a dolgom kevés idõm marad olvasásra és sokat is kínlódom vele mert az Uram nagyon felbõszült azon ami másról van írva én meg azon amit róla diktáltam jó volna ezt együtt megbeszélni dehát ha Magának nincs ideje utazni akkor áthúzogatom lesz ahogy lesz. Arra nagyon komolyan kérem, hogy amit Vas Ignác fináncról meséltem ne írja bele hátha él még valahol nem akarom sérteni ezt komolyan tessék venni! Nagyon félek ettõl a könyvtõl mert nem akarok senkit megbántani. Szégyelem hogy elfelejtettem a legutóbbi beszélgetésen említeni az Uram unokatestvérét hogy meghalt Muharos Róza Lõrinc Istvánné 64 éves volt szelíd jólelkû asszony, rokon és vendég szeretõ a faluba talán csak az õ házánál volt annyi vendég mint minálunk. Lõrinc István sógorom mint egy gyerek úgy kesereg siratja mindig az õ jó kis feleségét pedig van két jó lánya Margit és Róza már családos asszonyok jók mint az édesanyjuk volt de hát ez nem vigasztalás. Meghalt Szûrszabó Bálint is az Uram unokabátyja alacsony termetû volt, olyan akire azt szoktuk mondani töves kis magyar, igen szép arcú és nagyon jó hangú énekes 30 évig dalárda tag és gyerek korától halász, vadász még tavaly télen 75 éves korában is legjobb lövõ volt soha nem tudnám elfelejteni az õ szép mosolygós arcát kedves huncutságát. Zárom ezzel soraimat nem írok többet szeretettel üdvözlök mindenkit

Eszter néni Bálint bácsi

Kedves Uram

kétségbe vagyok esve az iratokon amiket küldött haragszom magamra és elcsodálkozok rajta hogy én aki szeretem az embereket és szeretek jót mondani mindenkirõl én ezt beszéltem! Legjobban

szeretném az egészet átírni nem vagyok megelégedve a könyvvel itt kellett volna hogy elrendezze, összeírja ahogy tanácsoltam nem azért hogy én jobban érteném hozzá hanem a helybeli dolgokat jobban ismerem! Igaza van kedvesem hogy a valóságot kell írni csak ám a valóság nem engedi magát megírni! És látja-e kedves Uram maga is hagyott el abból amit én elmondtam a cigányoknál Hortinál beadásnál, kulákoknál uraknál no ugye abból meg én nem akarok engedni mert az is valóság vagy legalább is én így látom!

Mindennek szinte más az értelme elmondva mint leírva én nem tagadom hogy így mondtam nem vonom kétségbe és örültem is hogy jött és szívesen beszéltem de most el vagyok rajta borzadva hogy az egészbõl semmi szép dolog nem jött ki Tabra. Ezt az egészet elkeli dobni és újat írni megtetszik látni hogy sokkal szebb könyv lesz mint így –

Kedves Zsolt

halálra vagyok rémülve mert azt mondta Tiszteletes úr hogy azért amit Varga Vendel Tiszteletes úrról mondtam beperelhet engem és mégis nyeri mivel az Állam is úgy veszi hogy a papi hivatás erkölcsi vonalon fut és nem engem fognak pártolni! Nekem azt írta kedves Zsolt hogy amit én nem engedek azt nem adja ki és én még mindig bízok Magába! Elhiszem hogy máshol az írók híresek lehetnek egy õszintén írt könyvvel de én itt a falumba csak halálra ítélt leszek ezt csak nem akarja velem tenni? Sajnálom ha elszomorítóm de tessék belátni hogy milyen rettegésbe vagyok! Úgyhogy amit Varga Vendel Tiszteletes úrról is mondtam hogy mikor esperes úr meghalt nem érte imádkozott hanem Rákosiér, meg mindent amit Varga Tiszteletes úrról mondtam kihúzom mintha õ nem is lett volna Tabon meg még sok minden mást is kihúzok kérem ezt értse meg! Leírtam magamnak amit kihúztam nem lehet csalni! Kérem, kérem jöjjön el utazzon ide és öntsön belénk lelket az uram se én se aludtunk az éjjel úgy félünk hogy valami bajunk lesz az írás miatt

Kedves Zsolt tudatom hogy sokkal jobban vagyok már szépen húzódik lefele a szememrõl a vér hétfõn jön ki orvos de biztos hogy nem visznek már kórházba a vérnyomásom már csak 220 mi is megvoltunk ijedve de az orvos azt mondja a harmadik hullám jöhet 1 óra múlva is és 3 év múlva is –

Kedves Eszter néni!

Kívánom hogy szeretettel írott levelem találja a legjobb egészségben. Én is jól vagyok. Tudatom, hogy kész a könyvünk.

Ma jár le a kiadótól kapott, meghosszabbított határidõ, és ma reggel leütöttem az utolsó betût.

Ha megkérdezi most tõlem, hogy tetszik nekem ez a könyv, elég összevissza fogok válaszolni. Fáj a szívem a sokmindenért amit kihagytunk − sok esetben nem is értem hogy miért. Annyiból legalább eredményesen alkudtunk, hogy ami megmaradt, az szépítetlen igazság − ez is valami. A csonkításoknál kevésbé bánt az a sok apró és nem apró kérdés, amelyben nem értünk egyet. Ebben a mostani ünnepélyes pillanatban nem akarom már felmelegíteni makacs vitáinkat, úgyis tudja Eszter néni hogy nem gyõzött meg Horthy magyarságáról, hogy a lányok nemi felvilágosításáról nagyon más a véleményünk, hogy − − sorolhatnám tovább. Sokmindenben nem értünk egyet, de ez nem túl fontos most, pontosabban: ennek nincs sok köze a könyvhöz. Ez a könyv arra való, hogy megmutassa: hogyan látja magát, faluját, a Világot egy tabi parasztasszony. Ha valamiben vitatható ahogyan látja, vitassuk majd a könyv után − éppen erre is jó lesz ez a könyv.

No persze: így látja Eszter néni − ezt talán sikerült most leírnunk. De hogy hogyan látja a másik, a harmadik, a többi, arról továbbra sem sokat tudunk. Ezért is nem gondolom, hogy a könyvünk tökéletes lenne, hogy most már minden fontosat felderítettünk volna. Sebaj: kellenek majd még más könyvek is!

De azért még egy fontos dologban nem értünk egyet. Azt írta Eszter néni, hogy most úgy érzi: végülis nem mondott semmi szépet Tabról. Lám, nagyon más az ízlésünk és ezen majd még a magunk örömére sokat gorombáskodhatunk egymással −, mert én sok nagyon szép dolgot tudok ebben a könyvben − és most nem magamat dicsérem. Gratulálok hozzá Eszter néninek!

Ezzel zárom soraimat. („Hej de keserves dolog ennyit írni!”) Szeretettel köszöntök mindenkit és kívánok jó egészséget − Bálint bácsinak meg ezen felül jó fogást, akkora harcsát hogy feje-farka lelógjon a szekérrõl!

Zsolt Budapest 1973. május 10.

Tartalom

{1} * *láger:* faluszéli közös szérûskert

{2} levestészta, a Lakodalmi húsleves hagyományos tartozéka, melyet a lakodalom elõtt a meghívottak közösen készítettek el

{3} ***kukás:*** **dohánymunkás**

{4} *tippan:* vadon termõ növény, bolyhos szárát csomóba kötve mcszelõként használták

{5} *rudas:* boglyaszerû széna– vagy gabonarakás, melyet két ember két rúdon szállított

{6} *kóla:* kétkerekû, egylovas kocsi

{7} hidas: komp

{8} négyellõ: az ökörfogat gyepleje

{9} A hiedelem szerint ha a várandós anya ,.rácsodálkozik" valamire, születendõ gyermeke arra fog hasonlítani

{10} A hiedelem szerint a különleges tudással rendelkezõ ,,táltos" foggal születik – illetve aki foggal születik, tudós ,,táltos" lesz.

{11} *koppo:* kopasztóvíz

{12} *sergettík:* forgatták

{13} *gerimy:* görény